

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคม
ของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท

THE COMPARATIVE STUDY OF THE SELFISHNESS IN THOMAS HOBBS'
SOCIAL PHILOSOPHY AND IN THERAVADA
BUDDHIST PHILOSOPHY

นางวรรณ พ่วงพร้อม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคม
ของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท

นางวรรณ พ่วงพร้อม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**THE COMPARATIVE STUDY OF THE SELFISHNESS IN THOMAS HOBBS'
SOCIAL PHILOSOPHY AND IN THERAVADA
BUDDHIST PHILOSOPHY**

Mrs. Wanna Puangprom

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Philosophy)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajvidyalaya University
Bangkok, Thailand**

2010

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร ดร.)

.....กรรมการ
(พระมหาฤกษ์ณะตรุ โฉ, ผศ. ดร.)

.....กรรมการ
(ดร.วีรชาติ นิ่มอนงค์)

.....กรรมการ
(ผศ. ดร. ประเวศ อินทองปาน)

.....กรรมการ
(ดร.แสง นิลนามะ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	พระมหาฤกษ์ณะ ตรุ โฉ, ผศ.ดร.	ประธานกรรมการ
	ผศ.ดร.ประเวศ อินทองปาน	กรรมการ
	ดร.แสง นิลนามะ	กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์	: การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ กับพุทธปรัชญาเถรวาท
ผู้วิจัย	: นางวรรณภา พ่วงพร้อม
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	: พระมหากฤษณะ ดร. โฉม, ผศ. ดร. ป.ธ.๓, พธ.บ., พธ.ม., Ph.D. (Phil). : ผศ. ดร. ประเวศ อินทองปาน ป.ธ.๕, พ.ม., พ.ธ.บ., M.A., Ph.D. : ดร. แสงวณิช นิลนามะ ป.ธ. ๓, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.
วันที่สำเร็จการศึกษา	: ๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมาย ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ ๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในพุทธปรัชญาเถรวาท และ ๓) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการศึกษาวิจัยแนวคิดทั้งสองดังกล่าวพบว่า

ทฤษฎีการเมืองของ ฮอบส์ เป็นทฤษฎีการเมืองที่ยิ่งใหญ่โดยนำเอาหลักการทางวิทยาศาสตร์มาสัมพันธ์กับสภาพอันแท้จริงของสังคม ฮอบส์ เป็นบิดาแห่งเสรีนิยมโดยการใช้เหตุผลทางปรัชญาเป็นการค้นหาสาเหตุและผลลัพธ์ของสังคม ฮอบส์มองว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัวที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดปลอดภัยเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ต้องได้รับการคุ้มครองจึงต้องสถาปนาองคธิปไตยขึ้นมาเป็นตัวแทนทุกคน โดยมีอำนาจบังคับให้ทุกคนปฏิบัติตามสัญญาเรียกว่า “สัญญาประชาคม” ในธรรมชาติของมนุษย์ที่มีแต่ความขัดแย้งและการต่อสู้ตลอดเวลาเพื่อประโยชน์ตน มหาชนยอมทำสัญญาประชาคมเพื่อให้เกิดความมั่นคง องคธิปไตยถือกำเนิดมา มีสิทธิเด็ดขาดและมีอำนาจสมบูรณ์ ในคำสั่งขององคธิปไตยนั่นถือเป็นการบุกเบิกอำนาจทางกฎหมายเพื่อหลอมรวมคนในสังคมเข้าด้วยกัน โดยมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและได้ประโยชน์สุขตอบแทน กฎจึงถูกใช้เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในสังคม แต่ถ้าสมาชิกไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาจะต้องได้รับโทษนั้น ความยุติธรรมหรือศีลธรรมจะเกิดจากการที่ทุกคนร่วมกันปฏิบัติตามกฎของสังคม

ส่วนในสังคมพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นความทุกข์มนุษย์ต่างแสวงหาสิ่งที่เป็นความสุขและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นทุกข์ มนุษย์ต่าง“รักสุขเกลียดทุกข์” เรียกว่า “ความรักตน” ความรักนี้เองที่ทำให้มนุษย์เฝ้าหาสิ่งต่างๆ เพื่อสนองตอบความต้องการก่อให้เกิดการละเมิดเบียดเบียนซึ่งกันและกันก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งสิ้นค้นหาเป็นลักษณะความอยากที่หามาสนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ ทำให้เกิดการใช้อาจาต่อเสียดประทุษร้ายทำร้ายกัน บุคคลถูกความโลภครอบงำเป็นขั้นที่ร้ายแรงการอยู่ร่วมกันในสังคมมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ กระทั่งทำให้เกิดการละเมิด ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ การปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกันนั้น โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาในสังคมมีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน พึงประพฤติปฏิบัติตามหลักการ ในการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม มี ๖ ประการประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกันกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกันมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกทางสังคม

เมื่อเปรียบเทียบทั้งสองแนวคิดแล้วพบว่ามีความแตกต่างกันในบริบทสังคม ปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่แข่งขันกันในเรื่องผลประโยชน์และการชิงอำนาจ การกระทำเช่นนั้นเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสังคม ฮอบส์ได้ใช้กฎหมายในแก้ปัญหาสังคม โดยผ่านองค์อธิปัตย์ทุกคนต้องยึดมั่นในสัญญาที่ให้ไว้ประชาชนจึงจะเกิดความสงบสุขได้ในระดับหนึ่ง ส่วนในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นเน้นการพัฒนาเพื่อดำเนินไปสู่วิถีชีวิตที่เหมาะสมสร้างเสริมให้คนในสังคมมีจิตสำนึกมุ่งประโยชน์สุขและเกิดความสันติสุขในสังคม อย่างไรก็ตามทั้งปรัชญาสังคม โทมัส ฮอบส์ และพุทธปรัชญาเถรวาทต่างมุ่งเพื่อประโยชน์และมุ่งพัฒนาสังคมเป็นหลักแต่มีความแตกต่างกันคือ ฮอบส์ มองว่าต้องพัฒนาความเห็นแก่ตัวหรือควบคุมความเห็นแก่ตัวให้กลายเป็นประโยชน์ให้ได้ ขณะที่พุทธปรัชญามุ่งขจัดความเห็นแก่ตัวจนถึงที่สุด

Thesis Title : The Comparative Study of the Selfishness in
Thomas Hobbes Social Philosophy and Theravada
Buddhist Philosophy

Researcher : Mrs. Wanna Paungprom

Degree : Master of Arts (Philosophy)

Thesis Supervisory Committee

: Assist. Prof. Dr. Phramaha Grissana Taruno, Pali III, B.A.,
M.A., Ph.D.

: Assist. Prof. Dr. Praves Intongpan, Pali V, B.A., M.A., Ph.D.

: Dr. Sawaeng Nilnama Pali VII, B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : December 30, 2010

ABSTRACT

This research aims 1) to study the concept of selfishness in Thomas Hobbes' Social Philosophy 2) to study the concept of selfishness in Buddhism's philosophy 3) to study the concept of selfishness in Thomas Hobbes' Social Philosophy to Buddhism's philosophy. The Results of this research are as follows.

Theory a revision of the city Hobbes' is the greatest political theory by using the scientific principles in relation to the actual condition of society Hobbes' the father of the liberal use of reason and philosophy is to find the cause and result of the way society Hobbes' view that human beings are selfish to the struggle for survival security. Is a natural human need to be protected must be established Sovereign way up to represent all the power to force everyone to perform under the contract called the "social contract". But the nature of human conflict and struggle for their interests throughout. Public contracts allow the community to ensure stability. Sovereign born May God have the right to absolute and complete power. Command of God, Sovereign way that constitutes legal pioneer fusion power in society together. The aim will be protected and benefit return Rule is used to achieve legitimacy in society. However, if a member fails to comply with the rules will be punished then. Justice or morality is the result of all common operating rules.

Theravada Buddhist philosophy of society think selfishness is a human suffering are seeking what is good and avoid what is suffering. Humans are “suffering love hate happiness” is called “love her”. This love itself that makes people eager to meet the needs for causing violations of mutual encroachment causing distress total Randy is a characteristic I find to meet the needs of five senses. Cause instigate violence verbally attacked each other. Greed is the dominant party is a serious step. Living together in society often have the problems that always cause a violation of the same wound. Physical verbal mind. Practice of living together is by the principles of Buddhism to solve social problems of mutual assistance Should follow the principles of behavior are called together rarrneihrrnam includes a 6 Things That was kind of good together done the same. For me not encroach focus on building cooperation. For social Pasuk.

When comparing two ideas, then find a different social context Social Philosophy of Thomas Hobbes' a political struggle to compete on benefits and usurpation This action is harmful to the stability of society. Hobbes has adopted a law on social issues through the Gothic body turvy way everyone must adhere to the contract provided. People will have peace in one In Theravada Buddhist philosophy that focuses on developing the proper way of life to the promotion for people with common sense Objective to benefit the health and peace in society However, the social philosophy Thomas Hobbes's philosophy and Buddhist art. Different focus and aims to benefit society as a main However, the difference is Hobbes' view that the need to develop or control selfishness selfishness into a benefit. Buddhist philosophy aimed at eliminating selfish end.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากหลายฝ่ายที่คอยช่วยเหลือให้กำลังใจให้คำปรึกษาแนะนำ กราบขอบพระคุณ พระมหากุญณะ ตรุโณ, ผศ.ดร. ซึ่งเป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ทั้งให้ความรู้ชี้แนะ, กราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร.ประเวศ อินทองปาน, ดร.แสวง นิลนามะ กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่คอยให้คำปรึกษาและแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง สละเวลาตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยดีตลอดมา ขอขอบคุณคณาจารย์ทุกท่านในบัณฑิตวิทยาลัยที่มีความเมตตา ให้กำลังใจจนประสบความสำเร็จ ขอบพระคุณพระอธิการสมศักดิ์ โสโรโท วัดภักทันทตะอาสาฬหาราม เป็นสถานที่ และชี้แนะการปฏิบัติธรรมของนิสิต

ขอขอบคุณอาจารย์ และเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ให้ความสะดวกบริการ ช่วยค้ำค้ำ ขอบคุณ พระสมปอง มนุชชาโต (วงษ์สอาด) ที่ได้ช่วยสืบค้นส่งเสริมการทำงานได้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณ คุณ ลำพอง พ่วงพร้อม แม่ชี นฤมล อุดลย์พดุงศักดิ์ ที่ให้ทุนและให้โอกาสศึกษาค้นคว้าทางด้านพระพุทธศาสนา และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอใจลูกทั้งสอง นางสาววรรณภา พ่วงพร้อม นายเกรียงเดช พ่วงพร้อม ที่คอยช่วยเหลือการทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณพี่น้องและเพื่อนทุกคนที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาครั้งนี้

สุดท้ายนี้ ขอมอบบุญกุศล คุณงามความดีอันจะพึงมีพึงเกิดขึ้น จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมบูชา คุณพ่อละออ คุณแม่ขันทอง อภัยพัฒน์ ผู้ให้ชีวิตและการศึกษา ขอขอบคุณ คุณครูอาจารย์ ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ตั้งแต่เยาว์วัยถึงปัจจุบันตลอดจนผู้มีพระคุณที่สนับสนุนให้การช่วยเหลือมาโดยตลอดงานวิจัยนี้เป็นงานที่ยากมากสำหรับตัวผู้วิจัยเอง แต่เมื่อได้อ่านข้อความหนึ่งที่ว่างานนั้นมีอยู่มามายแต่จงทำงานขึ้นที่สำคัญให้สำเร็จก่อน งานวิทยานิพนธ์เป็นงานที่ต้องต่อสู้ นิ่ง หรือถอยคือความไม่สำเร็จของงานวิทยานิพนธ์บุญกุศลใดที่กระทำแล้วจากการศึกษาทางด้านพระพุทธศาสนาผู้วิจัยขอให้ทุกท่านเกิดปัญญาอันเป็นที่สุด และขออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนี้กับญาติทั้งหลาย

นางวรรณภา พ่วงพร้อม

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตในการวิจัย	๕
๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวความคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัสฮอบส์	
๒.๑ ความหมายของความเห็นแก่ตัว	๗
๒.๒ ลักษณะของความเห็นแก่ตัว	๘
๒.๒.๑ พฤติกรรมที่แสดงออกที่ตนเองได้ประโยชน์	๑๐
๒.๒.๒ พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นโทษแก่ผู้อื่น	๑๒
๒.๒.๓ พฤติกรรมที่แสดงออกผู้อื่นได้ประโยชน์	๑๕
๒.๓ ผลกระทบจากความเห็นแก่ตัว	๑๗
๒.๓.๑ ผลกระทบด้านวัฒนธรรม	๑๘
๒.๓.๒ ผลกระทบทางด้านสังคม	๒๑
๒.๓.๓ ผลกระทบต่อความมั่นคง	๒๔
๒.๔ วิธีการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว	๒๘
๒.๔.๑ การจัดการด้วยสันติวิธี (Non-Violence)	๓๐
๒.๔.๒ การจัดการด้วยวิธีสัญญาประชาคม (Social Contract)	๓๑

๒.๕	ผลจากการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว	
๒.๕.๑	ผลต่อระบบการปกครอง	๓๕
๒.๕.๒	ความเป็นไปในการมีอำนาจการปกครอง	๓๖
๒.๖	สรุป	๓๘

บทที่ ๓ แนวความคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท

๓.๑	ความหมายของความเห็นแก่ตัว	๔๐
๓.๒	ลักษณะของความเห็นแก่ตัว	๔๒
๓.๒.๑	ความเบียดเบียน และความไม่มีระเบียบเป็นทางความไม่สงบ	๔๖
๓.๒.๒	ความสำคัญตน	๕๑
๓.๒.๓	ความทะนงตน : ความถือตัวหนทางแห่งความเสื่อม	๕๒
๓.๓	ผลกระทบจากความเห็นแก่ตัว	
๓.๓.๑	ผลต่อบุคคล	๕๔
๓.๓.๒	ผลต่อบุคคลอื่น	๕๖
๓.๓.๓	ผลต่อระบบสังคม	๕๗
๓.๔	วิธีการจัดการความเห็นแก่ตัว	๖๔
๓.๔.๑	การจัดการในระดับสังคม	๖๕
๓.๔.๒	การจัดการในระดับบุคคล	๖๗
๓.๕	ผลจากการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว	๖๘
๓.๕.๑	การสงเคราะห์ทางสังคม	๗๐
๓.๕.๒	ความสัมพันธและความร่วมมือ	๗๕
๓.๖	สรุป	๗๘

บทที่ ๔ วิเคราะห์เปรียบเทียบความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท

๔.๑	เปรียบเทียบความหมายของความเห็นแก่ตัว	๘๑
๔.๒	เปรียบเทียบลักษณะของความเห็นแก่ตัว	๘๔
๔.๒.๑	ลักษณะที่ตนเองได้ประโยชน์ และการเบียดเบียน	๘๔
๔.๒.๒	ลักษณะที่เป็นโทษต่อผู้อื่นและความสำคัญตน	๘๘
๔.๒.๓	ลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และความทะนงตนตน	๙๑

๔.๓	เปรียบเทียบผลกระทบจากความเห็นแก่ตัว	๕๕
๔.๓.๑	กระทบด้านวัฒนธรรมสังคมและบุคคล	๕๕
๔.๓.๒	กระทบด้านความมั่นคงของสังคม	๕๘
๔.๔	เปรียบเทียบวิธีการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว	๑๐๑
๔.๔.๑	จัดการโดยอาศัยองค์กรสังคม	๑๐๑
๔.๔.๒	จัดการโดยอาศัยสมาชิกสังคม	๑๐๗
๔.๕	ผลจากการจัดการความเห็นแก่ตัว	๑๑๑
๔.๕.๑	การจัดการส่งผลต่อสังคม	๑๑๑
๔.๕.๒	การจัดการส่งผลต่อบุคคล	๑๑๔
๔.๖	สรุป	๑๒๐
บทที่ ๕ บทสรุปและข้อเสนอแนะ		
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๒๕
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๒๕
๕.๒.๑	ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้	๑๓๐
๕.๒.๒	ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	๑๓๐
บรรณานุกรม		๑๓๑
ประวัติผู้วิจัย		๑๓๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

(๑) การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์นี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ ดังต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี) =	วินัยปิฎก	มหาวิภงฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ. จุ. (บาลี) =	วินัยปิฎก	จุฬาคุคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ. จุ. (ไทย) =	วินัยปิฎก	จุฬาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (บาลี) =	สุตตฺตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวุคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี) =	สุตตฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี) =	สุตตฺตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย อุปริปณฺณาสก	(ภาษาไทย)
สํ.ส. (บาลี) =	สุตตฺตปิฎก	สํยุตฺตนิคาย สคาววุคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.ส. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย สคาววรรค	(ภาษาไทย)
สํ.สพ. (บาลี) =	สุตตฺตปิฎก	สํยุตฺตนิคาย สพายตฺตวุคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.สพ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย สพายตฺตวรรค	(ภาษาไทย)
สํ.ม. (บาลี) =	สุตตฺตปิฎก	สํยุตฺตนิคาย มหาวารวุคคปาติ	(ภาษาบาลี)
สํ.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิคาย มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	อังกุตฺตรนิคาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)

อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สุตตมนุตปิฎก	องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อํงคฺคฺตฺตฺรณิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉกฺก.	(บาลี)	=	สุตตมนุตปิฎก	องคฺคฺตฺตฺรณิกาย ฉกฺกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ฉกฺก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อํงคฺคฺตฺตฺรณิกาย ฉกฺกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.อฏฺฐก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อํงคฺคฺตฺตฺรณิกาย อฏฺฐกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สุตตมนุตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย ธรรมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(บาลี)	=	สุตตมนุตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย อิติวุตฺตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(บาลี)	=	สุตตมนุตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย สุตฺตนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุทฺทกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	วิภงฺกปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิภังค์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาและอื่นๆ

อภิ. ปุ	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก	ปุคฺคฺลปญฺญตฺติปาติ	(ภาษาบาลี)
อภิ. ปุ	(ไทย)	=	อภิธมฺมปิฎก	บุคฺคฺลปญฺญตฺ	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณํ		(ภาษาไทย)

(๒) การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม / ชื่อ / หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (บาลี) ๔ / ๒๐๗ / ๒๖๔. หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระวินัยปิฎกฉบับภาษาบาลี เล่มที่ ๔ ชื่อที่ ๒๐๗ หน้าที่ ๒๖๔

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึง เล่ม/ชื่อ/หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๑ / ๒๒๘ / ๒๒๗ หมายถึง การอ้างอิงนั้นระบุถึงคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๑ ชื่อที่ ๒๒๘ หน้าที่ ๒๒๗

ส่วนการอ้างอิงอรรถกถา-ฎีกา ภาษาบาลี จะแจ้งชื่อคัมภีร์ / เล่ม / หน้า เช่น ชุ. ธ.อ. (บาลี) ๑ / ๒๑๕ / ๒๑๖ หมายถึง ชุทฺตนิคาย ฐมฺพทอฏฺฐกถา เล่ม ๑ ชื่อที่ ๒๑๕ หน้า ๒๑๖ แต่ในกรณีที่เป็นพระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์/ เล่ม/หน้า และฉบับตามลำดับ เช่น อภิ. ส. อ. ๘๖ / ๘๗. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.หมายถึง คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก วิกังค์ เล่มที่ ๘๖ หน้า ๘๗ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ต้องการความปลอดภัยในชีวิตแสวงหาสิ่งที่ตนเองต้องการ เป็นการคิดและกระทำที่ให้ความสำคัญในผลประโยชน์ของตนและฐานะของตนก่อน ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ถ้าให้มนุษย์เลือกกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดเขาจะกระทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเองก่อนถึงแม้ผลของการกระทำนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นก็ตามแต่นั้นเป็นการคาดหวังไว้แล้วว่าเขาจะได้ประโยชน์จากการกระทำนั้นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ไม่ว่าจะระยะสั้นหรือระยะยาว เป็นพฤติกรรมที่เรียกว่า “ความตั้งใจ” และ “แรงจูงใจ” ในขั้นสุดท้ายคือความปรารถนาความสุข การทำอะไรที่คิดพูดทำก็เพื่อประโยชน์ตนทั้งสิ้นไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่นเลย^๑ การกระทำของคนเรานั้นเกิดจากการคิดคำนวณล่วงหน้าถึงผลลัพธ์ของมัน^๒ ดังนั้นการกระทำทุกการกระทำจึงเรียกว่าเห็นแก่ตัว

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) นักปรัชญาสังคมชาวอังกฤษ มองว่าโดยธรรมชาติมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว มนุษย์ใช้สิทธิในการกระทำทุกอย่างตามที่ตนเองปรารถนาเพื่อสนองความต้องการ “ความปรารถนาเหล่านี้ทำให้เกิดการละเมิดในร่างกายของผู้อื่นเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งรุกรานทำร้ายระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน ตามภาวะนี้ มนุษย์มีสภาวะสงคราม”^๓ ในสภาวะนี้เป็นอันตรายต่อชีวิตและสังคมไม่มีความดีความชั่วต่างไม่มีความปลอดภัยในชีวิต ทุกคนต่างกลัวการถูกทำร้าย ความกลัวนี้เป็นพลังให้มนุษย์เข้าหาสันติภาพ “ความปรารถนาในสิ่งต่างๆ ซึ่งจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย และความหวังที่จะให้ความอดทนเป็นตัวแทนพาสิ่งเหล่านี้มาให้ และเหตุผลที่แนะนำกฎเกณฑ์ต่างๆที่เหมาะสมเกี่ยวกับสันติภาพ ซึ่งมนุษย์อาจเข้าร่วม

^๑ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), *ความเห็นแก่ตัว*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑), หน้า ๗๘.

^๒ ชัยวัฒน์ สถาอานัน, “เราคาดคิดกับปรัชญาการเมือง: วิธีการของฮอบส์ใน *Leviathan*,” ใน *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, บรรณาธิการโดย สมบัติ จันทร์วงศ์* (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๗๑ – ๗๘.

^๓ Thomas Hobbs, *Leviathan*, (Middlesex: Penguin Books Ltd., 1968), PP. 183-184.

ทำความเข้าใจกัน กฎเกณฑ์เหล่านี้ อาจเรียกว่า กฎธรรมชาติ^๔ ความกลัวตัวเองที่มนุษย์ต้องปกป้องชีวิตและทรัพย์สินตนเองมีการประทุษร้ายต่อกันอยู่เนืองๆ ไม่มีอารยธรรม ไม่มีหลักประกัน ถ้าหากไม่มีอำนาจกลางมาคอยดูแลมนุษย์ก็กล้าจะทำร้ายกันเอง ดังนั้นการดูแลตนเองเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งมิใช่สิ่งที่น่าเกลียดหรือจะถูกรังแกอย่างเหยียดหยาม เพราะมนุษย์ไม่เคยปรารถนาสิ่งที่เป็นภัยในชีวิต “ทุกคนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนและหลีกเลี่ยงสิ่งเลว ที่เป็นเช่นนี้เพราะแรงกระตุ้นของธรรมชาติไม่ต่างไปจากแรงกระตุ้น ที่ผลักดันหินกลิ้งลงไปยังข้างล่าง จึงมิใช่สิ่งที่ไร้สาระหรือน่าเกลียดซ้ง หรือขัดกับเหตุผลที่มนุษย์จะพยายามอย่างเต็มที่ ที่จะปกป้องและรักษาร่างกายและอื่นๆมิให้เกิดความเสียหายและความตาย”^๕ ตามความคิดชอบส เพื่อให้นักมนุษย์เกิดความสันติสุขที่เป็นความปรารถนาที่จะอยู่รอด มนุษย์จะต้องทำตาม “กฎธรรมชาติ” (Lex naturalis) อันจะนำมาซึ่งความสันติ กฎธรรมชาติเป็นหลักการหรือกฎโดยทั่วไป ซึ่งค้นพบโดยเหตุผลซึ่งห้ามมนุษย์ทำในสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตของเขาเอง หรือห้ามทำในสิ่งซึ่งจะพละเอาสิ่งที่เป็นในการรักษาชีวิตของเขาไป และไม่ให้ละทิ้งสิ่งที่เขาคิดว่าควรรักษาไว้ ทุกคนต้องสละเสรีภาพส่วนที่เป็นการละเมิดสิทธิผู้อื่น ส่วนที่สละนี้จะมีค่าเท่ากับสิทธิของตนก็จะไม่ถูกผู้อื่นละเมิดด้วย เท่ากับต่างคนต่างรักษาสหิทธิของตนต่างเป็นปัจเจกไม่สามารถควบคุมการละเมิดสิทธิดังกล่าวได้

ดังนั้นการรักษาสิทธิส่วนนี้ของทุกคนจึงต้องรวมกันเข้าเป็นพลังอันมหาศาล ที่จะใช้สิทธิของตนผ่านรัฐ ผู้ที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นจึงถูกลงโทษด้วยพลังดังกล่าวอันเป็นอำนาจของรัฐนั่นเอง ตามความเห็นของ ฮอบส์แล้ว จะเห็นได้ว่าพันธสัญญาดังกล่าวนี้เป็นสัญญาที่ทุกๆคนในประชาคมต่างหันหน้าเข้ามาทำสัญญากันเองมิใช่เป็นสัญญาที่ประชาชนแห่งประชาคมทำกับรัฐ รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นผู้ใช้อำนาจตามพันธสัญญา มิใช่ฐานะผู้ร่วมก่อพันธสัญญา ดังนั้น รัฐจึงเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดและเด็ดขาดเหนือทุกๆ คนในประชาคมนั้นและเป็นนิรันดร์ ไม่มีอำนาจใดมาจำกัดได้^๖

จากที่กล่าวมาเป็นการมองความเห็นแก่ตัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลซึ่งมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นการเอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวมถ้าการเอาประโยชน์ของชนชั้นตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวมหรือการเอาประโยชน์ของเชื้อชาติ (Race) ของตน

^๔ Ibid, P. 189.

^๕ ศ.ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ , จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๘.

^๖ เนื่องน้อย บุญเนตร, จริยศาสตร์ตะวันตก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๒.

เป็นใหญ่กว่าส่วนรวม “เข้าลักษณะความเห็นแก่ตัว” การกระทำหรือพฤติกรรมที่คนแสดงออกเป็นการเอาเปรียบเป็นภัยต่อสังคมการแก้ไขเพื่อมิให้มนุษย์ทำร้ายกัน ฮอบส์ มองว่าทุกคนต้องร่วมกันทำสัญญา และมอบอำนาจให้กับผู้ปกครอง การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงจะสามารถลดปัญหาได้

ส่วนในพุทธปรัชญาถือว่าความเห็นแก่ตัวเป็นความทุกข์เพราะมนุษย์นั้นมีความรักตนเองมีความรู้สึกว่ามีเรา ยึดมั่นว่าเป็นของเราความรู้สึกว่าชีวิตนี้คือตัวเราและในชีวิตมีหลายสิ่งเป็นของเราทางพุทธศาสนาเรียกว่า อุปาทานขั้นห้า หรือเรียกอีกอย่างว่าหังการและมมังการทุกคนจึงกระทำทุกอย่างเพื่อตนเองนี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ “ท่านพุทธทาสกล่าวเอาไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งของท่านว่าหังการและมมังการนี้คือสัญชาตญาณสำคัญของสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง ไม่เว้นกระทั่งพืชหรือ จุลินทรีย์ตัวเล็กๆ”^๘ ดังนั้นเราจึงปกป้องสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นของเราและปรารถนาตามที่ตนปรารถนาการยึดมั่นในตัวตนเหล่านี้นำมาซึ่งความเห็นแก่ตัวเมื่ออยู่ร่วมกันจึงเกิดการละเมิดเบียดเบียนกัน การรู้จักควบคุมความเห็นแก่ตัวจำเป็นต้องใช้ วิธีการที่ถูกต้องเพื่อเป็นการส่งเสริมในทางสร้างสรรค์ เห็นกับประโยชน์ผู้อื่นรู้จักสละประโยชน์ตน “ผู้ที่ยึดมั่นในอณูนิยมหรือการเห็นแก่ผู้อื่น จะถือว่าการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเป็นคุณธรรม ขณะที่การกระทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นการกระทำที่เลวหรือชั่วร้าย”^๙ การกระทำนี้ก่อให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยจะต้องนำเอาหลักคุณธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาให้กับสังคม

พุทธปรัชญานั้นจะพิจารณาเรื่องของระดับจิตใจการตัดสินใจความสุข ทุกข์ ดี ชั่ว หากใช้เกณฑ์ความเป็นตัวตน บุคคลจะมีความเห็นแก่ตัวทุกคน เนื่องจากใช้ระดับจิตใจเป็นเกณฑ์ตัดสินใจพฤติกรรม ที่พระพุทธองค์ทรงชี้แนะในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความสุข นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ทั้งส่วนตัวและสังคมรู้จักเพื่อแม่ หลักคุณธรรมที่ใช้สำหรับการอยู่ร่วมกันได้แก่ความซื่อสัตย์ ที่ทุกคนได้ ฝึกฝน รู้จักการข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดสินใจ ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้า สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตน พร้อมทั้งรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความ ต้องการของผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่^{๑๐}

^๗ ปรีดี พนมยงค์, สังคมปรัชญาเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๔๐.

^๘ พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๕-๖๗.

^๙ อนุมิตร จันทระประภาพ, “การศึกษาจริยปรัชญาของเรเน่เดส์เคอริงการ”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๕๑.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.), หน้า ๑๓๕.

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่อยู่กับชีวิตคนในทุกระดับ เมื่ออยู่ตามลำพังตน ก็จะมีธรรมประจำตน เมื่อรวมกันเป็นบ้านเป็นเรือนก็มีธรรมสำหรับบ้านเรือน และเมื่อรวมกันเป็นเมือง ก็มีธรรมสำหรับเมือง คำสอนในพระพุทธศาสนาจึงพอแก่การแจกจ่ายไม่เฉพาะเมือง แม้แก่โลกก็ไม่หมดและเป็นธรรมที่เป็น ไปเพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตนเอง บ้านเรือน บ้านเมือง และแก่โลกเมื่อพิจารณาดังนี้แล้วพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตจึงแยกออกจากกันไม่ได้^{๑๑} เมื่อทุกคนต่างได้ปฏิบัติจะทำให้เกิดความเข้าใจตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาที่เป็นคำสอนและยังส่งเสริมการปกครองให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

จากเหตุผลที่กล่าวมา ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ ที่มองว่าทุกคนต้องสละเสรีภาพเพื่อให้สังคมเดินไปได้คือ ไปในทิศทางเดียวกันเมื่อสังคมเดินไปได้เราก็อยู่ได้ เดินไปพร้อมกันคุณว่านั่งเรือลำเดียวกันซึ่งเราอาจต้องการที่จะนั่งคนเดียวแต่เราต้องหลีกเลี่ยงความคิดนี้เสียเพื่อให้ทุกคนรอดถึงฝั่ง คำว่าทุกคนนั้นรวมทั้งตัวเราด้วย “เพราะไม่มีเราสังคมก็อยู่ได้ แต่ถ้าไม่มีสังคมเราจะอยู่อย่างไร” โดยทุกคนร่วมกันทำสัญญาและมอบอำนาจให้ผู้ปกครอง ที่เป็นกลไกในการคุ้มครองคนทุกคนในรัฐ มีองค์อธิปัตย์เป็นผู้ควบคุม รัฐนาถุทธธรรมชาติมาบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อให้กฎหมายและเนื้อหากฎหมายสอดคล้องกัน รัฐมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาดเหนือทุกคนและเป็นนิรันดรที่จะทำให้สังคมสงบและอยู่ร่วมกัน ด้านพุทธปรัชญามองว่ามนุษย์ต้องทำลายความเห็นแก่ตัวให้หมดสิ้นเพื่อการอยู่ร่วมกันและ เกิดความสันติของสังคมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทุกคนก็จะสามารถอยู่ร่วมกันได้ จากเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจวิจัยประเด็นเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท อันเป็นหัวข้อวิจัยทางด้านปรัชญาสังคมเชิงวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบหาแนวทางว่า ความคิดทั้งสองนี้จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้และปรับให้เหมาะสมกับสังคมไทยได้อย่างไร

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๒.๓ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบให้เห็นความเหมือนและความต่างของสองแนวคิด

และสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตและสังคมปัจจุบัน ได้อย่างถูกต้องดีงาม

^{๑๑} งานังค์ ทองประเสริฐ, แบบเรียนศาสนาสากล, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ กับพุทธปรัชญาเถรวาทจึงศึกษาเน้นเฉพาะความเห็นแก่ตัวที่ปรากฏในงานเขียนของโทมัส ฮอบส์ และความเห็นแก่ตัวที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลักคือ พระไตรปิฎกอรุทธกถา ฎีกาโดยมีตำราและสิ่งพิมพ์ต่างๆที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบการวิจัยโดยขอบเขตของงานวิจัยนั้น

๑.๔ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ ความเห็นแก่ตัว (Selfishness) หมายถึง พฤติกรรมการกระทำที่มุ่งประโยชน์ตน โดยมีผลกระทบทั้งส่วนตนและส่วนรวม เป็นการกระทำทั้งทางกาย วาจา และใจเป็นการต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ดิ้นรน สร้างความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตตนเองการกระทำทุกการกระทำมุ่งที่ประโยชน์ตน

๑.๔.๒ สัญญาประชาคม (Social Contract) หมายถึง ข้อตกลงร่วมกันของประชาชน ที่มีแนวความคิดเดียวกัน เพื่อเป็นการแสวงความตกลงและทางออกของปัญหา ทฤษฎีสัญญาประชาคม อันเป็นนัยตามหลักกฎหมายธรรมชาติ มีลักษณะเป็น สำนักของจริยธรรม สิทธิบางประการ เพื่อความปลอดภัยของคนในสิทธิและเสรีภาพ

๑.๔.๓ ปรัชญาสังคม (Social Philosophy) หมายถึง กระบวนทัศน์แนวคิดที่ใช้หลักการเหตุผลข้อโต้แย้งเพื่อหาข้อยุติของการอยู่ร่วมกันทางสังคม โดยมีเครื่องมือจากสภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์

๑.๔.๔ พุทธปรัชญาเถรวาท (Theravada Buddhist Philosophy) หมายถึง หลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) บางประการของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลในขอบเขตของพุทธศาสนาเท่านั้น

๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) มีวิธีการดำเนินการ
ดังนี้

๑.๕.๑ ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและงานเขียนของโทมัส
ฮอบส์

๑.๕.๒ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ค้นคว้ารวบรวมไว้โดยละเอียด

๑.๕.๓ วิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิดทั้งสองแนวคิดเพื่อให้เห็นความเหมือนและความ
ต่าง

๑.๕.๔ นำเสนอผลการวิจัย

๑.๕.๕ สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑.๖ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์

๑.๖.๒ ทำให้ทราบแนวคิดเรื่อง ความเห็นแก่ตัวในพุทธปรัชญาเถรวาท

๑.๖.๓ ทำให้ทราบความเหมือน และแตกต่างของสองแนวคิดและสามารถนำความรู้
มาประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาชีวิตและสังคมปัจจุบันได้อย่างถูกต้องดีงาม

บทที่ ๒

แนวความคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของ โทมัส ฮอบส์

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาแนวความคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ที่ปรากฏในหนังสือ *Hobbesian Leviathan: Man and Society Theory and Practice* ผลงานแปลที่เกี่ยวกับแนวคิดของโทมัส ฮอบส์ ตลอดจนนักปรัชญา นักวิชาการ เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างกว้างขวางและครอบคลุม โดยจะพิจารณาแนวคิดที่มีความเกี่ยวข้องกับความเห็นแก่ตัว (Selfishness) โดยแบ่งเป็นประเด็นศึกษาดังนี้

๒.๑ นิยามและความหมายของความเห็นแก่ตัว

โทมัส ฮอบส์ ให้ความหมายความเห็นแก่ตัวไว้ว่า มนุษย์มีความต้องการไม่รู้จักพอ แสวงหาอำนาจแสวงหาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว ต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอด การเอาชีวิตรอดจากสิ่งใดก็ตามเป็นสิทธิและความจำเป็นตามธรรมชาติของมนุษย์^๑ และรวมไปถึง “การกระทำที่เกิดจากแรงกระตุ้น พวกความอยาก ความปรารถนา อารมณ์ ความรู้สึก”^๒ มนุษย์มีหน้าที่ในการรักษาชีวิตตนเองเป็นหลักเบื้องต้นแต่ความอยากความปรารถนาเป็นการดิ้นรนแสวงหา ทำตามใจตนถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่แสดงออกอย่างเต็มที่ที่ต้องการเอาตนเองรอด เป็นธรรมชาติที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกมนุษย์จึงต้องมีหน้าที่รักษาชีวิตตนเอง ความเห็นแก่ตัวในทัศนะของฮอบส์จึงหมายถึงภาวะทางธรรมชาติหรือธาตุแท้ของมนุษย์ที่แสดงออกเพื่อการปกป้องตัวเองการเอาตัวรอดและเพื่อการรักษาประโยชน์ตน

ฮอบส์ได้พยายามพัฒนาแนวคิดแบบธรรมชาติของความเห็นแก่ตัวซึ่งเกิดขึ้นมาจากการมองมนุษย์เหมือนกับหุ่นยนต์กลไกขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ มองสรรพสิ่งในโลกว่า ล้วนดำเนินไปตามกลไกที่อาศัยแรงขับเคลื่อน (Movement) ทางกายภาพ (Psychological

^๑ Thomas Hobbes. **Leviathan or the Matter.** Forme and power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civil, edited by Michael Oakeshott with an introduction by Richard S. Peter (New York: Collier Books, 1967), P. 100.

^๒ Thomas Hobbs, **Leviathan**, (Middlesex: Penguin Books Ltd., 1968), P. 185.

^๓ Ibid, P. 186.

hedonism) ซึ่งตัวมนุษย์ก็อยู่ในข่ายของกฎสากลดังกล่าวและมีใจ เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับร่างกาย (แรงขับเคลื่อนจากการไหลเวียนของโลหิต) แต่ยังรวมถึงส่วนที่เรียกว่า "จิตใจ" (Mind) อีกด้วย เขากล่าวว่าการรับรู้ด้วยผัสสะ และอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์เป็นการตอบสนองด้วยแรงขับเคลื่อนภายในต่อแรงกระทำจากภายนอก แรงขับเคลื่อนภายในนี้ส่งทอดต่อไปยังสมอง ก่อเกิดเป็นความคิด (Idea) และทิ้งร่องรอยไว้เป็นภาพ (Image) ในความทรงจำ สิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นความนึกคิด (Thought) ความปรารถนา (Desire) หรือเจตจำนงจึงมิใช่อะไรอื่นนอกจากแรงขับเคลื่อนในสมองล้วน ๆ แรงขับเคลื่อนดังกล่าวนี้เองที่ไปกระตุ้นให้เกิดอาการปฏิกิริยาการกระทำ และคำพูดต่าง ๆ “การกระทำของมนุษย์ที่เข้าหาหรือที่เลี่ยงสิ่งต่างๆ ก็มีได้ดีหรือเลวในตัวเอง”^๔ การที่วิ่งออกไปจากเปลวไฟที่กำลังลุกไหม้ก็เป็นการหนีออกไปจากสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตในทางสังคม ฮอบส์ สรุปว่าหลักการของการเมือง ก็คือการเข้าใจถึงวิถีทางการเคลื่อนไหวของจิตใจมนุษย์^๕

ในสภาวะทางธรรมชาติ (State of nature) ไม่มีสิ่งใดมากำหนดการกระทำของมนุษย์ได้ เพราะมนุษย์จะกระทำสิ่งใดจะทำตามที่ตนต้องการเสมอ ฮอบส์มองว่าในสภาพธรรมชาติมนุษย์จึงมิใช่สิ่งที่มีสภาพหมายถึงมีแต่กิเลสตันหันมุ่งแสวงหาความพึงพอใจใส่ตนอย่างไม่มีขีดจำกัดต่างคนต่างมุ่งเอาเปรียบผู้อื่น มีความปรารถนาจากการสรรเสริญของผู้อื่นต่อตนเองทุกการกระทำเป็นการส่งเสริมความสุข “การยกย่องให้เกียรติ”^๖ บังคับให้ผู้อื่นทำตามใจตนถือเอาตนเป็นศูนย์กลางมีความต้องการอำนาจเพราะคิดว่าอำนาจนั้นสามารถทำให้มนุษย์ได้มาในสิ่งที่ตัวเองชอบ และคิดว่าอำนาจเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ “จะทำให้มนุษย์บรรลุถึงสิ่งที่เขาปรารถนาและคุ้มกันสิ่งที่มีอยู่ไม่ให้คนอื่นแย่งไป”^๗ การที่ได้ถูกกล่าวขาน สรรเสริญและหวังต่ออำนาจว่าเป็นความสุขทำเช่นนี้จนเป็นระบบเกิดความสับสนในสังคมความยุติธรรมไม่มี นั่นคือ “ในที่ที่ไม่มีความถูกต้องเหมาะสมก็จะไม่มีความยุติธรรม”^๘ สังคมเกิดความขัดแย้งเมื่อในสังคมไม่มีกฎหมายควบคุม ไม่มีอำนาจใดมาตัดสินความ ถูก ผิด ได้สภาวะนี้ ฮอบส์กล่าวว่า เป็นสภาวะทางธรรมชาติที่ต่างมุ่งแต่ประโยชน์ตน

^๔ เนื่องน้อย บุญเนตร, *จริยศาสตร์ตะวันตก: ค่าน มิลล์ ฮอบส์ ฟอร์ด ชาร์ทรี*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๔๔.) หน้า ๑๕๑.

^๕ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, *ปรัชญาการเมือง*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช), หน้า ๒๕๘.

^๖ Thomas Hobbes *Leviathan*, ed, CB Mopherson, P. 185.

^๗ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, *ปรัชญาการเมือง*, หน้า ๒๖๒.

^๘ Ibid., P.203.

ในมุมมองของ ฮอบส์ ว่าทุกการกระทำที่มาจากภายนอกนั้นมาจากแนวคิดแห่งความปรารถนา ฮอบส์ เรียกว่า ความพยายามจากจิตรู้ภายในทั้งสิ้น โดยที่เปรียบว่าสมมตินั้นเป็นผู้บงการให้กายกระทำตามคำสั่ง ดังนั้นการดูแลชีวิตตนเองก็ต้องเกิดจากจิตเป็นคำสั่งที่ต้องกระทำตามผู้บงการคือความรู้สึกภายในหรือจิตสำนึก ฮอบส์ ได้กล่าวไว้ว่า การดูแลตนเองเป็นสิ่งที่มิใช่สิ่งที่เราจะมองอย่างเหยียดหยามเพราะเราไม่เคยปรารถนาหรือมีพลังที่จะทำอย่างอื่น ทุกคนต้องการสิ่งดีสำหรับตนและหลีกเลี่ยงสิ่งเลว...ที่เป็นเช่นนี้เพราะแรงกระตุ้นของธรรมชาติที่ไม่ต่างไปกว่าแรงกระตุ้นที่ผลักดันหินให้กลิ้งลงไปข้างล่าง จึงมิใช่สิ่งที่ไม่ไรสาระหรือน่าเกลียดชัง หรือขัดกับเหตุผลที่มนุษย์จะพยายามอย่างเต็มที่ที่จะปกป้องและรักษาร่างกายและอื่น ๆ มิให้เกิดความเสียหายและความตาย^๕ ดังนั้นการดำรงอยู่ของทุกชีวิตจึงปกป้องตนนี้คือสัญชาตญาณเพื่อความอยู่รอดโดยการปกป้องคนที่ทำให้ก้าวไปสู่การรุกรานกัน ผู้ที่แข็งแกร่งกว่าก็จะพยายามที่จะได้เปรียบผู้อื่นมากกว่า ผู้อ่อนแอก็ต้องต่อสู้เพื่อการอยู่รอด ต่างปกป้องให้กับตนเองนี้เขเป็นกฎของธรรมชาติ “กฎธรรมชาตินี้มีบนพื้นฐานความเห็นแก่ตัว เห็นว่าตนต้องอยู่รอด สิ่งมีชีวิตก็คือสรรพชีวิตล้วนแล้วแต่ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเอง”^๖

๒.๒ ลักษณะของความเห็นแก่ตัว

ต่อไปจะเป็นการกล่าวถึงลักษณะของความเห็นแก่ตัวตามแนวความคิดปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ โดยที่ ฮอบส์ มองว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social animal) โดยสภาพธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะต้องมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมนุษย์นั้นไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังได้สังคมจึงเกิดขึ้น มนุษย์เพียงคนเดียวนั้นไม่สามารถสืบเชื้อสายไม่สามารถป้องกันตัวเองและไม่สามารถหาเลี้ยงชีพอยู่ได้นานทุกคนย่อมเกิดมาในหมู่คน ดำรงชีวิตอยู่ในหมู่คน และต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ การดำรงชีวิตอยู่เป็นกลุ่มเป็นหมู่นั้นเกิดขึ้นเพราะแรงขับเคลื่อนทางธรรมชาติซึ่งเป็นเหตุให้ต่างดิ้นเพื่อหาประโยชน์ซึ่งหมายถึงความสุขสำหรับตนและความสุขในความอยู่รอดและความปลอดภัย

ในลักษณะของการดิ้นรนก็จะมีความต่างกัน เช่น ตัวฉันมีความหิวฉันก็จะต้องหาอาหารให้กับตนเองวิธีการหาอาหารของฉันก็คือไปซื้อสำเร็จรูปจากตลาด ชวานาเมื่อยามหิวก็ต้องจัดเตรียมความพร้อมในการหุงหาหลายขั้นตอน ส่วนนายทุนใหญ่ก็จะนั่งร่วมกับเพื่อนที่ภักดีถาวร

^๕ Broad, C.d., **Fives Types of Ethical Theory**, Ch.3: Butler (New York, 1969), P. 36.

^๖ Charler Darwin, **the Origin of species**, (New York, Penguin Books, 1984), P. 36.

แล้วคนจนหรือขอทานเขาก็หิวเช่นกัน ขอทานก็ใช้วิธีการขอ ส่วนคนจนก็อาจโหมมาเพื่อสนองความหิว ทุกคนจะใช้วิธีการที่ต่างกันไปเป็นการตอบสนองให้กับคนทั้งสิ้นทุกการกระทำเป็นพฤติกรรมมีความแตกต่างกันวิธีการต่างๆ นี้จะส่งผลที่ออกมาสู่ภายนอกจะเป็นการกระทำเพื่อตนเองเสมอ ฮอบส์ ยังสังเกตเห็นว่ามนุษย์มีความคล้ายกันในแง่ของความปรารถนากล่าวคือต้องการในสิ่งที่คล้าย ๆ กันคือปรารถนาความสุข โดยทั่วไปจะมองว่าความเห็นแก่ตัวเป็นสิ่งไม่ดีเป็นสิ่งที่ชั่ว ดีหรือไม่ดีจะขึ้นอยู่กับผลกระทบ ต่อตนเองต่อสังคมอย่างไร โดยพิจารณาลักษณะพฤติกรรมของความเห็นแก่ตัวได้ใน ๓ ลักษณะ คือ

๑. พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะตนเองได้ประโยชน์
๒. พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะเป็นโทษแก่ผู้อื่น
๓. พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะผู้อื่นได้ประโยชน์^{๑๑}

๒.๒.๑ พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะตนเองได้ประโยชน์

พฤติกรรมที่แสดงออกตนเองได้ประโยชน์ การกระทำในลักษณะนี้ทุกคนเจตนาเพื่อผลประโยชน์ตนเองไม่ได้คำนึงถึงสิ่งภายนอก สิ่งภายนอกในที่นี้รวมบุคคล วัตถุ สิ่งของและอื่นๆ การกระทำนี้เป็นธรรมชาติ สิ่งนี้มีให้กับมนุษย์ ทุกคนทำเพื่อตนเอง เช่นลักษณะของครอบครัว การที่คนสองคนมีความรักและอยู่ร่วมกันก็จะเห็นได้ว่าเขาทั้งสองกระทำเพื่อตัวเขาซึ่งเป็นประโยชน์ให้กับเขาเอง ต่างฝ่ายทำให้ตนมีความสุข ผู้อื่นมิได้มีความรู้สึกรังเกียจอย่างไรด้วย หรือนายเจียวได้ลอบตัดต้นไม้ในป่าสงวนเป็นพฤติกรรมที่ตัวเองได้ประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบจากภายนอก การกระทำในบางครั้งเราเห็นว่าไม่ถูกไม่ดีแต่บางคนกลับว่าเป็นสิ่งดีสิ่งใดที่มนุษย์ชอบก็จะบอกว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดี บางสิ่งนี้ว่าถูกแต่อีกคนมองว่าไม่ถูกเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่ไม่ชอบสิ่งใดก็จะใช้เหตุผลของตนอ้างว่าสิ่งนั้นไม่ดี สิ่งนั้นไม่ถูกต้อง “ที่ว่าสิ่งใดที่ตนรักตนชอบก็ว่าสิ่งนั้นดีสิ่งนั้นถูกต้อง ถ้าสิ่งใดที่ตนเองไม่ชอบก็ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นสิ่งไม่ถูกต้อง”^{๑๒} เป็นสถานะที่มนุษย์กำลังใช้เหตุผลเพื่ออ้างถึงสิ่งนั้นสิ่งนี้ต่างจะเห็นด้วยตามเหตุผลของตนเท่านั้นซึ่งเป็นลักษณะความเห็นแก่ตัว ดี หรือไม่ดี ผิดถูกหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับความคิดของบุคคล นี้คือสถานะธรรมชาติของมนุษย์ ฮอบส์ ใช้หลักของทฤษฎีที่ทำความเข้าใจการเคลื่อนไหวอย่างง่ายที่จะสามารถจะเห็นได้โดยสิ่ง

^{๑๑} ศ.ดร. วิทย์ วิศทเวทย์, *จริยศาสตร์เบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์ ๒๕๕๒), หน้า ๑๖.

^{๑๒} Thomas Hobbes, *Leviathan*, Ed, CB Mopherson, P. 186.

เหล่านี้เป็นสมมุติฐานขั้นพื้นฐาน (Axiom) และเปรียบเทียบกับมนุษย์ในแง่ของการเคลื่อนไหวเข้าหากัน (คือ “ชอบ”) และหันเหออกไปจากกัน (คือ “ไม่ชอบ”)^{๑๓} คือสิ่งที่ชอบไม่ดีคือสิ่งที่ไม่ชอบ หรือเรียกว่าเป็นความขัด

จะเห็นว่าการกระทำของคนว่าสิ่งที่ตนเองรักตนเองชอบเท่านั้นที่จะก่อให้เกิดผล ถ้าเป็นในลักษณะของครอบครัวก็ทำให้ตนเองให้ได้รับความสุข เช่น นาย ก เมื่อมีครอบครัวมีบุตรเขาก็จะดูแลบุตรของเขาด้วยความรักเอื้ออาทรต่อบุตรของเขา นาย ก จะทำงานหาปัจจัยนั้นมาเพื่อจัดซื้ออาหารและของจำเป็นให้กับครอบครัวการกระทำเช่นนี้นับเป็นธรรมชาติที่ทุกครอบครัวได้กระทำตามบทบาทและหน้าที่ของตน นาย ก มิได้ดูแลใครในการจัดซื้ออาหารและสิ่งจำเป็น ไม่ได้ให้กับผู้อื่นนอกจากบุตรและครอบครัวของตนเอง จากการกระทำดังกล่าวมีผลประโยชน์ให้กับตนเองเท่านั้นซึ่งถือว่าตนเองได้ประโยชน์

ในส่วนของสังคมเป็นเรื่องของการปฏิบัติร่วมกันต่างจะมุ่งให้ตนเองได้ประโยชน์ถ้าในสังคมนั้นไม่มีกฎกติกาจะทำให้เกิดความไม่เป็นระเบียบ จะมีการเบียดเบียนกันไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันทุกคนต่างจะเอาแต่ประโยชน์ตนการกระทำนี้จะเป็นการสร้างความเดือดร้อนจึงต้องมีกฎกติกาเพื่อป้องกันมิให้เกิดการรุกรานหรือการลิดรอนสิทธิทั้งของตนและผู้อื่น เพราะมนุษย์ทุกคนต่างก็คิดว่าตนเองมีสิทธิในทุกอย่างมีเสรีภาพตามที่ตนควรจะได้รับ “ถ้าไม่มีอำนาจกลางมาคอยดูแลให้สงบมนุษย์ก็กล้ำกลายพอที่จะทำให้พวกเขาทำลายกันเอง”^{๑๔} การกระทำบางอย่างมนุษย์อาจกระทำไปด้วยความเข้าใจผิดหรือหลงผิดเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์การร้ายกันเบียดเบียนกันและฆ่ากันเป็นลักษณะของสังคมที่ขาดกฎกติกาแม้ในสังคมบางสังคมจะมีกฎกติกาอยู่แล้วแต่เราอาจจะมองว่ากฎกติกาที่ไม่มีความสำคัญไม่มีความเด็ดขาด โทมัส ฮอบส์ กล่าวว่า เป็นเพียงข้อตกลงกันที่นำมาใช้เพียงให้เกิดความสงบเท่านั้น อำนาจกลางเป็นเพียงกฎที่กลุ่มผู้มีอำนาจหน้าที่ออกกฎเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ตนเองเท่านั้น

ความบริสุทธิ์ใจเป็นลักษณะแสดงออกทั้งด้านดีและด้านไม่ดีความจริงใจที่มนุษย์มีพฤติกรรมกระทบทั้งภายในและภายนอก ซึ่งความไม่บริสุทธิ์ใจเป็นการกระทำที่ซ่อนรูปอย่างหนึ่ง เช่น นายแดงอยู่ในสถานะที่ผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ยอมรับนับถือ แล้วนายแดงนั้นเป็นผู้ที่มีมิวาทะดี ในการใช้วาทะของนายแดงโดยทั่วไปทุกคนเชื่อและฟังเขา ในสังคมยอมรับแดงมากเขาเป็นผู้กว้างขวางทำให้ผู้อื่นหลงเชื่อ ในอีกสังคมหนึ่งเขาถูกจับได้ว่าพูดเท็จหลอกผู้อื่นมาตลอด สังคมขาดความนับถือเสื่อมศรัทธา แต่อีกสังคมหนึ่งเขาสามารถอยู่ได้เขาเก็บความรู้สึกนั้นจนเป็นนิสัย

^{๑๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ปรัชญาการเมือง, หน้า ๒๔๕.

^{๑๔} Thomas Hobbes, *Leviathan*, Ed, CB Mopherson, P. 185.

เอาไว้ การข่มเอาไว้เนี่ยเองทำให้คนในสังคมมีความศรัทธาในตัวนายแดง แล้วผลของพฤติกรรมนี้ก็จะทำให้ นายแดงสามารถอยู่ในสังคมและเป็นที่ยอมรับนับถือ โดยเขาเองมิได้คำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่น

จากการกระทำดังกล่าวมีผลประโยชน์ตนเองเป็นจุดหมายจึงถือว่าตนเองได้ประโยชน์ ลักษณะตามที่ แรนด์ นักปรัชญาสตรีชาวอเมริกันที่กล่าว ว่าเป็นการกระทำที่มุ่งให้เกิดผลประโยชน์แก่ตนเองไม่ใช่แก่คนอื่น “ตนเองรอดดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปลอดภัย”^{๑๕} เป็นลักษณะที่ซ่อนไว้ทำให้ผู้อื่นได้รับผลกระทบโดยการกระทำนี้จะไม่ใส่ใจในสิ่งภายนอกว่าเป็นอย่างไรหรือคนอื่นจะมีความเดือดร้อนเช่นไรจะไม่นำมาใส่ใจด้วยหวังเพียงเพื่อให้ตนเองได้รับประโยชน์เท่านั้น

ลักษณะนี้เป็นการลวงเพื่อให้ตนอยู่ได้ในสังคม บุคคลดังกล่าวใช้ชีวิตในการหลอกลวงผู้อื่นให้ได้รับความเสียหายและเกิดความเดือดร้อนเสมอเพราะการกระทำเพื่อตนเองในลักษณะนี้เป็นที่มาของการทำชั่วหลอกลวง เริ่มต้นด้วยการพูดโกหก การเอาเรื่องเอาเปรียบ หรือการกระทำไปด้วยความโลภ เนื่องจากการแสดงออกซึ่งความเป็นธรรมชาติของมนุษย์ จากตัวอย่างที่กล่าว ผู้วิจัยมองว่าก่อให้เกิดโทษต่อสังคมเกิดความเดือดร้อน เป็นพฤติกรรมของคนที่ทำให้ตนได้ประโยชน์โดยไม่คำนึงว่าบุคคลอื่นหรือสังคมจะมีผลกระทบอย่างไร ความเห็นแก่ตัวนี้จะทำให้หมดสิ้นไปจากมนุษย์นั้นทำได้ยากมาก ต้องใช้ความกล้าหาญและอดทนสูง ซึ่งความอดทนจะทำให้เกิดความกล้าหาญขึ้น แล้วความกล้าหาญจะเกิดขึ้น ไม่ได้เลยถ้าไม่มีความอดทน คนเห็นแก่ตัวจะมีความอดทนและมีความกล้าหาญมาก

๒.๒.๒ พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะเป็นโทษแก่ผู้อื่น

พฤติกรรมที่มนุษย์เอาแต่ประโยชน์ตนโดยยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเอาความคิดเห็นตนเพียงฝ่ายเดียวมนุษย์จะไม่มีทางที่จะปกป้องคุ้มครองตนเองได้จากศัตรูหรือจากการเบียดเบียนได้ เลขาธิการที่บุคคลมาอยู่ร่วมกันนั้นก็ต้องมีกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันแม้แต่การใช้สิ่งของที่เป็นของส่วนรวมที่ทุกคนต่างก็มีความต้องการให้ตนได้ประโยชน์เช่นในการใช้ของร่วมกันในที่สาธารณะหรือสถานที่ต่างๆหรือการลัดคิว การลัดขั้นตอนที่เป็นการฝ่าฝืนกฎระเบียบในขณะที่คนอื่นทั่วไปต้องรอตามขั้นตอน ตามกฎระเบียบที่ถูกลงไว้ “การผิดกติกาถือได้ว่าอสุจริต และนิยามของความ อสุจริตก็ไม่ใช่อะไรอื่นเลยนอกจากการไม่กระทำตามกติกา และอะไรก็ตามที่ไม่อสุจริตก็ถือว่าอสุจริต” นี้แสดงให้เห็นว่าความอสุจริตหรือความอสุจริตจะต้องขึ้นอยู่กับการ

^{๑๕} Ibid, P. 185.

ปฏิบัติตามกฎของสังคมอย่างเคร่งครัดหรือไม่ การที่ฝ่าฝืนกฎไม่ปฏิบัติตาม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจต่อบุคคลอื่นจนกลายเป็นการขาดระเบียบ ถ้าจะกล่าวถึงกฎระเบียบวินัยที่สมบูรณ์แบบนั้นมีอยู่ เพียงแต่สังคมเป็นเพียงภาพสะท้อนของกฎ ด้านระเบียบที่สมบูรณ์แบบนี้เท่านั้นเป็นข้อห้าม ความมั่งงายที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะที่ตนเองได้ประโยชน์เป็นโทษต่อผู้อื่นโดยไม่คำนึงว่าบุคคลอื่นที่กำลังปฏิบัติตามกฎระเบียบจะมีความเดือดร้อนหรือไม่

แม้แต่การไม่ใช้สะพานลอยข้ามถนนหรือการลอครีวกันที่มีป้ายไม่ให้ผ่านแต่ก็มีผู้กระทำความผิดเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นการกระทำที่เรียกว่ามั่งงาย การกระทำนี้จะสร้างความกระทบกระเทือนต่อบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าจะมิได้ถูกลงโทษตามที่กฎกติกาได้กำหนดเอาไว้ การกระทำที่บุคคลนั้นกระทำไปแสดงให้เห็นว่าผู้นั้นได้กระทำโดยการฝ่าฝืนกฎที่ได้วางไว้แสดงถึงความมั่งงาย คิดว่าตนเองสะดวกรวดเร็วแต่มิได้คำนึงถึงผู้ที่กำลังขับรถบนท้องถนนจะต้องหยุดรถทันทีและเกิดอันตราย พหุติกรรมที่มีผลให้ผู้อื่นรู้สึกจิตใจไม่สบายใจ เป็นโทษต่อชีวิต ขาดความรับผิดชอบ “ความยุติธรรมหรืออยู่ธรรมจะมีที่ให้ใช้ได้ นั้น จะต้องมียานางบังคับบางอย่างที่จะบังคับมนุษย์ทุกคนอย่างเสมอภาคกัน”^{๑๖} ทุกคนกระทำในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ไม่รับผิดชอบการกระทำ คิดว่าตนได้ประโยชน์แต่โดยธรรมชาติของมนุษย์คิดแต่เพียงว่าตนเองได้ตนนั้นถูกจึงจำเป็นต้องมีกฎกติกาดังที่ฮอบส์กล่าว

ในสังคมที่มีจำนวนคนมากต่างก็จะมีหน้าที่ในการทำงานตามกฎระเบียบของสังคมที่แตกต่างกันตามบทบาทความรับผิดชอบซึ่งแต่ละคนก็จะกระทำหน้าที่เพื่อบรรลุตามความประสงค์ในหน้าที่ของตนเองและเกิดประโยชน์ให้มาก จนถึงการแข่งขันกันเพื่อตนเองจะได้ชัยชนะได้รับการคัดเลือกได้รับการยกย่อง ได้รับรางวัล ได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้นสามารถกระทำหน้าที่ที่ได้รับ เมื่อมีอำนาจมากขึ้นทุกอย่างที่ได้กระทำไปสังคมมีรูปแบบเปลี่ยนไป อำนาจหน้าที่และบทบาทของการใช้อำนาจหน้าที่ต่างจะมีเป้าประสงค์มาสู่ตนเท่านั้น การแข่งขันเป็นลักษณะของการตื่นตัวเพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวบุคคลจนกระทั่งถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านของสังคมเมื่อทุกอย่างแข่งขันกันสิ่งทีตามมาก็คือการแย่งชิงซึ่งกันและกันเมื่อเป็นเช่นนี้ความเป็นระเบียบในสังคมก็ยากที่จะดูแลควบคุมได้ ต่างก็คิดว่าตนเองนั้นควรได้รับเช่นกัน

การที่ ฮอบส์กล่าวว่าไม่มีผลประโยชน์ใดที่มนุษย์ผู้หนึ่งอ้างเป็นเจ้าของได้แล้วมนุษย์อีกผู้หนึ่งไม่อาจอ้างได้เช่นกัน^{๑๗} ทุกคนในสังคมนั้นสามารถใช้สิทธิหรือสิ่งของร่วมกันได้ถ้าสิ่งนั้นคือของส่วนรวม โดยที่ทุกคนนั้นได้ปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคม การใช้สิทธิที่นอกเหนือกฎ

^{๑๖} Ibid, P. 202.

^{๑๗} Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed, CB Mopherson, P. 183

ถือเป็นการกระทำที่ผิดกติกาก่อให้เกิดความขัดแย้ง เช่น นาย ก มีฐานะร่ำรวยกว่านาย ข ก็มีฐานะร่ำรวยเช่นกันที่จังหวัดเชียงใหม่การเดินทางโดยเครื่องบินเที่ยวนี้มีที่นั่งเหลือที่นั่งเดียวเท่านั้นแม้ถ้าเลยเวลานี้ ทั้งสองจะเสียประโยชน์เป็นร้อยล้าน ทั้งสองจึงแย่งกันต่างให้เหตุผลในที่สุดก็ตกลงกันไม่ได้ เป็นเหตุให้เกิดปัญหาของทั้งสองและขยายเป็นความขัดแย้งต่างๆทั้งส่วนตัวและสังคม ตกลงกันไม่ได้ต่างก็อ้างสิทธิอ้างถึงประโยชน์ตน ผู้ที่มีกำลังอำนาจมากกว่าก็สามารถแย่งชิงมาได้

ในการใช้อำนาจของผู้มีอำนาจจะดีหรือไม่ดี ผิดหรือถูกไม่มีตัวชี้วัดตัดสินให้ได้ว่านี่ดี นี่ถูกต้อง หรือว่านี่ไม่ดีนี่ไม่ถูกต้อง ฮอบส์เห็นว่าความเห็นแก่ตัวเป็นแก่นแท้ของมนุษย์ (Substance of man) การตัดสิน “ดี” เป็นเพียงคำที่ใช้เรียกสิ่งที่ตนชอบและปรารถนา “ชั่ว” เป็นเพียงคำที่เรียกสิ่งที่ตนเกลียดชัง ทราบโคที่มนุษย์ยังคงดำรงอยู่ในสภาพธรรมชาติอย่างแท้จริง (ซึ่งก็คือภาวะ การมุ่งทำลายล้างกัน) เขาก็จะใช้ความปรารถนาเฉพาะของเขา เป็นมาตรวัดว่าอะไรดี อะไรเลวสิ่งใดผิดสิ่งใดถูกเมื่อทุกคนก็คิดว่าตนทำถูกจากความเสมอภาคในสิทธินั้น “ด้วยเหตุนี้ถ้ามนุษย์สองคนปรารถนาในสิ่งเดียวกันซึ่งเขาทั้งสองไม่อาจใช้ร่วมกันได้เขาก็จะกลายเป็นศัตรูกัน”^{๑๔} ทรัพยากรทางธรรมชาติมีจำนวนจำกัดแต่ความต้องการของมนุษย์มากเนื่องจากมนุษย์นั้นมีความต้องการตลอดเวลามนุษย์ ฮอบส์ กล่าวว่ามนุษย์มีแต่ต้นหางจึงมีการสะสมมากทำให้เกิดการแก่งแย่งกัน ทรัพยากรทางธรรมชาติมีจำนวนจำกัดแต่ความต้องการของมนุษย์มากเกินไปทำให้ผู้ที่มิสิทธิกลับไม่มีสิทธิได้รับเป็นเหตุให้เขาขัดแย้งและเป็นศัตรูกัน

โดยธรรมชาติมนุษย์ต่อสู้แข่งขันกันเพื่อตัวเองเสมอ ในสังคมโลกปัจจุบันทรัพย์เป็นตัววัดความดีความชั่ว (สังคมที่มีคอบอด) มนุษย์แสวงหาทรัพย์เพราะสิ่งเหล่านี้ให้ความสุขแก่ตนได้ ทรัพย์ยังนำไปสู่ชนชั้นที่มนุษย์กำหนด การที่มีชนชั้นยังทำให้มนุษย์มีโอกาสแสวงหาอำนาจได้ อำนาจทำให้ความสุข สืบเนื่องต่อไปได้ มนุษย์จะให้อำนาจหรือสิทธิบางอย่างแก่ผู้อื่นได้เพราะว่าสิ่งที่ตนจะได้ใหม่ที่ดีกว่าสูงกว่าดังนั้นอำนาจจะให้กับบุคคลอื่นก็ต่อเมื่อในที่สุดตนเองจะได้อำนาจและสิทธิมากขึ้น “เมื่อใดก็ตามที่คนมอบสิทธิหรือปฏิเสธไม่รับสิทธิอันใดอันหนึ่ง เขาย่อมหวังที่จะได้รับสิทธิเป็นการตอบแทนพอๆกัน หรือมิฉะนั้นก็หวังจะได้อะไรบางอย่างซึ่งดีสำหรับตน เพราะการกระทำอย่างนั้นเป็นการกระทำที่จงใจและการกระทำที่จงใจของคนทุกคนย่อมมีวัตถุประสงค์ที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่ตนเอง”^{๑๕} ในสภาพเช่นนี้ย่อมจะนำไปสู่การช่วงชิงในอำนาจ เพราะทุกคนต่างก็คิดว่าตนเองก็มีสิทธิที่จะได้อำนาจผู้ที่อยู่ในสภาพนี้ก็ปกป้องตนเองเพื่อมิให้เกิดการสูญเสียสิ่งนั้นไปเช่นกัน

^{๑๔} Ibid, P. 184.

^{๑๕} Garvin, L., A Modern Introduction to Ethics, Chapt. 2

การแย่งชิงเป็นลักษณะของการได้มาโดยมิชอบ เช่น การแย่งอาหาร การแย่งกันรับ แจกสิ่งของ การบุกรุกป่าที่ดินการช่วงชิงอำนาจหน้าที่โดยมิชอบ การกระทำเหล่านี้ต่างก็คิดว่าตน ทำดีแล้วถูกต้องแล้ว ตนได้ก็แล้วกันมิได้มองว่าอะไรควรกระทำหรือไม่ควรกระทำตนเองคิดว่าตน มีความสุข ถ้ามองอีกด้านก็จะเห็นว่าถ้าบุคคลอีกกลุ่มกระทำการเช่นเดียวกันก็จะทำให้สังคมเกิดความขัดแย้งและมีความรุนแรงมากขึ้น การกระทำดังนี้จะก่อให้เกิดโทษซึ่งกันและกัน ฮอบส์ได้ตั้งคำถามว่า อะไรจะเกิดขึ้นถ้าสังคมปราศจากกฎเกณฑ์ ดังนั้นต้องมีอำนาจกลางโดยมีรัฐเป็นผู้ควบคุมดูแลเพื่อให้เกิดความยุติธรรม ความคิดของ ฮอบส์ ตรงนี้ชี้ให้เห็นถึงการตั้งเงื่อนไขให้มนุษย์ ทำตามกติกา นั่นคือในที่ที่ไม่มี ความถูกต้องเหมาะสม มนุษย์ทุกคนมีสิทธิในทุกสิ่ง จึงจำเป็นที่ สังคมจะต้องมีการควบคุม “ในที่ที่ไม่มีรัฐจะไม่มีอะไรเลยที่ยุติธรรม”^{๒๙} ถ้ามนุษย์ไม่มีศีลธรรมใน การอยู่ในสังคมทุกคนก็พร้อมจะทำลายร้ายกันและฆ่ากันได้โดยที่ไม่สามารถกล่าวหาว่าผิดหรือถูก ความยุติธรรมหรืออธรรมจะไม่มีตัวชี้วัดได้ ดังนั้นการมีรัฐเท่านั้นจึงจะวัดค่าของความยุติธรรม ได้ การได้มาซึ่งผลประโยชน์และอำนาจนี้ ฮอบส์ ได้อธิบายถึงความวิตกกังวลในการที่จะรักษา ผลประโยชน์ของตนเองอย่างไร มนุษย์จึงหันมาร่วมมือกันเพราะทุกคนรู้ดีว่าคนอื่นก็รักตนเอง เท่าๆกันเพราะต่างก็ต้องการที่จะแย่งชิงซึ่งกันละกัน เพื่อมิให้เกิดความหวาดระแวงต่างจึงได้ตกลงทำ สัญญาร่วมกัน

๒.๒.๓ พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะผู้อื่นได้ประโยชน์

ในการให้ความช่วยเหลือสังคมถือเป็นการทำประโยชน์เพื่อสาธารณผู้อื่นได้ ประโยชน์ พฤติกรรมเช่นนี้เป็นจิตใต้สำนึกที่ซ่อนอยู่ภายในรู้ว่าสิ่งที่ได้ “กระทำนั้นเป็นหนทางที่ จะนำไปสู่ประโยชน์ตนการกระทำของคนเราเกิดจากการคิดคำนวณล่วงหน้าถึงผลลัพธ์ของมัน”^{๓๐} ในขณะที่จะทำนั้น มนุษย์จะต้องกระทำตามแรงกระตุ้นที่แรงที่สุดเสมอ แม้ว่าการกระทำนี้บาง คราวอาจเป็นการกระทำที่น่าสรรเสริญ แต่โดยทั่วไปจะเป็นการกระทำที่สนองความปรารถนาของ ตนโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น แต่เมื่อได้รับความพอใจแล้วการกระทำที่ได้เสร็จสิ้นไปนี้ก็จะถูกพิจารณา โดยสัญชาตญาณซึ่งยังคงแฝงอยู่ตลอดเวลา และแล้วเขาก็จะถูกลงโทษตนเองเมื่อได้ใคร่ครวญถึง ความรู้สึกที่ผู้อื่นได้รับ เขาจะรู้สึกเสียใจสำนึกผิด และละอาย.....และเขาจะตั้งใจไว้ไม่มากก็น้อยว่า

^{๒๙} Thomas Hobbes *Leviathan*, ed, CB Mopherson, P. 202

^{๓๐} ชัยวัฒน์ สถาอานัน, “เรขาคณิตกับปรัชญาการเมือง: วิธีการของฮอบส์ ใน *Leviathan*,” ใน *ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่*, บรรณาธิการ โดย สมบัติจันทร์ วงศ์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๗๓ – ๗๘.

ต่อไปเขาจะไม่ทำอย่างนี้ นี่คือมโนธรรม เพราะมโนธรรมมองย้อนหลังเพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับอนาคต^{๒๒} การทำร้ายชีวิตเพื่อความสงบในสังคมเป็นวิธีหนึ่งของการปกครองถ้าสมาชิกในสังคมมีความสุขสังคมจะต้องมีความสงบด้วยดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ปกครองจะต้องดูแลสังคมให้เกิดความสงบสงบ การทำลายชีวิตก่อให้เกิดความเสียใจนี้เป็นจิตใต้สำนึกอันแท้จริงของมนุษย์ ซึ่งต้องมีบทบาทในการทำให้สังคมและประเทศชาติได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดความสงบสุขของสังคมเป็นการสร้างความปลอดภัยต่อชีวิตและความมั่นคงนั้นการปกครองผู้นำจึงจำเป็นต้องทำลายบางสิ่งเพื่อผลประโยชน์ที่มากกว่า “ปรัชญาหรือปรัชญาการเมืองแบบใดแบบหนึ่ง คือปฏิบัติยาต่อปัญหาที่นักปรัชญาการเมืองคนใดคนหนึ่งกำลังประสบอยู่ในเวลานั้นหรือเป็นปฏิบัติยาต่อวิกฤตการณ์ที่สังคมนั้น ๆ กำลังประสบอยู่”^{๒๓} จากบทบาทหน้าที่ต่างๆ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาสู่ความเจริญ บุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่ สามารถทำให้สังคมมีความสุข

โดยธรรมชาติมนุษย์จะไม่ลงโทษตนเองไม่ทำร้ายชีวิตตนเองรักษาและปกป้องชีวิตตนจะพยายามหาเหตุผลมาลบล้างความผิดนั้น หน้าที่สามารถทำการลงโทษผู้กระทำการที่ขัดต่อการทำงาน แม้จะมองว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นแต่ในทางธรรมชาติแล้วหน้าที่นั้นมนุษย์กระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขของตนเอง “พฤติกรรมบทบาทหน้าที่ที่เป็นเพียงฉากที่ปิดกั้นให้มองไม่เห็นความเห็นแก่ตัวของมนุษย์”^{๒๔} คนแต่ละคนจะกระทำการสิ่งใดก็ตามสิ่งนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เขาพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วว่าเป็นประโยชน์ต่อตัวเองเป็นหลัก แม้ คนอื่นจะได้รับประโยชน์จากการกระทำนั้นแต่นั้นก็เป็นเรื่องรอง เรื่องหลักคือเราได้ประโยชน์จากการกระทำนั้น “การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเป็นเพียง การลงทุน ที่จะทำประโยชน์แก่ตนเอง การช่วยผู้อื่นคือการช่วยตัวเองทางอ้อม คุณธรรมเป็นเรื่องของความรอบคอบ คนฉลาดย่อมเข้าใจว่า ในบางกรณีการให้ผู้อื่นนั้นก็คือการให้ตัวเองทางอ้อม”^{๒๕}

สรุปลักษณะความเห็นแก่ตัวทั้ง ๓ ลักษณะผู้วิจัยเห็นว่า กรณีที่ ๑ ความเห็นแก่ตัวนั้นเป็นธรรมชาติต่างกระทำการใดก็ตามเพื่อตนเองก่อนเสมอดังตัวอย่างที่กล่าวที่นาย ก มีความรักครอบครัวนาย ก จะดูแลครอบครัวเขาเองเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนต้องกระทำเช่นนั้น กรณีที่ ๒ เป็นการกระทำที่ทุกคนได้กระทำทั้งที่รู้ว่าเป็นโทษต่อผู้อื่นแต่ถ้าตนเองได้ประโยชน์ทุกคนจะกระทำการนั้นดังกรณีเช่นเด็กสองคนแย่งของเล่นกันเด็กคนที่หนึ่งได้ของนั้นมาครองเป็นของตนแต่แท้จริงแล้วของเล่นนั้นเป็นของเด็กคนที่สอง คนที่หนึ่งเกรงมากคนที่สองต้องยอมให้ทั้งที่เสียใจ

^{๒๒} Quoted in Sahakian, WS, **Ethics Barnes and Noble Books**, (New York, 1974), P. 144.

^{๒๓} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, **ปรัชญาการเมือง**, หน้า ๒๐๕.

^{๒๔} **Ibid**, P. 145.

^{๒๕} ศ.ดร. วิทย์ วิศทเวทย์, **จริยศาสตร์เบื้องต้น**, หน้า ๒๑.

มาก ส่วนคนที่หนึ่งรู้ว่าไม่ใช่ของตนแต่ตนต้องการเพราะเป็นความสุข กรณีที่ ๓ เป็นลักษณะของความเห็นแก่ตัวที่มีความกล้า ความกลัว ความอดทน เป็นลักษณะของคนเห็นแก่ตัว ทั้ง ๓ ประการนั้นอาจก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลลบในสังคมพร้อมกันได้ การแก้ไขต้องแก้ไขที่ตัวบุคคลนั้นๆ

๒.๓ ผลกระทบจากความเห็นแก่ตัว

เมื่อจำนวนของมนุษย์มีมากขึ้น ความต้องการด้านต่างๆจำเป็นต้องมีระบบในความจำเป็นที่ทุกคนจะต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสังคมเพื่อเป็นการขจัดปัญหาของความโหดร้ายความทารุณและความสับสนต่างๆ ตามสภาพธรรมชาติของมนุษย์โดยการหาทางแก้ไขซึ่ง ฮอบส์ ใช้ แนวคิดที่เป็นปรัชญาคือการใช้หลักการของเหตุผลความแท้จริงทางธรรมชาติคือความเห็นแก่ตัวโดยให้ทุกคนร่วมทำสัญญาต่อกันเรียกว่า “ทฤษฎีสัญญาประชาคม” (Social contract theories of society) โดยทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นถึง สภาพะธรรมชาติของมนุษย์ (State of nature) เป็นสถานะที่ ฮอบส์ได้อธิบายว่าในภาวะธรรมชาติ (State of Nature) คือเมื่อยังไม่มีสภาพเป็นสังคมการเมือง (Political Society) คนย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) อันได้แก่สิทธิที่มีมาแต่กำเนิดในสิทธิด้านนี้เองที่เป็นเหตุให้ต้องมีการกำหนดกฎต่างๆขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการปกครอง เมื่อต่างก็มีสิทธิที่มีอยู่ในตัวคนตั้งแต่แรกเช่นนี้เองมนุษย์จึงได้กระทำการที่เป็นการละเมิดที่เป็นผลกระทบอันเป็นเหตุเพราะว่าทุกคนต่างก็มีความเห็นแก่ตัว เมื่อทุกคนต่างก็เป็นสมาชิกในสังคมดังนั้นเพื่อลดความขัดแย้งทุกคนจะต้องมอบสิทธิให้บุคคลอื่นให้อยู่ในการปกครองที่เป็นส่วนรวม การมอบหมายกสิททิที่ติดตัวมา (สิทธิตามธรรมชาติ) ให้ผู้อื่นนี้อาจทำได้ในรูปของการให้ทำหน้าที่หนึ่งหรือหลาย ๆ หน้าที่แทน การมอบหมายในลักษณะนี้คือการให้เป็น “ตัวแทน” (Representation)

ในข้อสมมติฐานที่ว่า มีการมอบหมายสิทธินี้ให้ถือว่าการกระทำพร้อม ๆ กันหลายคน เรียกว่ามีการทำ “สัญญาประชาคม” นี้เป็นสาเหตุมาจากมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวซึ่ง การทำสัญญาโดยที่มีการมอบอำนาจนั้นเป็นการป้องกันการทำลายล้างภายในสังคมการมอบสิทธิให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งให้เป็นผู้นำหรือผู้ปกครองของชุมชนนั้นเพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยในการมอบอำนาจเป็นการป้องกันอันตรายอันเกิดจากการทำร้าย “ในสถานะเช่นนี้ ไม่มีที่สำหรับอุตสาหกรรมเพราะผลพวงของมันไม่แน่นอน และท้ายที่สุดจะไม่มีวัฒนธรรมของโลก”^{๒๖} ในสถานะที่น่ากลัวก็คือภาวะที่ทุกคนกระทำการใดๆก็ได้ และไม่มีสิ่งใดที่สามารถควบคุมได้เลยนั้น

^{๒๖} Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. C.B. Mopherson, P. 186.

หมายถึงชีวิตทุกคนจะสั้น จากธรรมชาติในความเห็นแก่ตัวที่ยังส่งผลต่อสังคมขาดการพัฒนาทุกๆ ด้านไม่ว่าทางสังคมหรือทางวัฒนธรรมเชื่อว่ามนุษย์ในอดีตนั้นไม่ได้รวมตัวกันเป็นสังคมอย่างเช่นปัจจุบันนี้ หากแต่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติ แต่เนื่องจากสภาพความชั่วร้ายของความเห็นแก่ตัวที่ต่างก็มีความต้องการเพื่อตนจึงเป็นสภาวะของอันตรายเป็นสภาวะของสงคราม “มีการแก่งแย่งกันตลอดเวลาไม่มีกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล บังคับบุคคลถูกผลักดันให้แก่งแย่งช่วงชิงกัน ด้วยสภาวะ ๓ ประการ คือการ แข่งขันกัน ความหวาดระแวงกัน และการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศ”^{๒๗}

ขอ scommองว่าความยุ่งยากการเพิ่มจำนวนมากขึ้นและจำนวนของมนุษย์ก็มีความต้องการทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติจึงไม่พอเพียงต่อความต้องการของมนุษย์จึงแย่งชิงมุ่งทำร้ายกันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งทางวัฒนธรรมอารยธรรม จำเป็นให้มนุษย์ต้องละทิ้งธรรมชาติและหันมาสัญญากันด้วยความ สมัคใจที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและได้ประโยชน์สุขเป็นการตอบแทน ดังนั้นในแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสมาชิกในสังคมจะปฏิบัติตามสังคมของตน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงไปต่างก็จะมีความคิดและเหตุผลที่แตกต่างกันอันจะเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง

จากพฤติกรรมที่มีในสังคมก็เกิดจากมนุษย์นั้น ใฝ่หาและสร้างรูปแบบของวัฒนธรรมตามปรารถนามาสู่คนเท่านั้นในเรื่องของวิธีการบทบาทหน้าที่ส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งทางบวกและทางลบทั้งทางด้านสังคมจริยธรรมซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มาจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านการดำเนินชีวิตแนวคิดระบบต่างๆ ที่ได้ถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป การกระทำที่เกิดขึ้นในสังคมต่างจะมองข้ามลักษณะของความเห็นแก่ตัวแต่จะเรียกว่า นี่เป็นประโยชน์ นี่เป็นผลประโยชน์ จะได้ประโยชน์มากหรือน้อยนั้นอยู่ที่ระดับของความเห็นแก่ตัว อยู่ที่บทบาทและหน้าที่ผู้วิจัยจึงนำเอาแนวความคิดในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ มาวิเคราะห์ให้เห็นถึงผลกระทบหลัก ๒ ด้าน คือ

๒.๓.๑ ผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Conflicts)

รัฐในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมมีวัฒนธรรม อย่างหนึ่ง แนวคิดนี้ใช้ในการอยู่ร่วมของรัฐ และความสัมพันธ์ระหว่างสังคมรัฐว่าเป็นสิ่งเดียวกันสังคมหนึ่งๆมีรูปแบบของสังคมที่แตกต่างกัน การที่บุคคลในสังคมแต่ละสังคมมีความคิดและเหตุผลที่ต่างกัน ต่างมีเสรีภาพเชื่อว่าลักษณะความคิดที่ไม่ตรงกันย่อมเกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคล เกิดขึ้นได้ ๔ ด้าน คือ

^{๒๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ปรัชญาการเมือง, หน้า ๒๖๒.

๑) **ผลกระทบด้านเป้าหมาย** คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่เป้าหมายที่แตกต่างกันซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหนึ่งมีความต้องการ หรือความปรารถนาเป็นความพยายามต่อสิ่งที่จะได้รับแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง เป้าหมายที่มนุษย์ต้องการจะมีความต้องการไม่สิ้นสุดได้อย่างที่ต้องการอีกอย่างไม่พอใจเพียงเท่านั้น หรืออาจกล่าวได้ว่าพอใจสิ่งนั้นแล้วต้องให้เกิดความมั่นใจในสิ่งนั้นด้วย เช่น ผู้ปกครองที่มีอำนาจมากแล้ว ก็ต้องหาหลักประกันโดยการออกกฎหมายสำหรับการปกครอง เมื่อทำได้แล้วก็เกิดความต้องการใหม่ “เช่นการมีชื่อเสียงจากชัยชนะเพิ่มเติม ความพอใจ การยกย่องสรรเสริญจากความเป็นเลิศในทางศิลปะ หรือการมีความสามารถในบางด้าน”^{๒๘} การที่ทุกคนใฝ่คว้าไม่สิ้นสุดก็จะเกิดความเบี่ยงเบนด้านเป้าหมายไม่อาจเป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ได้ การเจรจาการแสดงความคิดเห็นจากกลุ่มคนทางสังคม มีมุมมองที่ต่างกันเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย มีเป้าหมายหลักคนละด้านสะท้อนให้เห็นว่าสังคมมีผลกระทบด้านเป้าหมายแม้ความพยายามให้สถานการณ์ของสังคม เข้ามาสู่การทำสัญญาประชาคมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง

๒) **ผลกระทบด้านความคิด** คือ ความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่แต่ละฝ่าย มีความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน ซึ่งตามแนวคิดนี้โดยทั่วไปมีหลักคิดว่าหากสังคมจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ทุกคนต้องมาตกลงร่วมกันเพื่อมิให้เกิดความแตกแยกด้านความคิดอันจะนำไปสู่สภาวะสงคราม โดยให้ทุกคนยอมรับกติกาของสังคม การเกิดปัญหาความขัดแย้งของคนกลุ่มต่างๆ ก็ต้องหาทางแก้ปัญหาคือความขัดแย้งนั้น ด้วยการทำข้อตกลงร่วมกัน แต่หากคนในสังคมไม่อาจตกลงกันได้ ความขัดแย้งก็อาจนำไปสู่สงครามหรือความรุนแรง

๓) **ผลกระทบด้านความรู้สึก** คือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อ บุคคลหนึ่งมีทัศนคติหรือความรู้สึกที่ขัดแย้งกับอีกฝ่าย ความขัดแย้งในลักษณะนี้ สามารถเห็นจากบุคคล ๒ คน ที่มีความชอบไม่เหมือนกันแต่ ฮอบส์ สังเกตเห็นว่ามนุษย์มีความคล้ายคลึงกันในแง่ของความปรารถนาคือต้องการในสิ่งที่คล้าย ๆ กันจึงแย่งชิงกันขัดแย้งกัน

๔) **ผลกระทบด้านพฤติกรรม** เป็นความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการที่บุคคลหนึ่งกระทำการบางสิ่งบางอย่าง ซึ่งไม่เป็นที่ยอมรับของอีกฝ่าย เช่น พูดยาหยาบคาย หรือการดูหมิ่นเหยียดหยาม เป็นต้น

ผลกระทบทางวัฒนธรรม (Cultural conflicts) เป็นลักษณะของสังคมที่มีรูปแบบเกิดความแตกร้าง ความเห็นที่ไม่ตรงกันอันเกิดจากการพบกันของวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างกัน ในสภาวะแห่งความขัดแย้งเป็นสภาวะธรรมชาติที่ไม่มีความมั่นคงเป็นกฎธรรมชาติ ฮอบส์ เชื่อว่ากฎเหล่านี้ประกอบด้วย

^{๒๘} Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. C.B. Mopherson, P. 80.

กฎอันแรก คือ “การแสวงหาและยึดมั่นกับสันติภาพ” ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมอยากจะทำสิ่งดีจากสภาวะอันชั่วร้ายของสงครามตลอดเวลาในสภาวะธรรมชาติ

กฎอันที่สอง คือการที่ทุกคนที่เติบโตแล้วจะยอมโอนสิทธิตามธรรมชาติที่ไม่มีขีดจำกัดตกลงร่วมกัน สัญญาประชาคมหรือข้อตกลงร่วมกันนี้คือ การงดเว้นร่วมกันหรือการโอนสิทธิ เมื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด ได้สละสิทธิหรือโอนสิทธิของตนให้บุคคลอื่นไปแล้วเขาจะต้องไม่ข้องแวะกับกรรมสิทธิ์ของบุคคลอื่น ๆ อีกเพราะถ้าทำเช่นนั้นก็จะเป็นการขัดกับสัญญาที่เขาได้ตกลงใจทำขึ้นด้วยตัวของเขาเองและถือได้ว่าเป็นการกระทำที่อโยนิยธรรม^{๒๘}

กฎที่สาม คือ “มนุษย์จักยึดมั่นในสัญญาที่ทำไว้แล้ว” เพราะถ้าทุกคนไม่ยึดมั่นสัญญาประชาคมจะหมดความหมายและผลักดันให้พวกเขากลับไปสู่สภาวะสงครามอีก กฎนี้ ฮอบส์ คิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของ “ความยุติธรรม” ซึ่งก็คือการยึดมั่นในคำมั่นสัญญา^{๒๙} หากการสร้างกลุ่มซึ่งเป็นมาตรฐานหลักของความสัมพันธ์ระหว่างสังคมสัญญาระหว่างสังคมเป็นบทบาทที่สำคัญเพราะ ในสังคมยุคสมัยปัจจุบันที่ทำให้เกิดเป็นรูปเป็นร่างโดยอาศัยเงื่อนไขหลักอย่างหนึ่งคือความเหมือนกันของ วัฒนธรรม และสามารถแยกกลุ่มสมาชิกในสังคมสองกลุ่มได้โดยอัตโนมัติคือเราสามารถเห็นความต่างทางวัฒนธรรม เนื่องจากสมาชิกแต่ละคนจะซึมซับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองที่มีอยู่เข้าไปใน บุคลิกของตนไม่มากนักน้อยซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการกระทำบางอย่างของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความเห็นแก่ตัวและคงไม่มีใครปฏิเสธว่าเป็นเรื่องธรรมดาที่ปัจเจกชนซึ่งอยู่ในกลุ่มสมาชิกที่ต่างกัมนั้นมี แนวทางความคิดและการกระทำย่อมแตกต่างกัน

บางครั้งเราคิดว่ากรกระทำบางอย่างไม่มีความเห็นแก่ตัวปนอยู่การกระทำที่เราดูแต่ภายนอกถ้าไม่นำมาวิเคราะห์ก็จะมองว่านั่นเป็นการกระทำที่ดีและมีประโยชน์ นั่นเป็นการดูผิวเผิน ทฤษฎีหนึ่งเรียกว่า อัตนนิยม (Egoism) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการกระทำทุกการกระทำของมนุษย์ทุกคนล้วนแต่เป็นไปเพื่อก่อประโยชน์ให้แก่ตนเอง อัตนนิยมถือว่า ทุก การกระทำเป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเองทั้งสิ้น ไม่มีใครที่ทำอะไรโดยไม่หวังประโยชน์ที่จะมาถึงตน^{๓๐} ยิ่งเมื่อเข้าสู่ยุคปัจจุบันที่มีการติดต่อระหว่างกันเป็นไปอย่างกว้างขวางทุกการกระทำเป็นไปเพื่อสร้างความสุขการดำรงชีพซึ่งทุกคนต้องทำตามบทบาทหน้าที่ทุกคนก็จะกระทำไปเพื่อตนเอง ในส่วนของสังคมก็เช่นกันมีการติดต่อกันระหว่างสังคมทุกคนก็จะยื่นหยัดในความเป็นเอกลักษณ์ของตนทั้งทางวัฒนธรรมต่างๆก็

^{๒๘} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ปรัชญาการเมือง, หน้า ๒๖๔.

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๕.

^{๓๐} ศ.ดร.วิทย์ วิศทเวทย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, หน้า ๑๗.

เพิ่มขึ้นเมื่อทุกคนหวังความเจริญก้าวหน้าเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อวัฒนธรรมของตนเองผลก็คือการเกิดความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั่นเอง

ปัจจัยหลักที่ทำให้แนวคิดใหม่ที่เรียกว่า “ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม” มีความสำคัญขึ้นคือ การที่สังคมยังคงความเป็นเอกลักษณ์ทาง วัฒนธรรม และการขยายใหญ่ของการติดต่อระหว่างสังคมแต่ปัจจัยที่เป็นรูปธรรมกว่านั้น ที่สำคัญคือการติดต่อระหว่างสังคมของปัจเจกชนที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การติดต่อระหว่างวัฒนธรรมที่ต่างกันก็เกิดขึ้น ตั้งแต่ ศาสนา ภาษา วิถีพื้นบ้าน ศิลปะ โดยเฉพาะด้านความคิด ก็มีการสืบทอดของวัฒนธรรมที่ต่างกัน เมื่อสัมผัสกับวัฒนธรรมของผู้อื่นก็แน่นอนว่าจะต้องเกิดความขัดแย้งขึ้นคือการไม่ยอมรับในวัฒนธรรมอื่น การสื่อสารระหว่างกันมีความก้าวหน้าอย่างเห็น ได้ชัด บุคคลต่างมีกลไกหรือเป้าหมายต่างๆของตนสามารถข้ามพรมแดนได้อย่างค่อนข้างอิสระขึ้น เหตุการณ์เหล่านี้ทำให้ผู้คนที่เอาวัฒนธรรมคนที่มีความแตกต่างมาสัมผัสกันก็ย่อมเกิดความขัดแย้ง

๒.๓.๒ ผลกระทบทางด้านสังคม (Social conflicts)

ความสัมพันธ์ที่เกิดระหว่างสังคม ได้ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมสู่สังคมอย่างรวดเร็ว เกิดความขัดแย้งมาก เป็นปัญหาความขัดแย้งทางสังคมที่รุนแรง ความหลากหลายทางสังคม มนุษย์ทำอะไรก็ได้ในขอบเขตของอำนาจหรือความสามารถของเขา เพื่อการป้องกันตนเองเมื่อเป็นเช่นนี้ ในสภาพธรรมชาติ (State of nature) มนุษย์เรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน ในความหลากหลายทางสังคม มนุษย์แข่งขันกันบุกรุกเพื่อหวังผล หวาดระแวงกลัวเกรงก้าวร้าวกัน เพื่อหาความปลอดภัยให้ตัวเอง ต่าง “หันไปหาสันติภาพคือความกลัวความตาย” ^{๓๒} รวมตัวกันขึ้นเป็นสังคมสร้างวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์ขึ้นต่างจะดูแลกันให้เกิดความปลอดภัยขึ้นในสังคม มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลก่อให้เกิดความคิดที่แตกต่างกัน ไม่คำนึงถึงเหตุผลของบุคคลอื่นจึงก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดเมื่อมีจำนวนความขัดแย้งมากขึ้น ภายในสังคมก็จำเป็นต้องนำกฎกติกามาใช้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมสังคมที่มีความหลากหลายเสี่ยงต่อสภาวะของสงครามสังคมไม่มีหลักประกัน ไม่มีความสันติสุข ที่มีความขัดแย้งเกิดความรุนแรงขึ้น และก่อให้เกิดปัญหาตามมาคือการรวมตัวกันของกลุ่มชน จำต้องมีอำนาจร่วมอยู่เหนือทุกคนในสังคมเพื่อให้พวกเขากลัวและบีบบังคับโดยความกลัวต่อการ

^{๓๒} ดูการอภิปรายแนวคิดของฮอบส์ในเรื่องนี้ เช่นใน Gregory F. Kavka, **Hobbesian Moral and Political Theory** (chap 2), (New Jersey : Princeton University Press, 1986), P. 189. (อ้างในจริยศาสตร์ ตะวันตก เนื่องน้อย บุญเนตร หน้า ๑๕๒.)

ถูกลงโทษให้ทุกคนกระทำตามคำมั่นสัญญาด้วยกัน “ความวุ่นวายที่มีความแตกต่างกัน ทุกคนมองว่าตนเองคิดถูก การกระทำของตนดี จะถูกตัดสิน โดยกฎที่มีอำนาจรัฐ”^{๓๓}

มนุษย์ชาติได้ก้าวมาถึงจุดอุปสรรคซึ่งขัดขวางการดำรงอยู่ของตน ในสภาพธรรมชาติที่ใหญ่หลวงเกินกว่าที่แต่ละคนจะสามารถเอาชนะได้โดยลำพัง หากจะคงอยู่ในสภาพเดิมภาวะการดำรงอยู่แบบดั้งเดิมไม่อาจคงอยู่ต่อไป และมนุษย์ชาติยอมดับสูญหากไม่เปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต ในเมื่อมนุษย์ไม่สามารถสร้างผลกำไรใหม่ได้ ทำได้เพียงแค่ร่วมแรงและควบคุมพลังที่มีอยู่แล้ว จึงไม่มีวิธีอื่นนอกจากร่วมแรงเป็นหนึ่งในเดียวเพื่อเอาชนะอุปสรรคที่ขวางหน้าแล้วใช้พลังนั้นไป กำกับการเคลื่อนไหว ให้ไปในทางเดียวกันด้วยน้ำหนึ่งใจเดียว^{๓๔}

ฮอบส์ กล่าวว่าสาเหตุที่ทำให้จักรภพไม่มั่นคงหรือล่มสลาย เกิดมาจากปัญหาภายในดังต่อไปนี้^{๓๕}

๑. ขาดอำนาจเด็ดขาดที่จำเป็นสำหรับการรักษาความสงบและการป้องกันเนื่องจากพอใจในอำนาจน้อยในการก่อตั้งรัฐระยะแรก
๒. ทุกคนเป็นผู้ตัดสินกันเองว่าการกระทำใดดีหรือการกระทำใดเลว ทำให้เกิดความอ่อนแอ
๓. การที่คนเรามีมโนธรรมที่ผิดๆ เกี่ยวกับความถูกต้องที่ขัดแย้งกับกฎหมายหรือความคิดขัดแย้งของส่วนรวม
๔. การอ้างระบบความเชื่อในเรื่องศาสนาโดยถูกสอนมาจากความเชื่อเกี่ยวกับความจริงนอกเหนือธรรมชาติ ถูกปลุกฝังในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ศึกษาและไม่ใช้เหตุผลนำไปสู่ความเสื่อมของประชาคมการเมือง
๕. ปล่อยให้ราษฎรแต่ละคนใช้กฎถูกผิดของตัวเองโดยเด็ดขาดในทรัพย์สินของตน โยที่องค์อธิปัตย์หรือผู้แทนไม่มีอำนาจเข้าไปแทรกแซง
๖. การแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยออกไป เพราะอำนาจต่างๆ ที่ถูกแบ่งออกไปจะทำลายกันเองทำให้จักรภพถึงกับล่มสลาย
๗. มีการลอกเลียนแบบการปกครองของชาติอื่น แทนที่จะยึดมั่นกับรูปแบบที่มีอยู่ของตนเองซึ่งคืออยู่แล้ว

^{๓๓} Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed, C.B. Mopherson, P. 185.

^{๓๔} วิภาดา กิตติโกวิท, แปล, *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*, หน้า ๒๑

^{๓๕} Thomas Hobbes *Leviathan*, ed, CB Mopherson, PP. 237- 244.

๘. มืองค์อธิปัตย์มากกว่าหนึ่งคน หรือมีอำนาจเหนือกว่าเกิดขึ้นในจักรภพก่อให้เกิดการแตกแยกผู้คนไม่รู้จะเชื่อฟังใครและมืองค์อธิปัตย์มากกว่าหนึ่งเดียวในจักรภพที่ต่างก็เป็นอิสระต่อกัน

ฮอบส์กล่าวว่า ผู้ปกครองคือผู้มีอำนาจในรัฐ เรียกว่าองคธิปัตย์เป็นผู้ตัดสิน ฮอบส์มองว่ามนุษย์โดยธรรมชาติถ้าไร้เสียซึ่งอธิปัตย์แล้ว ก็มีแนวโน้มจะลำเอียงหยิ่งยะโส และต้องการจะล้างแค้นรัฐจำเป็นที่จะต้องมืองค์อธิปัตย์ที่เข้มแข็ง “สัญญาที่ปราศจากดาบคำประกันเป็นแต่เพียงคำพูด (words) และไม่มีพลังกำลังที่จะคุ้มกันความปลอดภัยให้มนุษย์เลย”^{๓๖} รัฐเป็นนามธรรมที่ย่อลงมาจากการเมือง (Politics) รัฐเป็นผู้ดูแลประชาชนทั่วราชอาณาจักรเรียกการปกครองแบบ รัฐฐาธิปัตย์ หรือราชาธิปไตย ซึ่งต้องปกครองด้วยความเด็ดขาดเข้มแข็งและต้องใช้เล่ห์เหลี่ยมทุกอย่างเพื่อรักษาอำนาจและรักษารัฐเอาไว้ให้ได้ “องคธิปัตย์ไม่อาจจะถูกกล่าวหาโดยข้าของเขาวงว่าได้รับความยุติธรรมหรือความเสียหาย ทั้งนี้เพราะโดยสัญญาประชาคมพลเมืองทุกคนเป็นส่วนหนึ่งขององคธิปัตย์ซึ่งเป็นอภิบุคคล ดังนั้นจึงต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำทุกอย่างขององคธิปัตย์ด้วย”^{๓๗}

ฮอบส์เห็นว่า “พันธสัญญา” ได้มาจากการยอมสละความเห็นแก่ตัววิเศษภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ ความยุติธรรมหรือศีลธรรมจะเกิดจากการที่ทุกคนร่วมทำตามกฎ ตามพันธสัญญา ผู้ปกครองคือผู้ที่มีอำนาจในการลงโทษ ผู้ปกครองเป็นปัจเจกบุคคลมีความชอบธรรมหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณธรรมของการเป็นผู้ปกครอง การที่ผู้ปกครองมีคุณธรรม มีความยุติธรรม มีความชอบธรรมให้กับสังคมความรักความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคมนั้น ต่างจะอยู่ร่วมกันให้ความรักความเอื้ออาทรต่อกันความปลอดภัยก็จะเกิดขึ้นในรัฐนั้นๆ การที่ผู้มีอำนาจไม่มีความยุติธรรมอันเนื่องมาจากความเป็นปัจเจกบุคคลย่อมนำความคิดหรือการตัดสินใจของตนเองถูกต้องเสมอ

ความสามัคคีของประชาชนในชาติจะมีได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกทุกคนหรือส่วนใหญ่ในสังคมนั้นมีความ รู้สึกว่า ตนเองเป็นสมาชิกที่เท่าเทียมกันในสังคม มีผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าจะขัดแย้งกัน ซึ่งหมายถึงว่านโยบายการปกครองสังคมนั้นจะต้องสร้างความยุติธรรมกระจายไปสู่สมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมอย่างทั่ว ถึงและเท่าเทียม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพทางสังคมอย่างเสมอภาคกัน

^{๓๖} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช, ปรัชญาการเมือง, หน้า ๒๖๖.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

การกระทำที่ก่อให้เกิดความยุติธรรม หรือ ความอยุติธรรม ที่ต่างก็จะใช้ความมีเหตุมีผลตามความคิดของตนเท่านั้น การตัดสินใจว่าสิ่งใดผิดสิ่งใดถูกของผู้ปกครองก็จะอยู่ที่จิตใต้สำนึก แล้วส่งผลมาสู่ภายนอกมีความชอบธรรมหรือไม่ซึ่งการตัดสินใจนั้นก็ใช้ความมีเหตุมีผลของผู้ปกครองเอง สิ่งใดที่ตนว่าดีสิ่งนั้นก็ถือว่าถูกต้องถ้าสิ่งใดที่ตนว่าไม่ดีก็ถือว่าสิ่งนั้นไม่ถูกต้อง เมื่อมีการใช้กฎกติกาขึ้นในสังคมก็จำเป็นจะต้องมีผู้ปกครองที่มีคุณธรรมอย่างแท้จริง ฉะนั้นความสงบและไม่สงบแห่งสังคมจะเป็นตัวชี้วัดว่าผู้ปกครองมีคุณธรรมมีความชอบธรรมมีความเห็นแก่ตัวหรือไม่

โลกปัจจุบันกำลังเผชิญกับสิ่งที่เรียกว่า “สงครามวัฒนธรรม” (Cultural wars) หรือ ความขัดแย้งระหว่างอารยธรรม (The clash of civilizations) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ ๒ แบบที่กำลังต่อสู้กันอยู่ ความขัดแย้งระหว่างโลกทัศน์ที่แตกต่างทั้งสองนี้ กำลังส่งผลกระทบต่อสังคมโลกทั้งมวล “การปะทะระหว่างอารยธรรม”ในโลปัจจุบันที่เต็มไปด้วยอคติ และความคลางแคลงใจระหว่างบุคคล ศาสนาและเชื้อชาติ เชื่อว่าความแตกแยกกระดืบมหากากระหว่างมนุษย์ด้วยกัน และความขัดแย้งต่างๆ มาจากมนุษย์ที่ต้องการให้วัฒนธรรมของตนยิ่งใหญ่ ซึ่งภาพสะท้อนดังกล่าวนี้บ่งชี้ถึงความรุนแรงมากขึ้น

๒.๓.๓ ผลกระทบต่อความมั่นคง

การที่สังคมโลกได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากภาวะการณ์ที่ต้องเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ทั้งในทางบวกและลบความเปลี่ยนแปลงในด้านความเจริญต่างๆมากมายแต่ความเจริญกลับก่อให้เกิดปัญหา แม้แต่สังคมทั่วไปหรือในประเทศซึ่งมีความขัดแย้งนั้น ด้วยเหตุผลความต้องการของแต่ละคนในสังคมทำให้ทุกคนต่างตระหนักในความขัดแย้งสิ่งที่เป็นธรรมชาติของมนุษย์อันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวเป็นผลกระทบในด้านต่างๆมีผลต่อประเทศชาติความขัดแย้งเหล่านี้มีสาเหตุมาจากความต้องการทำผลประโยชน์ให้กับตนเองจึงก่อให้เกิดปัญหาเป็นวงกว้างขึ้นในสังคมในเรื่องของผลประโยชน์นั้นได้นำไปสู่ปัญหาด้านต่างๆ และหนึ่งในปัญหาเหล่านั้นก็คือความหลากหลายของความปรารถนาในผลประโยชน์ไม่ว่าความต้องการทางอำนาจที่เป็นจุดสำคัญของสังคมการเมืองคำว่าประโยชน์ตนที่จะต้องทำความเข้าใจก่อนว่าเป็นบทบาทที่มีความสำคัญและบทบาทหน้าที่ต่างๆที่ได้มาในสังคมเนื่องจากบทบาทหน้าที่ของผู้ปกครองเป็นผลต่อความมั่นคงในสังคมหรือต่อรัฐนั้น

ผู้ปกครองเป็นผู้นำพาประชาชนคนในสังคมผ่านวิกฤติต่างๆเราจะเห็นจากความ เป็นมาในอดีตว่าสังคมได้เกิดเหตุการณ์เรียกว่าเป็นช่วงที่เกิดวิกฤติของความขัดแย้งทางการเมือง

ก่อให้เกิดผลกระทบถึงสถาบันศาสนาที่เป็นหลักสำคัญของสังคมด้วย ฮอบส์ แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ถูกผลักดันเข้าสังคมได้อย่างไรความขัดแย้งเป็นปัจจัยที่ทรงพลังทางสังคม ทำให้สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินอย่างใหญ่หลวง สังคมขาดความมั่นคง ปัญหาความขัดแย้งในสังคมที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติ การที่ต้องมีกฎหมายสังคมอันเกิดจากความขัดแย้งไม่มีสิ่งใดที่ชีวิตความผิดถูกในสังคมต้องออกกฎระเบียบใช้บังคับหากไม่ต้องการให้มนุษย์ต้องตกสู่ ความเหี้ยมโหดและความทุกข์ระทม “ไม่มีการบอกเวลา ไม่มีศิลปะ ไม่มีวรรณกรรม ไม่มีสังคม และที่เลวร้ายที่สุดมีความกลัวเรื่อยไปและมีอันตรายของความตายโหง และชีวิตของมนุษย์จะเดี๋ยวเดียว น่าสังเวช ทารุณโหดร้าย และสิ้น”^{๓๘} หากปล่อยให้อยู่ในภาวะที่ไร้ระเบียบ ไร้กฎเกณฑ์ ทุกคนจะมีความรู้สึกไม่แน่ใจในสวัสดิภาพของตนเองทั้งสิ้นความไม่แน่ใจนี้เองที่ผลักดันให้คนทุกคน ต้องตกลงสร้างสังคมการเมืองอยู่ร่วมกัน สังคมที่มีระเบียบมีกฎกติกา ระเบียบหรือกติกาที่ทุกคนร่วมกันสร้างขึ้นนี้มีไว้เพื่อจุดประสงค์ คือปกป้องผลประโยชน์ของสมาชิกแต่ละคนนั่นเอง^{๓๙} ฮอบส์ เห็นว่ารัฐจำเป็นต้องมีผู้นำหรือบุรุษผู้ทรงพลังกำลังในการสู้รบเพื่อปกป้องและเพื่อผดุงความสงบสุขต่าง ๆ ทั้งนี้โดยที่ตำแหน่งของผู้นำนั้นอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลสมัย เช่น เมื่อมีการรวมตัวเป็นเผ่าก็เป็นหัวหน้าเผ่า เมื่อมีการรวมตัวกลายเป็นอาณาจักร ผู้นำก็กลายเป็นกษัตริย์ หรือเจ้าผู้ครองนคร

ฮอบส์ กล่าวถึงความจำเป็นของรัฐว่าถึงแม้ว่ารัฐจะไม่ใช่อำนาจตามธรรมชาติของมนุษย์ แต่รัฐนั้นมีอำนาจจำกัดอันเนื่องมาจากว่ารัฐหรือการกำเนิดของรัฐเกิดจากข้อตกลงของราษฎร หรือปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นอิสระตามสภาพธรรมชาติ หรือมีสิทธิบางอย่างโดยธรรมชาติ เมื่อตกลงกันจะโอนอำนาจตามธรรมชาติของตนให้คนเพียงคนเดียวหรือคนกลุ่มหนึ่งเมื่อนั้นรัฐหรือสังคมจึงเกิดขึ้นแต่การตกลงของราษฎรเกิดขึ้นเพราะราษฎรเห็นประโยชน์จากการมีรัฐที่สามารถรักษาสีขีที่ตนมีโดยธรรมชาติดีกว่าไม่มีชาติ โทมัส ฮอบส์ จึงยึดถือทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social contract) ดังนั้นถ้ารัฐหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจไม่สนองตามความต้องการของราษฎรหรือประชาชน ประชาชนมีสิทธิเรียกอำนาจคืนและโอนให้บุคคลอื่น ๆ ได้^{๔๐} โดยฮอบส์เห็นว่า การมีผู้ทรงอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว จะทำให้การบริหารบ้านเมืองมีประสิทธิภาพและเกิดความมั่นคงกว่าคณะบุคคล เพราะเป็นการปกครองที่อาศัยอธิปไตยองค์เดียว ไม่ต้องกังวลเรื่องความแตกแยกและแก่งแย่งชิงดีกัน^{๔๑} การปกครองรูปแบบนี้จะทำให้จักรภพมีความเข้มแข็งในการธำรงรักษาสันติภาพ

^{๓๘} Ibid, P. 186

^{๓๙} Ibid, PP. 13-14.

^{๔๐} ทินพันธิ์ นาคะตะ, **ปรัชญาการเมืองสมัยใหม่**, Leadership (๒๓ ต.ค. ๒๐๐๘), (อัครดำเนนา).

^{๔๑} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, **โลกทัศน์ของฮอบส์**, ใน **วารสารสังคมศาสตร์ พิมพ์ครั้งที่ ๓** (คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๓), หน้า ๑๕.

และเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้คงอยู่ตลอดไป ฮอบส์เห็นว่า สาเหตุที่ทำให้จักรภพไม่มั่นคง และนำไปสู่การล่มสลายของรัฐ เกิดมาจากแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้^{๔๒}

๑. แนวคิดที่ว่า ผู้ปกครองรัฐควรมีอำนาจจำกัดเฉพาะ เพื่อการรักษาสันติภาพและการปกป้องจักรภพเท่านั้น ฮอบส์เห็นว่าแนวคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การผูกเรือนและการล่มสลายของรัฐในที่สุด เพราะการที่องค์อธิปัตย์ถูกจำกัดอำนาจอาจทำให้เกิดความกระด้างกระเดื่องอันกระทบต่ออำนาจในการรักษาสันติภาพของจักรภพ

๒. แนวคิดที่ว่า แต่ละบุคคลล้วนถูกตัดสินด้วยการกระทำความดีและความชั่วของตน ความคิดนี้ฮอบส์เห็นว่าอาจเป็นจริงในกรณีที่มีแต่กฎธรรมชาติโดยปราศจากกฎหมายแห่งรัฐ ทั้งนี้เพราะการอนุญาตให้ปัจเจกบุคคลตัดสินใจด้วยตนเองว่า การกระทำนั้นดีหรือเลว จะก่อให้เกิดการโต้เถียงและละเมิดอำนาจแห่งรัฐ ซึ่งจะนำไปสู่ความอ่อนแอและล่มสลายแห่งรัฐ

๓. แนวคิดที่ว่า การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ที่ละเมิดจิตสำนึกของตนเป็นบาปฮอบส์เห็นว่า การให้มนุษย์มีอำนาจในการปฏิบัติตามจิตสำนึกของตนอาจนำไปสู่ปัญหามากมาย ทั้งนี้เพราะฐานคติแห่งจิตสำนึกของมนุษย์อาจแตกต่างกันย่อมมีข้อบกพร่องในตนเอง และจะทำให้สังคมเต็มไปด้วยความสับสนและอ่อนแอ เพราะกฎหมายแห่งรัฐจะไม่ได้รับการยอมรับ

๔. แนวคิดที่กำหนดให้อำนาจอธิปไตยขึ้นอยู่กับกฎหมายแห่งรัฐ ฮอบส์เห็นว่าองค์อธิปัตย์จะต้องมีอำนาจเหนือกฎหมายทั้งปวง เพื่อความศักดิ์สิทธิ์ในการบังคับใช้

กฎหมายเพื่อการรักษาสันติภาพของสังคม นั่นคือองค์อธิปัตย์จะต้องเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

๕. แนวคิดที่ว่า ผู้ปกครองมีอำนาจเหนือทรัพย์สินของแต่ละบุคคล ซึ่งฮอบส์เห็นว่าควรที่จะให้มีสิทธิเสมอภาคกัน

๖. แนวคิดที่ต้องการให้แบ่งแยกอำนาจของผู้ปกครอง ฮอบส์เห็นว่า การแบ่งแยกอำนาจผู้ปกครองจะนำไปสู่การทำลายซึ่งกันและกันและจะนำไปสู่การทำลายอำนาจของจักรภพ ดังนั้นผู้ปกครองจะต้องมีอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว โดยจะแบ่งแยกไม่ได้

สงครามกลางเมืองของอังกฤษที่เต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงที่มีการเรียกร้องให้มีรัฐบาลกลางที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่ลงรอยที่นำไปสู่สงครามกลางเมือง มีการยอมให้ใช้อำนาจมากไปบ้างเพื่อรักษาสันติภาพ ด้วยสภาวะความยุ่งเหยิงทางการเมืองขณะนั้นทำให้ทฤษฎีทางการเมืองของฮอบส์ที่ว่า องค์อธิปัตย์ หรือ อำนาจอธิปไตยมีอำนาจในการควบคุม

^{๔๒} สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, การเมือง : แนวคิดและการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๕-๑๔๗.

พลเรือน ทหาร ตุลาการ และศาสนาได้รับการยอมรับ สอบส์แสดงออกมาอย่างเปิดเผยว่าองค์อธิปัตย์ต้องมีอำนาจครอบคลุมไปถึงศรัทธาและลัทธิ และว่าถ้าไม่ทำเช่นนั้นย่อมเป็นการนำไปสู่ความแตกแยกในที่สุดในความคิดของ สอบส์ มุ่งมาที่รัฐที่กำเนิดโดยสถาบัน “ในรัฐแบบนี้อธิปัตย์ถือกำเนิดขึ้นมาจากสัญญาประชาคมโดยมีสิทธิและอภิสิทธิ์บางอย่างเป็นขององค์อธิปัตย์และไม่อาจเพิกถอนสิทธิเหล่านี้ไปจากตัวบุคคลหรือสถาบันขององค์อธิปัตย์ได้

ในการบริหารงานของรัฐทำให้สังคมภายในรัฐเปลี่ยนแปลงไปการสร้างความมั่นคงของประเทศนั้นขึ้นอยู่กับความมีอำนาจแห่งรัฐเท่านั้น ในสังคมภายในจะมีความไว้วางใจในรัฐตามที่ “sobbs ได้กล่าวว่าประชาชนในรัฐได้มอบอำนาจให้องค์อธิปัตย์ไม่มีอำนาจใดมาลบล้างได้ผู้ซึ่งแบกความรับผิดชอบนี้เรียกว่าองค์อธิปัตย์และกล่าวได้ว่ามีอำนาจยิ่งใหญ่ และทุกคนนอกนี้เป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง”^{๔๗} แสดงถึงความไว้วางใจในอำนาจนั้นสามารถให้ความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มุมมองโดยรวมของสังคมย่อมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชนในรัฐนั้นทั้งหมดแต่้องอธิปัตย์ได้มอบอำนาจบริหารให้กับบุคคลบริหารแต่เนื่องจากมนุษย์มีธรรมชาติที่ได้กระทำการใดแล้วต้องทำเพื่อตนจึงเป็นเหตุทำให้การบริหารงานในรัฐขาดความชอบธรรม ตามมาคือปัญหาความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นมีผลกระทบทั้งภายใน และภายนอกจากปัญหาของความขัดแย้งภายในทำให้ความเชื่อมั่นในรัฐก็ลดลงตามลำดับใน การบริหารด้านนโยบายของรัฐบาลเป็นผลโดยตรงของประเทศ หากรัฐมีการวางแผนนโยบายผิดพลาด ต่างชาติขาดความเชื่อมั่นในรัฐบาล ย่อมเกิดเป็นวิกฤติทางด้านความมั่นคงตามมา

รัฐเป็นนามธรรม การเปลี่ยนแปลงเกิดจากผู้มีอำนาจในรัฐเกิดความขัดแย้งในเชิงโครงสร้างเกิดขึ้นเพราะการใช้อำนาจมีการการปฏิรูประบบงานบริหาร โดยเฉพาะการเปิดกว้างให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าถึงระบบการเมือง ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงโครงสร้างโดยมีการแบ่งหน้าที่และการเข้าสู่ระบบการบริหารมากขึ้น และส่วนหนึ่งของผู้มีอำนาจที่มาจากชนชั้นกลางที่กลายเป็นกลุ่มเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง จากการปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นระบอบประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการปกครองที่มีการใช้อำนาจ ผู้ปกครองคือผู้ที่รับมอบอำนาจเพื่อใช้ในการบริหารผู้ปกครองเป็นปัจเจกชนย่อมมีความต้องการ สิ่งที่มีมนุษย์ต้องการคืออำนาจที่เพิ่มขึ้นสูงขึ้นแต่อำนาจกลับนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง การเข้ามาเป็นผู้ใช้อำนาจ ได้นำพาประเทศเข้าสู่กระแสตามแนวทางชาติตะวันตก โครงสร้างและแผนพัฒนาสังคม ซึ่งกลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจเป็นส่วนให้มีการ

^{๔๗} Thomas Hobbes, *Leviathan*, Ed., C.B. Mopherson, P. 228

เปลี่ยนแปลงทางสังคม ขึ้นในแบบของโครงสร้างสังคมนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ปกครอง ถ้าโครงสร้างนั้นก่อประโยชน์จะทำให้สังคมเกิดความสงบร่มเย็น ไม่เกิดความวุ่นวาย แต่ถ้าแนวทางการโครงสร้างนั้นผิดพลาดไปก็ย่อมก่อให้เกิดปัญหาที่ร้ายแรง

ในทางสังคมภายในความเห็นแก่ตัวนั้นมีผลต่อโครงสร้างของสังคมที่ต้องประสบกับความไม่เชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจในอำนาจหน้าที่ของการบริหารของรัฐและความมั่นคงของรัฐนั้นๆ มุมมองโดยรวมย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของชาวต่างชาติเช่นกัน ความเชื่อมั่นในรัฐก็ลดลงตามลำดับในด้านของความมั่นคง การบริหารด้านนโยบายของรัฐต้นแปรเป็นผลโดยตรงด้านความมั่นคงของประเทศ หากรัฐวางแผนนโยบายการปกครองขาดความเชื่อมั่นในรัฐ ย่อมเป็นผลทำให้รัฐอ่อนแอเกิดเป็นความไม่เชื่อมั่นทั้งภายในและภายนอกตามมา โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหลายๆครั้งได้ขยายวงกว้างจนนำไปสู่การต่อสู้โดยใช้ความรุนแรงเนื่องจากทุกคนมองที่ผลประโยชน์ตนเป็นหลักไม่นำเอาโครงสร้างที่วางไว้มาปฏิบัติให้ถูกต้องทำให้สังคมเกิดความสูญเสียหลายด้านรวมทั้งชีวิตของคนในชาติ

๒.๔ วิธีการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว

การเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้ง จากทรัพยากรของชาติมีอยู่อย่างจำกัด ขณะที่ผู้คนซึ่งต้องการใช้ทรัพยากรนั้นมีอยู่มากและความต้องการใช้ไม่มีขีดจำกัด การเมืองจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการที่คนในสังคมไม่อาจตกลงกันได้เนื่องจากการใช้เสรีภาพโดยไม่มีขอบเขต “เสรีภาพของประชาชนจะมีได้ หากไม่มีข้อห้ามไว้ในกฎหมาย ความปลอดภัยของประชาชน ถือเป็นหลักที่มีความสำคัญสูงสุดของกฎหมาย”^{๔๔} ฮอบส์ได้ให้นิยามคำว่าเสรีภาพไว้ว่า คือ สภาวะที่ปราศจากสิ่งกีดขวาง ไม่มีอุปสรรคภายนอกมาขัดขวางการเคลื่อนไหว เสรีภาพของมนุษย์ก็คือการปราศจากจากสิ่งกีดขวางในกิจกรรมที่เขากำลังทำอยู่หรืออยากจะกระทำความกลัวไม่ได้เกิดจากความขัดแย้ง การประท้วง การเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม อาจมีลักษณะมีข้อโต้แย้งอยู่มากว่า หากไม่อาจยุติข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น บ้านเมืองย่อมตกอยู่ในสภาวะยุ่งยากวุ่นวาย มุมมองการเมืองของ ฮอบส์ เห็นว่าเป็นเรื่องของการทำข้อตกลงที่เกิดจากความขัดแย้งต่างๆ การทำสัญญาตามแนวคิดก็จะเป็นการลดสภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์เรื่องของความขัดแย้งการดำเนินงานทางการเมืองที่ไม่มีทางออกเป็นทางของความโหดร้ายนำไปสู่สงครามกลางเมืองได้

^{๔๔} Thomas Hobbes, *Leviathan*, P.8-10. อ้างใน ทินพันธุ์ นาคะตะ, *ปรัชญาการเมือง*, หน้า ๘๐

การจัดการสังคมในสังคมที่กำลังเกิดภาวะที่วุ่นวายไม่ปกติไม่มีความปลอดภัยในชีวิตต่างจะตระหนักถึงวิธีการแก้ปัญหาในสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข โดยเร็วแต่่ววิธีการเหล่านี้จะต้องขึ้นอยู่กับสภาพของเหตุการณ์ด้วยว่าควรจะใช้วิธีการใดจึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สภาพสังคมที่โทมัส ฮอบส์ มองเป็นสังคมการเมืองที่มีขึ้นในระหว่างความยากลำบากของสงครามกลางเมืองในอังกฤษที่เต็มไปด้วยความยุ่งเหยิงที่มีการเรียกร้องให้มีรัฐบาลกลางที่เข้มแข็งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความไม่ลงรอยที่นำไปสู่สงครามกลางเมือง มีการยอมให้ใช้อำนาจมากไปบ้างเพื่อรักษาสันติภาพ ด้วยสภาวะความยุ่งเหยิงทางการเมืองขณะนั้นทำให้ทฤษฎีทางการเมืองของ ฮอบส์ที่ว่า องค์กริปตัย หรือ อำนาจอธิปไตยควรมีอำนาจในการควบคุมพลเรือนทหารตุลาการและศาสนา ให้ได้รับการยอมรับจากสภาพของสังคมดังกล่าวผู้ปกครองจำเป็นจะต้องตัดสินใจใช้วิธีการดังนี้ เพราะทุกคน “มอบอำนาจทั้งหมดของพวกเขาแก่คนคนหนึ่งหรือแก่คนกลุ่มหนึ่ง”^{๔๕} และในแง่นี้จะต้องยอมจำนนเจตจำนงของพวกเขาให้อยู่ใต้เจตจำนงของเขา (ผู้ปกครอง) และยอมจำนนการตัดสินใจของพวกเขา^{๔๖} ฮอบส์ต้องการแสดงให้เห็นว่าอธิปไตยทางการเมืองนั้นจำเป็นที่จะต้องมีและเป็นอธิปไตยที่ไม่แตกแยก และไม่ถูกจำกัดสิทธิ ซึ่งราษฎรทุกคนต้องเชื่อฟังคำสั่ง และการเชื่อฟังนี้ต้องถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญก่อนหน้าที่อื่น

การจัดการด้วยวิธีใช้ความรุนแรงหากสังคมมีการเข้าถึงความหลากหลายทางธรรมชาติ ย่อมจะมีสันติสุข ในขณะที่เดียวกันหากสังคม ไม่สามารถจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรม ถือว่าวัฒนธรรมตนเป็นใหญ่ เหยียดหยาม ดูถูกวัฒนธรรมอื่น ก็จะนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุดสิ่งชั่วร้ายและความรุนแรงต่าง ๆ ก็เพิ่มความรุนแรง (Violence) เป็นปัญหาและเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา หน้าที่ (Function) ที่สำคัญยิ่งในทุกสังคม เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลง (Change) เป็นสิ่งปกติ (Normal) และไม่ได้เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา (Undesirable) แม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน (Radical change) ก็ตาม การใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ และสำหรับผู้มีอำนาจเหล่านี้ความสำเร็จก็คือ อำนาจ ที่มากขึ้นและเด็ดขาด ผู้ปกครองต้องมีรากฐานที่ดีที่สำคัญก็คือการมีกฎหมายและกองทัพที่ดีและนี่คือลักษณะการใช้ความรุนแรงของผู้ที่เข้มแข็งเพื่อให้คนสังคมที่อยู่ในรัฐเดียวกัน เป็นปีกแผ่นของวัฒนธรรมชาติใน

ขณะเดียวกันวัฒนธรรมสังคมที่มีความหลากหลาย ในแต่ละสังคมก็จะใช้ความรุนแรงในฐานะของผู้ที่อ่อนแอ เช่นกันเพื่อต่อสู้วัฒนธรรมของตน เป้าหมายของการใช้ความรุนแรงส่วนใหญ่เป็นเรื่องของอำนาจแต่บางครั้งก็เป็นเพียงการเรียกร้อง (Demand) การประท้วง (Protest) การ

^{๔๕} Ibid, P. 227.

^{๔๖} Ibid, P. 228.

แสดงความไม่เห็นด้วย (Disagreement) หรือการยกย่องให้สังคมรับรู้ (Recognition) เราจะเห็นสิ่งเหล่านี้ในชนแต่ละประเทศ ทั้งที่เป็นความรุนแรงแบบที่ใช้กำลัง (Physical violence) เช่นการจับกุม ข่มขู่ หรือการใช้กำลังผ่านระบบหรือโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม (Structural violence) เช่น การตรวจค้นแบบไม่มีเหตุผล การแสดงความประพฤตินในแนวถูกเชื้อชาติหรือศาสนา หรือมองผู้ก่อความไม่สงบหรือผู้ต้องหาไม่ใช่คนในชาติและอื่นๆเหล่านี้ล้วนเป็นความรุนแรงที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อรัฐต่อสังคมโดยรวม และนี่ทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน ความรู้สึกความเป็นหนึ่งเดียวกันนี้ความรุนแรงในทางคำพูด (Verbal violence) ไม่เพียงแต่จะไม่ช่วยให้เหตุการณ์ดีขึ้นแล้ว ยังตอกย้ำสะท้อนให้เห็นถึงความแค้นอีกด้วย สุดท้ายความรุนแรงในการปราบปรามประชาชนเป็นชนวนที่ทำให้ความรุนแรงเพิ่มขึ้น ที่สำคัญความขัดแย้งยังขยายวงไปสู่กรอบของวัฒนธรรมทางศาสนาด้วย

๒.๔.๑ การจัดการด้วยสันติวิธี (Non violence)

เหตุปัจจัยของปัญหาความขัดแย้งในแต่ละเรื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ ปัญหาทางสังคมที่มนุษย์อยู่ร่วมกันความต้องการที่ต่างก็ปรารถนาสิ่งต่างๆให้กับตน ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งกันแต่ละกรณีของปัญหาอาจจะซับซ้อน ต่างแสวงหาผลประโยชน์ เห็นแก่การเสพบริโภคบำรุงบำเรอความทะยานอยากแสวงอำนาจ ต้องการความยิ่งใหญ่ ปรารถนาจะครอบงำผู้อื่น การยึดติดในความเชื่อ ถิ่นมั่นในลัทธินิยมอุดมการณ์ ที่ไม่เปิดกว้างรับฟังใคร และก่อ ทัศนคติแบบแบ่งแยก ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มชน ตลอดจนสงครามระหว่างประเทศระหว่างเผ่าชน ชาติพันธุ์ ระหว่างศาสนามีจุดก่อปมอยู่ที่ ปัญหาเหล่านี้ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมวิธีการที่จะทำให้สังคมเข้าใจและเกิดความสงบคือกระทำโดยสันติวิธี สันติวิธีมีได้ ๒ แบบคือ

๑. สันติวิธีแบบชั้นเดียว คือ การเคลื่อนไหวโดยไม่ใช้ความรุนแรงแต่มุ่งให้ได้ชัยชนะของฝ่ายตน แบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อหิงสา” (Non-violence)

๒. สันติวิธีแบบสองชั้น ได้แก่การใช้วิธีการอันเป็นสันติ รวมถึงการพุดจาต่อรอง (Negotiation) เพื่อให้ได้ ข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นที่พอใจหรือยอมรับได้ร่วมกันทุกฝ่าย แบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การสร้างสันติ” (Peace building)

อำนาจเกิดจากการยอมรับและยินยอมเชื่อฟัง จะโดยสมัครใจหรือจำยอมก็แล้วแต่บุคคลหรือระบอบใดจะมีอำนาจได้ก็เพราะได้รับการยอมรับและเชื่อฟังจากผู้อื่นสันติวิธีมีพลังสามารถลดทอนอำนาจของบุคคลหรือระบอบที่ทรงอำนาจได้ ผู้ใช้สันติวิธีอาจเป็นฝ่ายปฏิเสธที่จะยินยอมเชื่อฟังโดยลำพังฝ่ายเดียว หรือกระตุ้นให้ฝ่ายที่สามร่วมมือในการเพิกถอนการยินยอมเชื่อ

ฟังด้วยก็ได้สันติวิธียังมีพลังตรงที่มันสามารถเพิ่มพูนอำนาจให้แก่ฝ่ายที่ใช้สันติวิธีด้วยทำให้ประชาชนทั่วไปเปลี่ยนจากการยินยอมเชื่อฟังผู้มีอำนาจที่เป็นคู่อริ มาเป็นการให้ความยอมรับแก่กลุ่มคนที่ใช้สันติวิธี จนสามารถผลักดันให้ผู้มีอำนาจต้องโอนอ่อนผ่อนตาม ตามข้อเรียกร้องของผู้ใช้สันติวิธี ดังกรณีขบวนการเรียกร้องเอกราชของคานธี ขบวนการเพื่อสิทธิของคนผิวดำนำโดย มาร์ติน ลูเธอร์ คิง หรือขบวนการโซลิดาริตีในโปแลนด์

ผู้ใช้สันติวิธี ซึ่งนอกจากจะไม่มุ่งร้ายแล้ว ยังมีความปรารถนาดีต่อกู่อริ รวมทั้งยึดมั่นในสัจจะและความดีงาม นี่คือพลังทางใจที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น และสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ สันติวิธีมิใช่เป็นเพียงยุทธวิธีในการต่อสู้กับผู้มีอำนาจ หากเป็นการกระทำที่ออกมาจากชีวิตด้วยจิตใจที่ใฝ่หิงสธรรม คือการไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายและไม่แบ่งแยก กล่าวคือมิได้เห็นคู่อริเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นปรปักษ์ แต่เป็นเพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก และที่สำคัญคือเป็นเพื่อนมนุษย์ซึ่งรักสุขเกลียดทุกข์ ความใฝ่ในสัจจะ ความรักในสัจจะทำให้บุคคลเข้าหาผู้อื่นอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน ปรารถนาที่จะแสวงหาสัจจะแม้กระทั่งในหมู่อริ พร้อมที่จะเปิดใจรับฟังซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็กล้าหาญพอที่จะยอมทุกข์ทรมานเพื่อยืนยันในสัจจะของตน และถอนตนออกจากความเท็จและอสังคยาที่ปกคลุมใจ

เมื่อผู้คนต่างจำเป็นต้องเรียนรู้กันและกันอย่างเป็นวิชาการ มีวิถีชีวิตอันมั่งคั่งด้วยความหลากหลายและความยืดหยุ่น แต่ในสายตาของสังคมสันติวิธีนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งเพื่อตอบสนองเหตุผลทั้งการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและการค้า ในบรรดาประเด็นขององค์ความรู้ ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนนับเป็นอีกประเด็นที่มีความสำคัญยิ่งเนื่องจากเป็นประเด็นที่จะช่วยให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคมสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่นด้วยสามารถรู้จักกันและกัน และสามารถค้นพบเหตุแห่งความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจคลาดเคลื่อนที่ต่างมีต่อกันได้และจากนั้นจึงสามารถนำไปสู่ผลคือคู่ทางที่ถูกต้องและเหมาะสมในการแก้ไขความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจคลาดเคลื่อนที่ต่างมีต่อกันได้

๒.๔.๒ การจัดการด้วยวิธีสัญญาประชาคม (Social contract)

เนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงอ้างทฤษฎีเทวสิทธิ์ของพระมหากษัตริย์ หรือทฤษฎีสมบูรณาญาสิทธิราชย์เพื่อมิให้อำนาจทางการเมืองของพระองค์ที่มีขอบเขตจำกัด ผู้ที่ต่อต้านอำนาจเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์จึงมีความปรารถนาที่จะได้ข้ออ้างเพื่อต่อสู้กับทฤษฎีนี้ข้ออ้างหนึ่งได้แก่ทฤษฎีสัญญาสังคมซึ่งพัฒนาขึ้นมาในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ อันมีพื้นฐานอยู่บนแนวคิดอำนาจอธิปไตยของประชาชน ที่ถือว่าแหล่งที่มาของอำนาจรัฐคือประชาชน การทำสัญญา

เกิดขึ้นจากประชาชนทั้งปวงซึ่งมีอำนาจมาตกลงกันเพื่อสถาปนารัฐขึ้นและให้อำนาจรัฐแก่รัฐบาลในระดับหนึ่ง นักทฤษฎีสัญญาสังคมต่างมีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องรูปแบบของรัฐที่จะสถาปนาขึ้นจากการทำสัญญา รวมทั้งข้อจำกัดในอำนาจของรัฐบาล ซึ่งประชาชนในฐานะองค์อธิปัตย์เป็นผู้กำหนดแนวความคิดสัญญาสังคมได้ถูกเบี่ยงเบนไปชั่วคราวจากที่เคยเป็นตามปกติ คือจากที่สนับสนุนสิทธิของประชาชนไปสนับสนุนอำนาจอธิปไตย ทั้งนี้ก็โดยความปราดเปรื่องและความฉลาดหลักแหลมในทางปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ดังนั้น ฮอบส์จึงกล่าวถึงทฤษฎีสัญญาประชาคมว่า เป็นทฤษฎีที่มนุษย์ทำข้อตกลงสัญญาต่อกันว่า ต่อไปนี้จะเลิกอยู่แบบตัวใครตัวมัน แต่จะมาอยู่รวมกันภายใต้การปกครองขององค์อธิปัตย์

ฮอบส์กล่าวว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วช้า เห็นแก่ตัว และเลวทราม โหดร้าย ดังนั้นมนุษย์จึงต้องเผชิญหน้ากับความเกลียดชัง ความกลัว และความไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน ทั้งต้องทำสงครามเพื่อข่มเหงและแย่งชิงอำนาจกันตลอดเวลา และที่สำคัญยังเห็นว่ามนุษย์ไร้ศีลธรรม ไม่มีความสำนึกผิด ชอบ ชั่ว ดี เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนสู่สังคมจากการวิเคราะห์ทางสังคมการเมือง ฮอบส์ ได้บรรยายถึง “สภาวะธรรมชาติ” และการก่อกำเนิดรัฐปฏิริยาพื้นฐานของความชอบและความเกลียดปรากกฏออกมาในรูปของความต้องการที่จะแสวงหาอำนาจ มหาชนกลายเป็นรัฐโดยเครื่องมือของอำนาจที่ชอบธรรมซึ่งเกิดจากคนส่วนใหญ่ถูกผลักดันโดยความกลัวยอมโอนสิทธิในการแสดงออก โดยไม่มีขอบเขตและได้ยอมมอบฉันทะให้องค์อธิปัตย์กระทำเพื่อพวกเขา ทุกคนร่วมกันทำสัญญา “โดยมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงต่างๆของสัญญาประชาคมตามที่แต่ละคนให้การยินยอมมาแล้ว”^{๔๗} ด้วยเหตุดังกล่าว ทุกคนจึงมีสิทธิอันชอบธรรมที่จะรักษาเอาตัวรอดด้วยการใช้กำลังหรืออำนาจของตนเข้าต่อสู้ หรือ ต่อต้านบุคคลอื่นที่เข้ามาละเมิดตน ดังนั้นมนุษย์แต่ละคนจึงสามารถเป็นผู้กำหนดมาตรการสำหรับผลประโยชน์ส่วนตนได้

มนุษย์ชาติย่อมดับสูญหากไม่เปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต ต้องค้นหารูปแบบทางสังคมที่จะพิทักษ์ปกป้องบุคคลและทรัพย์สินของทุกคนในสังคมนั้นด้วยพลังร่วมของทั้งสังคม^{๔๘} การไม่มีประชาคมการเมืองก็จะเกิดสภาวะของสงคราม (War of all against all) ซึ่งไม่มีสิ่งใดที่ไม่ยุติธรรมขาดความปลอดภัยไม่มีอุตสาหกรรมเพราะผลที่ได้ไม่แน่นอน ไม่มีวัฒนธรรม ไม่มีการเดินเรือ ไม่มีสินค้านำเขาทางทะเล ไม่มีอาคารที่กว้างขวาง ไม่มีเครื่องมือเคลื่อนย้ายสิ่งต่าง ๆ ไม่มีความรู้เกี่ยวกับพื้นผิวโลก ไม่มีการนับเวลา ไม่มีศิลปะวรรณคดี ไม่มีสังคม แต่จะมีความกลัวไม่จบสิ้นและ

^{๔๗} ทินพันธุ์ นาคะตะ, ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง, หน้า ๗๐.

^{๔๘} สมภาร พรหมทา, ปรัชญาสังคมและการเมือง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๕.

อันตรายของความตายอย่างฉับพลัน ส่วนชีวิตของคนจะโดดเด่น ยากแค้น เลวร้าย ทารุณ และอายุสั้น^{๔๕} อันตรายจากสิ่งเหล่านี้จะไม่มี ความอยู่ดี ความทุกข์จะเกิดขึ้นเมื่อทุกคนร่วมกันทำสัญญาประชาคม

สัญญาประชาคม คือ ข้อตกลงร่วมกันของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ร่วมกันหรือกลุ่มคนที่มีความคิดเดียวกัน กับฝ่ายตรงข้าม เพื่อเป็นการแสวงความตกลงและทางออกของปัญหาซึ่งเป็นปัญหาที่มีผลกระทบในวงกว้างซึ่งหากปล่อยไว้อาจจะก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม สังคมการเมืองเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลร่วมกันกำหนดพันธสัญญาต่อกัน พันธสัญญาดังกล่าวนี้คือข้อตกลงที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีกฎระเบียบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กฎระเบียบทั้งหลาย สมาชิกของสังคมจะช่วยกันกำหนดขึ้น และเพื่อให้กฎระเบียบเหล่านี้คงความศักดิ์สิทธิ์ คนทั้งหลายก็ช่วยกันเลือกคณะบุคคลขึ้นกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่ปกป้องกฎระเบียบต่างๆ คณะบุคคลเหล่านี้เรียกว่า รัฐบาล^{๔๖} ทฤษฎีสัญญาประชาคมเน้นหนักไปในเรื่องของผู้มีสิทธิหรือผู้มีอำนาจในการออกกฎหมาย ทฤษฎีทางกฎหมายมิได้กล่าวถึงสภาพธรรมชาติหรือมองย้อนไปในอดีตที่ผ่านมา ส่วนทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นการตั้งข้อสมมติฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตสมัยดั้งเดิม ซึ่งย่อมไม่มีผู้ใดทราบว่าเป็นอย่างไรอย่างแท้จริง

ฮอบส์ มองว่าสัญญาที่ทุกคนในสังคมทำกับรัฐนั้นเป็นสัญญาเพื่อหลีกเลี่ยงภาวะตามธรรมชาติ กล่าวคือ แม้ว่ามนุษย์จะมีอิสระและเสรีภาพตามธรรมชาติ และจะเห็นได้ว่าผู้ที่แข็งแรงในสังคมเท่านั้นที่สามารถใช้สิ่งดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนผู้ที่อ่อนแอย่อมถูกกดขี่จากคนที่แข็งแรงกว่า จึงเป็นที่มาของการรวมตัวกันเป็นสังคมของมนุษย์ การทำความตกลงเป็นพันธมิตรกัน จึงเป็นการสร้างหลักประกันที่เพียงพอให้มนุษย์ไม่ว่าแข็งแรงหรืออ่อนแอได้อยู่ร่วมกันอย่างเป็นปกติสุข เพื่อหลีกเลี่ยงภาวะธรรมชาติของมนุษย์นั้นคือการทะเลาะวิวาทและการทำสงครามกัน

สัญญาที่ทำขึ้นนั้นเพื่อมอบอำนาจและสิทธิ์ขาดแก่ผู้ปกครองหรือรัฐเป็นผู้บังคับบัญชามนุษย์ทั้งปวง กล่าวคือมนุษย์มอบอำนาจเด็ดขาดให้แก่บุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งที่เรียกว่า รัฐ หรือองค์อธิปัตย์ ก่อให้เกิดสิทธิในการวางกฎเกณฑ์ที่เป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบสุขของรัฐ นั่นคือ “กฎหมาย” เพื่อกำหนดว่าสิ่งใดผิด ถูก และบังคับกับประชาชนผู้ได้ปกครอง และกฎหมายที่ออกโดยองค์อธิปัตย์นั้นประชาชนไม่อาจโต้แย้งหรือคัดค้านได้ เนื่องจาก ประชาชนเป็นผู้มอบอำนาจและสิทธิทั้งปวงแก่รัฐอย่างเด็ดขาดในการบัญญัติกฎหมาย “รัฐสภาพที่มีหน้าที่ตรา

^{๔๕} ทินพันธุ์ นาคะตะ, **ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**, (กรุงเทพฯ: สหภาพสื่อและการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๐.

^{๔๖} วิภาดา กิตติโกวิท (แปล), **สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง**, โดย ฉอง ภาสกร ฐิติโช พลเมืองแห่งเงินิวา, (กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ท เพรส บริษัท จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘.

พระราชบัญญัติโดยวิธีประชุมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่สมาชิกหรือรัฐบาลเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภา ใช้ระบบเสียงส่วนใหญ่เป็นมติในการชี้ขาด”^{๕๑} เสมอกับประชาชนได้ตรากฎหมายด้วยตนเอง ดังนั้นกฎหมายต้องชอบธรรมเสมอและต้องยอมรับโดยไม่อาจโต้แย้งได้

มนุษย์เกิดมามีเสรี แต่เขาถูกพันธนาการอยู่ทั่วทุกแห่งหน ผู้เชื่อว่าตนเป็นนายคนอื่น กลับเป็นทาสเสียยิ่งกว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้อย่างไร^{๕๒} ความมีเสรีภาพทำให้ต้องมีการควบคุมตามทฤษฎีของมาร์ก ซีกัม ซึ่งอธิบายสังคมของมนุษย์โดยอาศัยปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ บนพื้นฐานความคิดผสมผสานกับข้อมูลทางสังคมวิทยาและมนุษย์วิทยาประวัติศาสตร์การเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงสังคมจึงปรากฏในรูปของผลแห่งความขัดแย้งขององค์ประกอบภายในสังคมแปรเปลี่ยนรูปแบบไปจนในที่สุดก็ไปหยุดที่สังคมอุดมการณ์ชื่อว่า “สังคมคอมมิวนิสต์” พิจารณาจากในฐานะสังคมที่ตั้งตัวขึ้นมาจากสังคมทุนนิยม^{๕๓} ความล้มเหลวอย่างเป็นทางการของแนวความคิดแบบนี้ยืนยันให้เห็นว่าวิธีการนี้ให้คำตอบที่ไม่สอดคล้องกับความ เป็นจริงของสังคมความล้มเหลวที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการตัดสินใจโดยมนุษย์เอง ความผิดพลาดเกิดขึ้น เพราะได้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์และสังคมผิดพลาด

พลังรวมนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการมารวมกันของคนหมู่มากเท่านั้นพลังและเสรีภาพแต่ละคนนั้นคือเครื่องมือชิ้นสำคัญของการดำรงอยู่ของตน เขาจะอุทิศมันให้คนอื่นโดยไม่ทำอันตรายตัวเอง จนกระทั่งข้อตกลงทางสังคมถูกละเมิดแต่ละคนจะกลับคืนไปหาสิทธิที่มีอยู่เดิมแต่ละคนจะตัดสินใจปัญหาด้วยตนเองในบางเรื่องในไม่ช้าก็จะเรียกร้องขอตัดสินใจในทุกเรื่อง แล้วภาวะธรรมชาติก็จะคงอยู่ต่อไป “ท้ายสุดแต่ละคนผู้มอบตัวเองให้ทุกคนนั้นไม่ได้มอบตัวเองให้ใครโดยเฉพาะและในเมื่อไม่มีผู้เข้าร่วมคนใดไม่ได้มีสิทธิแบบเดียวกับที่เขาจะไป เขาจึงได้คืนมาทั้งหมดกับที่เขาเสียไป และยังสามารถเพิ่มกำลังเพื่อรักษาสິงที่เขาถืออยู่เอาไว้อีกด้วย”^{๕๔} เราแต่ละคนนำตัวเองและพลังทั้งหมดของตนมารวมกันไว้ภายใต้ทิศทางสูงสุดแห่งเจตจำนงร่วมกัน และในฐานะที่เป็นองค์คณะ เราต้อนรับสมาชิกแต่ละคนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งอันแบ่งแยกมิได้ของส่วนทั้งหมด ^{๕๕} เนื่องจากเป้าหมายของสถาบันดังกล่าวคือ ความสงบสุข และความปลอดภัยของทุกคน และเนื่องจากผู้มีสิทธิ

^{๕๑} พระครูโศภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดรร ภิธรรมโม), รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๑.

^{๕๒} วิภาดา กิตติโกวิท แปล, สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง, หน้า ๓.

^{๕๓} Karl Marx, “Critique of the Gotha Program” in Allen W. Wood, ed., Marx: Selections, pp. 188, 189.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

ธรรมในเป้าหมายดังกล่าว (Right to the end) ย่อมต้องมีสิทธิธรรมในวิถีทาง (Right to the means) ที่จะใช้ให้บรรลุเป้าหมายด้วย ดังนั้น บุคคล หรือคณะบุคคลที่ถืออำนาจปกครองอยู่ ย่อมมีอำนาจตัดสินใจว่า จะใช้วิธีการใด เพื่อสร้างความสงบสุข และปลอดภัย และเพื่อขจัดอุปสรรค และกีดกันตรงทั้งปวง และย่อมสามารถกระทำสิ่งใดก็ตาม ที่เขาคิดว่าจำเป็นต้องกระทำเพื่อการดังกล่าวได้

การตกลงทางสังคมนี้ได้สร้างองค์คณะที่มีความเชื่อร่วมกันเข้าแทนที่ตัวบุคคลของทุกคนที่เข้าร่วมในข้อตกลงนี้ องค์คณะนี้ประกอบด้วยสมาชิกในจำนวนเท่ากับจำนวนคะแนนเสียง และด้วยข้อตกลงเดียวกันนี้แต่ละคนจะได้ความเป็นเอกภาพ ตัวตนร่วม ชีวิตและเจตจำนงขององค์คณะ บุคคลมหาชนซึ่งก่อเกิดขึ้นโดยการร่วมกันกับคนทุกคนนี้ สมัยหนึ่งมีชื่อเรียกว่านคร และปัจจุบันคือสาธารณรัฐ หรือกายการเมือง ซึ่งสมาชิกมีจำนวนมากรวมและเรียกกันว่า รัฐ เมื่อมันถูกกระทำ และ รัฐธำมณี เมื่อเป็นฝ่ายกระทำ เป็นอำนาจ เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่เหมือนกับมันส่วนผู้ที่เข้ามาร่วมนั้นเรียกว่า ประชาชน เรียกคนแต่ละคนว่า พลเมือง เมื่อมีส่วนร่วมในอำนาจ อธิปไตย เป็น คนในบังคับ เมื่อต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของรัฐ^{๕๖} สังคมการเมืองเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลร่วมกันกำหนดขึ้นการรวมกันนั้นก็ต้องอยู่ในอำนาจโดยไม่มีข้อแม้ซึ่งถือว่าทุกคนได้ตกลงแล้วในสัญญา

๒.๕ ผลจากการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว

๒.๕.๑ ผลต่อระบบการปกครอง

การเมือง (Politics) และการปกครอง (Government) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการแข่งขันหรือเพื่อการแสวงหาอำนาจซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมทั้งสังคมหรือคนส่วนใหญ่ของสังคม ในส่วนของ การปกครองมีความหมายเกี่ยวกับการบริหารวางระเบียบกฎเกณฑ์สำหรับสังคมเพื่อให้สังคมมีความเรียบร้อยเกิดสงบสุข อย่างไรก็ตาม การเมืองและการปกครองย่อมต้องมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน เพราะการปกครองหรือการบริหารวางระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้เกิดการบำบัดทุกข์บำรุงสุขนั้น จำเป็นต้องอาศัยอำนาจคือการเมืองจึงจะดำเนินการได้สำเร็จ

เมื่อผู้คนในสังคมที่ต่างได้เรียนรู้ถึงปัญหาอันและกันมนุษย์ต่างจะต้องใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาเพื่อก่อให้เกิดความสงบ วิธีการของมนุษย์ที่นำมาใช้จะต้องพิจารณาด้วยความ

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕.

เหมาะสมและสมเหตุต้องอย่างเป็นทางการเพื่อให้สามารถสร้างวิถีชีวิตอันมั่นคงและเกิดความมั่งคั่ง “รัฐชาติปิตัยมีหน้าที่ต่อพลเมืองในการก่อให้เกิดความปลอดภัยและการอยู่ดีกินดีแก่พวกเขา”^{๕๗} มองว่าวิธีการที่ผู้ปกครองใช้ไม่ว่าจะโดยสันติหรือโดยวิธีการรุนแรงสังคมโลกอาจมองว่าไม่เหมาะสม แต่โทมัส ฮอบส์ กล่าวว่า ระบอบการปกครองที่ผู้ปกครองมีสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศ ในระบอบการปกครองนี้ คือกฎหมาย กล่าวคือ ที่มาของกฎหมายทั้งปวงอยู่ที่คำสั่งเพราะ ความต้องการต่าง ๆ อย่างมากมาย ล้วนมีผลเป็นกฎหมายสร้างความสงบให้กับสังคม

สังคมเปรียบได้กับร่างกาย ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาที่มีความต้องการและเคลื่อนไหวสังคมก็เช่นกันคือกายการเมืองหรือรัฐที่จะต้องถูกควบคุมโดยรัฐชาติปิตัยเพื่อให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้นได้และด้วยความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจ ย่อมสามารถผูกมัดสมาชิกในสังคมหรือแม้แต่กับคนนอกก็จะมิให้เกิดการทำอะไร ที่เป็นการละเมิดต่อรัฐชาติปิตัยต่อการกระทำดังนี้ การละเบางสิ่งของตนเองหรือการยอมสยบต่อรัฐชาติปิตัยอื่น การละเมิดต่อสิ่งที่ตัวมันเองต้องอาศัยเพื่อการดำรงอยู่นั้นก็คือการทำลายตัวเอง และสิ่งที่ไม่ดำรงอยู่นั้นย่อมไม่อาจก่อให้เกิดสิ่งใดๆ ได้เลย^{๕๘} นี้ให้เห็นว่าการอยู่ในรัฐทุกคนจะมีเสรีภาพได้ถ้าไม่มีข้อห้ามทางกฎหมายเท่านั้นการกระทำที่ฝ่าฝืนเท่ากับเป็นการทำร้ายตนเอง

จากการที่ได้ศึกษาแนวความคิดในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ ในแนวความคิดผู้วิจัยพอสรุปได้ว่าในสังคมมนุษย์ต้องมีการควบคุมเมื่ออยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมจำเป็นต้องใช้กฎระเบียบในการปฏิบัติ จะต้องมีการกำหนดความถูกต้องมีกฎหมายเมื่อมีผู้กระทำผิด มีบทลงโทษผู้กระทำผิดกฎ ประชาชนในสังคมร่วมกันทำสัญญาประชาคมสังคมหรือรัฐใดที่ไม่มีกฎระเบียบไม่มีผู้ปกครองสังคมนั้นรัฐนั้นจะมีแต่ความไม่สงบเพราะ ประโยชน์ใดที่มนุษย์มี โอกาสต่างจะกระทำทันที

๒.๕.๒ ความเป็นไปในอำนาจการปกครอง

ในด้านการปกครอง ฮอบส์ เสนอว่าในระบอบประชาธิปไตยโดย มีองค์อธิปัตย์มีอำนาจสูงสุดในรัฐทุกคนต้องยอมรับในอำนาจและเป็นอำนาจที่ลบล้างไม่ได้ ถ้าเกิดความไม่สงบเกิดความวุ่นวายภายในรัฐ ผู้มีอำนาจก็สามารถระทำการรุนแรงได้เพื่อรักษาอำนาจและรัฐไว้การที่รัฐอยู่ได้ทุกคนในสังคมก็สามารถอยู่ได้เช่นกัน ถ้ารัฐเกิดความแตกแยกเสียแล้วสมาชิกจะไม่

^{๕๗} ทินพันธุ์ นาคะตะ, ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง, หน้า ๗๐.

^{๕๘} วิภาดา กิตติโกวิท แปล, สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง, หน้า ๒๔

สามารถอยู่ได้เลยเพื่อให้เกิดความสงบสุขในรัฐ มนุษย์หรือว่าสมาชิกจะต้องได้รับการพัฒนาชีวิต ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันใน แต่ละคน เมื่อทุกคนมาอยู่รวมกันก็ต้องถือกฎเป็นหลักในการ ปฏิบัติตามความสำนึกรู้ ตามหน้าที่ของผู้ควบคุม และผู้ถูกควบคุม ในวิธีแก้ความเลวร้ายของมนุษย์ ที่มีพื้นฐานความกลัวความตายแสดงพฤติกรรมเป็นความเห็นแก่ตัวออกมาจะต้องมีสิ่งที่ยึดควบคุม คือรัฐจะให้ความปกป้องคุ้มครองสมาชิกของสังคมไม่ต้องมีความหวาดกลัวให้มีสิทธิ ไม่ให้ถูกละเมิด เป็นสิทธิที่ยอมรับร่วมกัน

การที่มีกฎหรือมีสัญญาเพื่อให้ทุกคนได้กระทำร่วมกันต่างจะต้องให้ความเคารพในสิทธิ ของกันและกัน ถ้ามีการละเมิด ก็เท่ากับเป็นการทำลายสิทธิที่เป็นพันธสัญญาทางสังคมนั้นทุกคนมี ความเข้าใจในสิทธิ อำนาจ หน้าที่ตามขอบเขตทุกคนมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน รัฐจะมี อำนาจมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่าประชาชนจะมอบอำนาจให้แก่รัฐมากน้อยเพียงใดด้วย โดย เหตุผลเช่นนี้ รัฐก็ไม่เป็นการทำลายเสรีภาพของประชาชนเพราะประชาชนเป็นผู้เห็นร่วมให้รัฐมี อำนาจนั้นด้วยตนเอง ดังนั้นถ้ามองว่ารัฐกำเนิดมาเพื่อคุ้มครองสิทธิทางวัตถุเพียงอย่างเดียวไม่ ครอบคลุมเพียงพอ การคุ้มครองทางวัตถุเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการคุ้มครองตามพันธะทางสังคม เมื่อไรพันธะทางสังคมนั้นหมายถึงการที่ทุกคนจะถูกละเมิดสิทธิและไม่ได้รับการประกัน รวมถึง ความไม่ปลอดภัยในชีวิต

๒.๖ สรุป

จาก "สภาวะธรรมชาติ" นั้น ฮอบส์ได้บรรยายจากการคิดโดยตรรกะเท่านั้น ฮอบส์เชื่อว่า "สภาวะธรรมชาติ" ฮอบส์ สรุปว่า สภาวะธรรมชาติ ก็คือการต่อสู้ตลอดเวลาระหว่างมนุษย์ ด้วยกัน ธรรมชาติได้ให้สิทธิแก่มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ที่จะทำอะไรก็ได้ แม้การทำร้ายคนอื่น เพื่อให้ได้ครอบครอง ชื่นชมในทุกอย่างที่ตนต้องการ จากสภาพเดิมที่ยังไม่มีการปกครองไม่มีการ คุ้มครองความปลอดภัยมนุษย์ทุกคนมีอันตราย ทุกคนต้องรักษาตัวเอง แต่ทุกคนก็ยังไม่มี ความปลอดภัย มนุษย์เป็นผู้มีปัญญาในการใช้เหตุผลจึงหาทางออก ฮอบส์ เห็นว่าทางออกทางเดียวคือ ทุก คนต้องร่วมกันหาผู้ปกครอง โดยมอบอำนาจให้แก่ผู้ปกครองเรียกว่า องค์กริปไตย ที่ทุกคนยอมรับ ได้ แล้วให้อำนาจอธิปไตยที่ทุกคนมีอยู่นั้นแก่องค์กริปไตย สามารถบังคับให้ทุกคนอยู่ในสภาพที่ สันติ และโดยเหตุที่ทุกคนมีสัญญาต่อกันทำให้เกิดอำนาจรัฐขึ้นมา การที่ทุกคนเชื่อฟังยอมรับ อำนาจ ทุกคนก็จะได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยจากภัยภายใน และอันตรายจากภายนอกเป็นการ ตอบแทน

ทฤษฎีสัญญาประชาคม ที่ ฮอบส์ กล่าวไว้เป็นสัญญาระหว่างประชาชนด้วยกัน เจตนารมณ์ขององค์กริปไตยนั้นจะเป็นกฎหมายอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง แต่องค์กริปไตยก็จะยอมให้ประชาชนมี

เสรีภาพได้ตามควร มีขอบเขตอันจำกัด เช่นกัน จะไม่มีการจับกุมหรือประหารชีวิตประชาชน เพราะนั่นถือเป็นการผิดวัตถุประสงค์หากว่าองค์กรปิตัยทำหน้าที่ไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ คือไม่สามารถให้หลักประกันความปลอดภัยของชีวิตได้อีกแล้วประชาชนก็ไม่ต้องเชื่อฟังองค์กรปิตัยอีกต่อไปแต่นั้นก็หมายความว่าความสังคมนั้นที่ทุกคนร่วมกันกำหนดขึ้นก็ต้องล้มเลิกไปและมนุษย์ก็จะพบตัวเองว่ากลับไปอยู่ในสภาวะธรรมชาติอีกตามเดิม จนกว่าจะมาร่วมกันทำสัญญาตั้งสังคมนั้นขึ้นมาใหม่ และโอนอำนาจตามธรรมชาติของตนให้แก่องค์กรปิตัยคนใหม่

รัฐในแนวความคิดของ ฮอบส์ นับว่าเป็นรัฐสมัยใหม่ ที่มีบทบาทกำหนดและดูแลด้านต่างๆ ในชีวิตทางสังคมของมนุษย์ และจากโครงสร้างทฤษฎีการเมืองตามความคิดของ ฮอบส์ มีองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ ๑) ความชอบธรรมในการปกครอง ในที่นี้ โดยผ่านทฤษฎีสัญญาสังคม ๒) ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ระหว่างการปกป้องคุ้มครองและการเชื่อฟัง และ ๓) การสงวนสิทธิและให้อิสระภาพสำหรับความเชื่อทางศาสนาและเสรีภาพส่วนบุคคล ฮอบส์เชื่อว่า อำนาจบังคับที่เข้มแข็งเพียงหนึ่งเดียวจะทำให้สังคมของปัจเจกบุคคลอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ

ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ เป็นการนำเอาสภาพอันแท้จริงของสังคมมาสัมพันธ์กับหลักการทางวิทยาศาสตร์และได้เป็นทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่ โทมัส ฮอบส์ เห็นว่ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ปรากฏออกมาในรูปแบบของความชอบและความเห็นแก่ตัวที่เป็นธรรมชาติมนุษย์ ในการตกลงที่มีเหตุผลที่จำเป็นต้องสถาปนาอธิปไตยขึ้นมาเป็นตัวแทนของทุกคน โดยมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตาม “สัญญาประชาคม” ในสังคมมีหน้าที่ต้องเชื่อฟังองค์กรปิตัยในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของมนุษย์ จะมีแต่ขัดแย้งและการต่อสู้เพื่อประโยชน์ตน ฮอบส์ เห็นว่า การกระทำในพฤติกรรมนี้ทุกคนไม่ได้คำนึงถึงสิ่งภายนอก “สภาวะทางธรรมชาติ” ก่อกำเนิดรัฐในรูปแบบของความต้องการที่จะแสวงหาอำนาจ ความกลัวตายเป็นการต่อสู้ตลอดเวลาระหว่างของมนุษย์ด้วยกัน เพราะว่า ฮอบส์ คิดว่า มนุษย์กลายเป็นรัฐโดยเครื่องมือของอำนาจ เพราะคนส่วนใหญ่ถูกผลักดันโดยความกลัว ขอม โอนสิทธิในการแสดงออกและได้ยอมมอบมันให้องค์กรปิตัย ทุกคนได้มอบสิทธินั้นเพื่อความปลอดภัย มนุษย์ยอมทำสัญญาประชาคมเพื่อให้เกิดความมั่นคง องค์กรปิตัยที่ถือกำเนิดมามีสิทธิเด็ดขาดและสมบูรณ์ เป็นการบุกเบิกในทางกฎหมายที่จะจำแนกในความแตกต่างของกฎหมายที่เป็นพระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติ (Statue law) กฎหมายนั้นเป็นธรรม ฮอบส์ ถือว่า ศาสนามีระบบของกฎหมาย และได้พยายามแยกให้ชัดเจนว่าอะไรคือความรู้ (Knowledge) และอะไรคือความเชื่อ (Faith) เขาไม่เชื่อเรื่องพระเจ้ามนุษย์ไม่อาจจะรู้รูปลักษณะต่าง ๆ ของพระเจ้าได้ องค์กรปิตัยไม่ได้มาจากพระเจ้าแต่มาจากการที่มนุษย์เลือกขึ้นมา

บทที่ ๓

แนวความคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยจะศึกษาแนวความคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมในพุทธปรัชญาเถรวาทที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่างๆ ตลอดจนถึงทัศนะของปราชญ์นักวิชาการทั้งหลายทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เห็นการศึกษาเป็นไปอย่างครอบคลุมทั้งเนื้อหาและประเด็นในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการวิจัยในบทนี้ไว้ดังต่อไปนี้

๓.๑ นิยามและความหมายของความเห็นแก่ตัว

ในกรอบแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้คำนิยามและความหมายคำว่า “ความเห็นแก่ตัว” ไว้ว่าหมายถึงพฤติกรรมที่คิดพูดทำเพื่อปกป้องอัตตาหรือตัวตน(สักกายทิฎฐิ) และความเห็นแก่ตัวนี้นับเนื่องกับอวิชชาและอุปาทาน พฤติกรรมความเห็นแก่ตัวจึงแสดงออกในลักษณะเป็นการกระทำที่ทำให้ตนและผู้อื่นเป็นทุกข์ ทุกการกระทำต่างมุ่งประโยชน์ตนทุกคนที่ยังเป็นปุถุชน ล้วนแต่มีความเห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งสิ้นเนื่องจากความเห็นแก่ตัวเป็นลักษณะของ การกระทำที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการกระทำของตนและผู้อื่น ไม่ทางดีก็ทางชั่วยึดมั่นถือมั่นในตนเอง มุ่งผลประโยชน์ และฐานะของตนเองก่อนเป็นความทุกข์

ใน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้นิยามและความหมายความเห็นแก่ตัวไว้ว่า “ทางศีลธรรมก็ตาม ล้วนแต่ ต้องการให้ ทำลายความเห็นแก่ตัวเป็นข้อแรก ดังนั้นพระพุทธศาสนาเรา จึงยกเอา สักกายทิฎฐิ คือ ความเห็นแก่ตัว เห็นว่า กายนี้ของตัว นี้มาเป็นข้อแรก หรือเป็นสิ่งแรก ที่จะต้องพยายาม ละเสีย เราผู้ต้องการจะปฏิบัติ ในหลักพระพุทธศาสนา ต้องทำอย่างนี้ และทำเรื่อยๆ ไป จนหมดความเห็นแก่ตัว โดยสิ้นเชิง ในการ ละตัณหา และอนุสัย ให้หมดสิ้น” “ภาวะชักนำให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง”^๑

^๑ราชบัณฑิตยสถาน,พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฉบับราชบัณฑิตยสถานอังกฤษ-ไทย,พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๒), หน้า ๖๘.

ใน พจนานุกรมฉบับมติชน ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ใจแคบไม่เพื่อแผ้วใคร”^๒ ขณะที่ สารานุกรมเสรีวิกิพีเดีย ได้ให้ความหมายของเห็นแก่ตัวไว้ว่า “การคิดหรือการกระทำที่ให้ความสำคัญแก่ผลประโยชน์ตัวเองและฐานะของตัวเองมาก่อน อันเป็นการกระทำที่ให้ความต้องการหรือความปรารถนาของตัวเองอยู่เหนือความต้องการหรือความปรารถนาของคนอื่น”^๓

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน) ทรงอธิบายไว้ว่า “คนเห็นแก่ตัวคือคนที่คิด พูด ทำเพื่อประโยชน์คนทั้งสิ้น ไม่คำนึงถึงประโยชน์ผู้อื่นเลย”^๔

ท่าน พุทธทาสภิกขุ กล่าวไว้ว่า ความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะว่าไปรังแกผู้อื่น ไปเบียดเบียนผู้อื่น ไปล่วงเกินผู้อื่นก็นับเป็นความเห็นแก่ตัว แม้ไม่ได้ล่วงเกินใคร เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียว มันก็อ่อนเป็นทุกข์อยู่คนเดียว มันถูกเขาลนด้วยความเห็นแก่ตัวที่มันไม่ได้ตามความต้องการของตัวเอง คนเห็นแก่ตัวมันก็อ่อนหลับยาก มันสะดุ้ง มันผวา มันหวาดเสียว มันระแวง มันวิตกกังวล ไม่ต้องไปเบียดเบียนใคร แล้วในที่สุดมันจะเป็นโรคประสาท ในที่สุดมันจะเป็นบ้า หรือที่ที่สุดมันจะต้องมาตัวตาย^๕

พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ใน หนังสือ ทุกข์สำหรับเห็น สุขสำหรับ เป็นว่า...แต่ขอให้พิจารณาหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “กมฺมฺนา วตฺติ โลกโ” โลก (สังคมมนุษย์) เป็นไปตามกรรมนั้น เจอนใจนี้มาจากมโนกรรม โลกนี้ทั้งโลก ไม่ใช่ถูกขับเคลื่อนด้วยกายกรรม เป็นใหญ่ แต่มันมาจากมโนกรรม กระบวนการรู้สำนึกคิดเชื่อถือในใจของคนนี้แหละเป็นปัจจัย สำคัญ เจตจำนงแรงจูงใจมาจากไหนก็มาจากแนวคิด มาจากความเชื่อ มาจากความยึดถือในค่านิยม หลักการอุดมการณ์เป็นต้น เมื่อมีความเชื่อ มีแนวความคิด มีการยึดอุดมการณ์ หรือแม้เพียงค่านิยม ซึ่งทางพระใช้ศัพท์เดียวง่ายๆว่า “ทิฏฐิ” ถ้าทิฏฐิเป็นอย่างไรแล้วแรงจูงใจจะมาสนองแล้วต่อไปเป็น

^๒ มติชน, พจนานุกรมฉบับมติชน (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๕๓๓.

^๓ Selfishness is an noun denoting the precedence given in thought or deed to self interests and self concerns, the act of placing ones' own needs or desires above the needs or desires of others <http://en.wikipedia.org/wiki/selfishness>, 06 September 2007.

^๔ สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), ความเห็นแก่ตัว, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อัมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑), หน้า ๗๘.

^๕ พุทธทาสภิกขุ, การทำลายความเห็นแก่ตัว, (กรุงเทพมหานคร, ม.ป.ป.), หน้า ๗ .

กระบวนการของกรรมที่ดำเนินไปโดยแสดงออกมาทางกายวาจาซึ่งเป็นไปตามความเชื่อหรือยึดถือ
นั้น^๖

รศ.ดร.สมภาร พรหมทา ได้ให้ความหมายความเห็นแก่ตัวไว้ว่า “ความเห็นแก่ตัว
หมายถึงการกระทำไม่ว่าจะทางกาย วาจา หรือใจ ที่มุ่งไปเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน โดยไม่สนใจ
ว่าผู้อื่นจะได้รับผลกระทบอย่างไร จากการกระทำของตนทั้งนั้น”^๗ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติ
หรือลักษณะนิสัยที่เห็นได้ชัดที่สุดของมนุษย์ทุกคนแต่ความเห็นแก่ตัวไม่ใช่สิ่งเลวร้ายไปเสียหมด
อย่างน้อยมันก็จำเป็นต่อความอยู่รอดของทุกชีวิต ทุกชีวิตนั้นไม่ว่าคนหรือสัตว์มีหน้าที่ประการแรก
สุดคืออยู่รอดให้ได้เพื่อแพร่พันธุ์จะทำเช่นนั้นได้ต้องมีความเห็นแก่ตัวหรือนึกถึงตัวเองก่อน

อย่างไรก็ตาม ความเห็นแก่ตัว นั้นเป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์ตนโดยไม่สนใจถึง
ความถูกต้องหรือไม่อย่างไรโดยการคิด พูด ทำ จากความหมายจะเน้นพฤติกรรมของบุคคลที่
แสดงออกเกี่ยวข้องกับตนเองและบุคคล ที่เกิดจากเหตุปัจจัยสิ่งนั้นย่อมมีความบีบคั้นในตัวเราร้อนรม
อยู่ข้างในเป็นทุกข์สิ่งเราร้อนเพราะพุทธร่องค์ตรัสว่าสิ่งเหล่านี้เราร้อนเพราะไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ
ไฟคือโมหะเราร้อนเพราะความเกิด แก่ เจ็บ และตาย^๘ การกระทำที่มีแต่ความมุ่งหวังเพื่อประโยชน์
ตนเป็นกิเลสที่ทำให้เราละเมิดผู้อื่นและตนเองทั้งทางกายและวาจาทุกคนไม่ว่าสิ่งนั้นทำให้เกิดเป็น
ความทุกข์เป็นอวิชาเพราะมีสภาพต้องอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น
การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อกันมาเราจะเห็นว่าสิ่งที่ทำให้เราร้อนเพราะมีเหตุปัจจัย
ทุกคนต้องการความสุข มนุษย์ต่างก็ รักสุข เกลียดทุกข์

มนุษย์มีความรักคนในมโนสัญชาตญาณที่เกิดจากส่วนลึกของจิตมนุษย์ที่มีต่อตนเอง
นั้น จึงเท่ากับการยืนยันว่ามนุษย์มีความรักตนความรักตนเป็นปัจจัยของความเห็นแก่ตัว พุทธ
ศาสนาจึงถือว่า ไม่มีใครอื่นที่มนุษย์จะรักมากกว่าตนหรือกล่าวนัยหนึ่งก็คือมนุษย์รักตัวเอง
มากกว่ารักคนอื่น แม้แต่การกระทำที่คิดว่าทำเพื่อคนอื่นก็ตาม แต่สุดท้ายทำเพราะให้คนที่ตนเอง
รัก ซึ่งสอดคล้องกับข้อความที่พระพุทธองค์ได้ตรัสยืนยันไว้ว่า “เราตรวจตราด้วยจิต ทั่วทุกทิศ

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *ทุกข์สำหรับเห็น สุขสำหรับเป็น* (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร
จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๘.

^๗ สมภาร พรหมทา, *ชีวิตกับความขัดแย้ง ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน*, (กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๗.

^๘ วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๓ / ๒๑๕.

แล้ว ยังไม่พบผู้ที่เป็นที่รักกว่าคนในที่ไหนเลย”^๕ ในความรักคนนี้เป็นรากเง้าของความเห็นแก่ตัว เป็นเหตุปัจจัยมีลักษณะที่เกี่ยวข้องตนกับบุคคลอื่นเป็นสำคัญ ความเห็นแก่ตัวล้วนเป็นที่มาของความทุกข์ทั้งสิ้น เพราะมีความยึดมั่นถือมั่นอยู่ในตัว ดังนั้นพระพุทธองค์จึงตรัสย้ำเป้าหมายของพุทธศาสนาให้ถอนความทุกข์ว่า “มาลุงกยบุตร อะไรเล่าที่เราพยากรณ์ คุณก่อน มาลุงกยบุตร ความเห็นว่าเป็นทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์”^๖ ซึ่งพุทธพจน์ดังกล่าวผู้วิจัยเชื่อว่าอาจเป็นพื้นฐานที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติของท่านพุทธทาสภิกขุว่า “สุดท้ายแล้วทุกศาสนามีเป้าหมายเพื่อลดละเลิกและทำลายความเห็นแก่ตัวนั่นเอง”^๗

สรุปได้ว่า ความเห็นแก่ตัวหมายถึงการกระทำที่มุ่งเอาประโยชน์ตนเป็นหลักโดยไม่ยึดถือความถูกต้องหรือเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งคิด พูด กระทำในลักษณะที่ตนเองได้ ไม่คำนึงถึงผลเสียที่จะเกิดกระทบต่อคนอื่น

๓.๒ ลักษณะของความเห็นแก่ตัว

ลักษณะความเห็นแก่ตัว หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ลักษณะความเห็นแก่ตัวเป็นสาเหตุสำคัญของการอยู่ร่วมกัน “ภาวะชักนำให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง”^๘ ที่มนุษย์ต่อสู้เพื่อให้ตนเองอยู่รอด^๙ สังคมเกิดความขัดแย้ง ก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ความเหลื่อมล้ำ ความไม่ชอบธรรม ความไม่สงบในสังคมอันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะเป็นเหมือนมลทินของมนุษย์ทั้งหลาย ไม่เลือกว่าเป็นเพศใด ถ้าเป็นคนเห็นแก่ตัวอาจเป็นคนชั่วช้าเสื่อมเสียจากประโยชน์โลกนี้โลกหน้า^{๑๐}

ความเห็นแก่ตัวอาจมีปรากฏให้เห็นได้ในหลายลักษณะที่แตกต่างกันออกไปเล็กน้อยแล้วแต่ความเสื่อมสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความเห็นแก่ตัว คือ

^๕ พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมือง, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๒๖.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓ /๑๕๒/๑๓๒.

^๗ โอโณทัย อาตมา, ธรรมโฆษณ์ ขุมทรัพย์ทางปัญญา, (พุทธทาสภิกขุ), (กรุงเทพมหานคร :สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^๘ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฉบับราชบัณฑิตยสถานอังกฤษ-ไทย, หน้า ๖๐.

^๙ ปรีดี พนมยงค์, ปรัชญาสังคม, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๒๕) หน้า ๑๔๐.

^{๑๐} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พระนิพนธ์ต่างเรื่อง, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๕๘.

๑. **การละทิ้งการงาน** คือ ไม่ตั้งใจจะทำการงานเอาเปรียบ ไม่ลงมือทำการงานนั้นให้สำเร็จลุล่วง และปล่อยปละละเลย การงานจึงไม่สำเร็จ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตัวเองและแก่งานในส่วนรวม

๒. **ดูตายเพิกเฉย** คือ ไม่ปลูกความพอใจให้เกิดขึ้นในงานนั้น จึงทำให้ไม่ก้าวหน้า ความไม่อดทนต่ออุปสรรคทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและนำไปสู่แนวโน้มที่จะเกิดความเห็นแก่ตัว

๓. **ชอบความสบาย** คือ ไม่กระตือรือร้นไม่ทำการงานตามหน้าที่ หรือมักหาเหตุต่างๆ มาอ้าง มีสาเหตุมากมายที่คนเห็นแก่ตัวนำมาอ้างเพื่อหลีกเลี่ยงทำการงานทั้งหลาย เพราะชอบความสบาย^๕

๔. **ทำงานไม่ถูกกาล** คือ ยังไม่ถึงเวลาทำก็ใจร้อนด่วนไปทำ แต่พอถึงเวลาควรทำกลับไม่ทำ เช่น ตอนเด็กไม่ยอมเรียนหนังสือ เทียวสำมะเลเทเมา พอแก่เต่าจะมาเรียนก็เรียนไม่ไหว คนที่ทำงานด้วยปัญญานั้นจะต้องทำให้ถูกกาล ไม่ทำก่อนหรือหลังเวลาอันควร

๕. **ทำงานไม่ถูกวิธี** คือ ทำผิดขั้นตอนผิดลำดับ เช่น จะทำความสะอาดบ้าน ก็ไปกวาดพื้นก่อน แล้วกวาดเพดานทีหลัง ผุ่นผ่งต่างๆ ก็ตกลงมาต้องกวาดพื้นใหม่อีก คนที่ทำงานด้วยปัญญานั้น จะต้องทำให้ถูกต้องลักษณะของงาน ซึ่งตรงกันข้ามกับคนเกียจคร้านที่มักจะทำงานไม่ถูกวิธี

๖. **เห็นแก่ตัว** คือ ทุกการกระทำล้วนเป็นไปเพื่อตนเองทั้งสิ้น ไม่มีแม้การกระทำเดียวที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเอง^๖ เป็นการปกป้องและหาประโยชน์ใส่ตนเอง นั่นคือความสุขแม้การกระทำนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งอื่นหรือส่วนรวมก็ตาม

๗. **ขาดระเบียบวินัย** คือ ไม่มีระเบียบวินัยต่อตนเองหรือต่อการทำงาน ทำงานบ้างไม่ทำงานบ้างหรือทำแบบเพื่อให้เสร็จเท่านั้น งานจึงออกมาไม่ดี การขาดระเบียบวินัยหรือกฎเกณฑ์ หรือความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความเกียจคร้านได้อีกประการหนึ่ง เพราะผู้ที่ขาดระเบียบมักจะติดอยู่กับความสุขชั่วครั้งชั่วคราว ผลคือสร้างความเสื่อมให้เกิดขึ้นกับตนเองและสถานที่ทำงาน และทำให้งานไม่เกิดประสิทธิภาพ

๘. **อุปนิสัยใจร้อน เหลวไหล เอาแต่ใจตน** หมายถึง คนที่ใจร้อนเป็นคนเห็นแก่ตัว ส่วนมากต้องการให้เห็นผลตามที่ตนต้องการ ถ้าไม่สำเร็จก็ท้อใจและเลิกปฏิบัติการณ์นั้นๆ คนใจร้อน

^๕ ปาน จันทรานูตร, พ.อ. (พิเศษ), **แก้ปัญหาชีวิตด้านธรรมะ**, (กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๒๑), หน้า ๑๔๐.

^๖ สมภาร พรหมทา, **ชีวิตกับความขัดแย้ง ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๑.

จึงมักมีนิสัยปล่อยให้การทำงานค้างค้ำแล้วปฏิบัติทีเดียว เขาจะรีบทำงานเพื่อจะได้มีเวลาพัก บางครั้งก่อให้เกิดเป็นนิสัยเหลวไหล การทำเช่นนี้เป็นการทำลายสุขภาพ บั่นทอนความคิดจิตใจ^{๑๑}

มนุษย์มีทั้งสิ่งที่ต่างกันและสิ่งที่เหมือนกัน ไม่มีใครที่เหมือนกันและต่างกันไปทุกอย่าง บุคคลนั้นแตกต่างกันทั้งรูปร่าง ความคิดอ่าน อารมณ์ แม้แต่ฝ่าฝ่าที่มีความรู้สึก นึกคิด ความสนใจ เจตคติ อุปนิสัย สติปัญญา ฯลฯ ต่างคนต่างมีแบบของตนเองคนละแบบ ถ้ามองว่าเหตุใดคนจึงแตกต่างกัน คำตอบคือธรรมชาติเป็นตัวที่มีอิทธิพลที่กำหนดให้คนแตกต่างกัน บุคลิกภาพทำให้ตัวเราแสดงพฤติกรรมต่างๆ เป็นกระเจกเงาที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลเช่นกรณีเด็กที่มีพ่อแม่และครูเป็นผู้คอยให้ความช่วยเหลือ จะทำให้เกิดกำลังใจที่จะทำกิจกรรมและฝึกฝนทักษะต่างๆ อย่างจริงจัง ซึ่งจะติดตัวจิตใจไปตลอดชีวิต ในทางกลับกันเด็กที่ไม่มีผู้ใหญ่เป็นผู้คอยให้คำแนะนำและให้กำลังใจ จะทำให้รู้สึกว่าคุณด้อยและไร้ความสามารถ ความรู้สึกเช่นนี้ถ้ามีมากจะก่อให้เกิดความรู้สึกว่าตน “มีปมด้อย” ในแง่ใดแง่หนึ่งซึ่งอาจจะติดตัวไปตลอดชีวิต^{๑๒} สาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมตามแนวความคิดวิทยานี้ มีดังนี้

๑. พันธุกรรม หมายถึง ลักษณะทางพันธุกรรมที่ได้รับจากบิดามารดาหรือบรรพบุรุษ ซึ่งถ่ายทอดมายังรุ่นต่อมาด้วยการสืบพันธุ์ (ยีนส์) อิทธิพลทางพันธุกรรม เช่น การเข้าใจและการยอมรับตนเอง การเจ็บป่วยทางกาย และการทำงานของต่อมไม่มีท่อที่ทำหน้าที่ผลิตฮอร์โมนสำคัญต่ออะดรีนัล (Adrenal Gland) ผลิตฮอร์โมน ๒ ชนิดคือ Adrenalin ที่ทำงานในเวลาที่มีความเครียด และ Cortin ที่ทำหน้าที่รักษาความดันของโลหิตให้เป็นปกติ ถ้าขาดฮอร์โมนชนิดนี้ความดันโลหิตจะต่ำกว่าปกติทำให้มีอาการเหนื่อยง่าย ร่างกายอ่อนเพลีย และใจคอหดหู่ เป็นต้น^{๑๓} พันธุกรรมจะเป็นสภาวะพื้นฐานของพัฒนาการและพฤติกรรมของบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคล และสัมพันธ์กับการต่อสู้อุปสรรค ความคิด ความรู้สึก การกระทำ การแสดงออก และการรับรู้ เป็นต้น

๒. สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพภายนอกซึ่งแยกจากตัวบุคคล ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุหรือสังคม วัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์แต่ละบุคคลได้รับการถ่ายทอดทั้งจากการเรียนรู้ที่มีระบบและการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อม ทำให้บุคคลแสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลในการหล่อ

^{๑๑} สมิต อาชนิจกุล, การชนะใจตนเอง, หน้า ๕๕.

^{๑๒} ศรีเรือน แก้วกังวาล, ดร., จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์), ๒๕๔๕. หน้า ๓๘-๓๙.

^{๑๓} ลักขณา สิริวัฒน์, สุขวิทยาจิตและการปรับตัว, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์), ๒๕๔๕. หน้า ๒๓.

หลอมบุคลิกภาพของบุคคลนั้นๆ สำหรับสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางพฤติกรรมของมนุษย์อย่างมาก คือบุคคลอื่นรอบตัวเรา ครอบครัว กลุ่มคน และวัฒนธรรม

๓. ช่วงเวลาในชีวิต หมายถึง ระดับการพัฒนาของบุคคลเริ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นระดับของพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ เกิดจากอิทธิพลระหว่างพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ทำให้บุคคลแสดงออกในรูปของพฤติกรรมที่แตกต่างกันหรือคล้ายคลึงกัน ลักษณะบุคลิกภาพที่เกิดขึ้นในช่วงชีวิตต่างๆ ของบุคคลจะเป็นลักษณะบุคลิกภาพอันถาวรตลอดไป ส่วนลักษณะของบุคลิกภาพอื่นๆ ก็จะเกิดขึ้นในแต่ละช่วงของชีวิตจนกระทั่งถึงวัยสูงอายุ

๔. สุขภาพจิตและการปรับตัว เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดปัญหามากมาย รวมทั้งปัญหาสุขภาพจิตด้วย บุคลิกภาพมีส่วนสัมพันธ์กับสุขภาพจิต ถ้าบุคลิกภาพดีสุขภาพจิตก็จะดีไปด้วย ถ้าบุคคลมีปัญหาด้านบุคลิกภาพก็จะทำให้มีแนวโน้มที่จะมีสุขภาพจิตเสียไปด้วย ซึ่งจะต้องอาศัยการปรับตัวคือการขจัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับชีวิตและสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อนำไปสู่การสนองตอบต่อความต้องการและเป็นการแก้ปัญหาต่างๆ ในโลกที่อาศัยอยู่ มีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดสุขภาพจิตไม่ดี เช่น เบื่อหน่าย นอนไม่หลับ รู้สึกหดหู่ใจเป็นพักๆ เป็นต้น เมื่อกดดันตึงเครียดมาก ทำให้เกิดบุคลิกภาพแปรปรวน แสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีออกมาให้เห็น เช่น อีจิงฉะ ขาดความกระตือรือร้น ไม่มีความรับผิดชอบ หลีกเลี้ยง และหาข้ออ้าง เป็นต้น^{๒๐} ในกระบวนการปรับตัวนั้น แต่ละคนมักมีแบบแผนไม่เหมือนกัน บางคนชอบสู้ไม่ถอย บางคนหาความสุขโดยการคิดฝัน ฯลฯ

ความเห็นแก่ตัว บางคนเป็นตั้งแต่เกิด แต่บางคนกลับถูกขัดเยียดให้เป็น ความเห็นแก่ตัวเป็นความผิดปกติของหน้าที่เกี่ยวกับพัฒนาการระบบประสาท “บางคนเป็นตั้งแต่เกิด บางคนถูกขัดเยียด บางคนเป็นเพราะเกิดจากพันธุกรรมยีนส์ บางคนโดยส่วนใหญ่เกิดจากเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงความเห็นแก่ตัว เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลมาเป็นการกระทำทางกาย เช่น ความเบื่อหน่าย ขาดความกระตือรือร้น หลีกเลี้ยง และหาข้ออ้าง เป็นต้น ทำให้คนเห็นแก่ตัวไม่ยอมทำงานตามหน้าที่ ส่วนในจิตวิทยามองว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ นำมาสู่การมีบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน สาเหตุสำคัญคือพันธุกรรม และสิ่งแวดล้อม พันธุกรรมจะเป็นศักยภาพพื้นฐานของพัฒนาการและพฤติกรรม ความแตกต่างระหว่างบุคคล และสัมพันธ์กับการต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรค ความคิด

^{๒๐} ถวิล ธาราโกชน (ผศ) และคณะ, จิตวิทยาทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ์), ๒๕๔๗, หน้า ๑๕๗-๑๕๘.

ความรู้สึกรบกวน การกระทำ การแสดงออก และการรับรู้ ส่วนสิ่งแวดล้อมจะขัดเกลาหรือเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นคนเห็นแก่ตัว

เพราะฉะนั้น ลักษณะของความเห็นแก่ตัว เป็นสาเหตุสำคัญของการกระทำที่ปวงในการอยู่ร่วมกันเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรม “หมายถึง ภาวะชักนำให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง”^{๒๐} ในการที่คนๆหนึ่งจะมีพฤติกรรมให้ตนเป็นทุกข์หรือการกระทำนั้นทำให้ผู้อื่นเกิดความทุกข์ขึ้นมาทำให้ปกป้องทั้งทางกายและทางจิตใจ การช่วยเอื้อ เกื้อหนุนจะเกิดขึ้นในสังคมการแบ่งชนชั้นเกิดเป็นความขัดแย้งว่าตนยิ่งใหญ่หรือวิเศษกว่าคนอื่น ก็เข้าลักษณะความเห็นแก่ตัว ลักษณะที่ตนเองชอบเอาชนะถือตนเป็นใหญ่ เป็นศูนย์กลาง บุคคลปกป้องชนชั้นของตนไว้ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคทางสังคมการเอื้อ เกื้อหนุนเกิดการแบ่งชนชั้นว่านี่ เป็นของชนชั้นตน “มนุษย์ต่อสู้เพื่อให้ตนเองและชนชั้นของตนเองอยู่รอด”^{๒๑} ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมในเรื่องสิทธิอำนาจความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะได้ ๓ ประการ คือ (๑) ความเบียดเบียน และความไม่มีระเบียบ (๒) ความสำคัญตน (๓) ความทะนงตน ความถือตัว ดังจะอธิบายดังต่อไปนี้ คือ

๓.๒.๑ ความเบียดเบียน และความไม่มีระเบียบเป็นทางความไม่สงบ

ลักษณะความเบียดเบียน หมายถึง การกระทำที่ทำให้ตนและผู้อื่นเดือดร้อนเป็นความทุกข์ การเบียดเบียนกันเป็นความเสื่อมเป็นอกุศลเป็นสิ่งชั่ว ทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งตนเองและผู้อื่น การกระทำใดถ้าเกิดเป็นทุกข์ก็เรียกว่าเบียดเบียนตนเอง ดังที่ท่านพุทธทาสกล่าวไว้ว่า เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียวมันก็นอนเป็นทุกข์อยู่คนเดียว มันถูกเผาผลาญด้วยความเห็นแก่ตัวที่มันไม่ได้ตามความต้องการของตัวเอง “ความเห็นแก่ตัว” มันเป็นความไม่รู้ “ไม่รู้จักตามที่เป็นจริง จิตนั้นไม่รู้ ไม่ใช่ใครไม่รู้ จิตนั้นมันไม่รู้ จิตนั้นมันก็หมายมั่นเอาเองว่าอะไรเป็นตัวตนบ้าง อะไรเป็นของตนบ้างตามความโง่ของจิต ซึ่งมันมีรากฐานลึกซึ้งเป็นสัญชาตญาณ”^{๒๒}

ส่วนความไม่มีระเบียบ หมายถึง การไม่พัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นไปการอยู่ในสังคมต้องมีความสุขในสังคมมีการพัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้น คือ กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ กุศล

^{๒๐}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา, ฉบับราชบัณฑิตยสถานอังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๒), หน้า ๖๐.

^{๒๑} ปรีดี พนมยงค์, ปรัชญาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๒๕) หน้า ๑๔๐.

^{๒๒} พุทธทาสภิกขุ, การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์, (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๐.

กรรมบถ หมายถึง ทางแห่งกุศลกรรม ทางแห่งกรรมดี กรรมดีอันเป็นทางนำไปสู่ความสุขความเจริญหรือสุคติ กุศลกรรมบถนี้เรียกได้หลายชื่อ เช่น “ธรรมจริยา คือการประพฤติธรรม, การประพฤติเป็นธรรม, การประพฤติถูกต้องตามธรรม”^{๒๔} “จริยธรรม คือธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ, ศีลธรรม, กุศลศีลธรรม”^{๒๕} “อารยธรรม คือธรรมอันดีงาม, ธรรมของอารยชน, ความเจริญด้วยชนบทรอบนิคมอันดีงาม”^{๒๖} “สัพปริสธรรม คือธรรมของสัตบุรุษ, ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ, คุณสมบัติของคนดี, ธรรมของคนดี”^{๒๗} ธรรมของผู้สงบระงับจากความชั่ว

เพราะฉะนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า จริยธรรมที่มีไว้ให้บุคคลปฏิบัติ “เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรมให้สูงขึ้นของพระพุทธศาสนาจึงวางแนวทางให้พัฒนาจริยธรรมให้สูงขึ้นตามความสามารถและโอกาสของแต่ละบุคคล คือ ให้ประพฤติในกุศลกรรมบถและเว้นอกุศลกรรมบถควบคู่กันไปด้วย”^{๒๘} ดังต่อไปนี้

๑. กุศลกรรมบถ การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำ ความดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธปรัชญาเถรวาท เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐^{๒๙} ดังนั้น กุศลกรรมบถแบ่งประเภทออกเป็น ๓ ทาง คือ ๑) การทำความดีทางกาย เรียกว่า “กายสุจริต” ๒) การทำความดีทางวาจา เรียกว่า “วจีสุจริต” ๓) การทำความดีทางใจ เรียกว่า “มโนสุจริต”^{๓๐}

๒. อกุศลกรรมบถ หมายถึง ทางแห่งอกุศลกรรม, ทางทำความชั่ว, กรรมชั่วอันเป็นทางนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ หรือทุกข์^{๓๑} อกุศลกรรมบถนี้เป็นธรรมที่บุคคลต้องเว้น ต้องละเป็นธรรมที่ตรงกันข้ามกับกุศลกรรมบถที่กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น มี ๑๐ ประการ โดยย่อมี ๓

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘. จลองสมโภชพระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรล้านนา, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๐๗.

^{๒๕} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๒๕๑.

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๑๒.

^{๒๗} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๐.

^{๒๘} บุญมี แทนแก้ว, พระพุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ว. เพ็ชรกุล จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๑.

^{๒๙} อภิ. ปุ. (ไทย) ๓๖ / ๑๐๕ / ๑๕๑.

^{๓๐} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๐.

^{๓๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๘.

ประการ เรียกว่า ทุจจริต ๓ คือ ๑) ความประพฤติก้าวทางกาย ๓ อย่างที่เรียกว่า “กายทุจจริต” ๒) ความประพฤติก้าวทางวาจา ๔ อย่างที่เรียกว่า “วจีทุจจริต” ๓) ความประพฤติก้าวทางใจ ๓ อย่างที่เรียกว่า “จิตทุจจริต”^{๓๒}

การกระทำตามหลักกุศลกรรมบถและอกุศลกรรมบถแบ่งการกระทำที่แสดงออกของบุคคลเป็น ๓ ทางคือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ แต่การกระทำที่ถือว่าสำคัญที่สุดที่เป็นจุดเริ่มต้นคือ การกระทำทางใจ เพราะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาตามมาซึ่งจะกล่าวในส่วนหลัง

การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม ที่เป็นกุศลกรรมมี ๓ อย่าง คือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ และงดเว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม ส่วนอกุศลกรรมบถที่มีความหมายตรงกันข้าม คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤติดิฉินในกาม ซึ่งเป็นกายกรรมที่ไม่ดีตรงกับศีลข้อ ๑, ๒ และ ๓ ของศีล ๕ ตามที่กล่าวมาแล้วจึงไม่ขอก้าวซ้ำอีก

กุศลกรรมบถที่แสดงออกทางวาจามี ๔ อย่างคือ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และงดเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ ส่วนอกุศลกรรมบถที่มีความหมายตรงกันข้ามคือ การพูดคำเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพ้อเจ้อทำไมตามหลักพระพุทธศาสนาจึงบัญญัติให้การกระทำทางวาจาทั้ง ๓ เป็นการกระทำที่ไม่ดี ก่อนอื่นขอยกพุทธพจน์ที่แสดงธรรมบรรยายสำหรับน้อมเข้ามาเทียบตัว เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวเราสามารถตัดสินการกระทำดีและชั่วได้ด้วยตัวเราเอง ดังนี้ คือ

“อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นว่า ก็ถ้าใครจะทำลายประโยชน์ของเราด้วยการกล่าวเท็จก็จะไม่เป็นที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะทำลายประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน...

...ถ้าใครจะยุยงเราให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะยุยงคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียดก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน...

...ถ้าใครจะพูดจากระเราด้วยคำหยาบก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะพูดจากระคนอื่นด้วยคำหยาบก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน...

^{๓๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๓๐๕ / ๒๖๐.

...ถ้าใครจะพูดจากระเราด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้า ก็จะไม่ใช่ที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะพูดจากระคนอื่นด้วยถ้อยคำเพื่อเจ้า ก็จะไม่ใช่ข้อที่ชื่นชอบไม่พอใจเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองก็ไม่ชอบ ไม่พอใจ โฉนจะพึงเอาไปผูกใส่ให้คนอื่นเล่า อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้าด้วยตนเองด้วยย่อมชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพูดเพื่อ เจ้าด้วย ย่อมกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้าด้วย วจีสมาจารของอริยสาวกนั้น ย่อมบริสุทธิ์ทั้งสามด้านอย่างนี้”^{๓๓}

พระพุทธพจน์ที่ยกมาทั้งหมดนี้ แสดงให้เราเห็นว่า การกระทำใดที่เราไม่ชอบไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเรา คนอื่นก็ไม่ชอบ เราก็ไม่ควรไปทำกับคนอื่นเช่นเดียวกัน ถ้าทุกคนตระหนักในข้อนี้จะไม่มีความหมายใจซึ่งก่อให้เกิดการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน เมื่อเรางดเว้นจากการพูดคำเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจ้าแล้วเราก็ควรชักชวนผู้อื่นให้กระทำด้วย และกล่าวสรรเสริญการกระทำของเขาด้วย

การพูดเท็จซึ่งพระพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีได้กล่าวไปแล้วในศีลข้อที่ ๔ ของศีล ๕ ส่วนการพูดคำส่อเสียด และการพูดคำหยาบเกิดจากเจตนาอกุศลมูล คือ มีโทสะหรือมีโมหะ จึงก่อให้เกิดการพูดส่อเสียด และคำหยาบออกมา การพูดส่อเสียด คือ การพูดโดยมีเจตนาขุแหย่ให้ฝ่ายหนึ่งเสียหายหรือทำให้กลุ่มชนแตกความสามัคคีกันหรือเจตนาให้มีการทะเลาะเบาะแว้งกันและอาจจะทำให้เกิดการฆ่าฟันกันในที่สุด ส่วนการพูดคำหยาบซึ่งเป็นวาจาที่ไม่มีใครอยากได้ยิน ไม่อยากทำให้ใครมากล่าวคำหยาบกับเรา การกล่าวคำหยาบมีสาเหตุหลายประการ บางคนอาจพูดคำหยาบเป็นนิสัย เพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบหนึ่ง ซึ่งการแก้ไขในกรณีนี้สามารถฝึกหัดโดยการสั่งสอนอบรมกันได้ แต่คนส่วนใหญ่ที่พูดคำหยาบออกมามักเกิดจากการระงับโทสะไม่ได้ จึงกล่าววาจาหยาบคายเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเจ็บปวด หรือเพื่อระบายความแค้นของตัวเองออกมา การพูดคำหยาบ ในกรณีนี้มักก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน และอาจเกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงยิ่งขึ้นไปอีกเมื่ออีกฝ่ายสวนคำหยาบออกมา ส่วนการพูด เพื่อเจ้า คือ คนที่พูดอย่างไม่รู้จักกาลเทศะ นึกอยากพูดก็พูดไปเรื่อยเรื่อยไม่มีสาระ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรำคาญ วจีกรรมทั้ง ๔ เมื่อกระทำมากเข้าจะกลายเป็นนิสัย เมื่อคนนั้นไปที่ไหนก็จะไม่มีใครยอมคบค้าสมาคมด้วย เมื่อทำงานร่วมกับใครก็ทำให้ผู้ร่วมงานได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นเมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตัดสินจะชี้ให้เห็นว่า การพูดคำเท็จก็ดี การพูดส่อเสียดก็ดี การพูดคำหยาบก็ดี และ

^{๓๓} ส. ม. (ไทย) ๑๕ / ๑๔๕๘-๑๔๖๕ / ๔๔๒-๔๔๕.

การพูดเพื่อเจือก็ดี ล้วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลจึงเป็นการกระทำที่ไม่ดี ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น บัณฑิตคิดเตียน และวชิกรรมทั้ง ๔ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และเกิดความสุขสงบแก่สังคม ดังนั้น กุศลกรรมบถที่แสดงออกทางวาจาที่สอนให้ละเว้นจากการพูดเท็จ ละเว้นจากการพูดจาต่อเสียด โดยกล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างความสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวานและละเว้นจากการพูดจาเพื่อจ้อ โดยพูดแต่คำจริงมีเหตุผล ซึ่งวชิกรรมทั้ง ๔ เป็นการกระทำที่ดีที่นำบุคคลนั้นไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นที่รักใคร่แก่คนทั่วไป

ส่วนมโนกรรม ๓ คือ การกระทำทางใจเป็นกุศลกรรมบถคือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล ส่วนอกุศลกรรมที่แสดงทางมโนกรรม ๓ อย่าง คือ การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น การคิดพยายามทำร้ายผู้อื่น และการเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มี ได้กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่า มโนกรรมมีบทบาทสำคัญและร้ายแรงที่สุด โดยมีความสำคัญในตัวเอง และเป็นมูลฐานของการกระทำทางกายและทางวาจาด้วย มโนกรรมที่นับว่าเป็นความชั่วร้ายแรงที่สุดตามคำสอนในพระพุทธศาสนา ได้แก่ มิจฉาทิฎฐิ ที่แปลว่า ความเห็นผิด และมโนกรรมที่จัดว่าเป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิฎฐิ ที่แปลว่า ความเห็นชอบ ดังนั้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตัดสินจะชี้ให้เห็นว่า มโนกรรมที่เป็นมิจฉาทิฎฐิเป็นมโนกรรมที่ไม่ดีและเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวชิกรรมไม่ดีตามมา ส่วนมโนกรรมที่เป็นสัมมาทิฎฐิเป็นมโนกรรมที่ดีและเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวชิกรรมที่ดีตามมาบุคคลจึงควรสร้างความคิดของตัวเองเป็นสัมมาทิฎฐิ เพื่อจะได้มีผลให้เขามีแนวทางดำเนินชีวิตไปตามมโนกรรมที่ดำเนินเอง^{๓๔}

มนุษย์สัตว์ต่างมีความกลัวในความกลัวนี้มนุษย์หาวิธีป้องกันตนเอง เกิดการเบียดเบียนกลัวความไม่ปลอดภัยในชีวิต “สัตว์ทั้งหลายกลัวความตาย กลัวอาชญา ชีวิตเป็นที่รักของสัตว์ทั้งปวง ทำคนให้เป็นอุปมาแล้ว ไม่พึงฆ่าไม่พึงใช้ผู้อื่นฆ่า”^{๓๕} การทำร้ายผู้อื่นนั้นเป็นโทษ การเบียดเบียนกันสังคมย่อมมีอันตรายเกิดความไม่สงบ การที่มนุษย์รักตนเองเกรงกลัวต่อสิ่งภายนอก “บุคคลผู้รักตนย่อมชื่อว่ารักษาผู้อื่นบุคคลผู้รักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาตน”^{๓๖} สิ่งที่ทำให้เกิดความสงบในสังคมบุคคลต้องมีความเมตตาต่อกัน ไม่กล่าวร้ายติเตียน ไม่เบียดเบียนกัน

^{๓๔} พระสมปอง มนุชชาโต (วงษ์สะอาด). “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท”. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๘-๗๔.

^{๓๕} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๑/๑๘๔.

^{๓๖} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๒๕/๔๒.

๓.๒.๒ ความสำคัญตน

ความสำคัญตนเป็นลักษณะของความเห็นแก่ตัวเป็น ความทะนงตนเองเป็นผู้มีความสำคัญยึดตนเป็นศูนย์กลางว่าดีกว่าเขาเป็นอวิชาที่ขบงาจิตมนุษย์ให้หลงผิดคิดเป็นนั่นเป็นนี่สำคัญว่าตนดีกว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในหมู่มนุษย์เรา ที่ทำให้มีปัญหาต่างๆ มากขึ้นในสังคมมนุษย์ สิ่งที่เป็นต้นเหตุของความเห็นแก่ตัวมักวางตนว่าดีกว่าผู้อื่นมองบุคคลว่าเลวไม่ดีแบ่งชนชั้นตน “อีกประการหนึ่ง คือ มานะ ๆ หมายถึง ความถือตัว, ความสำคัญตัวว่าเป็นนั่นเป็นนี่”^{๓๓} การถือตัว, ความหยิ่ง, ความเย่อหยิ่ง, ความจองหอง, ความไว้ตัว, ความไว้ยศ, ความแข็ง, ความสำคัญใจ^{๓๔} ความสำคัญตนว่าดีกว่า หรือด้อยกว่าคนอื่น แบ่งได้ ๕ ประการ ได้แก่ ๑) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ๒) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา ๓) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา ๔) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ๕) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา ๖) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา ๗) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา ๘) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา ๙) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา^{๓๕}

การอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมมีมิตรภาพต่อกัน ถ้าไม่รู้จักระมัดระวังคำพูดหรือกิริยาอาการที่แสดงออกต่อกัน ย่อมเป็นสาเหตุนำมาซึ่งการทะเลาะวิวาท และการผูกอาฆาตพยาบาทต่อกัน เช่น คิดว่าตนเองดี หรือ เก่งกว่าเพื่อนคนอื่น ย่อมแสดงกิริยาท่าทางดูถูกเหยียดหยาม หรือพูดกระทบทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความไม่พอใจ ย่อมทำให้เสียมิตรภาพ จากมิตรกลายเป็นศัตรู เพราะความแข็งกระด้างด้วยอำนาจความถือตัวจัด เช่น ความแข็งกระด้างโดยถือธรรมชาติที่เกิดว่าสูงกว่าคนอื่น มียศ มีอำนาจ มีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่น ความแข็งกระด้างโดยโภกทรัพย์ โดยความถือตัวว่าตัวเองมีทรัพย์สมบัติมาก มีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าคนอื่น ความแข็งกระด้างโดยตระกูล โดยถือตัวว่าตัวเองมีตระกูลสูง เป็นตระกูลใหญ่มีชื่อเสียงในสังคม การถือตัวอย่างนี้ เป็นความเห็นแก่ตัว เป็นทางแห่งความเสื่อมความพินาศ ผู้หวังความเจริญให้แก่ตัวเอง และสังคม ควรจะขจัดความถือตัวเสียให้ได้ ขจัดความแข็งกระด้างเสียให้ได้ ขจัดความเย่อหยิ่งจองหองเสียให้ได้ ประพฤติตนให้เสมอ

^{๓๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๑๑.

^{๓๔} พันตรี ป. หลงสมบุญ, พจนานุกรมมจร-ไทย, (กรุงเทพมหานคร : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๗๔.

^{๓๕} ชุ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๐๒/๕๔.

เท่าเทียมกับคนอื่น จะได้มองเห็นคุณค่าของทุกชีวิตเสมอด้วยตน และจะให้เกิดความกตัญญูรู้คุณของผู้อื่น

เพราะฉะนั้น การสำคัญตนเองด้วยอำนาจทิฐิมานะ ย่อมเป็นต้นเหตุแห่งการทำลายมิตรภาพและเป็นผลเสียในการผูกมิตร นำมาซึ่งการดูหมิ่นดูแคลนจากบุคคลอื่น เพราะความประพฤติถือตัวของตนเอง ดังนั้นบุคคลผู้หวังความสุข ความเจริญ เป็นผู้มีเพื่อนบริวารมาก อย่าพึงดูอำนาจทิฐิมานะ แต่พึงมีความอ่อนน้อมถ่อมตนด้วยชาติ โภคทรัพย์ และตระกูลเป็นต้น ต่อตนเอง ต่อคนอื่น ต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยความเสมอภาค พระพุทธองค์ ตรัสว่า “ความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นมงคลอันสูงสุด”^{๔๐}

๓.๒.๓ ความทะนงตน : ความถือตัวหนทางแห่งความเสื่อม

ความทะนงตนเป็นความเห็นแก่ตัวเป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดผลต่อตนเองและต่อสังคม มันจะเป็นได้ทั้งลักษณะของบุคคลและการกระทำที่แสดงมาสู่ภายนอกดังนั้นเราจะเห็นกันในสังคมทั่วไปที่เรากล่าวคำยกย่องสรรเสริญบุคคลที่กระทำความดีทำคุณประโยชน์ให้กับสังคม ประเทศชาติทุกคนย่อมมีมโนธรรมหรือความใฝ่ดีอยู่ในจิตใจมโนธรรมอาจเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์จินตนาการเพื่อจะเป็นข้ออ้างว่าความเห็นทางศีลธรรมของตนถูกเท่านั้น^{๔๑} บุคคลจะทำความดีเพื่อประโยชน์มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับว่ามโนธรรมมีพลังหรือถูกกระตุ้นเร้าให้แสดงตัวออกมา สิ่งหนึ่งที่มีพลังในการกระตุ้นมโนธรรมให้แสดงตัวออกมาก็คือพฤติกรรม การได้เห็นความสำเร็จในการทำ ความดีของผู้อื่น เป็นธรรมชาติของคนเราที่จะรู้สึกยินดีหรือไม่ยินดี การเห็นความดีของผู้อื่นเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่กระตุ้นมโนธรรมให้มีพลังขึ้นมา เมื่อใดก็ตามที่เราเห็นคนที่เสียสละ อุทิศตนเพื่อผู้อื่น เราจะรู้สึกอึดอัด ปิติ และมีแรงบันดาลใจอยากทำความดีขึ้นมาทันที เรามีการแสดงความคิดเห็นกับผู้ที่ประสบความสำเร็จอยู่บ่อยครั้ง บุคคลนั้นอาจเรียกว่าเป็นวีระบุรุษส่วนตัวแต่ในขณะเดียวกันอาจไม่ใช่วีระบุรุษของอีกคน

บุคคลที่ถูกกล่าวยกย่องอาจทะนงตนคือหลงในคำสรรเสริญความทะนงในตนยังเป็นแรงผลักดันให้บุคคลเกิดความทยานอยากเรียกว่าคัมภีร์ เช่น นายคำใช้ชีวิตอยู่ในสังคมท้องถิ่นที่เขาเกิดมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามวิถีของชนบทต่างก็เกื้อกูลกันตามแบบธรรมชาติมีการแบ่งปันสิ่งของกันแบ่งกันกินแบ่งกันใช้คำเป็นคนมีน้ำใจโอบอ้อมอารีเขามีความสุขกับการทำงาน

^{๔๐} บุ.บ. (ไทย) ๒๕/๘/๕๕๗.

^{๔๑} วิทย์ วิทยาศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๕), หน้า ๕๕.

ไม่นานท้องถิ่นและวิถีความเป็นอยู่ของสังคมถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปมีการคัดเลือกการปกครองแบบท้องถิ่น นายคำถูกคัดเลือกเป็นผู้นำในท้องถิ่นนั้นไม่นานเขาได้รับรางวัลผู้นำดีเด่นในการพัฒนาท้องถิ่นของตน การเข้าสังคมของนายคำมากขึ้นเขาต้องถูกเชิญทุกครั้งที่มีการจัดงานนายคำเริ่มปฏิเสธบางงานแล้วแต่เหตุผลของเขา

นายคำมีความภาคภูมิใจที่ได้ชัยชนะในการคัดเลือกและรางวัลที่ตนได้รับการชนะเป็นเหตุการณ์ของสังคมที่ต้องมีการแข่งขันชนะเป็นบ่อเกิดของการสร้างอำนาจทำให้มีการแบ่งเป็นกลุ่มเป็นฝ่ายตนอันเนื่องมาจากความพึงพอใจในบุคคลเกิดเป็นความถือตัวถือตน “ในกรณีของคนหยิ่งผยองความชนะในความหมายสมบูรณ์เต็มตัวต้องพ่วงเอาความมีเกียรติ ความยกย่องเยินยอ ความได้ผลประโยชน์ความนิยมชมชอบ การยอมรับของผู้อื่น”^{๔๒} มองแล้วความเห็นแก่ตัวมิได้แสดงให้เห็นถึงผลลบที่ชัดเจนนายคำให้การช่วยเหลือสังคมถือเป็นการทำประโยชน์ต่อผู้อื่นแต่การที่ตอบปฏิเสธก็เป็นลักษณะหนึ่งที่นายคำหลีกเลี่ยงตามเหตุผลของเขาเรียกได้ว่าเกิดความทะนงตน การแข่งขันเพื่อชัยชนะก็เพื่อให้ตนได้มา ความอยากใหญ่โตเด่นจะมีความเห็นแก่ตัวจะถูกแฝงไว้ซึ่งคนในสังคมอาจจะไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความเห็นแก่ตัวการกระทำของนายคำเป็นลักษณะที่ทะนงตนว่ามีความสำคัญเรียกว่าเห็นแก่ตัว“ซึ่งเป็นลักษณะของบุคคลที่ทอนลงมาได้เป็นลักษณะของการกระทำ”^{๔๓}

จากลักษณะการกระทำนี้ บางครั้ง ความทะนง โอหัง หยิ่งผยอง ทะยานอยากร่ำรบนหาสิ่งอันวสุขเวทนาหลีกเลี่ยงหนีสิ่งที่ก่อทุกข์เวทนา“เป็นพฤติกรรมแสดงออกมุ่งเน้นมาที่ตน “ลักษณะ”เป็นเครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้เห็นว่าต่างกับอีกสิ่งหนึ่งลักษณะของพฤติกรรมที่มุ่งเฉพาะเพื่อตนเอง เพราะตัวตนในภาวะผู้ชนะนั้นกำลังถูกกระทบกระแทก เมื่อตัวตนของเราเกิดขึ้นความอยากได้ อยากทำ อยากแสดงต่อตัวตนอื่นๆพลุ่งออกมา แต่ตัวตนและความอยากนั้นไม่สามารถขยายออกไปอย่างอิสระไม่มีที่สิ้นสุด ต้องถูกฝึก กดหรือข่มไว้โดยบุคคลนั่นเอง”^{๔๔}

^{๔๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๘.

^{๔๓} วิทย์ วิศวเวศย์, จริยศาสตร์เบื้องต้น, หน้า ๑๕.

^{๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๑๘-๑๒๕.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๘.

๓.๓ ผลกระทบจากความเห็นแก่ตัว

พฤติกรรมความเห็นแก่ตัว นั้นขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่างมีรูปแบบหลากหลาย ผลกระทบจึงมีหลายระดับเช่นเดียวกับสังคมปัจจุบันที่ประสบกับปัญหาอย่างมากซึ่งปัญหาเกิดขึ้นมาจากความเห็นแก่ตัวเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต แนวคิด ระบบต่างๆของสังคมโดยภาพรวมแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนาด้านวัตถุซึ่งเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วกลายเป็นค่านิยมส่งผลกระทบ เป็น ๓ ระดับ คือ

๓.๓.๑ ผลต่อบุคคล

ตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาผลกับเหตุย่อมมีลักษณะที่สอดคล้องกันกล่าวคือเหตุดี ผลก็ดี เมื่อเหตุไม่ดีผลก็ไม่ดีดังหลักการที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นไรย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้สร้างเหตุดี ย่อมได้รับผลดี” ดังที่ได้ยินเสมอว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บุคคลทำเหตุไว้ไม่ดีก็ย่อมได้รับผลกระทบคือไม่ดีตามมาความเห็นแก่ตัวนั้นแม้จะมองว่าเป็นสิ่งไม่ดีภาพจน์ออกมาในทางลบแต่ก็สามารถมองออกมาในทางสร้างสรรค์และทำลายโดยแยกได้คือ สำหรับบุคคลที่มีความเห็นแก่ตัวก็คือความยึดถือในตัวตนการที่เรายังยึดมั่นในตน เพราะความไม่รู้ตามความเป็นจริง ไม่เห็นความจริงไม่รู้ข้อเท็จจริง ไม่เข้าใจชัดเจน หรือไม่ใช้ปัญญาพิจารณาในขณะที่ประสบนั้นๆ เกิดจากการคิดปรุงแต่งไปต่างๆเอาบ้าง คิดวาดภาพเอาเองต่างๆ ฟุ้งเฟ้อวุ่นวายไปบ้าง นึกเห็นมันหมายไปตามความเชื่อ ความหวาดระแวง หรือแนวโน้มสยของคนที่ได้สั่งสมไว้บ้าง ตลอดจนตั้งใจคิดมุ่งหมาย “ยึดมั่นเกาะติดเหนียวแน่นผูกมัดตนกับสิ่งนั้นๆ”^{๔๖} การที่ยึดว่าตนดีกว่าเก่งกว่าเป็นการหลงผิดหรือยึดถือเพื่อตัวเองด้วยอำนาจของความทะยานอยาก (ตัณหา) แล้วเกิดความยึดถือสิ่งต่างๆด้วยความเห็นผิดว่าไม่เห็นความสำคัญผู้อื่นซึ่งเป็นปัญหาที่แตกแยกการที่ยังยึดว่านี่ของเราหรือตัวตนของเราทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อุปาทาน จำแนกเป็น ๔ ประการคือ

๑) **กามอุปาทาน** ยึดมั่นโดยความเป็นกามหรือของรักใคร่ทั่วไป เห็นได้จากที่คนเราธรรมชาติมีความติดพันในสิ่งที่น่ารักน่าพอใจ ไม่ว่าจะเป็น รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส สัญชาตญาณของคนเราย่อมรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินหรือเอร็ดอร่อยในกามคุณ ๕ คือมี “ธรรมารมณ์” เป็นความยึดติดในอารมณ์ซึ่งเป็นการเข้าใจผิดต้องทำความเข้าใจให้ถูกต้องและ

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

ประพุดปฏิบัติให้ถูกต้องความวินาศของคนทั่วไปตามปกติจะเห็นได้ว่ามีมูลมาจากความยึดมั่นถือมั่น

๒) **ทิฏฐุปาทาน** ยึดติดในทิฏฐิหรือความเห็นที่ตนเดิมมีอยู่ไม่ยอมใครง่ายๆนี้เรียกว่าทิฏฐิที่เป็นโทษมากเป็นความตื้อตึง ทิฏฐิต่างๆนี้เกิดขึ้นเพราะความไม่รู้ (อวิชชา) เมื่อไม่รู้ก็เป็นความเข้าใจเอาเองตามความโง่เดมิๆเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นของนารักก็เข้าไปยึดติด สิ่งเหล่านั้นเป็นเพียงภาพมายาที่ลวงตา เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา บางทีตนเองก็รู้แต่ไม่ยอมรับทางพุทธศาสนาถือว่า ทิฏฐิเป็นกิเลสที่ร้ายกาจต้องพยายามทำให้หมดไปอย่างยิ่ง

๓) **ศีลพทุปาทาน** เป็นความยึดติดในวัตรปฏิบัติที่มุ่งหมายผิดทาง สิ่งที่เป็นปรมิปรางมงายไร้เหตุผลไม่ยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไข เชื้อผีสาว เทวดา ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นการปฏิบัติที่ไร้เหตุผลการปฏิบัติตามหลักในพระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความถูกต้องตั้งแต่เริ่มมีความคิดความเห็นความพอใจในผลของการทำลายกิเลส

๔) **อัตตวานุปาทาน** ยึดมั่นในความเป็นตัวเป็นตน ความยึดมั่นว่าตัวว่าตนนี้ เป็นสิ่งสำคัญเป็นสัจจะธาตุอันขั้นต้นของสิ่งมีชีวิตยึดถือเป็นตัวเป็นตน ยึดมั่น ไม่อยากตาย อยากอาหารมาเลี้ยงร่างกาย อยากต่อสู้เอาตัวรอด หรืออยากสืบพันธุ์ของมันไว้ ความยึดถือมีประจำในสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้เป็นใจความสรุปสั้นที่สุดว่า “สิ่งต่างๆ ที่คนมีอุปาทานเข้าไปยึดถืออยู่นั้นแหละเป็นตัวความทุกข์หรือเป็นมูลเหตุแห่งความทุกข์ หรือ ร่างกายและจิตใจที่คนเข้าไปยึดถือด้วยอุปาทานอยู่นั้นแหละเป็นความทุกข์”^{๔๖} ไปจากความจริงที่เกิดขึ้น “การไม่มีความรู้ดังกล่าวนี้ ทำให้จิตมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวไม่แปรเปลี่ยนเหมือนกับสิ่งอื่นและในขณะที่เดียวกันก็หลงคิดว่า สิ่งนั้นมีตัวตนอยู่จริงๆ นี่เป็นความไม่รู้ทำให้เกิดความยึดมั่นหลงในสิ่งไม่เป็นจริงในอติวุตตะกะ “คนหลงยอมไม่รู้จักประโยชน์ จิตใจของเขามีแต่ความมีดมน”^{๔๗}

ดังนั้นผลกระทบของความเห็นแก่ตัวที่เกิดขึ้นในระดับบุคคลก็คือทุกข์นั่นเองและทุกข์ที่ว่านี้ก็คือทุกข์ใจ หมายถึงทุกข์ที่เกิดจากการปรุงแต่งของใจซึ่งผลกระทบของทุกข์ทางใจอาจส่งผลให้เกิดเป็นทุกข์ทางกายด้วย

^{๔๖} พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย**, หน้า ๕๖.

^{๔๗} พุ. อิติ. (บาลี) ๒๕/ ๘๘/ ๓๓๖.

๓.๓.๒ ผลต่อบุคคลอื่น

ความเห็นแก่ตัว เป็นศัตรูอันร้ายกาจของมนุษย์ และเป็นมลทินอย่างหนึ่ง เป็นอุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้เกิดความเพียรพยายาม ความเห็นแก่ตัว สามารถหาข้ออ้างมาเป็นเครื่องแก้ตัว ผลคือความทุกข์เดือดร้อน หากพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่าคนเห็นแก่ตัว เป็นคนรักตน ถนอมตน แต่เป็นการรักตนถนอมตนในทางผิด เพราะคนเห็นแก่ตัว ย่อมทำลายที่ตนไม่ได้ประโยชน์ความเห็นแก่ตัว จึงก่อให้เกิดโทษ ดังนี้

๑. เป็นคนรกรอก เป็นคนที่ทำให้ไม่มีใครเชื่อถือ ไม่ได้รับความเจริญก้าวหน้า^{๔๕}
๒. เป็นทางนำมาซึ่งความฉิบหาย (เสื่อมเสีย, เสียหาย)
๓. คนเห็นแก่ตัว ย่อมขาดทรัพย์ ขาดสติปัญญาและความรู้ ย่อมประสบทุกข์
๔. คนเห็นแก่ตัว มักจะเป็นคนหลักลอย มีนิสัยอึดอาด ง่วงเหงา ซึมเซา
๕. ทำให้เสียเวลาทำงาน สังกตติเตียน รังเกียจ ไม่ยอมรับ ตั้งอยู่ในความประมาท
๖. ความเห็นแก่ตัว ทำให้ประเทศชาติล้ำหลัง ไม่เจริญรุ่งเรือง^{๔๖}

ความเห็นแก่ตัว ๖ ประการดังกล่าว ที่เป็นข้ออ้างทำให้บุคคลมีความเห็นแก่ตัวเป็นผลจากการกระทำของบุคคล เป็นความชั่วที่ไม่ควรกระทำ เพราะก่อให้เกิดความเสื่อมและความทุกข์ยากลำบากหลายประการดังกล่าวแล้ว ผลเสียที่เกิดจากความเห็นแก่ตัว นั้นย่อมเกิด ผลกระทบในระดับบุคคลแล้ว ความเห็นแก่ตัวยังส่งผลกระทบต่อบุคคลรอบข้างซึ่งแบ่งผลกระทบได้ออกเป็น ๒ อย่างคือ

๑) ผู้ที่ได้รับผลกระทบในทางที่เป็นประโยชน์ ของผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวคือพวกพ้องของคนเห็นแก่ตัวยึดถือไว้หรือบางครั้งไม่ใช่พวกพ้องแต่หากว่าผู้เห็นแก่ตัวนั้นได้รับประโยชน์จากบุคคลอื่นเขาก็จะให้ความช่วยเหลือ คนกลุ่มนี้จึงได้รับผลประโยชน์ด้วยการที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้ที่มีความเห็นแก่ตัวอาจทำให้ผู้อื่นรังเกียจที่จะคบหาสมาคมด้วย

การที่มีการช่วยเหลือพวกพ้องทำให้เกิดความรักเกิดการเอื้อเฟื้อในกลุ่มสังคมหากมีการช่วยเหลือที่เหมาะสมไม่ก่อความเดือดร้อนก็จะไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและยังเพิ่มความสามัคคีมีการช่วยเหลือกันในกลุ่มตนเกิดประสิทธิภาพในการทำงานในความเห็นแก่ตัวนี้อาจช่วยแก้ปัญหาเร่งด่วน เช่น งานเร่งด่วนต้องการคนช่วยงานก็จะนำพวกพ้องของตนก่อน นี่เป็นผลจากการช่วยเหลือกันในกลุ่ม

^{๔๕} สมิต อาชนิจกุล, การชนะใจตนเอง, หน้า ๓๕.

^{๔๖} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, จริยศึกษา, หน้า ๑๓๑.

๒) ผู้ที่ได้รับผลกระทบในทางที่เป็นโทษหรือเป็นผลลบ ผู้ได้รับผลกระทบในระดับนี้ คือบุคคลที่อยู่รอบข้างผู้ที่เห็นแก่ตัวซึ่งอาจถูกเอารัดเอาเปรียบ หรืออาจถูกละเลยกีดกันหรือตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ซึ่งก่อให้เกิดความบีบคั้นทางจิตใจ ขยายออกมาเป็นพฤติกรรมจากภายในสู่ภายนอกกล่าวโดยสรุปผลกระทบในเชิงลบนี้ก่อให้เกิดความขัดแย้งโดยความขัดแย้งส่งผลดังต่อไปนี้คือ

๑. นำไปสู่ความตึงเครียด มีผลต่อสุขภาพจิตของผู้ที่เกี่ยวข้อง
 ๒. ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรบุคคลและเสียเวลา
 ๓. ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวกขึ้นเป็นความรู้สึกที่ต้องแข่งขันทำให้เกิดการแพ้การชนะขึ้นมามีการมุ่งถึงผลมากกว่าที่มองที่เป้าหมาย
 ๔. นำไปสู่ความยุ่งเหยิงและไร้ซึ่งเสถียรภาพของส่วนรวม
- เมื่อเกิดผลกระทบของความเห็นแก่ตัวในระดับบุคคลทำให้เกิดการขยายเป็นวงกว้างออกไปความเห็นแก่ตัวก็จะส่งผลกระทบต่อระบบสังคม

๓.๓.๓ ผลต่อระบบสังคม

ความเห็นแก่ตัวที่ส่งผลกระทบต่อสังคมในระดับวิถีชีวิตทั่วไป ไม่เป็นการพัฒนาประเทศชาติไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองซึ่งอาจรวมถึงการบรรลุประโยชน์สูงสุดในทางโลกุตตรธรรมชีวิตสันมนุษย์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งหรือความทุกข์ จึงต้องดิ้นรนแสวงหาและสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ สังคมยังเกิดการเปลี่ยนแปลง เนื่องมาจากความเห็นแก่ตัว มนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นสังคม ความเห็นแก่ตัวซึ่งมีความหมายในแง่ลบและแง่บวกทางพระพุทธศาสนาทางแง่ลบ คือ อกุศล (ความชั่ว) และในแง่บวก คือ กุศล (ความดี)^{๕๑}ความเห็นแก่ตัวมีผลต่อระบบสังคมโดยแยกออกเป็น ๒ ประการคือ

๑) ผลต่อระบบสังคมด้านลบ หมายถึงเมื่อความเห็นแก่ตัวเกิดขึ้นในระดับสังคมทำให้เกิดการพียงพาระหว่างคนในสังคมลดลงขาดการเสียสละเมื่อต่างก็มุ่งหาแต่ความมั่นคงแก่ตนเอง ความเห็นใจกันลดลงเห็นใจกันอย่างผิวเผินความเห็นแก่ตัวเมื่อเกิดขึ้นจะเกิดความกลัวว่าถ้าช่วยผู้อื่นแล้วตนเองจะอดการสนองตอบจะยึดตนเองเป็นศูนย์กลางแห่งการตัดสินใจในทางพระพุทธศาสนาถือว่าบุคคลยังมีกิเลสตัณหาทำให้มนุษย์เห็นแก่ตัวยี่ดว่านี่เป็นเราเป็นของเราที่ปฏิบัติ

^{๕๑} เตือน คำดี, พุทธปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร:ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๓.

เป็นปัจจัยให้เกิดความเห็นแก่ตัวได้นั้น เพราะคนเราเมื่อเกิดมาในโลกนี้ ล้วนปรารถนาให้วิถีชีวิตของตนดีงามนอกจากนี้ความเห็นแก่ตัวยังเป็นตัวสะท้อนความคิดและพฤติกรรมของคนในสังคมได้เป็นอย่างดี สังคมที่มีคุณภาพนั้นจะปลูกฝังคนในสังคมเรื่องการเห็นคุณค่าของส่วนรวมสูงกว่าการมุ่งดำรงชีวิตเพื่อตนเอง หลายประเทศมีแนวคิดที่ “ตนเองจะไม่มีค่าเลยถ้าไม่ได้อยู่เพื่อผู้อื่น”^{๕๒} สิ่งนี้ทำให้สังคมเกิดความเรียบร้อยไม่มีการละเมิดกันคนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมจะเป็นคนเสียสละทำงานเพื่อประโยชน์สังคมไม่ปล่อยปละละเลยปัญหาถ้ามีการสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมคนในสังคมก็จะมีคุณค่า

๒) ผลกระทบต่อสังคมด้านบวก ถึงแม้ว่าความเห็นแก่ตัวเป็นคำที่ออกมาในด้านลบ แต่บุคคลที่กระทำเพื่อส่วนรวมก็จะส่งผลดีต่อสังคมไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบสังคมส่งผลดีต่อสังคมมีการเอื้อเฟื้อ เสียสละ แบ่งปัน แสดงความมีน้ำใจต่อคนรอบข้าง หากบุคคลใช้ความเห็นแก่ตัวผลักดันใช้ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่ไม่ก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ความเห็นแก่ตัวก็จะเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์สังคม ช่วยสังคมโดยรวมสังคมเดินหน้าไปอย่างมีประสิทธิภาพทุกคนในสังคม มีความสุขเพราะชีวิตที่มีความสุขนั้น จะส่งผลให้เกิดสิ่งดีงาม ตามมาอีกมากมายหนทางที่จะทำให้ความสุขบังเกิดขึ้นในชีวิตนั้น ไม่ใช่สิ่งที่ยากอะไร ความสุขจะมีขึ้นได้หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับใจเป็นสำคัญ ใจของผู้ใดสะอาด บริสุทธิ์ ผ่องใส ความสุขย่อมบังเกิดขึ้นกับผู้นั้นได้เสมอ

ดังนั้นความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ที่ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมในเรื่องสิทธิอำนาจความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะได้ ๓ ประการ คือ (๑) ตัณหา (ความดิ้นใจอยาก) (๒) การละเมิดศีล (ความประพฤติทางกายวาจาและใจ) (๓) อุบาทวน(ความเห็นผิด) ดังจะอธิบายดังต่อไปนี้ คือ

๑. ตัณหา : เกิดความขัดแย้งทางสังคม

ตัณหา หมายถึง ความดิ้นใจอยากมนุษย์ ทุกคนจะมีความทะยานอยากไม่สิ้นสุด ยินดี ยินร้าย หรือติดในรสของ โลกผูกติดอยู่กับความทุกข์ที่มีตัณหาคอยเหนี่ยวรั้งเกิดการแย่งชิงในสังคม ตัณหา ซึ่งประกอบด้วย อำนาจความพอใจ เพลิดเพลินในสิ่งนั้นๆ และ ตัณหายังก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้ประพฤติประมาทที่มีความทะยานอยากและความยึดติดในการมสุข ในทรัพย์สมบัติ และในอำนาจ

^{๕๒} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์, เปิดโลกความคิดสังคมพุทธชน: ยุทธศาสตร์ความล่มสลายของสังคม, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๗๐.

เท่านั้นและยังรวมถึง ความทะยานอยากและความยึดติดในความคิด อุดมคติ ทฤษฎี ความเข้าใจ และความเชื่อ “ความเดือดร้อนวุ่นวายทั้งปวงในโลกนับแต่การทะเลาะเบาะแว้งกันเล็ก ๆ น้อยๆ ในครอบครัวจนกระทั่งมหาสงครามระหว่างประเทศชาติต่างๆ เกิดขึ้นจากความทะยานอยากคือค้นหาที่เห็นแก่ตัวนี้เองจากทัศนะในข้อนี้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมทั้งหลายล้วนแล้วแต่มีรากเง้ามาจากความทะยานอยากด้วยความเห็นแก่ตัวนี้ทั้งสิ้น”^{๕๓}

การค้นหาเป็นลักษณะความอยากได้สิ่งที่สนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ การอยู่ร่วมกันต่างมีความปรารถนาจึงทำให้เกิดการแก่งแย่งกันในทางสังคม ก้าวร้าว และแสวงหาพยายามที่จะหลีกเลี่ยงอันตรายและมีความโลภในผลกำไร จึงทำให้มีชีวิตอยู่ในภาวะของการดิ้นรนและแข่งขันกันเองอยู่เป็นนิจนอกจากนี้คนยังเป็นผู้โง่เขลาเบาปัญญา ปล่อยจิตใจให้ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลสค้นหา ปรารถนาที่จะสงวนสิ่งซึ่งตนมีอยู่และทะเยอทะยานที่อยากจะได้โน้นได้นี้ตลอดมาเขาจึงกล่าวว่า ไม่มีสิ่งใดที่สามารถสร้างความเพียงพอให้กับคนได้ เพราะความกระหายของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักอิ่ม คนถูกสร้างมาโดยธรรมชาติ^{๕๔} ภาวนาค้นหาเป็นความอยากได้ในความเป็นนั้นนี้ โดยสัมพันธ์กับภาวะชีวิตที่จะอำนวยสิ่งที่ปรารถนานั้นๆ ได้ในความหมายที่เกี่ยวข้องกันก็คือ ความอยากได้ในความมี ให้คงอยู่กับตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดไป ภาวนาค้นหา เป็นความอยากให้ตัวตนพ้นไปขาดหายไปหรือสูญสิ้นไป เสียจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือภาวะชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่ปรารถนา ค้นหาชนิดนี้แสดงออกในรูปที่หยาบเช่นความรู้สึก เบื่อหน่าย ความเหงาว้าเหว่ ความเบียดเบียน ความซังตัวเอง ความสมเพชตนเอง ความอยากทำลายเป็นต้น^{๕๕} การเกิดแห่งค้นหา เป็นความอยากในอารมณ์เกิดมโนวิญญาณรวมธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะเพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงเกิดเวทนาเพราะเวทนาเป็นปัจจัยจึงเกิดตัณหา^{๕๖} เป็นความเกิดแห่งทุกข์^{๕๖}

ค้นหาความทะยานอยากหรือความปรารถนาเพื่อตนเอง เป็นลักษณะซึ่งถือว่าเป็นความเห็นแก่ตัวในทัศนะก่อให้เกิดผลเสียให้แก่ตนเองหรือผู้อื่นอยู่ที่ขั้นของความรุนแรงซึ่งมีปัจจัยอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้องในค้นหาคือตัวโลภะ คือความอยากที่ยึดติดในกามสุขในทรัพย์สมบัติในอำนาจ

^{๕๓} ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ แปล-เรียบเรียง พระพุทธเจ้าสอนอะไร (What the Buddha Taught) (กรุงเทพมหานคร: มหาคุภาพรรณาการ, ๒๕๓๒), หน้า ๗๘-๗๙.

^{๕๔} สุขุม นวลสกุล รศ. และคณะ, ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๑๕.

^{๕๖} ส. สพา. (ไทย) ๑๗ / ๓๐๕ / ๒๐๓.

เกิดจากความทยานอยากคือตัณหา “ซึ่งปัญหาทั้งหมดนี้หากแต่มนุษย์ทุกคนเข้าใจและเข้าถึงสภาวะของชีวิตที่จริงแล้วก็จะพบว่ามนุษย์ทุกคนล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาทั้งสิ้น”^{๕๗} ตัณหาเป็นความอยากที่เป็นเหตุให้มนุษย์กระทำเพื่อตนเห็นแก่ตัวนี้เอง จากทศนะในข้อนี้ชี้ให้เห็นว่าปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมทั้งหลาย ล้วนแล้วแต่มีรากเหง้ามาจากความทยานอยากด้วยความเห็นแก่ตัวนี้ทั้งสิ้น^{๕๘}

ตัณหาเป็นผลให้เกิดความทุกข์ ความเดือดร้อน ความวุ่นวาย ความคับแค้น เป็นการปรนเปรอสนองตัณหาอยู่ตลอดเวลา เมื่อไม่ประสบกับอารมณ์ก็เป็นความทุกข์เกิดความเบื่อหน่าย ตัณหาความอยากทำให้คนเรามีพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นภัยคุกคามสร้างความไม่สงบเรียบร้อยของสังคมก่อให้เกิดอาชญากรรมทำให้ตนเองและสังคมเดือดร้อนซึ่งมีลักษณะเป็นตัวกิเลสเบื้องต้น เป็นแรงขับให้บุคคลกระทำการต่างๆ เป็นเหตุให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อนความ โลกครอบงำสะสมไว้เนื่องจากเกิด ทยานอยาก เกิดการหวงแหนชอบสะสม ตลอดจนความยึดมั่นถือมั่นในตัวคน^{๕๙} การอยู่ในสังคมที่มีความขัดแย้งการทะเลาะกันทำร้ายกันเป็นทุกข์ “การที่มนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันมนุษย์จะต้องรู้ว่าตนมีสิทธิและหน้าที่อย่างไรบ้างต่อสังคม”^{๖๐} ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นความเห็นแก่ตัวอันเกิดจากตัณหาอันเป็นสาเหตุทำให้คนมีพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นภัยคุกคามความสงบเรียบร้อยของสังคม

๒. การละเมียดศีล: เป็นทางขัดแย้งในสังคม

ศีล คือความประพฤติดี มีวินัย ไม่ก่อเวรภัยกันและกัน การได้ฝึกฝนในมรรยาทอันงามศีล เมื่อประพฤติดีย่อมได้รับการสรรเสริญศัลเป็นหลักปฏิบัติที่รองรับพฤติกรรม การละเมียดศีลอันเกิดจากกิเลสที่ผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมต่างๆออกมาสู่ภายนอก มีผลกระทบต่อตนเองและต่อ

^{๕๗} พระมหาเวชยันต์ กิตติโสภโณ, “การปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการปกครองแบบอุดมรัฐของเพลโต : การศึกษาเปรียบเทียบ”, (วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๕๘} ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร, และคณะแปล-เรียบเรียง, พระพุทธเจ้าสอนอะไร. (What the Buddha Taught) หน้า ๗๕.

^{๕๙} พระมหาธีรพล สุขแสง, “การศึกษาคำสอนเรื่อง กิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๕.

^{๖๐} สุภัตตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑.

สังคม อวิชชาเป็นสิ่งที่มนุษย์กระทำการละเมิดซึ่งกันและกันหลงผิดว่าเป็นตัวตน บุคคลมีการละเมิดกัน คอยหาวัตถุมาบำรุงบำเรอ ประนเปรอดตน เกิดความโลภอยากได้ในสิ่งของที่ไม่ใช่ของตน และยึดถือมาเป็นของ ๆ ตน ทำร้ายกันการละเมิดในศีล เป็นเหตุทำให้เกิดโทษในการอยู่ร่วมกันในสังคม รุกรานกัน หมั่นกัน ความใคร่ ความโลภ ความเห็นแก่ตัว การลักขโมย การโกหก และการทะเลาะวิวาทผลก็คือทำให้สังคมปั่นป่วนระส่ำระสาย แต่ด้วยเหตุในการละเมิดกันที่ธรรมชาติของสัตว์มีความต้องการสุขเกลียดทุกข์หรือแม้แต่ความขัดแย้งต่างๆ ความระส่ำระสายในสังคม จึงเป็นสิ่งขัดต่อความรู้สึกของมนุษย์ เพื่อจะแสดงว่าบุคคลเป็นผู้มีศีล พระพุทธองค์จึงตรัสว่า “มาเถิดภิกษุ เธอจงเป็นผู้มีศีล ดำรวมด้วยการสังวรในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรอยู่ จงเป็นผู้มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเถิดศีล”^{๖๐}

ศีล เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับความประพฤติของคน เพื่อที่จะได้อยู่ด้วยกันเป็นปกติสุข และเป็นระเบียบเรียบร้อย เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม คือ ต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่จะอยู่ตามกำลังไม่ได้ โดยเหตุที่แต่ละคนมีอวัยวะต่างกันมีกำลังไม่เท่ากัน ผู้ที่มีอวัยวะหยาบและมีกำลังมากข่มเหงผู้อื่น คนสุภาพและมีกำลังน้อยก็อยู่ไม่เป็นสุข แม้ทางบ้านเมืองจะมีกฎหมายบังคับใช้ห้ามปรามไม่ให้คนประพฤตินทางที่ผิด และวางโทษแก่ผู้ล่วงละเมิดไว้ด้วย ตรงข้ามกับกฎหมาย ผู้ใดฝ่าฝืนกฎหมายอยู่เสมอก็คิดว่ากฎหมายทำอะไรเขาไม่ได้ เพราะเขามีปัญญาพอที่จะหาทางเลี่ยงกฎหมายได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ กฎหมายก็ไร้ความหมาย ศาสนาทั้งหลายมักจะบัญญัติศีลของตนขึ้นมา เพื่อให้คนมีความประพฤติดีประพฤติชอบทางด้านกาย วาจา และใจ อย่างที่พระพุทธศาสนาบัญญัติศีล ๕ ไว้ เพื่อสำหรับพุทธศาสนิกชนทั่วไป ศีลเป็นข้อบัญญัติที่จำเป็นทางด้านมนุษยธรรม โดยแท้ ชื่อว่าที่เป็นมนุษย์ที่แท้ ที่ผิดไปจากสัตว์เดรัจฉานก็ตามที่ต้องมีศีล จึงเชื่อว่ามนุษยธรรมคือ ธรรมที่จำเป็นสำหรับมนุษย์

ศีล เป็นหลักความดีเบื้องต้น ซึ่งพระพุทธศาสนาสอนว่า มนุษย์ทุกคนควรจะปฏิบัติตามเพื่อความสมบูรณ์ในตัวเอง พระพุทธศาสนาถือว่า ศีล ๕ เป็นจริยธรรมที่มีเหตุผลสากล เมื่อมนุษย์ทุกคนถือปฏิบัติแล้วจะนำไปสู่ความสงบสุขทั้งของตนเองและสังคมโดยส่วนรวมของศีล ๕ ดังต่อไปนี้

๑. เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต โดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตและร่างกาย

๒. เว้นจากอทินนาทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมยโดยประพฤติหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

^{๖๐} ม.อ.(ไทย) ๑๔/๒๕/๒๕, ม.อ.(บาลี) ๑๔/๒๕/๔๕

๓. เว้นจากกามสุมิจนจาร คือ ไม่ประพฤติผิดในกามทั้งหลายโดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคุ้มครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคุ้มครองของตน

๔. เว้นจากมูสาวาท คือ ไม่พูดเท็จ โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โทกหลอกลวง ตัครอนผลประโยชน์ หรือแก้งทำลายผู้อื่นด้วยถ้อยคำไม่จริง

๕. เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทคือ ไม่เสพของมีนเมา โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทพลังพลادمัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียดศีลสัมปชัญญะ^{๖๒}

พุทธปรัชญาเถรวาท เห็นว่า การกระทำที่มีคุณค่าทางจริยศาสตร์ที่แสดงออกได้ ๓ ทาง คือ ๑. การกระทำทางกาย ๒. การกระทำทางวาจา ๓. การกระทำทางใจ ดังนั้นไม่ว่าจะทำอะไรใด ๆ ต้องเริ่มต้นที่ใจก่อน คิดก่อน แล้วจึงมีความคิดกายกรรม หรือความคิดทำวจิกรรมเกิดตามมา โดยพื้นฐานของศีล ๕ ใ้บุคคลทำให้การรักษาศีลเป็นอย่างดี และการล่วงละเมิดทางศีลที่ไม่ดีมาจาก เจตนาที่เป็นกุศล ๓ ประการ ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ และที่เป็นอกุศล ๓ ประการ ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งอกุศลทั้ง ๓ นี้เริ่มต้นจากการที่มีอวิชาหรือมีโมหะก่อนแล้ว โลภะ และโทสะ ก็ตาม ดังพระพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า...

“ปาณาติบาตมีมูล ๒ ด้วยสามารถแห่งโทสะ และโมหะ อทินนาทาน และมูสาวาทมีมูล ๒ ด้วยอำนาจแห่งโทสะและโมหะ หรือด้วยอำนาจแห่ง โลภะ และโมหะ มิจฉาจารและสุราบานมีมูล ๒ ด้วย สามารถแห่งโลภะและโมหะ”^{๖๓}

จากพระพุทธพจน์นี้ ชี้ให้เห็นว่า การล่วงละเมิดศีล ๕ ล้วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า การกระทำใดที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดีเกิดผลกระทบต่อบุคคลต่อสังคม ส่วนการกระทำที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์หลักในการแบ่งแยกการกระทำดี และการกระทำที่ไม่ดี ถ้าเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลของการกระทำดีก็

^{๖๒} ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๕๖ / ๒๔๗., อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๗๒ / ๒๒๗., ๒๖๔ / ๓๐๗., อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕ / ๗๖๗ / ๓๘๘.

^{๖๓} พุ. อิติ. (ไทย) ๑ / ๒๕๒ / ๔๕๔.

ถือว่าการทำงานนั้นมีค่าทางจริยธรรมสมบูรณ์ ดังที่พระอริยะท่านสอนว่า ผู้รักษาศีล ๕ ได้ชื่อว่า เป็นผู้ให้ทานแบบหนึ่ง เป็นทานพิเศษ เรียกว่า “อภัยทาน” ซึ่งนับเป็นมหาทานล้ำเลิศกว่าทานทั้งปวง มีผลานิสงส์ มากกว่าการให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของทั่วไป เช่น การให้ที่ดินที่ดี ให้เงินให้ทองคำดี^{๖๔} ผู้มีศีล ก็เหมือนกับผู้ที่ไม่ประพฤติผิดกฎหมายของบ้านเมือง คือจะมีความเย็นใจ หน้าตาจะยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เสมอ เพราะไม่ต้องเกรงกลัวว่าใครจะจับผิดหรือตำหนิติเตียน ใครรู้จัก ก็อยากคบค้าสมาคมด้วย แม้แต่ผู้ที่ไม่มีศีล ก็ยังไม่อยากทำให้ใครมาประพฤติชั่วต่อตน เช่น ไม่อยากทำให้ใครมาทำร้ายตน ไม่อยากทำให้ใครมาลักขโมยของของตน ไม่อยากทำให้ใครมาประพฤติผิดในสามภรรยาตน ไม่อยากทำให้ใครมาโกหกตน เมื่อเป็นเช่นนี้ ทุกคนจึงควรจะต้องอยู่ในศีล คนเราจะมีคติชีวิตที่ดีก็เพราะศีล จะมีโภคสมบัติก็เพราะศีล จะถึงคราวดับทุกข์ดับร้อนใจได้ ก็เพราะศีลนี้แหละ^{๖๕}

๓. อุปาทาน: ความเห็นผิดเป็นทางเสื่อมในสังคม

การที่มนุษย์เราเข้าไปยึดติดในสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นของๆตนเป็นกิเลสเข้าไปยึดถือว่าเป็นของตนเป็นผลกระทบที่เกิดจากความเห็นแก่ตัวที่เข้าไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายในทางพระพุทธศาสนาเรียก “อุปาทาน”^{๖๖} ความเห็นผิด “ความยึดมั่น ความถือมั่น ความถือมั่น ความถือผิดจากความเป็นจริง ทางชั่ว ทางผิด ภาวะที่ผิด ลัทธิที่เป็นบ่อเกิดแห่งความพินาศความยึดถือโดยวิปลาสที่เรียกว่าเพราะตณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี”^{๖๗} อุปาทานเป็นการยึดติดเอาตัวเข้าไปผูกพันเหมือนดังเป็นอันหนึ่งเดียวกับมัน^{๖๘} มีอะไรเห็นดงามด้วยในความเห็นที่คนส่วนใหญ่ว่าไม่ดี แต่พวกพ้องตนว่าดีผู้มีตณหาอุปาทานก็จะคล้อยตามความเห็นผิดนั้น

ความเห็นผิดอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนยึดถือเอาไว้ซึ่งสอดคล้องกับทัศนคติของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า “ใครจะพูดตนไม่มีปัญหาอะไรเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีเป็นไปไม่ได้เพราะว่าโดยที่แท้จริง

^{๖๔} ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล ๕, (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวพร, ๒๕๒๕), หน้า ๖๖.

^{๖๕} จานงค์ ทองประเสริฐ, หลักการเอาชนะอุปสรรค, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ WISDOM, นนทบุรี, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓ – ๑๕.

^{๖๖} พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๔๕.

^{๖๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๔๕/๒๓๕.

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, หน้า ๑๑๑.

แล้วคนเราอยู่กันนี้ อยู่กันด้วยทฤษฎีของตนๆ แต่ละคนๆ ด้วยกันทั้งนั้น^{๖๕} ปรากฏผลออกมามีผลทำให้เกิดผลกระทบต่อตนและต่อสังคมในทางพุทธศาสนามีแนวความคิดที่เชื่อว่าชีวิตและสังคมถูกกำหนดไว้แล้วอย่างแน่นอนอนตายตัวด้วยอำนาจของทฤษฎีโดยที่เราไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงใดๆ ได้ ทฤษฎีก็จะโยงมาที่สังคมว่าความมีทฤษฎีส่งผลกระทบต่อบุคคลต่อสังคม มีความเห็นผิดในอำนาจ ยศ สรรเสริญเป็นความยึดมั่นถือมั่นมิให้ผู้ใดเก็บไว้เฉพาะตนพวกของตนเกิดการแก่งแย่งชิงกันไม่เข้าใจถึงการแปรเปลี่ยน

ความเห็นของคนแตกต่างกันเกิดจากภูมิหลังและเงื่อนไขที่แตกต่างกัน แต่ความเห็นร่วมในทางสังคมต้องมี เช่นจะต้องเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องสงบ มีระเบียบ มีข้อตกลงร่วมกันที่เรียกว่ากฎหมายที่จะต้องปฏิบัติกันอย่างเท่าเทียมกัน ความเห็นจะต้องเห็นร่วมกันในลักษณะนี้ จำเป็นต้องร่วมกันความคิดเห็นเพื่อสร้างความสงบสันติ

๓.๔ วิธีการจัดการความเห็นแก่ตัว

เมื่อจะหลีกเลี่ยงพ้นจากความชั่วนานาประการ สิ่งสำคัญก็คือการระมัดระวังหรือสำรวจรักษากาย วาจา ใจ แม้กระทั่งชีวิตของเรา ไม่ให้หลงไปตามกระแสหรือพบบเจ็บกับความชั่วทั้งหลาย เช่นเดียวกับความเห็นแก่ตัวเมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องหาทางแก้ไขปัญหานี้ให้ได้ ทางแก้ไขนั้นแบ่งออกเป็นหลักการและวิธีการ นอกจากนั้นก่อนจะแก้ไขจำต้องเข้าใจถึงลักษณะนิสัยส่วนบุคคลด้วย โดยเฉพาะระดับปริมาณความมากน้อยของความเห็นแก่ตัวมีมากน้อยต่างกัน บางคนเห็นแก่ตัวมากมาก ในขณะที่บางคนมีความเห็นแก่ตัวน้อยขึ้นอยู่กับสถานะภาพของบุคคล ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

๑. ความมั่งคั่งความร่ำรวย คนทั่วไปถือกันว่า ความร่ำรวยเป็นความสำเร็จอย่างหนึ่งของชีวิต ไม่ใช่เกิดจากโชครชะตาหรือความบังเอิญ แต่เกิดจากการลงมือกระทำหรือขยันหมั่นเพียรในการสร้างเนื้อสร้างตัวให้เจริญรุ่งเรืองหรือให้เกิดมีขึ้นมาได้

๒. ยศ เกียรติ อำนาจ เกิดจากสาเหตุพื้นฐานหลายอย่างด้วยกัน เช่น เกิดจากความร่ำรวย เกิดจากการมีตำแหน่งหน้าที่ที่สูงในทางการเมือง ในทางราชการ หรือในองค์กรและหน่วยงานอื่นๆ และที่สูงขึ้นไปคือเกิดจากการเอาชนะตัวเองได้จนกระทั่งมีพลังอำนาจทางจิตที่สูงเป็นต้น

^{๖๕} พุทธทาสภิกขุ, ถอนความยึดมั่นตามหลักพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๓.

๓. ความมีชื่อเสียง ซึ่งอาจเกิดจากการกระทำความดี ความเป็นเลิศทางวิชาการ และความงามเป็นเลิศ เป็นต้น ที่สร้างชื่อเสียงในสังคม เป็นความสำเร็จด้านดี อีกด้านหนึ่ง ความมีชื่อเสียงในทางที่ไม่ดี ก็เป็นที่ติเตียนของสังคมเช่นกัน

๔. ความสุข นอกจากความสุขทางกายที่แสวงหาได้จากความมั่งคั่งหรือสิ่งอื่นๆ แล้ว ยังมีความสุขทางจิตใจที่เกิดจากความพึงพอใจ ความสงบของจิตใจ และการได้ทำงานที่ตนเองพอใจ เป็นต้น

๕. ความรู้หรือการค้นพบสิ่งใหม่ เช่น การศึกษาจบชั้นสูงสุด การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ การบรรลุนิยาม และการสร้างองค์ความรู้อื่นๆ เป็นต้น^{๓๐}

การทำตามหน้าที่ ของบุคคลเป็นทางแก้ปัญหาเรื่องความเห็นแก่ตัวในการจัดการมี ๒ ระดับ คือ (๑) จัดการในระดับสังคม (๒) จัดการในระดับบุคคล

๓.๔.๑ จัดการในระดับสังคม

ธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความเห็นแก่ตัวอยู่แล้ว มนุษย์ทุกคนแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว วิธีการที่ทำให้ตนเองมีความสุขอย่างแท้จริงในการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๓๑} มีความสำคัญสำหรับชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในระดับบุคคล อย่างไรก็ตาม การจัดระเบียบของสังคม สังคมที่ไม่มีระเบียบก่อให้เกิดการแย่งชิงอำนาจบุคคลจะได้อะไรมาแต่อย่างไรจะต้องแสดงพลังความเห็นแก่ตัวของตนออกมาด้วยการใช้ทั้งพลังและอำนาจ บางครั้งก็ได้มาด้วยความสุจริต หรือทุจริต จึงจำเป็นที่สังคมจะประพฤติปฏิบัติร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมที่เรียกว่า เบญจศีล เบญจธรรมอันเป็นเสมือนบ่อเกิดแห่งสันติภาพมนุษย์โลก^{๓๒} การที่มนุษย์มีความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์ต่อกัน มนุษย์จะต้องรู้ว่าตนมีสิทธิและหน้าที่อย่างใดบ้างต่อสังคม^{๓๓} แนวคิดดังกล่าวนี้สามารถจะวัดค่าของความคิดทางสังคมได้คือ ในฐานะหลักการหรือคุณค่าทางด้านจิตใจ

^{๓๐} วิชาน สุชีวกุลด์ และสนธิ บางยี่ขัน, **ปรัชญาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : รามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๐.

^{๓๑} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๑๑๒.

^{๓๒} พระครูโสภณปริยัติ (ศรีบรรดรร ถิรธมฺโม), **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๕๘.

^{๓๓} สุพัตรา สุภาพ, **ปัญหาสังคม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

หลักการใดก็ตามถ้าประกอบด้วยหลักธรรมแล้วเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้องโดยเรียกว่าระบบธัมมิกสังคมนิยม^{๓๔} โดยยึดหลักการ กฎ ระเบียบ กติกา^{๓๕}

ดังนั้น การแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัวในสังคม คือการสร้างพฤติกรรมให้เป็นผู้มีความช่วยเหลือเสียสละ ทำกิจหน้าที่ให้ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อให้สำเร็จประโยชน์สุขแก่บุคคลและส่วนรวม มีวิธีการดังนี้

๑. ให้ความร่วมมือในการทำงานของสังคม เช่น เป็นอาสาสมัครในการทำงานของที่ทำงาน เป็นต้น^{๓๖}

๒. ทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเสร็จตามกำหนดเวลาเสมอ ไม่ปล่อยให้ค้างค้ำทำให้เกิดความสุขในการทำงาน

๓. ไม่จับจด ค่าจ้าง เลี้ยงงาน เกียงงานและพักผ่อนวันประกันพรั่ง

๔. มีความสม่ำเสมอ ใช้เวลาว่างทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ มีความมานะ บากบั่น อดทนต่ออุปสรรคและความยากลำบากในการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิต ฯลฯ

๕. ศึกษา ค้นคว้า สอบถาม หาความรู้อยู่เสมอ

๖. แนะนำผู้อื่นให้ขยันในการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิต ฯลฯ

๗. ช่วยเหลืองานของผู้อื่นหรือสังคมเท่าที่จะช่วยได้ ฯลฯ

๘. ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้อื่นได้ เช่น ผู้ปกครอง หรือเพื่อนร่วมงาน ฯลฯ

การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากการเป็นความเห็นแก่ตัวมาเป็นคนเสียสละช่วยสังคม นั้น แม้ความเห็นแก่ตัวจะเป็นศัตรูที่ฝังลึกอยู่ในจิตมนุษย์ยากที่จะแก้ แต่จะไม่ยากถ้าเราพยายามแก้ ประเด็นคือต้องทำให้สม่ำเสมอพอดีและทำเป็นประจำ การแก้ไขที่ตัวบุคคลผู้เห็นแก่ตัวให้เป็นผู้กระทำกิจหน้าที่ต่างๆ อย่างถูกต้องและสำเร็จนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด จนกลายเป็นคนเพียรพยายามและได้รับประโยชน์สุขแล้ว นอกจากนั้นยังต้องแก้ไขสิ่งแวดล้อมอื่นที่ไม่ได้เกิดจากตัวบุคคลในสังคม

^{๓๔} มยุรา อูเรนทร์. “พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๓๕} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, **ปรัชญาการเมือง**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. (กรุงเทพฯ : หจก. อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖๕.

^{๓๖} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **จริยศึกษา**, (กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๒.

๓.๔.๒ จัดการในระดับบุคคล

๑. ยึดมั่นในอุดมการณ์ คือมีความตั้งใจมั่น มุ่งต่อความสำเร็จที่เลือกไว้อย่างดีแล้ว เช่น การศึกษา การทำงาน หรือการประกอบอาชีพอื่นๆ ที่ตัดสินใจเลือกดำเนินการแล้ว ก็มุ่งไปสู่จุดหมายนั้นแม้จะมีอุปสรรคขัดขวาง ก็พยายามไปให้ถึงจุดที่ยึดมั่นหรืออุดมการณ์นั้นให้ได้

๒. งดเว้นจากอบายมุขหรือทางแห่งความเสื่อมทุกประการ นอกจากความเห็นแก่ตัวแล้ว ยังมีอบายมุขอีก ๕ ประการ คือ การเป็นนักเลงสุรา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการเล่น เล่นการพนัน และคบคนชั่วเป็นมิตร นอกจากนั้นก็ยังมีหนทางแห่งความเสื่อมอื่นๆ แต่ละทางล้วนแต่เป็นทางที่จะนำไปสู่ความเสื่อมเสีย จึงควรงดเว้นให้ได้

๓. สร้างคุณธรรมต่างๆ ให้มีขึ้นในตน เช่น การฝึกฝนพัฒนาตนเอง การฝึกสมาธิให้จิตใจเข้มแข็ง การเอาชนะใจตนเอง การตรงต่อเวลา ความอดทน ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการมีอารมณ์ขัน ฯลฯ

๔. มีหลักวิธีการหรือศิลป์ในการทำงาน หาวิธีทำงานที่ดีกว่าเดิม ที่สำคัญก็คือการฝึกสมาธิหรือจิตใจให้เข้มแข็ง ฝึกกำลังใจให้มีความเชื่อมั่นในตัวเอง ไม่ท้อถอย สามารถต่อสู้กับอุปสรรคได้ดี ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ รวมทั้งการปรับปรุงบุคลิกภาพให้เหมาะสม^{๑๑}

๕. ความรอบคอบไม่มั่งง่าย การรู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ ความรอบคอบเป็นการมองเห็นคุณค่าของความรอบคอบและเห็นโทษของความมั่งง่าย ซึ่งถือเป็นความเห็นแก่ตัว เมื่อมองแยกแยะได้ดังนี้ ก็จะต้องพยายามทำธุระหรือกิจกรรมนั้นๆ ให้สำเร็จโดยไม่ปล่อยให้ไม่คั่งค้างและให้เวลาเสียไป นอกจากนั้น เมื่อจะทำสิ่งใดก็ตามจะต้องพิจารณาให้รอบคอบและรอบด้านว่าสิ่งนั้นดีหรือชั่ว ถูกหรือผิด มีประโยชน์หรือไม่ ถ้าหากพิจารณาใคร่ครวญรอบคอบแล้วเห็นว่าดีเห็นว่าถูกเห็นว่ามีประโยชน์จึงค่อยทำ เพราะอะไรก็ตามที่เป็นประโยชน์แล้วจะละทิ้งไม่ได้

๖. ความเอาใจใส่ต่อหน้าที่การงาน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จะทำสิ่งใดก็ตามต้องเอาใจใส่ ตั้งใจทำจริง ๆ โดยไม่อ้ำโนนนี่แล้วหาเรื่องไม่ทำกิจหรือหน้าที่นั้น ๆ เมื่อทำได้ดังนี้ความเห็นแก่ตัวจะไม่สามารถเข้ามาครอบงำได้ กล่าวคือ เมื่อมีภาระหน้าที่ที่จะต้องทำ ตั้งใจเอาใจใส่ในภาระหน้าที่หากมีความตั้งใจเอาใจใส่ มองเห็นถึงคุณประโยชน์ของภาระหน้าที่นั้น ๆ แล้วรีบทำให้สำเร็จตามกาลเวลา สามารถแก้ไขความเห็นแก่ตัวได้หรือป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นมาได้

๗. การคบคนดีเป็นเพื่อน การมีเพื่อนร่วมงานเป็นคนดี มีความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ ขยันหมั่นเพียรและตั้งใจทำงาน ฯลฯ จะช่วยสร้างบรรยากาศในการทำงาน ให้อบอุ่นราบรื่น สบาย

^{๑๑} วิจารณ์ สุชีวกุลป์ และสนธิ บางยี่ขัน, *ปรัชญาไทย*, หน้า ๖๑.

ใจ และประสบความสำเร็จ ลักษณะของผู้ร่วมงานที่ดี แม้กระทั่งการสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานให้เข้าใจได้ตรงกัน เมื่อเข้าใจตรงกันแล้วก็จะปฏิบัติตามเพื่อให้งานนั้น ๆ สำเร็จได้โดยเร็ว ไม่รอเวลาไม่รอช้าอันจะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวได้

๘. ความซื่อตรงหรือความซื่อสัตย์ คนที่มีความซื่อตรงต่อตนเอง ผู้อื่นหรือสังคม และซื่อตรงต่อหน้าที่แล้ว จะไม่ถูกอคติครอบงำ เมื่อมีกิจกรรมหรือหน้าที่ใดเกิดขึ้นหรือได้รับฝึชชอบไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม จะต้องทำหน้าที่นั้นด้วยความซื่อตรงและซื่อสัตย์ต่อการทำงานนั้นๆ อันจะทำให้สำเร็จตามความปรารถนาได้

๙. การรู้จักกาลเวลา หมายความว่า เมื่อคนรู้จักกาลสมัย เป็นคนตรงต่อเวลาแล้วก็จะรีบทำกิจการต่าง ๆ ให้สำเร็จ โดยรู้ว่า เวลานี้ต้องทำอะไร ไม่ปล่อยให้สูญเปล่าคือไม่ปล่อยให้สูญเปล่าให้ฆ่าตัวเอง เมื่อรู้อย่างนี้แล้วก็จะทำในสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามกาลเวลา แล้วจะได้ทำหน้าที่อย่างอื่นต่อไป

๑๐. การรู้จักตนเอง ต้องมีความเข้าใจตัวเอง เอาชนะใจตนเองให้ได้ กล่าวคือต้องรู้จักประมาณตนเองไม่ทำอะไรให้เกินความรู้ความสามารถของตน ทำอะไรให้พอดีกับความสามารถของตน กิจการงานต่างๆ ก็ไม่คั่งค้าง และที่สำคัญกิจการงานนั้นๆ จะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการด้วย

๑๑. การรู้จักเหตุผล การรู้จักเหตุผลเป็นหนทางแก้ไขความเห็นแก่ตัวอีกอย่างหนึ่ง คือรู้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งสุข สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ รู้ว่าสิ่งเหล่านี้สำเร็จมาจากเหตุเหล่านี้ เมื่อรู้เหตุและผลแล้วก็พยายามหลีกเลี่ยง

๑๒. ความพอดีเรียบง่าย จะทำงานอะไร จะต้องรู้จักพอประมาณหรือพอดี ไม่ชักนำไปในทางเสื่อมเสียหาย เช่น การพูดหรือการกระทำ ก็ไม่พูดหรือกระทำให้ขาดหรือเกินไป ทำอะไรต้องพอดีตัว พอดีตน พอดีกับความต้องการจึงจะเป็นสุข การขาดและการเกินอาจทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวขึ้นมาได้ เช่น เมื่อรู้ว่าขาดไปก็เกียจคร้านไม่แสวงหาอีก เป็นต้น^{๑๘}

๑๓. การปรับเปลี่ยนสิ่งแวดล้อม ในที่เรียนหรือที่ทำงาน รวมทั้งที่บ้านด้วย ถ้าสิ่งแวดล้อมไม่ดีสามารถโน้มน้าวให้เกิดความเห็นแก่ตัว แต่สิ่งแวดล้อมที่ดีสามารถโน้มน้าวให้เกิดความสุขต่อการทำงานและทำให้งานสำเร็จได้

๑๔. มีความขยันหมั่นเพียรต่อกิจการงานต่าง ๆ เอาใจใส่ ตั้งใจทำงานกว่ากิจการงานนั้นๆ จะประสบความสำเร็จจึงค่อยทำในสิ่งอื่น

^{๑๘} พระพินิตธรรม (ช้อย ฐานทตฺโต), พระนิพนธ์ต่างเรื่อง, (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๕๑), หน้า ๖๑-๖๕.

๑๕. ศึกษาธรรมะในศาสนาหรือปรัชญาที่ตนนับถืออยู่ ในพระพุทธศาสนามีธรรมสอนใจหลายประการ เชื่อว่าเมื่อรสพระธรรมเข้าถึงจิตใจแล้ว นิสัยไม่ดีต่างๆ ก็จะลดน้อยลง ซึ่งหาใช่แต่จะกำจัดนิสัยเห็นแก่ตัวได้อย่างเดียว^{๓๕}

มนุษย์มีทั้งสิ่งที่ต่างกันและสิ่งที่เหมือนกัน ไม่มีใครที่เหมือนกันและต่างกันไปทุกอย่าง ธรรมชาติมีอิทธิพลกำหนดให้คนแตกต่างกัน บุคลิกภาพทำให้ตัวเราแสดงพฤติกรรมต่างๆ เป็นกระเจกเงาที่สะท้อนความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคล อิทธิพลของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ช่วงเวลาในชีวิตและสุขภาพจิตและการปรับตัวดังกล่าวแล้ว ทำให้บุคคลเกิดความเห็นแก่ตัวและสิ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นปมด้อยหรือความรู้สึกทางลบภายในจิตใจของคน เช่น แสดงอาการเฉยเมย ไม่เอาใจใส่ เฉื่อยชา ขาดความกระตือรือร้น ไม่อยากทำอะไร^{๓๖}

สรุปว่า หลักการดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นแนวทางแก้ไขและป้องกันไม่ให้ความเห็นแก่ตัวเข้ามาครอบงำจิตใจหรือให้บังเกิดขึ้นกับตัวของบุคคลได้ รวมทั้งการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ทำให้จิตใจสดชื่นแจ่มใสด้วย นอกจากนั้นแล้ว ยังมีวิธีการที่จะให้ถึงความสำเร็จได้อีกมากมาย ประการสำคัญที่ต้องคำนึงก็คือการมีวิธีการที่เหมาะสมกับบุคคลนั้นๆ เพราะบางคนอาจจะไม่ต้องใช้ทุกวิธีก็ได้ แต่บางคนก็อาจใช้มากวิธี

๓.๕ ผลจากการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว

ทุกชีวิตมีค่าสูงสุดไม่ควรที่จะให้เสื่อมเสียไปกับสิ่งที่หาสาระไม่ได้ การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือว่า เป็นลาภอันประเสริฐสุด ควรที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีงาม เข้ามาเพิ่มพูนให้ชีวิตมีความสุขมีสาระหรือประโยชน์และมีแก่นสารถึงที่สุด ด้วยการทำประโยชน์ตนและประโยชน์ของผู้อื่น อบายมุขทุกอย่างเป็นศัตรูหรือเป็นอันตรายอย่างยิ่ง จึงจำเป็นที่จะต้องละเว้นหลีกเลี่ยงให้ได้ โดยเฉพาะความเกียจคร้านที่เชื่อมโยงกับอบายมุขข้ออื่นๆ กล่าวคือเมื่อมีนิสัยเกียจคร้านแล้วก็อาจมีนิสัยอื่นตามมาด้วย เช่น มีนิสัยเป็นนักเล่นการพนัน ชอบเที่ยวกลางคืน หรือคบมิตรที่ไม่ดี คำถามคือความเห็นแก่ตัวที่มีปรากฏขึ้นเมื่อใดและเกิดขึ้นอย่างไร ถ้าตอบตามแบบนักจิตวิทยาอาจได้คำตอบว่า เกิดจากการขาดแรงจูงใจคือไม่รู้อะไรจะขยับไปเพื่อประโยชน์อะไร^{๓๗} อักคัญญสูตรได้

^{๓๕} สมิต อาชวณิชกุล, **ปลูกจิตปลอบใจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓.

^{๓๖} สุชา จันทรธอม, **จิตวิทยาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช), ๒๕๔๑. หน้า ๑๓๗.

^{๓๗} ก่องแก้ว เจริญอักษร, **การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพุทธ**, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๕), หน้า

กล่าวถึงเรื่องราวการเกิดของโลกหรือกำเนิดชีวิตมนุษย์ ซึ่งได้กล่าวถึงลักษณะอันเป็นจุดเริ่มต้นของความเห็นแก่ตัวไว้ ดังนี้

วาเสฏฐะและภราทวาชะ สมัยนั้น การเสพเมถุนธรรมอันเป็นเหตุให้ถูกขว้างฝุ่นใส่เป็นต้นนั้น ถือว่าเป็นเรื่องไม่ดี แต่บัดนี้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา สมัยนั้น เหล่าสัตว์ผู้เสพเมถุนธรรมไม่ได้เข้าไปยังหมู่บ้านหรือนิคมตลอด ๑ เดือนบ้าง ๒ เดือนบ้าง เนื่องจากสัตว์เหล่านั้นต้องการเสพสัตว์ธรรมเกินเวลา ต่อมาจึงพากันสร้างเรือนขึ้นเพื่อปกปิดสัตว์ธรรมนั้น สัตว์บางคนเกิดความเห็นแก่ตัวจึงมีความเห็นอย่างนี้ว่า ท่านผู้เจริญ เรานี้ช่างลำบากเสียจริงที่ต้องนำข้าวสาลิมาเพื่อเป็นอาหารเย็นและเพื่อเป็นอาหารเช้าในตอนเช้า ทางที่ดีเราควรนำข้าวสาลิมาครั้งเดียวให้พอ เพื่อเป็นอาหารเช้าและอาหารเย็น^{๔๒}

จากจุดเริ่มต้นความเห็นแก่ตัวในพุทธพจน์ข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อเริ่มมีมนุษย์กำเนิดขึ้นมาในโลกสิ่งต่างๆเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลง รวมทั้งความเห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้นในสังคมตามมา และขยายออกไปอย่างหลากหลายพร้อมทั้งดำรงอยู่อย่างแท้จริง มนุษย์บางคนไม่ยอมทำอะไรที่เป็นการซ้ำซ้อนกันบ่อยๆ การออกไปเก็บข้าวสาลิมาก็เช่นกัน เก็บไปเก็บมากระทั่งเบื่อหน่ายและมองว่าเป็นความโง่เขลาของตนเอง จึงหาทางออกด้วยการเก็บทีเดียวแล้วบริโภคได้นานขึ้น เกิดความนิยมทำตามกันทำอย่างนี้เรื่อยมา จนกระทั่งพัฒนามาเป็นสังคมอย่างปัจจุบันที่ความเห็นแก่ตัวได้พัฒนาไปสู่สังคมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น คนเห็นแก่ตัวข้างต้นนั้นกล่าวได้ว่าเป็นอาการอย่างหนึ่งที่เห็นแก่ตัวเพราะเป็นการสะสมกักตุนทำให้เกิดการแย่งชิงไว้เป็นของตนปัญหาเหล่านี้ทำให้ทรัพยากรไม่เพียงพอ

๓.๕.๑. การสงเคราะห์ทางสังคม

ความเห็นแก่ตัวในทรรสนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จึงเห็นว่าหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความเสื่อม อยู่ข้างฝ่ายอกุศลธรรมคือธรรมที่เป็นความไม่ดีงาม เป็นที่เข้าใจกันว่า ความเห็นแก่ตัวถ้าเกิดขึ้นแล้ว ย่อมสร้างความเสื่อมให้เกิดขึ้นด้วย ความเห็นแก่ตัวเกิดได้ทุกระดับชั้น คือในระดับปุถุชนทั่วไป (ระดับโลกียะ) และในระดับบรรพชิต (ระดับโลกุตระ) ธรรมชาติหรือแหล่งเกิดของ

^{๔๒} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๗/๕๓.

ความเห็นแก่ตัวมี ๒ สถานะ คือ เกิดทางกาย เช่น นอนมาก บริโภคมาก และเกิดทางจิตใจ เช่น เบื่อหน่าย ท้อแท้ ฯลฯ ถ้าเห็นแก่ตัวแล้วประโยชน์สุขก็ไม่เกิดขึ้น เป็นการละเลยหน้าที่ ประมาทหมัวเมา ทำให้เสียเวลา และมีผลเสียต่อการทำงาน การศึกษา หรือชีวิต ทำให้ประสบแต่ความยากลำบาก ประการต่างๆ ทำให้ทราบว่านอกจากความเห็นแก่ตัวและความเพียรพยายามนั้นจะเกิดขึ้นโดยตรง และโดยอ้อมแล้ว ยังมีแนวคิดคำสอนหลายประการ ที่เป็นทั้งหลักธรรมที่ช่วยสนับสนุนเกื้อกูลให้เกิดความเห็นแก่ตัวและหลักธรรมที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกันคือเป็นปฏิปักษ์ต่อกันและกันทำให้เกิดความเพียรขึ้น จากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะได้ ๒ ประการ คือ (๑) หลักธรรมฝ่ายสนับสนุนความเห็นแก่ตัว (๒) หลักธรรมฝ่ายปฏิปักษ์กับความเห็นแก่ตัว

หลักธรรมฝ่ายสนับสนุนความเห็นแก่ตัว มี ๔ ประเภท ได้แก่

๑. อกุศลมูล : รากเหง้าแห่งความไม่ดี

กรรมเป็นเหตุให้เกิดกรรม ๒ ฝ่าย คืออกุศลมูลและอกุศลมูล ทั้งสองข้อนี้ทำให้เกิดสิ่งต่างๆ มากมาย เป็นรากเหง้าหรือต้นตอของความดีและความชั่ว ในที่นี้ อกุศลมูล จึงหมายถึงรากเหง้าแห่งความไม่ดี ต้นตอของความชั่วร้ายทั้งหลาย เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้จิตใจตัดสินใจทำความชั่วร้าย เป็นความรู้สึกฝ่ายลบ เมื่อทำหน้าที่ตามแล้วจะกลายเป็นนิสัยที่ไม่ดีที่สามารถเกิดขึ้นกับทุกคนได้ ซึ่งแตกต่างกันตามรายละเอียด จึงได้ผลที่ต่างกันไป เป็นไปไม่ได้ที่การกระทำชั่วร้ายจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและหรือผู้อื่น^{๘๘} อกุศลมูลจึงมีบทบาทหลักในวิถีชีวิตของมนุษย์ เมื่อเกิดขึ้นเป็นผลทำให้จิตใจเสียคุณภาพและเสื่อมสมรรถภาพ โดยเฉพาะอกุศลมูลที่มีเจตนาฝ่ายลบเป็นตัวบงการให้เกิดการกระทำที่ไม่ดี

อกุศลมูลมี ๓ ประการ คือ ๑) โลภะ ความอยากได้ของผู้อื่น ๒) โทสะ ความประทุษร้ายซึ่งเกิดจากอารมณ์ไม่พอใจในสิ่งที่ตนประสบ ๓) โมหะ ความเขลาไม่รู้เท่าทันความเป็นจริง ทั้งสามประการนี้ถือได้ว่าเป็นรากเหง้าของอกุศลทั้งหลาย เป็นแรงผลักดันให้มนุษย์เป็นผู้ประมาทหมัวเมา และคอยครอบงำจิตใจของมนุษย์ไม่ให้เกิดปัญญา เป็นไปในฝ่ายแห่งความเสื่อมความประพฤติกของมนุษย์ที่มีทั้งชั่วทั้งดี ก็เพราะมีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นสมุฏฐานให้คนประพฤติกชั่วเสียหายทั้งแก่ตนเองและเป็นปัญหาสังคม พุทธปรัชญาเถรวาท จึงสอนให้หลีกเลี่ยงให้ห่างไกล

^{๘๘} สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๕.

และไม่ให้ตกไปในอำนาจของกิเลสด้วยธรรมที่ตรงกันข้าม นั่นคือกุศลธรรม อีกประการหนึ่ง เมื่อมนุษย์ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสทั้ง ๓ ประการนั้น ย่อมสามารถที่จะทำความชั่วได้ทุกประเภท เพราะเป็นธรรมที่เอื้ออำนวยให้เกิดความเสียหาย เมื่อมนุษย์มีแต่ความเขลาแล้ว ความเห็นแก่ตัวย่อมครอบงำได้ อีกทั้งยังหลงมกมายไม่รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ ฉะนั้น อกุศลมูลทั้ง ๓ ประการนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งความเสื่อมเสียทุกประการ ดังพุทธพจน์ที่ว่า...

“มหาบพิตร ธรรม ๓ ประการ คือ โลก... โกรธ... หลง... เมื่อเกิดขึ้นแก่โลกมีแต่เกิดขึ้น เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความอยู่ไม่สำราญ”^{๘๔}

จากพุทธพจน์ดังกล่าวจะเห็นว่า ความโลภอยากได้ของคนอื่น ความโกรธพยาบาท และความหลงมัวเมาเพื่อฝืนนั้น เป็นจุดเมฆหมอกบังตาของมนุษย์ไม่ให้เห็นสิ่งที่เป็ความดีงาม หากมันเมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์เป็นความทุกข์เดือดร้อนโดยแท้

๒. ปมทะเล : หนทางแห่งความพลาดพลั้ง

ความประมาท ได้แก่ การขาดสติยังคิดหรือคิดไม่ถึงถ้วน ความเฉื่อยชา ความหยุดนิ่ง ทำให้เกิดความผิดพลาดเสียหาย หมายความว่า คนประมาทนั้นมักจะผลอทั้งการคิดการพูดและการกระทำ ความประมาทจึงช่วยส่งเสริมให้ประกอบอกุศลอยู่เนืองๆ เป็นปัจจัยเนื่องกันให้ทำอย่างไม่หยุดยั้ง ทำให้ทอดทิ้งทางแห่งความดีงาม ไม่ตั้งใจทำหน้าที่ของตนอย่างจริงจัง มักปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านไปตามอารมณ์และเห็นแก่ตัวกับอุปสรรคเล็กน้อย ความประมาทจึงทำให้ไม่มีความเจริญก้าวหน้าในด้านชีวิตและจิตใจ พุทธปรัชญาเถรวาทเสนอว่า ความประมาทเป็นทางแห่งความเสื่อมเสียทุกอย่างที่มนุษย์จะพึงมีพึงได้ โดยเฉพาะการประมาทมัวเมาในการดำเนินชีวิต หน้าที่ การงาน และการศึกษาที่จะพึงแสวงหาได้ในชีวิตปัจจุบันหรือชีวิตในโลกหน้า ทำให้ประโยชน์ที่จะได้สูญเสียไป ความประมาทนั้นท่านกล่าวว่าเป็นทางแห่งความตาย มีความเกี่ยวข้องกับอบายมุข อันทำให้มนุษย์ไม่อาจจะดำเนินชีวิตหรือตั้งตัวไว้ได้ ไม่สามารถไปสู่จุดหมายที่พึงประสงค์ เมื่อเกิดความประมาทแล้วก็ย่อมสูญเสียประโยชน์ทุกอย่างได้ อาจทำให้ สิ้นชีวิตเพราะความประมาทด้วยความประมาทนั้นมักจะมาคู่กันกับความสุข เมื่อไรที่สุขสบายเพราะประสบความสำเร็จก็จะนั่งนอนใจหรือเฉื่อยชา และมัวเมาหลงเพลิดเพลินในความสุข แล้วก็จะอ้างไปเรื่อยไม่ทำอะไร ถ้านำมาใช้คู่

^{๘๔} ส. ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๔/๑๖๗.

กันกับสัน โดยที่ไม่ถูกต้องคือพอใจในสิ่งที่มีอยู่แล้วไม่ชวนขวยเลย จะมีความสุขสบายแต่ฝ่ายเดียว ทำให้ยังเป็นความประมาท ในปมาทาทิวัตรคท่านกล่าวถึงความเกี่ยวข้องกับความเห็นแก่ตัวว่า เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มากเหมือนกับความเกียจคร้านนี้ ความเกียจคร้านยอมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์มาก^{๔๕} เพราะฉะนั้น เมื่อเกิดความประมาทแล้ว ความเห็นแก่ตัวยอมเกิดขึ้น และเมื่อเกิดขึ้นยอมไม่เป็นไปเพื่อสิ่งที่เป็นประโยชน์และทำให้เสื่อมประโยชน์ อีกทั้งเป็นทางแห่งความตายด้วย

๓. นิเวศน์ : ธรรมที่ปิดกั้นทุกเส้นทาง

นิเวศน์ หมายถึง อกุศลธรรมที่กั้นจิตหรือปิดบังปัญญาไม่ให้บรรลุคุณความดีอันเป็นแนวทางให้บรรลุจุดหมายที่เป็นประโยชน์ของชีวิต มี ๕ ประการ คือ

๑. กามฉันทะ ได้แก่ ความพอใจรักใคร่ในกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ด้วยอำนาจกิเลสกาม

๒. พยาบาท ได้แก่ ความโกรธพยาบาทอย่างแรงกล้าด้วยอำนาจโทสะ เป็นการจองเวรล้างผลาญผู้อื่น

๓. ถีนมิทธะ ได้แก่ ความท้อแท้หรือความคร้านและง่วงเหงาแห่ง

๔. อุทธัจจกุกกุกจะ ได้แก่ ความฟุ้งซ่านแห่งจิตใจ ความไม่อยู่กับเนื้อกับตัวของจิตใจ

๕. วิจิกิฉา ได้แก่ ความคิดลั้งเลไม่แนใจ ความสงสัยต่อสิ่งต่างๆ^{๔๖}

พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า นิเวศน์ทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นศัตรูหรืออันตรายที่ปิดกั้นไม่ให้บรรลุคุณความดีต่างๆ โดยเฉพาะถีนมิทธะและอุทธัจจกุกกุกจะที่เป็นธรรมที่สนับสนุนให้เกิดความเห็นแก่ตัว เมื่อท้อแท้หรือเบื่อหน่ายหรือจิตใจฟุ้งซ่าน ความเห็นแก่ตัวไม่ยอมทำงานหรือไม่อยากทำทุกสิ่งอย่างก็เกิดขึ้น ในนิเวศน์ปหานวัตรคกล่าวยืนยันว่า เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้ถีนมิทธะ (ความหดหู่และเซื่องซึม) ที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไปพลุลยยิ่งขึ้นเหมือนความไม่ยินดี ความเห็นแก่ตัว ความเมื่อยขบของร่างกาย ความเมอาอาหาร และความที่จิตหดหู่นี้ เมื่อมีจิตหดหู่ ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็

^{๔๕} อจ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๘๑/๑๕.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๗.

เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น^{๔๗} อีกทั้งการปรารถนาคะ วิริยะ จิตตะ และวิมังกสาที่ย่อหย่อนเกินไปก็ทำให้ถีนมิทธะและอุทธัจจะเกิดขึ้นได้

สรุปว่า นิเวศน์โดยเฉพาะถีนมิทธะจึงเป็นธรรมที่มีอิทธิพลสามารถครอบงำจิตใจและสนับสนุนให้เกิดความเห็นแก่ตัว รวมทั้งไม่ให้บรรลุถึงความดีต่างๆ ด้วย

๔. มิจฉาทิฏฐิ : ทรศนะที่มองเห็นผิด

มิจฉาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นผิด ความเห็นที่ผิดจากคลองธรรม เช่น เห็นว่า ทำดีได้ชั่ว ทำชั่วได้ดี มารดาบิดาไม่มี เป็นต้น และความเห็นที่ไม่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ ซึ่งตรงข้ามกับสัมมาทิฏฐิ มิจฉาทิฏฐิจะเป็นตัวกำหนดความเป็นไปของชีวิตและคติสังคม เมื่อเห็นหรือเชื่ออย่างใดแล้ว การคิด การพูดจา และการกระทำทุกอย่างก็เป็นไปตามนั้น เช่น การถือว่าการเสพลึงเสพลิดเป็นการดี ทำให้คนในสังคมกลายเป็นคนเฉื่อยชาเห็นแก่ตัว และการเห็นว่าความสันโดษหรือความยินดีอย่างพอเพียงนั้น เป็นคำสอนที่ไม่สามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าได้ จึงไม่ควรนำมาใช้ในสังคม เพราะทำให้คนเห็นแก่ตัวไม่คิดที่จะก้าวหน้าต่อไปได้ เมื่อเห็นเช่นนี้แล้ว วิถีชีวิตของคนและสังคมก็จะเป็นไปตามนั้น มิจฉาทิฏฐิจึงเป็นจุดเริ่มที่เป็นไปเพื่อความเสื่อม ความเสื่อมที่มีอยู่ย่อมโน้มเอียงที่จะหลากหลายมากขึ้น มิจฉาทิฏฐิจึงเป็นทางให้อกุศลกรรมเกิดขึ้น ไม่เป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนาหรือประโยชน์สุข มิจฉาทิฏฐิที่มาเข้ากันกับความเห็นแก่ตัวทำงานจึงมักหาข้ออ้างหรือหากลโกงที่จะไม่ทำงาน พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า คนที่เกิดความเห็นผิดแล้ว ไม่สามารถสร้างประโยชน์ตนและผู้อื่นได้ เป็นที่พึงพิงของใครย่อมไม่ได้ เป็นผู้ที่คนทั่วไปตำหนิติเตียนไม่สรรเสริญ เป็นโมฆะบุรุษที่ใช้ชีวิตอย่างไร้ประโยชน์ กระทำแต่สิ่งที่ไม่ดีประโยชน์และผลบุญประโยชน์ตนเองและผู้อื่นอยู่เสมอ

^{๔๗} อจ. เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๓/๓, และ ส. ม. (ไทย) ๑๕/๒๓๒/๑๖๒.

๓.๕.๒. ความสัมพันธ์และความร่วมมือ

หลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และความร่วมมือในสังคมทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า นาคกรณธรรม: เป็นธรรมที่ทำให้ตนเป็นที่พึ่งของตนได้ มี ๑๐ ประการ คือ

- ๑) **ศีล** ความประพฤติดีงาม สุจริต รักษาระเบียบวินัย ประกอบสัมมาชีพ
 - ๒) **พหุสัจจะ** ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก เรียนให้เข้าใจ รู้ชัดเจนและใช้ได้จริง
 - ๓) **กัลยาณมิตรตตา** ความมีกัลยาณมิตร การคบคนดี ได้ที่ปรึกษาและผู้แนะนำสั่งสอนที่ดี รู้จักเลือกแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี
 - ๔) **โสวจิตตตา** ความเป็นคนที่พูดกันง่าย รับฟังเหตุผล
 - ๕) **กิงกรณียะสุ ทักขตา** เป็นผู้เอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจการของส่วนรวมและเพื่อนร่วมหมู่คณะ รู้จักพิจารณา สามารถจัดทำให้สำเร็จเรียบร้อย
 - ๖) **ธัมมกามตา** ความเป็นผู้ใคร่ธรรม คือรักธรรม ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง ชอบศึกษา รู้จักพูดรู้จักรับฟัง นำร่วมปรึกษาสนทนา
 - ๗) **วิริยารัมภะ** ความขยันหมั่นเพียร คือเพียรละชั่ว ทำดี มีใจแกล้วกล้า บากบั่น ก้าวหน้า ไม่ย่อท้อ ไม่ทอดทิ้งธุระ
 - ๘) **สันตุฎฐิ** ความสันโดษ คือรู้จักพอดี มีความสุขความพอใจ ด้วยลาภผลปัจจัยที่หามาได้ด้วยความเพียรอันชอบธรรมของตน^{๘๘}
 - ๙) **สติ** ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการที่ทำคำที่พูดได้ ตื่นและทัน ไม่ประมาท
 - ๑๐) **ปัญญา** ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา เข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ทำการด้วยปัญญา ไม่เป็นทาสของอารมณ์
- นาคกรณธรรมนี้ ท่านเรียกว่า พหุการธรรม หรือธรรมมีอุปการะมาก เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่างๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวาง ไพบูลย์ พุทธปรัชญานั้นสอนให้รู้จักพึ่งตัวเอง ในการประกอบคุณงามความดี ในการยกระดับแห่งชีวิตของตนให้สูงขึ้น ไม่สอนให้คิดแต่จะเอาดีด้วยการอ่อนนอบนบวงสรวง คำสอนข้อนี้เป็นเหตุให้เกิดหลักเรื่องทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม (law of karma) การพึ่งพิงตนเองจึงเป็น

^{๘๘} ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๕/๓๕๕-๓๖๑, และ อญ. ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๗/๓๑-๓๓.

คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนาข้อหนึ่งที่สำคัญ^{๘๕} การพึ่งตนเองได้หรือการทำตนให้พึ่งได้นั้น แยกออกเป็น ๔ ประการ คือ

๑. สอนให้พึ่งตัวเองในการประกอบคุณงามความดี
๒. สอนให้พึ่งตัวเองในการยกระดับแห่งชีวิตของตนให้สูงขึ้น(วัฒนธรรม)
๓. ไม่สอนให้คิดได้ดี โดยวิธีอ่อนนอบวางสรว
๔. สอนให้เข้าใจกฎแห่งกรรม

อัปมาทะ : มองอย่างรอบคอบอยู่เสมอ คือ ความเป็นอยู่อย่างไม่ขาดสติหรือความเพียรที่มีสติควบคุม สามารถดำเนินชีวิตโดยมีสติที่เป็นเครื่องกำกับความประพฤติปฏิบัติและการกระทำทุกอย่าง ระมัดระวังตัว ไม่ยอมถล่มลงไปทางเสื่อม ไม่ยอมพลาดโอกาสที่จะทำสิ่งที่เป็นคุณงามความดีให้เกิดขึ้นในชีวิต^{๘๖} ตระหนักในสิ่งที่พึงทำและพึงละเว้น ใส่ใจอย่างจริงจัง ไม่เฉื่อยชา ไม่หยุดนิ่ง มีความรอบคอบและรุดหน้าอยู่เสมอ ความไม่ประมาทที่เจริญหรือทำให้มากย่อมยึดถือประโยชน์ทั้งสองคือประโยชน์ในภพนี้และประโยชน์ในภพหน้าไว้ได้^{๘๗} เร่งทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมในการกระทำทุกอย่าง เพื่อที่จะทำให้ชีวิตเจริญขึ้น ถ้ามีความไม่ประมาทแล้วชีวิตย่อมจะพ้นทุกข์ได้ ในอัปมาทสูตร พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบความไม่ประมาทว่าเป็นที่สุดของคุณธรรมทั้งหลาย บรรดาเท้าของสัตว์ทั้งหลายนั้น รวมลงในรอยเท้าช้างซึ่งเป็นรอยเท้าใหญ่ที่สุด ฉะนั้น กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉะนั้น มีความไม่ประมาทเป็นมูล รวมลงในความไม่ประมาท ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เลิศที่สุด^{๘๘} พุทธปรัชญาเถรวาทจึงจัดให้อัปมาทธรรมหรือความไม่ประมาทนี้เป็นคุณธรรมที่เลิศที่สุด เมื่อไม่ประมาทแม้มาระมัดระวังแล้ว ชีวิตก็รักษาไว้ได้ การที่จะดำเนินชีวิตหรือทำอะไรต่อไปแล้ว ย่อมประสบความสำเร็จด้วยดี

จักร : วงล้อนำไปสู่ความเจริญ หมายถึง คุณธรรมนำพาชีวิตให้ไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในสังคม สะดวกปลอดภัย ถือว่าเป็นคุณธรรมที่ไปถึงความเป็นผู้โพบูลย์ด้วยโภคทรัพย์ และความสุข มี ๔ ประการ ดังนี้

^{๘๕} สุชีพ ปุญญาอนุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๔๔.

^{๘๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๕๘.

^{๘๗} อจ. ฤกษ์. (ไทย) ๒๒/๕๓/๕๒๓.

^{๘๘} อจ. ทสภ. (ไทย) ๒๔/๑๕/๒๘.

๑. **ปฏิรูปเทวาสะ** คือ การอยู่ในประเทศอันสมควร หมายถึง การอยู่ในภูมิประเทศ หรือสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม สมควรแก่การประกอบอาชีพ การศึกษา หรือการดำเนินชีวิต หรือแม้กระทั่งการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในที่ต่างๆ ให้เจริญก้าวหน้าก็ดี ถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญต่อการพัฒนาตนเองและสังคม

๒. **สัปปริสุปัสสยะ** คือการคบหาสัตบุรุษ หมายถึง การสมาคม การคบหาแต่คนดีหรือมิตรสหายที่ดี เป็นสัตบุรุษ เป็นบัณฑิต แม้กระทั่งการสนทนา การเข้าไปหา การขอคำปรึกษา หรือสอบถามสิ่งที่ยังไม่รู้เพื่อนำไปปฏิบัติ ก็เป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง

๓. **อตัตสัมมาปณิธิ** คือการตั้งตนไว้ชอบ หมายถึง การตั้งจิตคิดมุ่งหมายนำพาตนเองไปให้ถูกทาง การตั้งตนเองไว้ในความดี เช่น มีความเพียร ไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น

๔. **บุพเพกตปุญญตา** คือ ความเป็นผู้ได้ทำความดีไว้ก่อนแล้ว หมายถึง การมีพื้นฐานหรือพื้นเพเดิมที่ดี ได้สร้างสมคุณงามความดีเตรียมพร้อมไว้ตั้งแต่ต้น ความมีบุญหรือความดีที่ได้ทำไว้ในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งจักเป็นความดีในอนาคตข้างหน้าช่วยส่งเสริมให้พัฒนาตนเองหรืออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^{๕๓}

พุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า จักร ๔ นี้ เป็นคุณธรรมที่แวดล้อมอยู่ในตัวของบุคคลผู้ที่ปรารถนาความเจริญก้าวหน้าในชีวิต หน้าที่ การงาน หรือการศึกษา หากขาดข้อใดข้อหนึ่งแล้วมีโอกาสที่จะตกไปสู่หนทางแห่งความเสื่อมและคุณธรรมข้ออื่นจะสูญสลายไปด้วย กลายเป็นผู้ที่ตกต่ำไม่สามารถนำพาตนเองไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ เช่น การอยู่ในถิ่นฐานที่ไม่ดี ก็ไม่สามารถจะคบหาคนดีได้ ไม่สามารถดำรงตนไว้ชอบได้ เป็นต้น สุดท้ายก็กลายเป็นคนไม่ดี เฉื่อยชา เกียจคร้าน จักร ๔ จึงเป็นคำสอนที่มีอุปการะมาก เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างความดีอื่นๆ ทุกอย่างได้ และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต บรรลุความงอกงามไปพลุลัพทุกอย่าง^{๕๔}

สัมมาทิฏฐิ : ทัศนคติที่มองอย่างถูกต้อง หมายถึง ความเห็นชอบ ความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ถือว่าเป็นตัวแท้ของการพัฒนาคนที่ปัญญาเป็นแกนกลาง ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ทักษะคติ หรือค่านิยมที่ถูกต้องดีงามเกื้อกูลแก่ชีวิตและสังคม เมื่อรู้หรือเข้าใจถูกต้องแล้วก็เป็น การแก้ปัญหาได้ ถ้าเป็นการรู้หรือเข้าใจผิดก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จนถึงขั้นสั่งสมหรือก่อปัญหาให้มากขึ้นไปอีก ความเห็นชอบจึงนับว่าเป็นเรื่องสำคัญมาก ปัจจัยให้เกิดสัมมาทิฏฐิหรือทางเกิดแห่งแนวคิดที่ถูกต้อง ต้นทางของความดีงามทั้งปวง มี ๒ อย่าง คือ

^{๕๓} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๑/๕๐, และ ที. ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๔/๓๗๕.

^{๕๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๑๔.

๑. **ปรโตโมสะ** ได้แก่ เสี่ยงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก คือ การรับฟังคำแนะนำสั่งสอน เล่าเรียนความรู้ สันทนาซักถาม ฟังคำบอกเล่าชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะการสดับสัทธรรมจากท่านผู้เป็นกัลยาณมิตร

๒. **โยนิโสมนสิการ** ได้แก่ การใช้ความคิดถุวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือกระทำในใจ โดยแยกคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณา รู้จักสืบสาวหาเหตุผล แยกแยะสิ่งนั้น ๆ หรือปัญหานั้น ๆ ออกให้เห็นตามสภาวะและตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย^{๕๕}

สัมมาทิฐิจึงเป็นธรรมที่อยู่ฝ่ายความดีที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งเป็นปฏิปักษ์กับมิจฉาทิฐิที่สนับสนุนความเห็นแก่ตัวซึ่งอยู่ฝ่ายไม่ดี เมื่อเกิดสัมมาทิฐิแล้ว การที่จะดำเนินชีวิตไปในแนวทางที่ถูกต้องย่อมเป็นการง่าย พุทธปรัชญาเถรวาทจึงสนับสนุนให้ทุกคนมีสัมมาทิฐิเป็นเบื้องต้น และมีวิธีการอื่นๆ ในการกระทำทุกสิ่งอย่างให้สำเร็จหรืออย่างน้อยก็ไม่ตกไปในฝ่ายไม่ดี เมื่อมีสัมมาทิฐิหรือคิดดีแล้ว การกระทำหรือผลการกระทำที่ดีย่อมเป็นที่หวังได้

สรุปว่า ความเห็นแก่ตัวมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์อื่นๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น มีทั้งที่ปรากฏโดยตรง เช่น กุสิดัตต และปรากฏโดยเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนอื่น เช่น ทางแห่งความเสื่อมในปราวาสสูตร และเมื่อเกิดขึ้นเป็นทางให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ชีวิต หน้าที่การงาน การศึกษา และแม้กระทั่งการบรรลุธรรมขั้นสูงสุดสำหรับปุถุชนหรือบรรพชิต พุทธปรัชญาเชื่อว่าเมื่อมีความเสื่อมเสียเป็นอุปสรรคต่อความเจริญแล้วก็ได้เสนอทางแก้ไขไว้ด้วย เช่น ความเพียร หรืออาร์พวัตตฺว ทางแห่งความเจริญคือมงคล ๓๘ เป็นต้นนอกจากนี้ ความเห็นแก่ตัวยังมีแนวคำสอนที่เป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดความเห็นแก่ตัว และแนวคำสอนที่เป็นฝ่ายปฏิปักษ์ต่อกันด้วย

๓.๖ สรุป

ในบทนี้เป็นการศึกษาแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับ ความเห็นแก่ตัวในสังคม พุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งได้ข้อสรุปว่า ความเห็นแก่ตัวนั้นต่างก็มีความรักตนสนองความต้องการตนก่อให้เกิดความเบียดเบียนเป็นความเสื่อม มีลักษณะ ๒ อย่างคือ ลักษณะของการกระทำของบุคคล เรียกว่า “คนเห็นแก่ตัว” อย่างหนึ่ง ลักษณะของผลการกระทำ เรียกกันว่า ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ ยังมีการพิจารณาบางแง่มุมที่เกี่ยวกับความเห็นแก่ตัว ในฐานะที่เป็นพื้นฐานพุทธปรัชญาเถรวาทที่เป็น

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

ปรัชญาชีวิตที่มีหลักการเกี่ยวกับความพึงพอใจ เพราะว่ามันมนุษย์มีอำนาจสองอย่างที่คอยควบคุมการกระทำอยู่นั่นคือ ความรู้สึก และเหตุผล

ดังนั้นแนวคิดทางจิตวิทยาซึ่งใช้แก้ไขที่ตัวบุคคลเป็นรายๆ และใช้วิธีการทางพระพุทธศาสนา ความเห็นแก่ตัวมีปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธกับหลักคำสอนอื่นที่สนับสนุนกัน เช่น ทางแห่งความเสื่อมในปราวาสุตร เป็นต้น และมองว่าความเห็นแก่ตัวนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นทางเสื่อมการศึกษา หน้าที่การงาน และชีวิต รวมถึงการบรรลุนิพพานขั้นสูงสุดสำหรับปวงชนทั่วไปหรือบรรพชิต พุทธปรัชญาเถรวาทได้เสนอทางแก้ไขความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ ยังมีหลักคำสอนที่เป็นฝ่ายสนับสนุนให้เกิดความเห็นแก่ตัว และมีหลักคำสอนที่เป็นฝ่ายปฏิปักษ์ต่อกัน

สำหรับทรรศนะของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนานั้น มีทรรศนะคล้ายกับพุทธปรัชญาเถรวาทที่มองว่าความเห็นแก่ตัวเป็นบ่อเกิดความไม่ดีคืออกุศลกรรมหลายประการ เป็นศัตรูต่อความก้าวหน้าและความเจริญต่างๆ ทางแก้ไข คือ อิทธิบาทและการสร้างความเพียรพยายาม ซึ่งเป็นคู่ปรับสำคัญของความเห็นแก่ตัวให้มาก และทางแก้ไขอื่นๆ อีก เช่น การใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รู้จักพอดี กำลังใจ และการฝึกฝนตนเองไม่ปล่อยให้อารมณ์ฟุ้งซ่าน รวมทั้งการอดทนต่อสู้กับอุปสรรคและความผิดพลาดต่างๆ ส่วนในสังคัมพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นความทุกข์มนุษย์ต่างแสวงหาสิ่งที่เป็นความสุขและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นทุกข์ มนุษย์ต่างก็ “รักสุขเกลียดทุกข์” เรียกว่าเป็น “ความรักตน” ความรักนี้เองที่ทำให้มนุษย์ฝ่าฝืนเพื่อสนองตอบความต้องการ แต่ความต้องการที่ไม่เคยหยุดของมนุษย์ได้สิ่งหนึ่งแล้วก็ยังคงต้องหามาใหม่และต่อไปไม่หยุดและในเมื่ออยู่ร่วมกันทุกคนต่างมีความปรารถนาเช่นกันจึงทำให้เกิดการละเมิดความรักเป็นบ่อเกิดของความเห็นแก่ตัวกระทำทุกอย่างเพื่อสนองตัณหา มโนสัญชาตญาณเกิดจากส่วนลึกของจิตมนุษย์ที่มีต่อตนเอง จึงเท่ากับการยืนยันว่ามนุษย์รักตน พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ไม่มีใครอื่นที่มนุษย์จะรักมากกว่าตนดังข้อความที่ได้รับการยืนยันจากพระพุทธองค์ว่า “...เราตรวจตราด้วยจิตทั่วทุกทิศแล้ว ยังไม่พบผู้ที่เป็นที่รักกว่าตนในที่ไหนเลย” ในความเห็นแก่ตัวที่เป็นผลต่อตนเองและผู้อื่น เราจะเห็นว่ามโนลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับตนกับบุคคลอื่นเป็นสำคัญ ความเห็นแก่ตัวนั้นเกิดขึ้นเมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคัม แต่ความเห็นแก่ตัวมิใช่เพียงว่าเป็นแค่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ยังเป็นความรู้สึกภายในความเห็นแก่ตัวไม่ว่าระดับใดจะมีผลคือทุกข์ทั้งสิ้น ตัณหาเป็นลักษณะความอยากได้สิ่งที่สนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕ โดยสัมพันธ์กับภาวะชีวิตที่จะอำนวยสิ่งที่ปรารถนานั้นๆ ให้คงอยู่กับตัวตนอย่างไรอย่างหนึ่งตลอดไป ตัณหานี้แสดงออกในรูปความรู้สึกอยากได้ของคนอื่นทำให้บุคคลมีลักษณะแสดงพฤติกรรมอยากได้สิ่งของมาเป็น

ของตนโดยการเก็บเอาของผู้อื่นที่มีเจ้าของมาไว้เป็นส่วนตน ทำให้เกิดการใช้จ่ายที่ส่อเสียด ประทุษร้ายทำร้ายกันจนเสียชีวิตบุคคลถูกความโลภครอบงำ

ความโลภ นี้แสดงถึงความกระหายอยาก เป็นความอยากขั้นที่รุนแรงมากขึ้น อยากในอำนาจละเมิดเบียดเบียนกัน เมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้ว ย่อมคิดที่จะเอาให้ได้โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง เรียกโลภะว่า “อกุศลมูล” แปลว่ารากเหง้าของความชั่วขาดสติสัมปชัญญะไม่ระงับยับยั้ง ก็จะแสดงพฤติกรรมรุกรานเพื่อให้ตนได้มาเรียกว่าเห็นแก่ตัว เป็นอกิฆมา เป็นความเพ่งเล็งอันเป็นความต้องการที่รุนแรง การอยู่ร่วมกันในสังคมมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะการกระทบกระทั่งทำให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกัน ด้วยวาจา ด้วยใจ การเบียดเบียนกัน สังคมที่มีการเบียดเบียนกันสังคมนั้นย่อมหาความสุขไม่ได้

ดังนั้นการปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสงบราบรื่นเรียบร้อย มีความสุข และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การนำหลักธรรมมาใช้ในสังคมก่อให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในสังคมมีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้ปันสิ่งของ ๆ คนต่อผู้อื่น การผูกใจคนต้องอาศัยการให้เป็นหลักพื้นฐาน การให้เป็นการแสดงออกถึงไมตรีจิตของผู้ให้ที่ผู้รับพอใจ ให้สิ่งของให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ให้กับส่วนรวม “การให้ทาน บริจาคสิ่งของ ย่อมกำจัดความตระหนี่ออกไปได้ในขณะนั้น ถ้ายังมีความหวงแหน เสียขายก็ให้ไม่ได้ หรือฝืนใจให้ความตระหนี่มันก็ไม่ลด”...อีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัว เป็นตนของตนเองลงได้บ้างการให้กับสังคมส่วนรวม เป็นผู้ที่เอื้อเพื่อเสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์มีความสุขอยู่ร่วมในหมู่ด้วยดีพึงปฏิบัติหลักการอยู่ร่วมกัน ที่เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) มี ๖ ประการคือ มิเมตตากายกรรม ได้แก่ การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความสุขร่วมกัน

บทที่ ๔

วิเคราะห์เปรียบเทียบความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท

ผู้วิจัยได้ศึกษาความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับ พุทธปรัชญาเถรวาทในบทที่ ๒ และบทที่ ๓ ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบมีทั้งประเด็นความแตกต่างและเหมือนกัน ความเห็นแก่ตัวในสังคมทั้งสองสามารถนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ดังต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบเทียบความหมายของความเห็นแก่ตัว

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคม โทมัส ฮอบส์ หมายถึง การต่อสู้เอาชีวิตรอดปลอดภัย อันเกิดจากการที่คนเรามีตัณหา มีความต้องการไม่รู้จักพอ แสวงหาอำนาจ^๑ ในการแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนปกป้องอันตรายในชีวิตและยังแสวงหาสิ่งต่างๆเพื่ออำนวยความสะดวกสนองความต้องการตนเองต่างจึงแย่งชิงกัน “ต้องแข่งขันกัน ทำให้ต้องดิ้นรนแสวงหาเพื่อความสุขเพื่อความอยู่รอดความปลอดภัยในชีวิต ความเห็นแก่ตัวทำให้มนุษย์ละเมิดในสิทธิเสรีภาพซึ่งกันและกันเป็นความเลวร้ายทางสังคม”^๒ ดังนั้นจะไม่มี ความมั่นคงให้มนุษย์ผู้ใดเลยที่จะมีชีวิตยืนยาวตามที่ธรรมชาติได้กำหนดให้มนุษย์ ไม่ว่าจะมนุษย์ผู้นั้นจะแข็งแรงขนาดใดหรือฉลาดขนาดใดก็ตามผลสุดท้ายก็ต้องเป็นไปตามกฎพื้นฐานหรือกฎทั่วไปของเหตุผลว่ามนุษย์ทุกคน ควรพยายามไขว่หาสันติภาพ^๓

ฮอบส์ มองว่าคนเรามีสิทธิต่อต้านและตอบโต้ในการรักษาชีวิตตนเองกรณีที่มนุษย์หาความปลอดภัยในชีวิตนั้นก็โดยการเข้าร่วมกัน ในสังคมที่เป็นกฎธรรมชาติที่มนุษย์ต่างหาความปลอดภัย “ในกฎธรรมชาติทั้งหลายจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสิทธิในการคุ้มครองตัวเอง”^๔อัน

^๑ Thomas Hobbes. *Leviathan*, (Middlesex: Penguin Books Ltd.,1968), PP.41-42 .

^๒ พระมหาอุทัย ญาณธโร, *พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมือง*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสาร, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

^๓ Thomas Hobbes. *Leviathan*, P. 189.

^๔ *Ibid*, PP. 105- 110.

เป็นกฎธรรมชาติที่ทุกคนต้องป้องกันตนเองสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การที่มนุษย์ต้องป้องกันตนเองโดยการทำร้ายหรือทำการรุกรานผู้อื่นก่อนเพราะทุกคนมีความกลัว “ต่างมีความกลัวคนเรากลับเป็นทาสของความกลัวตาย”^๕ การปกป้องตนเองจึงเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์รุกรานกัน สอบส กล่าวว่สังคมต้องมีกฎเกณฑ์มีระเบียบเพื่อ เป็นการสร้างความสงบสุขสังคมมีความไว้วางใจกันโดยมีความเชื่อเพื่อแผ่ต่อกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทะเลาะ ไม่กดขี่ข่มเหง ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน สมาชิกของสังคมยึดมั่นอยู่ในหลักการของกฎระเบียบเพื่อป้องกันมิให้ทุกคนละเมิดกันเองในความไม่รู้จักพอของมนุษย์เพราะมนุษย์มีแต่ตัณหาจึงทำให้ทุกคนยอมรับในกฎกติกาถึงแม้ว่าตัณหาจะถูกดบงกัศนวิสัยของคนเรแต่ก็ได้พลังของเหตุผลที่มองเห็นประโยชน์ของการมีเหตุผลไม่ใช่เพื่อดับตัณหาแต่เพื่อสอนตัวตัณหาให้งดการกระทำบางอย่างและยอมรับกฎบางอย่างเมื่อทุกคนกลัวด้วยเหตุเพราะว่าผู้อื่นก็มีความสามารถเท่าเทียมกับตนจึงต้องมีการที่มีอำนาจขึ้นมาคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตของ ทุก ๆ คน^๖ อำนาจความต้องการทางธรรมชาตินี้เป็นความต้องการเพื่อการมีชีวิตรอดปลอดภัยเป็นสิ่งที่ทุกคนปฏิเสธไม่ได้

ในสังคมพุทธปรัชญาการดำรงชีวิตของทุกชีวิตเป็นการมุ่งประโยชน์ตน เป็นความต้องการที่จำเป็นสำหรับชีวิต ในการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์ และแก้ปัญหาที่เป็นความทุกข์ “ปัญหาเกี่ยวกับชีวิตด้านในหรือปัญหาทางจิตใจ”^๗ การกระทำนั้นเป็นการสนองตอบความต้องการด้านต่างๆ ก็เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ที่ก่อให้เกิดความสุขแม้ความต้องการทางร่างกายเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของชีวิต นั้นหมายถึงว่าร่างกายจะเคลื่อนไหวหรือทำตามหน้าที่ต่างๆ ได้นั้นแต่ปัจจัยหลักคืออาหารที่ต้องหามาสร้างและหล่อเลี้ยงร่างกายไว้ซึ่งไม่มีสิ่งใดมากำหนดและห้ามได้และมีขีดจำกัดด้วยเหตุว่ามนุษย์ยังมีความต้องการมนุษย์นั้นมีกิเลสจึงไม่สามารถกำหนดได้ว่าขีดความต้องการมีเพียงใดอยู่ที่กลไกทางสมองที่สั่งสมมาจากประสบการณ์สิ่งแวดล้อม การฝึกฝนอบรม “ในสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องของต่างถิ่นต่างยุคสมัยไม่เหมือนกัน”^๘ แต่ละคนมีระดับความต้องการมากน้อยแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ ความต้องการทางจิตใจเป็นความต้องการที่สลับซับซ้อนละเอียดอ่อน ต้องการที่จะดำรงชีวิตให้มีความสุข และมีความสุขเป็นอยู่ที่ดี

^๕ Ibid, P. 145.

^๖ ทินพันธุ์ นาคะตะ, **ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**, (กรุงเทพฯ: สหายบอล็อกและการพิมพ์. ๒๕๔๖) หน้า ๗๐.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๕. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด, ๒๕๑๔), หน้า ๕๑๗.

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๑๘.

ข.ประเด็นความต่างกัน

ในการดำรงชีวิตในปรัชญาสังคม ฮอบส์ เป็นการมุ่งที่ประโยชน์คนที่ ต้องการจะสร้างอำนาจมาเพื่อการปกป้องคุ้มครองชีวิตทรัพย์สินของตนทุกคนต่างมองว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ของตนและชนชาติมนุษย์จะรักการเป็นอิสระความปรารถนาความสุข การหวังผลประโยชน์คนทำให้เกิดเป็นการแก่งแย่งอันเนื่องมาจากมนุษย์นั้นมีคณาตามที ฮอบส์กล่าว ฮอบส์ เห็นว่าจากสภาพความโหดร้ายที่เป็นเหตุของสงครามอันเป็นสิ่งที่ทำให้ทุกคนต้องป้องกันตนเองผู้ที่มี อำนาจก็จะสามารถสร้างความมั่นคงของสังคมหรือรัฐที่จะทำให้สมาชิกเกิดความสุขแท้จริง “ความปรารถนาส่วนตัว (Personal desire) ในการสร้างอำนาจให้ตนเองชีวิตทุกชีวิตปรารถนาสิ่งที่ดีให้กับตน ซึ่งจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย”^๕ การสร้างมิตรไมตรีนั้นเป็นการเชื่อมโยงไปสู่ความสงบในสังคมแต่ทุกคนต่างก็มีวิธีการที่ต่างกันตามลำดับของหน้าที่ในสังคมแต่รวมเป็นความปรารถนาเพื่อตนเอง ส่วนความปรารถนาส่วนรวม (Impersonal desire) เป็นความต้องการทางสังคม เน้นการดำรงชีวิตให้เป็นที่ยอมรับนับถือ อยากดี อยากเด่น มีความเป็นอยู่ดีกว่าบุคคลอื่นการทำงานเพื่ออุทิศตัวให้กับส่วนรวมโดยถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งแม้ว่าการกระทำนั้น “ทุกคนมุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน”^๖

ส่วนในสังคมของ พุทธปรัชญาเถรวาท แม้ว่าจะแสวงหาความสุขทางกายแต่ว่าความสุขนี้เป็นความสุขที่ไม่ได้พอกพูนด้วยคณาเป็นความต้องการที่ทำให้จิตใจมีความสุขความเห็นแก่ตัวนี้เองที่มนุษย์หลีกเลี่ยงหนีต่อกิเลสเพื่อความอยู่รอดและความปลอดภัยสิ่งเหล่านี้นับเป็นพื้นฐานที่จะสามารถทำให้ชีวิตรอดปลอดภัยและยังสร้างความสุขให้กับตนเมื่อธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องดิ้นรนจึงได้นำมาพิจารณาเพื่อกำหนดจุดหมายทางการศึกษาของพระพุทธศาสนามี ๒ ประการ^๗ คือ ๑) มนุษย์ประกอบไปด้วยร่างกายและจิตใจ ความต้องการทางร่างกาย จึงเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ มนุษย์ต้องกินต้องใช้ ปัจจัย ๔ เป็นหลักสำคัญที่มนุษย์ต้องการ การพัฒนาร่างกาย แม้ว่าจำเป็นแต่ก็มีใช้ธรรมชาติส่วนเดียวของมนุษย์ มนุษย์ยังมีธรรมชาติอีกส่วนหนึ่งคือจิตใจ ที่จะทำให้มนุษย์พูด และทำดีหรือชั่ว ตามที่ได้รับการอบรมมา ๒) มนุษย์แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็น ความคิด ความเชื่อ วาจา ความประพฤติ ทั้งความพอใจ ไม่พอใจในสิ่งต่างๆสติ ปัญญา ความสามารถทางกาย

^๕ Thomas Hobbes. *Leviathan*, ed, CB Mopherson, P. 184.

^{๖๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*, หน้า ๒๐๕.

^{๖๗} ปรีชา ช้างขวัญยืน, *ทรงสนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สยามคัลติวาทสัน จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

สุขภาพ ตระกูล เชื้อชาติ แต่ทว่าแม้มนุษย์ จะต่างกันแต่สิ่งเหล่านี้ มนุษย์ก็มีส่วนที่เหมือนกัน คือ มีความทุกข์ และตกอยู่ในกฎแห่งธรรมชาติซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่ากฎแห่งกรรม

ดังนั้น ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของ โทมัส ฮอบส์ กับสังคมพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า มีความต่างกันในด้านความปรารถนาชีวิตของตนความต้องการขั้นปฐมภูมิ (Primary) อันเป็นความต้องการทางชีววิทยาหรือเป็นความต้องการทางกายภาพเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานอันดับแรกหรือขั้นต่ำสุดของมนุษย์ซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เพื่อการมีชีวิตอยู่และเป็นมาแต่กำเนิด ในฐานะที่เป็นอินทรีย์ทาง กายภาพที่เป็นแรงขับ เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นเองของสิ่งมีชีวิตเพื่อความอยู่รอดของตน ธรรมชาติไม่มีเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัวนั่นเอง^{๑๒} ในความต้องการพื้นฐานที่สิ่งมีชีวิตต้องการ “เป็นการมองโลกทางชีวภาพเป็นกระบวนการแรกคือการที่แต่ละคนต่างก็พยายามที่จะดำรงตนต่อไป”^{๑๓} เพื่อเหมาะสมแก่ความอยู่รอด โลกทางชีวภาพ คนเรายังมีฐานะที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือการเป็นสมาชิกของโลกที่เป็นความปรารถนาความสุขในชีวิตนั่นเอง

๔.๒ เปรียบเทียบลักษณะของความเห็นแก่ตัว

๔.๒.๑ ลักษณะที่ตนเองได้ประโยชน์ และ การเบียดเบียน

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

จากบทที่ ๒ และบทที่ ๓ ผู้วิจัยกล่าวถึงลักษณะความเห็นแก่ตัวที่ตนได้ประโยชน์และการเบียดเบียนจึงได้นำมาเปรียบเทียบกัน ฮอบส์ มองว่าการมุ่งแต่ประโยชน์ตนเป็นสาเหตุทำให้เกิดการรุกราน ประโยชน์ตนนั้นเป็นลักษณะการได้มาเพื่อตนเองจึงทำให้เกิดการเบียดเบียนกันจะมีการแก่งแย่งและทำให้มีการได้เปรียบเสียเปรียบเกิดเป็นความคิดที่แตกต่างกันเมื่อความคิดต่างกันเกิดความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายจึงทำให้เกิดการชิงชัยเพื่อตนเองเป็นผู้ครอบครอง มีการแข่งขันกันเพื่อให้ตนเป็นเจ้าของเกิดการแบ่งออกเป็นฝ่าย ลักษณะผู้ที่เห็นแก่ตัวนั้นจะแสดงออกอย่างไรอย่างหนึ่งซึ่งต่างจะมีวิธีการที่ต่างกันจึงก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิและรุกรานซึ่งกัน

^{๑๒} Charles Darwin, *The Origin of Species*, New York: Penguin Books, 1983. Chapter 3.

^{๑๓} สมภาร พรหมทา, *ทุกข์ในพุทธปรัชญา*, หน้า ๘๑

ฮอบส์ เห็นว่าการให้มนุษย์มีอำนาจนั้นนำไปสู่ปัญหาการตัดสินว่าการกระทำนั้น ผิด หรือ ถูก สังคมจึงต้องสร้าง ความยุติธรรม (Justice) เพื่อเป็นรากฐานของความเจริญ สังคมใดก็ตามที่ขาด ความยุติธรรมไม่อาจก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้ ไม่ว่าจะเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคมหรือ สภาพทางจิตใจ トラบไตท์คนในสังคมยังไม่วางสิ่งต่าง ๆ ยังยึดมั่น เกี่ยวกับฐานะ ความรวย ความ จน ยศ เกียรติออกไป トラบไตท์นั้นก็จะไม่มีความยุติธรรมเกิดขึ้น กฎหมายสร้างความเสมอภาคถ้าทุกคนกระทำตามกฎหมาย “ในที่ที่ไม่มีกฎหมายจะไม่มีมีความยุติธรรม”^{๑๔} ความยุติธรรมมาจากการ ปฏิบัติตามหน้าที่ของคนในสังคมให้ประสานกลมกลืนกัน ไม่มีการแบ่งชนชั้นใดๆ มีความเท่าเทียมกัน ทุกคนมีโอกาสเสมอกัน ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ “การตัดสินคดีความตัดสินโดยไม่ลำเอียง”^{๑๕} ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกัน “คนที่เสียเปรียบจะต้องได้รับการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถ แข่งขันกับคนที่ได้เปรียบ”^{๑๖} เดือดร้อน “เสรีภาพของแต่ละคนจึงต้องมีขอบเขต และขอบเขต ดังกล่าวนี้ทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครมีเสรีภาพกว้างหรือแคบกว่าใคร”^{๑๗} กลายเป็น ปัญหาที่ยอมรับกันว่าสัตว์ประเสริฐสามารถรังแกสัตว์ที่มีสติปัญญาต่ำกว่าหรือมีกำลังน้อยกว่า

ส่วนสังคมพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า ลักษณะการอยู่ร่วมกันนั้นผลประโยชน์นั้นจะ นำไปสู่การ ชิงชัยหรือการขัดแย้งอันเกิดจากความไม่ยุติธรรมเป็นการสร้างความต่างในด้าน ความคิดของคนในสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคมคือการเอื้อเพื่อเอื้อแก่ “การไม่เบียดเบียนการ กระทำใดที่ทำแล้วไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่นทั้งไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง การ กระทำนั้นเป็นความดีมีความสุข”^{๑๘} การที่ไม่เบียดเบียนรุกรานกันเกิดความไม่ชอบธรรมไม่มี คุณธรรมแสดงความเห็นแก่ตัวเป็นความทุกข์ทำให้มนุษย์ต้องต่อสู้เพื่อความถูกต้องตาม แนวความคิดตน “การกำจัดความเห็นแก่ตัวในการอยู่ร่วมกันในสังคมจัดว่าเป็นความดีอันแท้ แท้จริง เพราะสามารถให้ความสุขอย่างยิ่ง”^{๑๙} โดยปกติความสุขที่ปราศจากความเห็นแก่ตัวจะ

^{๑๔} Thomas Hobbes, *Leviathan*, p. 188.

^{๑๕} นายอริราช มณีภาค, “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับ กระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๗.

^{๑๖} สมภาร พรหมทา, *ปรัชญาสังคมและการเมือง*, หน้า ๑๑.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒.

^{๑๘} ฟั้น ดอกบัว, *ศาสนาเปรียบเทียบ*, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๘๖.

^{๑๙} บุญมี แทนแก้ว, *จริยศาสตร์ (Ethics)*, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๔.

สามารถปลดปล่อยความยุ่งยากทางสังคมการกระทำที่เป็นไปตามกติกาเป็นความสุขที่มีคุณค่าและมีคุณค่า เป็นความบริสุทธิ์ไม่มีโทษต่อทางด้านจิตใจเกิดความเป็นธรรมสร้างความสำเร็จซึ่งส่งผลในการชำระล้างภายในจิตใจเกิดความสุขทางจิตใจเป็นการทำลายล้างอกุศลธรรม (ความชั่ว) ซึ่งเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ นอกจากนี้ ในสังคมปัจจุบันที่กำลังมีแต่ความแตกแยกทางความคิดแตกแยกทางด้าน การกระทำ ต่างก็เรียกร้องความยุติธรรม ความเป็นธรรม

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ เห็นว่า สภาพะธรรมชาติ เมื่อยังไม่มีรัฐหรือประชาคมการเมืองสังคมมนุษย์ต่างมุ่งหวังในผลประโยชน์แย้งชิงระหว่างกันและกัน “เขา กลายเป็นศัตรูกัน” ทุกคนต่อสู้กันตลอดเวลา คนเราตกเป็นทาสของความกลัวความคิดเห็นที่ต่างกัน เหตุผลต่างกันก่อให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องของประโยชน์ตนสร้างปัญหาให้กับสังคม จำเป็นต้องมี โครงสร้างของสังคมคือ มีระบบการของรัฐการบริหารการปกครอง ต่างทำตามหน้าที่ การปกครองกระทำโดยรัฐที่มี “ความชอบธรรมในการปกครองในที่นี้โดยผ่านทฤษฎีสัญญาสังคม ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ระหว่างการปกป้องคุ้มครองและการเชื่อฟัง”^{๒๐} การแข่งขันก็ต้องเชื่อฟังใน กฎเกณฑ์นั้น ๆ

การที่ทุกคนต่างมุ่งแต่ประโยชน์ของตนนั้นจะไม่ทำตามกติกาต่างก็จะรุกรานซึ่งกัน และกัน โครงสร้างของสังคมเป็นสิ่งที่สามารถควบคุมให้ทุกคนได้รับความยุติธรรมในเรื่องของ ผลประโยชน์ สังคมที่มีผู้นำที่สามารถให้สมาชิกปฏิบัติตามกฎอย่างเคร่งครัดสมาชิกมีความสุข ได้รับประโยชน์ความร่วมมือยอมเกิดขึ้น “รัฐถูกสร้างขึ้นมาอย่างดีเท่าใด กิจสาธารณะก็จะยิ่ง สำคัญกว่ากิจส่วนตัว”^{๒๑} นี้คือความเข้มงวดของกฎที่สมาชิกในรัฐที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขแต่ถ้า สมาชิกไม่กระทำตามหรือการปล่อยให้กฎหย่อนยานเพราะรัฐไม่มองเรื่องความสุขของสมาชิกก็จะ ทำให้สมาชิกหย่อนยานเพิกเฉย ในสังคมขาดความเป็นระเบียบเกิดการรุกรานไม่รักษากฎที่เกิดจาก การเบียดเบียนผู้อื่น ถือเป็นการใช้เสรีภาพเกินขอบเขต เช่น นายขาเป็นนักฟุตบอลทีม A นายดำ เป็นนักฟุตบอลทีม B ทั้งสองแข่งขันกันเพื่อให้ทีมของตนชนะแต่ในขณะที่การแข่งขันทั้งนาย ขาวและนายดำต่างก็ได้รับบาดเจ็บทั้งคู่เพราะกระทำผิดกติกา และในที่สุดทั้งสองก็ได้รับ

^{๒๐} Thomas Hobbes. *Leviathan*, pp. 183-184.

^{๒๑} วิชาดา กิตติโกวิท, แปล, *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*, โดย ฉอง ฉากส์ รัสโซ พลเมืองแห่งเจนีวา, (กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ท เพรส บริษัท จำกัด.๒๕๕๐), หน้าที่ ๑๔๗.

ใบแดงอีก เขาถูกไล่ออก จากการเล่นฟุตบอลในคราวนั้น ต่างมุ่งหวังในผลประโยชน์ของตนเอง เป็นลักษณะของการต่อสู้เป็นการกระทำที่จะทำให้คนได้รับประโยชน์แต่เป็นการกระทำที่ผิดกติกา

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าผลประโยชน์สามารถสร้างความเจริญให้กับคน บุคคลจะต้องมีความซื่อสัตย์ต่างรู้ในหน้าที่และการรักษาประโยชน์ที่ เป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากขาดความซื่อสัตย์ แล้ว สังคมจะมีแต่ความวุ่นวายไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน เกิดความไม่สงบไปทั่ว ไม่รู้สิ่งไหนจริง สิ่งไหนเท็จ ความซื่อสัตย์ระดับบุคคลก็จะกลายเป็นคนไม่น่าเชื่อถือมีปัญหาอยู่ตลอดเวลา ไร้ซึ่งเกียรติภูมิ เป็นที่ดูถูกได้ ซึ่งความซื่อสัตย์ที่ว่านี้ รวมไปถึงการมี สัจจะ พุคจริงทำจริง ไม่โกหก หรือพูดเหลวไหล พูดคำไหนเป็นคำนั้น คนเช่นนี้ไปที่ใด ย่อมเป็นที่เคารพนับถือว่าเป็นคนมีเกียรติ ศักดิ์ศรี เป็นข้อสำคัญ ถ้าทุกคนทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมจะทำให้สังคม และประเทศชาติมีความมั่นคง สงบสุข อันมีผลดีต่อประชาชนในสังคม

การไม่เบียดเบียนเป็นอกุศลเป็นความสุขเกิดขึ้นที่จิต เพราะหากจิตของเราสะอาด คือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือไม่เบียดเบียนตนเอง จิตของเราก็มีต้องไปกังวลให้เกิดทุกข์การเช่นฆ่าถือ เป็นบาป เป็นโทษ ไม่ก่อประโยชน์ เป็นบาปอกุศลต่อตนเองและผู้อื่น “การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว”^{๒๒} ตามที่พระพุทธภาษิตที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อภยะปาชฉัง สุขัง โลเก แปลว่า การไม่เบียดเบียนกันเป็นความสุขในโลก” การไม่เบียดเบียนกัน ไม่รุกรานกันก่อให้เกิดความสุขต่างจะมีความรักกัน มีความเมตตาต่อกัน ความรักเป็นพื้นฐานของชีวิตที่อยู่ร่วมกันในสังคมผู้นั้นย่อมมีทุกข์ เราเบียดเบียนเขา จิตของเรานั้นก็ย่อมมีทุกข์ แต่หากเรา ละจากการเบียดเบียนได้ จิตของเราก็จะผ่องใส ไม่มีวามอง ไม่ติดอยู่ในกิเลส การเบียดเบียนซึ่งกัน และกันเป็นบาปทำให้ผู้กระทำมีจิตใจเศร้าหมองเป็นทุกข์

ดังนั้นประโยชน์ตนเองและความเบียดเบียนในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับ พุทธปรัชญาเถรวาทมีความต่างกันการใช้หลักการของความยุติธรรมอยู่ที่กฎกติกาทางสังคม เนื่องจากคนในสังคมมีอยู่หลากหลาย การที่จะทำให้เห็นพ้องต้องกันทั้งหมด เป็นการยาก ผู้ปกครองต้องใช้หลักธรรมของผู้ปกครองรัฐสร้างความสุขให้กับคนในรัฐซึ่งเป็นการใช้อำนาจ ธรรมทางการเมืองความหมายของคำว่าธรรมในทางการเมืองเป็น ๔ ประการ^{๒๓} คือ รัฐต้องทำให้ ประชาชนมีความสุขด้วยธรรม (ความเสมอภาค) โดยธรรม (ความยุติธรรม) อันเป็นธรรม (มีความถูกต้องตามระบบการบัญญัติกฎ ไม่เป็นการทำลายเสรีภาพของประชาชน) และตามธรรม

^{๒๒} บุ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓/๕๐.

^{๒๓} พระมหาอุทัย ญาณธโร, พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมือง, หน้า ๑๑๕.

(ตามขอบเขตอำนาจแห่งรัฐที่ได้รับการเห็นชอบโดยประชาชน^{๒๔} ซึ่งในหลักของการปกครองของสังคมแต่ละสังคมจะคำนึงในหลักความเป็นธรรมและความชอบธรรมในสังคม

๔.๒.๒ ลักษณะที่เป็นโทษต่อผู้อื่นและความสำคัญตน

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เห็นว่า หากพฤติกรรมที่มนุษย์เอาแต่ประโยชน์ตนยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเอาความคิดเห็นตนเพียงฝ่ายเดียวสิ่งที่ตามมาคือการขัดแย้งกันมนุษย์จะไม่มีทางปกป้องคุ้มครองตนเองได้จากศัตรูหรือจากการเบียดเบียนได้โดยการที่บุคคลมาอยู่ร่วมกันต่างจะมีกิจกรรมที่จะต้องปฏิบัติร่วมกันการใช้สิ่งที่เป็นของส่วนรวมร่วมกันทุกคนมีความต้องการให้ตนได้ประโยชน์การใช้ของร่วมกันในที่สาธารณะหรือสถานที่ต่างๆการลัดคิว การลัดชั้นตอนการฝ่าฝืนกฎระเบียบในขณะที่คนอื่นทั่วไปต้องรอตตามขั้นตอน ตามกฎระเบียบที่ถูกวางไว้ “การผิดกติกาถือได้ว่าอสุจริตกรรม และนิยามของความ อสุจริตกรรมก็ไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากการไม่กระทำตามกติกาและอะไรก็ตามที่ไม่ อสุจริตกรรมก็ถือว่าอสุจริตกรรมความมักง่ายที่เกิดขึ้นเป็นลักษณะที่ตนเองได้ประโยชน์เป็นโทษต่อผู้อื่นโดยไม่คำนึงว่าบุคคลอื่นที่กำลังปฏิบัติตามกฎระเบียบจะมีความเดือดร้อนหรือไม่ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ “การมีความสามารถเท่าเทียมกันเช่นนั้นก่อให้เกิดปัญหานำไปสู่ความไม่มั่นใจเกิดการทะเลาะกันหรือเกิดการขัดแย้งเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการทำให้ต้องรุกรานโดยใช้ความรุนแรงหรือเกิดความจำเป็นที่ต้องป้องกันตนเองให้ปลอดภัย”^{๒๕} ฮอบส์ให้ทรรศนะสภาพธรรมชาติ(State of Nature) โดยปราศจากกฎหมายต่างจะใช้เสรีภาพตนสร้างสิ่งที่ไม่มีการเบียดเบียนในสังคมก่อให้เกิดโทษต่อผู้อื่น เพราะมนุษย์นั้นเพียงอยู่ภายใต้กฎของธรรมชาติ “ทุกคนจึงมีสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติเท่าเทียมกัน(Natural Right)^{๒๖} มนุษย์ไม่อาจจะควบคุมความเป็นไปในสภาวะตามธรรมชาติต่างรักษาสิทธิของตน ทุกคนต่างก็เป็นปัจเจกชนไม่สามารถควบคุมการละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ซึ่งเป็นอันตรายต่อสังคม ดังนั้นการรักษาสิทธิส่วนนี้ของทุกคน

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๘.

^{๒๕} Ibid , PP. 103-112.

^{๒๖} John Dunn, *The Political Thought of John Locke And Historical Account of The*

จึงต้องรวมกันเข้าเป็นพลังอันมหาศาลที่จะใช้รักษาสิทธิของทุกคนโดยผ่านรัฐ ผู้ที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นจึงถูกลงโทษด้วยพลังอันเป็นอำนาจของรัฐนั่นเอง

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า การสำคัญคนว่าคนสำคัญกว่าย่อมจะก่อให้เกิดโทษ และยังส่งผลต่อสังคมทำให้การพัฒนานั้นล่าช้าเช่นการไม่ให้โอกาสผู้อื่นที่มีความสามารถเพื่อให้เกิดการพัฒนาอันเกิดจากการไม่ละวางให้ผู้อื่นก่อนดังนั้นความทะนงตนต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นการพัฒนา “พวกเราทุกคน สามารถเข้าใจธรรมะได้ เพราะธรรมะคือ ที่มาของธรรมชาติ และเราก็เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ ถ้าเราลดความเห็นแก่ตัว ลงมากเท่าไร อ่อนน้อมถ่อมตัว ลงเท่าไร เราก็จะเข้าใจกฎของธรรมชาติ”^{๒๗} ความสำคัญคนที่เกิดขึ้นมีผลทางด้านชีวิตจิตใจ (Mental life) ของเรา “อารมณ์” (Emotions) มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพและความหมายแห่งการดำรงอยู่ของเรา อารมณ์ความรู้สึก (emotions, feeling) ของมนุษย์ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชีวิตทางจริยธรรมสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อารมณ์ความรู้สึกในฐานะองค์ประกอบสำคัญในกระบวนการทางจริยธรรมการขัดเกลา อันปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมต่างๆ จะช่วยให้มองเห็นมิติทางอารมณ์ของมนุษย์ที่มองเห็นวิธีการที่ทำความเข้าใจมนุษย์ด้านจิตใจซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละความคิด วิธีคิดเหล่านั้นย่อมจะช่วยให้เราได้เรียนรู้และเข้าใจผู้อื่น

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ในปรัชญาสังคม โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าการรุกรานเพื่อประโยชน์ตนเองนั้นเนื่องมาจากมนุษย์มีความหวาดกลัวจะไม่ได้รับในสิ่งที่ตนจะได้รับ จึงต้องปกป้องคุ้มครองตนเองคนเราย่อมมีสิทธิต่อต้านและตอบโต้การกระทำที่เป็นภัยต่อผลประโยชน์ตนเองมีสิทธิปฏิเสธการทำลายและปกป้องชีวิตคนเรามีเสรีภาพในตนเองแม้จากการคุกคามที่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะข้อตกลงใด ๆ ที่ไม่มุ่งต่อการคุ้มครองความปลอดภัยของคนเราย่อมเป็น โฆษณะ ดังนั้นจะสั่งให้เขาทำร้ายหรือกล่าวหาตัวเองไม่ได้ คนเราย่อมมีเสรีภาพที่จะไม่เชื่อฟัง ถ้าองค์อธิปัตย์คุ้มครองตัวเขาไม่ได้เขาก็ไม่ต้องเชื่อฟังอีกต่อไป^{๒๘} เป็นการป้องกันการถูกรุกราน เพื่อความปลอดภัยในชีวิต ฮอบส์ไปยึดมั่นและยอมให้มีบุคคลคนเดียวมีอำนาจตัดสินใจสูงสุด อำนาจบังคับที่เข้มแข็งเพียงหนึ่งเดียวจะทำให้สังคมของปัจเจกบุคคลอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติได้รับความปลอดภัยมีต้องมีความหวาดระแวงแต่

^{๒๗} ศ.ศิริรักษ์, ทางออกของสังคม, ปาฐกถาในงานเวทีประชาทรศน์ ณ ศูนย์ศึกษาธิการ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๗, (อัคราณา)

^{๒๘} Thomas Hobbes. *Leviathan*, PP. 159-167.

เมื่อถึงเวลาการเปลี่ยนแปลงบุคคลก็จะเกิดรูปการบริหารใหม่มีการปรับเปลี่ยนผู้บริหารตลอด ผู้ปกครองมักลืมนึกว่าตนเป็นผู้รับใช้กฎหมายและจะทำหน้าที่นั้นเพียงระยะหนึ่ง ไม่ใช่หน้าที่อยู่ตลอดหรืออยู่เหนือกฎหมายเสมอไป อุปสรรคสำคัญที่สุดที่ต้องปรับเปลี่ยน ผู้ปกครองปกครองโค ทำให้ขาดความต่อเนื่อง”^{๒๕}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า ปัญหาความเป็นอยู่ของสังคม เน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจ เป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต และศาสนาให้เราเข้าใจ การดำเนินชีวิตให้ดีที่สุดในได้อย่างไรเป็นประโยชน์แก่คนเราได้อย่างไร มีลักษณะเป็น “คำสอนให้ปฏิบัติ” ส่งเสริมให้รู้เพื่อนำไปปฏิบัติ เน้นหลักปฏิบัติ เพราะจุดหมายสูงสุดของการรู้แจ้งตน (Self-realization) จึงกล่าวได้ว่าพุทธศาสนามีลักษณะเป็นปรัชญาชีวิตในปรัชญาความเห็นแก่ตัวความปรารถนาของมนุษย์มีอยู่ ๒ ประการหลักคือ ประการแรก ความสำเร็จในทางโลก ซึ่งส่วนเป็นเรื่องทางกาย และประการที่สอง ความสำเร็จในทางธรรม เช่น มีความสุข สบายใจ ไม่ทุกข์ใจ ไม่เดือดร้อนรำคาญใจ ล้วนแล้วเป็นเรื่องที่ใจคนส่วนใหญ่จะวิ่งหาความสุขทางโลกกันชั่วชีวิตแล้วก็พบว่าทำไมถึงหาจุดที่พอไม่ได้สักที ในที่สุดเขาก็เสียชีวิตไปโดยไม่พบความสุขที่แท้จริงความสุขจากความสำเร็จทางโลกที่เป็นอนิจจังและปราศจากความสุขทางใจซึ่งไม่เคยแสวงหาเลย

ดังนั้นความสำคัญของการกระทำที่เป็นโทษต่อผู้อื่นมีความแตกต่างในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์กับ พุทธปรัชญาเถรวาท ตามทฤษฎีของนักปรัชญาถือว่า มีความแตกต่างได้ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) จุดประสงค์ สังคมของโทมัส ฮอบส์เป็นสังคมการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดปลอดภัย แสวงหาอำนาจสร้างความมั่นคงต่อชีวิตในการพัฒนามุ่งสู่ความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม ส่วนในสังคมของพุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งหาความสุขทางกายและทางใจมุ่งที่การพัฒนาทางด้านจิตใจ ๒) เกณฑ์และหลักการอยู่ร่วมกันอยู่ที่การประพฤติปฏิบัติตามสัญญาที่ทุกคนได้กระทำร่วมกัน ๓) หลักเกณฑ์การตัดสินของสังคมต้องมีในประชาคมการเมืองเท่านั้นเป็นอำนาจและเครื่องมือลงโทษผู้กระทำผิด

^{๒๕} วิชาดา กิตติโกวิท แปล, สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง, หน้าที่ ๑๒๖.

๔.๒.๓ ลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น และความทะนงตน

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

สังคมของ โทมัส ฮอบส์เป็นการเมืองการปกครอง เป็นกลุ่มเกี่ยวกับการใช้อำนาจ เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นประโยชน์ต่อบุคคลในสังคม และกำหนดสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ทุกสังคมจะต้องมีสถาบันการเมืองการปกครอง จัดระบบโครงสร้างเพื่อควบคุมดูแลให้ผู้คนในสังคมให้ได้รับความสุข โดยทุกคนปฏิบัติตามบรรทัดฐาน มิฉะนั้นจะเกิดการไร้ระเบียบ ถ้าไม่มีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ก็ยากที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดต่อกัน สังคมอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขแล้ว ยังมีผลต่อการที่จะธำรงอธิปไตยของสังคมโดยส่วนรวมให้ได้รับความปลอดภัยเป็นประโยชน์ต่อทุกคนในสังคม อันเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองจะต้องทำดูแล โดยการเสียสละที่สูงมากแต่เนื่องจากต้องใช้อำนาจจึงทำผู้ปกครองเกิดความทะนงตนในหน้าที่

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า มนุษย์ต้องรู้จักสร้างความคิด“เนื่องจากความคิดไม่ได้ดี เพราะธรรมชาติ แต่ได้มาจากการเรียนรู้ ความรู้คือความคิด”^{๓๐} การสร้างคุณธรรม “ของคน ถือว่า เป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เราได้มาซึ่งสิ่งที่ดีในอนาคต”^{๓๑} คุณธรรมรู้จักละและปล่อยวางเสียสละในการทำงานต่อส่วนรวมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อทุกคนในสังคม สิ่งที่มีมนุษย์สมมติทำให้มนุษย์ทะนงตนอยากไม่จบสิ้นแก่งแย่งในอำนาจนั้นๆ การอยู่ร่วมกันต้องเสริมสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์สิ่งดีงาม ปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันให้เกิดความสันติ ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงหลักธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติตนสำหรับทุกคนที่มีความรักให้เกิดความดีต่อกัน เราเรียกหลักธรรมดังกล่าวนี้ว่า “ฆราวาสธรรม ๔” เป็นคำสอนของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมอบเป็นหลักคำสอนสำหรับผู้ครองเรือนได้ปฏิบัติ เพื่อเสริมให้มีมีความสุขในชีวิตยิ่งขึ้น ประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ข้อ ได้แก่

๑. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจต่อบุคคลที่รัก การคบหาสมาคมระหว่างบุคคลในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใดจำเป็นต้องมีหลักธรรมสัจจะซื่อสัตย์ด้วยเสมอเพราะการแสดงออกซึ่งความซื่อสัตย์และความจริงใจต่อบุคคลที่เรารู้จักถือเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้าง

^{๓๐} Plato, **The Republic of Plato**, Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. (New York: Basic Book. Inc; 1968), P. 505.

^{๓๑} ทินพันธุ์ นาคะตะ, **ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**, หน้า ๕๘.

ความสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งจะส่งผลว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะสามารถสานต่อในระยะยาว สำหรับผู้มีมิตร จะต้องมีความซื่อสัตย์และความจริงใจ ให้แก่กัน

๒. ทมะ เป็นการฝึกข่มใจระงับความรู้สึกต่อเหตุบกพร่องของกันและกัน รู้จักฝึกฝนปรับปรุงตน แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับนิสัยและอัธยาศัยให้กลมกลืนประสานเข้าหากันได้ ไม่เป็นคนถือด้านเอาแต่ใจและอารมณ์ของตน เพื่อที่จะทำให้เรายอมรับในจุดเด่น และข้อบกพร่องของตัวบุคคลรอบข้าง

๓. ขันติ ความอดทน อดกลั้น การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมนอกจากจะต้องมีความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และความเข้าใจกันแล้ว จะต้องมีความอดทนอดกลั้น เพราะการอยู่ร่วมกันนอกจากจะมีข้อขัดแย้งแตกต่างทางด้านอุปนิสัยการอบรม ประสบการณ์เดิม บางคนอาจมีเหตุล่อลวงเกินรุนแรง ซึ่งอาจเป็นถ้อยคำหรือกิริยาอาการ จะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดเหตุเช่นนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะต้องรู้จักอดกลั้นระงับใจ ไม่ก่อเหตุให้เรื่องลุกลามขยายความร้ายทางสังคม

๔. จาคะ ความเสียสละ ให้เผื่อแผ่แบ่งปันการ ให้นในที่นี้ มิใช่หมายถึงแต่เพียงการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของอันเป็นเรื่องที่มองเห็นและเข้าใจได้ง่ายๆ เท่านั้น แต่ยังหมายถึงการให้น้ำใจแก่กัน การแสดงน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกัน ตลอดจนการเสียสละความพอใจและความสุขส่วนตัว ขวนขวายช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแล เป็นที่พึ่งอาศัย เป็นกำลังส่งเสริม หรือช่วยให้กำลังใจได้โดยประการใดประการหนึ่ง ตามความเหมาะสมรวมความว่า เป็นผู้จิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ ไม่คับแคบเห็นแก่ตัว

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เห็นว่า อำนาจ เป็นเครื่องมือที่สามารถบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความต้องการของตน การมีอำนาจในหน้าที่จึงสามารถสร้างประโยชน์ในสังคมและบุคคลในสังคมสามารถควบคุมสิ่งต่างๆ ได้ ก่อให้เกิดความสงบ มิให้เกิดการรุกรานซึ่งกันและกัน อำนาจสามารถทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ ในเมื่ออำนาจสามารถบันดาลได้ทุกสิ่งดังที่สังคมเชื่อ “ต่างจะแย่งชิงและ ปกป้องอำนาจตนไว้ บุคคลถูกผลักดันให้แก่งแย่งชิงกันด้วยสภาวะทางจิตใจ ๓ ประการคือ แย่งชิงกัน หวาดระแวงกัน และการแสวงหาชื่อเสียงเกียรติยศ”^{๓๒} ประการแรก ทำให้มนุษย์รุกรานเพื่อผลประโยชน์ ประการที่สองเพื่อความปลอดภัยและประการที่สามเพื่อ

^{๓๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ปรัชญาการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.(กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์), หน้า ๒๖๒.

ชื่อเสียงเกียรติยศ ประการแรกใช้ความรุนแรงเพื่อให้ตนเป็นเจ้าของบุคคลอื่น เหนือภรรยา บุตร และวิวกวายของมนุษย์ผู้อื่น ประการที่สองเพื่อปกป้องสิ่งเหล่านี้และประการที่สามเพื่อสิ่งเบ็ดเตล็ดอย่างอื่นเช่นถ้อยคำที่ไพเราะมีความเห็นที่ต่างออกไป^{๓๓} การให้ทุกคนมองตนด้วยความเคารพเลื่อมใสมนุษย์พยายามที่จะหาถ้อยคำเพื่อที่จะเรียกตนเองว่า “มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ”^{๓๔} หรือ “มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วเป็นสัตว์การเมือง”^{๓๕} ในสังคมมีปัญหาความขัดแย้งกันทางด้านการกระทำ เพราะในสังคมปัจจุบันยึดหลักกฎหมายในการดำเนินชีวิตเป็นหลักซึ่งไม่ได้คำนึงถึงหลักคุณธรรมจริยธรรม คนจะมีคุณธรรมจริยธรรมเพราะมีแรงจูงใจ^{๓๖} ในการดำเนินชีวิต และในปัจจุบันจะใช้หลักการดำเนินชีวิตแบบผลประโยชน์มากกว่า ลักษณะของเกียรติศักดิ์ในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑) ความตระหนี่ คือ เป็นความชั่วอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ผู้ปกครองมั่นคงอยู่ได้ และเห็นว่าความโอบอ้อมอารีเป็นของอันตราย แต่ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในด้านความโอบอ้อมอารี

๒) ความเมตตาและความโหดร้าย คือ ผู้ปกครองควรระวังไม่ใช้ความเมตตากรุณาไปในทางที่ผิด ถ้าใช้ความทารุณโหดร้ายเพื่อสร้างระเบียบในเมืองให้คนมีความสามัคคีและนำมาซึ่งสันติภาพก็ไม่ใช่ไร ผู้ปกครองจึงไม่ต้องห่วงหรือกังวลต่อการถูกกล่าวหาว่าโหดร้าย หากสิ่งนี้ทำให้ผู้อยู่ใต้ปกครองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและภักดีได้ โดยเฉพาะผู้ปกครองใหม่ไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการมีชื่อเสียงทางด้านโหดร้ายได้ การโหดร้ายเป็นเพียงการสร้างความปลอดภัยมากกว่าความเกลียดชังมนุษย์สามารถทำอันตรายคนที่ตนรักได้ง่ายกว่าทำอันตรายคนที่ตนกลัว และมนุษย์มักเป็นกังวลต่อการที่จะทำตัวให้เป็นที่รักของบุคคลอื่นมากกว่า

๓) การรักษาคำพูดและความซื่อสัตย์ คือ ลักษณะภายนอกของผู้ปกครองนั้นควรจะเป็นคนมีเมตตา ซื่อสัตย์ มีความรักเพื่อนมนุษย์ รักษาคำพูด และเคร่งศาสนา แต่ในใจเขานั้นจะต้องรู้ว่าถ้าจำเป็นจะต้องมีลักษณะตรงกันข้ามได้

^{๓๓} Thomas Hobbes, *Leviathan*, P. 185.

^{๓๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *ธรรมมนุษย์ชีวิตพุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^{๓๕} Aristotle, *Politics (Politica)*, a, translated by Benjamin Jowett, in *Great Books of the western world Vol.9*, 1253 P. 446.

^{๓๖} พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธศาสนากับปรัชญา*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๓), หน้า ๘.

๔) ความระมัดระวังตัวไม่ให้ถูกคนดูหมิ่นและเกลียดชัง คือ ผู้ปกครองยังไม่ถูกคนอื่นดูหมิ่นเกลียดชัง ตราบนั้นเขาจะไม่มีอันตรายจากความชั่วที่ตนได้ทำไว้ สำหรับผู้ปกครองควรจะเลือกทำหน้าที่ที่มี แต่จะทำให้ผู้อื่นนิยมชมชอบ ผู้ปกครอง ควรจะยกย่องพวกขุนนาง แต่ไม่ควรจะทำให้ตนเองเป็นที่เกลียดชังของประชาชน

๕) การสร้างเกียรติยศและชื่อเสียง คือ การสร้างเกียรติยศและชื่อเสียง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ปกครองเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ผู้ปกครองต้องพยายามแสดงให้คนอื่นเห็นว่าเราเป็นคนที่มีความสามารถพิเศษจริงๆ ผู้ปกครองจะต้องเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ถ้าเป็นไปได้ควรเข้ากับฝ่ายที่อ่อนแอ เพราะเมื่อปราบคนที่แข็งแรงได้แล้ว เขาก็หันมาปราบพันธมิตรได้อย่างง่ายดาย ดังนั้นความคิดเห็นทางการเมือง เกี่ยวกับการแก้ไขการประทุมิชอบรุนแรงมาก เขาคิดว่ามนุษย์จะต้องใช้ความรุนแรงเข้าแก้ปัญหาทางการเมืองซึ่งมีรากฐานมาจากความเชื่อของเขาที่ว่า ลักษณะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความชั่วติดตัวมาแต่กำเนิด^{๓๗}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทหน้าที่ของบุคคลทางสังคมและการสนองความต้องการด้านจิตใจแก่มนุษย์นั้นถือเป็นหน้าที่ ศาสนาเป็นจุดรวมของการเสริมสร้างจิตใจมีศีลธรรมที่มุ่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี เกียรติและศักดิ์ศรีได้จากการเป็นคนดีในสังคมและการสร้างความดีในการอยู่ร่วมกันสร้างประโยชน์สุขต่อส่วนรวมซึ่งตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้ชี้ให้เห็นว่าการที่เรามีความสุขที่แท้จริงคือการทำให้อื่นมีความสุขเท่านั้นวิธีปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนามีกฎเกณฑ์ที่จะสอนให้ทุกคนทำความดีโดยออกมาในรูปแบบของศีลธรรม พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนให้ทำดีไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันไม่ทำร้ายกันไม่สร้างสิ่งที่เป็นบาปที่ก่อให้เกิดทุกข์ ในพุทธสุภาษิตที่ว่า “การไม่ทำบาปทั้งปวง การบำเพ็ญกุศลให้ถึงพร้อม การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว”^{๓๘} เป็นพุทธสุภาษิตที่สอนให้คนทำความดีที่เรารู้จักกันดีว่า “ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว” แต่พุทธสุภาษิตเหล่านี้ไม่ใช่หลักเกณฑ์การตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม การมีชีวิตที่ดีก็คือการมีชีวิตอยู่ในวิถีแห่งการใช้เหตุผลหรือปัญญาแสวงหาความจริง ความดี และความงาม^{๓๙} ทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นความสุข นั่นคือเอกภาพแห่งความสุข ความสมบูรณ์ ความรู้แจ้ง เสรีภาพ สิ่งเหล่านี้เองที่รวมกันเป็นหนึ่ง และถือว่า ความดีสูงสุด ก็คือ สิ่งที่รวมไว้ซึ่งความสุข

^{๓๗} สุลักษณ์ ศิวรักษ์, นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชจำกัด, ๒๕๒๐), หน้า ๑๒๘.

^{๓๘} พุ. ธ. (ไทย). ๒๕/๒๔/๓๓ .

^{๓๙} ดร. ไพฑูรย์ พัฒนาใหญ่ยิ่ง และคณะ, จริยศาสตร์, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑), หน้า ๓๒ .

มนุษย์^{๔๔} จะเห็นว่าวัฒนธรรมของสังคมมนุษย์มีอยู่ ๒ ประการที่จะนำมาพิจารณา คือ ๑) มนุษย์กลุ่มนี้จะมีแนวความคิดที่ไม่สร้างสรรค์ ไม่มีการพัฒนา เป็นมนุษย์ที่อยู่นอกกรอบ ถึงกลับว่าเป็นคนป่าไป ๒) มนุษย์กลุ่มนี้จะมีแนวความคิดที่ตรงกันข้ามกับกลุ่มแรก มีความคิดที่สร้างสรรค์ อยากจะสร้างคนให้อยู่ร่วมกัน เพราะมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ มีวัฒนธรรม ไม่ชอบอยู่คนเดียว^{๔๕} สอบตั้งคำถามว่า ทำอย่างไรจึงจะหลีกเลี่ยงภาวะแห่งสงครามนี้ได้ อะไรคือธรรมชาติของภาวะธรรมชาติอีกทีหนึ่ง ซึ่งสอบก็ให้คำตอบว่าการมีรัฐบาลปกครองนำมาซึ่งความสงบสุขได้ ฉะนั้นถ้าต้องการความปลอดภัยให้ชีวิตและทรัพย์สิน ก็จะต้องยอมรับว่าวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสิ่งจำเป็นที่สังคมจะต้องมีไว้เพื่อคุ้มกันภัยของแต่ละคนการที่เราจะปกป้องคุ้มครองหรือรักษาชีวิตของตนเองได้นั้น จะยึดถือกฎธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียวย่อมเป็นไปได้ เพราะไม่มีใครสามารถควบคุมบังคับคนอื่น ๆ ที่ฝ่าฝืนได้

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า บุคคลที่มีความอ่อนน้อมถ่อมตน มีหลักปฏิบัติที่สอนให้คนเรารู้จักวางตัวให้เหมาะสมลดความเย่อหยิ่งลดความหยาบกระด้างและไม่ให้หลงยึดติดอยู่ในลาภ ยศ อำนาจ และตำแหน่ง พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเราไว้ว่าบุคคลผู้เป็นบัณฑิตถึงพร้อมด้วยศีล ละเอียด มีปฏิภาณไหวพริบประพฤติกถ่อมตน ประพฤตินอบน้อมเป็นปกติ และไม่กระด้างเช่นนั้น ย่อมได้ยศ ... นรชนใดเย่อหยิ่งเพราะชาติ เย่อหยิ่งเพราะโคตร (วงศ์สกุล) แล้วดูหมิ่นคนอื่น ความเย่อหยิ่งนั้น เป็นหนทางของผู้เสื่อมผลที่ปรากฏในสังคมการอยู่ร่วมกันในสังคมปัญหาที่ต่างก็แสวงหาเพื่อสิ่งดีสำหรับตนก่อให้เกิดปัญหาที่มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจอันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวการกระทำใดๆที่เป็นกุศล อกุศลย่อมมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ “ทางพุทธจริยธรรมซึ่งมีความหมายในแง่ลบคือ บาป ชั่ว ผิด อกุศล และในแง่บวกคือ บุญ ดี ถูก กุศล”^{๔๖}

ในสังคมโทมัส ฮอบส์ และสังคมพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนา ผลที่ได้รับนั้นสังคมจะมีผลที่ต่างกัน ในความหมายการพัฒนา จะสามารถตีความหมายได้ ๒ นัย คือ ๑) การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญในด้านวัตถุ รูปแบบ และในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง การพัฒนาความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ ๒) การพัฒนาในแง่ของพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลักของความถูกต้องพอดี ซึ่งให้ผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืน และความ

^{๔๔} พิพัฒน์ พุทธราชาธิ, รัฐกับศาสนา บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๕), หน้า ๗๑.

^{๔๕} มัทนา เกษกมล, ประวัติศาสตร์อารยธรรมตะวันตกยุคโบราณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๗๔.

^{๔๖} ดร. เตือน คำดี, พุทธปรัชญา, หน้า ๑๔๓.

เกือบแก่สรรพชีวิต โดยไม่เบียดเบียนไม่ ทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม เป็นขั้นการพัฒนา
คนอย่างสมบูรณ์แบบ และในขั้นนี้ต้องมีการศึกษาเรื่องศักยภาพของมนุษย์

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ฮอบส์นั้นมองว่าสภาวะตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นย่อมมีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง
ต่างก็กำหนดกฎเกณฑ์วัฒนธรรมของตนเอง ต่างก็เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินความรู้สึกและ
ความต้องการของตนเองต่อผู้อื่น ดังที่ ฮอบส์ได้กล่าวไว้ว่า “สิ่งที่คนเราต้องการย่อมถือว่าดี ส่วนสิ่ง
ที่คนเราเกลียด ถือว่าเลว ซึ่งในสภาวะธรรมชาติแล้ว จะขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลจะตัดสินใจเอาเอง จะ
ไม่มีสิ่งใดดีหรือเลวบริสุทธิ์และไม่มีกฎที่จะใช้ร่วมกันได้”^{๔๗} ฮอบส์กล่าวว่าการที่จำต้องอยู่ใน
สภาวะดังกล่าวนี้เป็นกฎธรรมชาติเช่น การแสวงหาความสุขและป้องกันตนเองทุกวิถีทาง ทุกคนต้อง
สละสิทธิตามธรรมชาติที่จะกระทำอะไร ได้ทุกอย่างแม้แต่การทำร้ายผู้อื่น ต้องทำตามที่ได้ตกลงกัน
ไว้ ควรพยายามทำตัวให้เข้ากับคนอื่นให้ได้ รวมทั้งการรู้จักให้อภัยต่อความขุ่นเคืองต่าง ๆ ละเว้น
การแก้แค้น เพื่อความสงบสุขในอนาคต ไม่ควรแสดงความเกลียดชังคู่มั่นเหยียดหยามผู้อื่น ไม่
ควรถือดี แต่ควรให้การยอมรับนับถือในเรื่องความเท่าเทียมกันที่ได้มาโดยธรรมชาติ^{๔๘}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท มองว่า มนุษย์ทุกคนยึดตนยึดรูปแบบหรือวัฒนธรรมของ
ตนต่างก็จะมีแต่ความทุกข์ เกิดเป็นความต้องการ ตามหลักคำสอนแล้วความทุกข์ความเดือดร้อน
อันมีความโลภ ความโกรธ ความหลง อันได้แก่ ความทุกข์ที่เกิดจากความกลัวจะไม่ได้ในสิ่งที่ตน
อยากได้ ทุกข์จากการที่ต้องดิ้นรนขวนขวายเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ตนอยากได้ เป็นต้น พฤติกรรมในการ
พัฒนาที่เป็นในเชิงบวกจะก่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง จริยธรรม
คุณธรรมโดยที่คนทุกคนมีการประสานกันแล้วมีผลต่อชีวิตในสังคมนั้น ผู้นำสังคม ต้องมีคุณธรรม
มีศีลธรรมกำกับใจตนเองการตัดสินความ ถูกต้อง ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้างที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ
ผู้คนเป็นจำนวนมาก หากผู้นำมีคุณธรรมปฏิบัติตามกฎศีลธรรม ไม่ลำเอียงเข้ากับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
“ซึ่งตรงกับหลัก อินทภาษ คือไม่ให้ผู้พิพากษากะลาเอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง”^{๔๙} คุณธรรม

^{๔๗} Thomas Hobbes, *Leviathan: Or the Matter, Forme and Power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civil*, edited by Michael Oakeshot with an introduction by Richard S.Peters, New York: Collier Books, 1967, PP. 48-49.

^{๔๘} Ibid ,P. 104.

^{๔๙} อธิราช มณีภาค, “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย”, หน้า ๕๗.

ของนักปกครองเป็นสิ่งสำคัญมาก โดยทั่วไปผู้นำมักจะมีสิทธิและอำนาจที่จะสั่งการและดำเนินกิจกรรมของหมู่คณะ สร้างวัฒนธรรมอันดีงามผู้นำปราศจากคุณธรรมแล้ว สมาชิกของหมู่คณะก็จะอยู่ด้วยกันอย่างปราศจากความสงบสุข หมู่คณะเองก็จะไม่เจริญก้าวหน้า ในหมู่คณะใดหมู่คณะหนึ่ง หากมีสมาชิกคนหนึ่งไร้คุณธรรม ผลร้ายที่เกิดขึ้น ตกอยู่กับคนใกล้เคียงไม่ก็คน แต่หากนักปกครองขาดคุณธรรม ผลร้ายจะเกิดกับคนทั้งหมดดังนั้นนักปกครองพึงเว้นความลำเอียงหรือความประพฤติที่คลาดเคลื่อนจากธรรม ๔ ประการ^{๕๐} ได้แก่ (๑) ฉันทาคติ (ลำเอียงเพราะชอบ) (๒) โทสาคติ (ลำเอียงเพราะชัง) (๓) โมหาคติ (ลำเอียงเพราะหลงหรือเขลา) (๔) ภยาคติ (ลำเอียงเพราะขลาดกลัว)

ดังนั้นผลกระทบจากความเห็นแก่ตัวจึงมีความแตกต่างในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ ในสังคมของทั้ง ๒ มีการพัฒนาด้านต่างๆไม่ว่าทางด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านร่างกายเป็นพลังที่ที่เกิดจากความปรารถนาหรือความอยาก (ตัณหา) พลังของจิตหรือกำลังขวัญ มีความกล้า ความรักเกียรติและพลังของปัญญาพลังเหล่านี้ มีอยู่ในทุกคนในขนาดจำนวนที่ต่างกันไป แต่มีพลังอย่างหนึ่งซึ่งที่มักเป็นใหญ่อยู่เสมอคอยควบคุมพลังส่วนอื่นๆเป็นพลังทางจิต “จิตที่เป็นตัวนำทุกสิ่งทุกอย่าง จิตเป็นใหญ่ในทุกสิ่งทุกอย่าง สำเร็จจากจิต ถ้าจิตไม่มีการพูดก็ไม่ดีการกระทำก็ไม่ดีตามไปด้วย ถ้าจิตดีการพูดก็ดีการกระทำก็ดีตามไปด้วย”^{๕๑}

๔.๓.๒ กระทบด้านความมั่นคงของสังคม

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ สิ่งเร้าทางสังคมหรือแรงจูงใจ ที่กระตุ้นพฤติกรรมต่าง ๆ ให้มนุษย์แสดงออกมานั้น โดยมีแรงจูงใจหรือบางสิ่งบางอย่างที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ต้องการของมนุษย์มิใช่เกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีเหตุปัจจัย แรงจูงอันนี้อาจจะเป็นแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับกระบวนการทำงานของจิต หรือเป็นแรงจูงใจที่สัมพันธ์กับสิ่งภายนอก โดยกระบวนการทำงานของจิตที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมตามแนวคิดของ ฮอบส์ แรงจูงใจนั้น เกิดจากตัณหา (หรือกิเลส) คือความทะยานอยากหรือความต้องการในสิ่งต่าง ๆ ถ้าอยากหรือต้องการในสิ่งที่ ถูกต้องจึงามพฤติกรรมที่

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ธรรมมุนฺยวิจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๕๑} บุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑/๒๓.

แสดงออกมาก็เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง สร้างสรรค์ เป็นความเจริญ แต่ถ้าอยากหรือต้องการในทางที่ผิดทำนองคลองธรรม พฤติกรรมที่แสดงออกมาก็เป็นไปในทิศทางที่เสื่อม ทำลายเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม ถือว่า “ค้นหาเป็นแรงจูงใจเบื้องต้นแห่งพฤติกรรมมนุษย์”^{๕๒} แรงจูงใจที่เป็นอำนาจหรือเกียรติที่มนุษย์แก่งแย่งกันเป็นความขัดแย้งกันในสังคมก่อให้เกิดผลกระทบต่อความมั่นคง

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า มูลเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมนั้น ได้แก่ค้นหา และฉันทะ โดยค้นหานั้นมุ่งไปที่ความต้องการสิ่งสำหรับเอามาเสพให้แก่ความรู้สึกของตน หรือสิ่งที่จะปรนเปรอตน เป็นต้น โดยเมื่อมีความอยากเกิดขึ้น ย่อมต้องการสิ่งที่จะมาตอบสนองความอยากนั้น และก่อให้เกิดพฤติกรรมตามมา ซึ่งพฤติกรรมที่มีบ่อเกิดจากค้นหานี้โดยมากมักจะโน้มเอียงไปในทางทำลาย เป็นทุกข์ สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนและสังคม ส่วนฉันทะนั้น คือความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจให้ถึงความสำเร็จ ซึ่งจะก่อให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นไปในทางเน้นเอาคุณค่าแท้หรือสาระให้แก่ชีวิต เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงความต้องการเช่นเดียวกัน แต่เป็นความต้องการความจริง สาระที่แท้จริง พฤติกรรมที่เกิดจากมูลเหตุนี้ย่อมโน้มเอียงไปในทางสร้างสรรค์ ดิغام

ดังนั้น ความเหมือนกันในที่นี้ เป็นความเหมือนกันในส่วนที่ว่าจิตมีกระบวนการทำงานหรือมีแรงโน้มเอียงไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมไปในทิศทางต่าง ๆ กล่าวคือ ทั้งแนวคิดของ ฮอบส์ และตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า พฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมานั้น มีเหตุมีปัจจัยที่ก่อให้เกิด ในช่วงเริ่มแรก พฤติกรรมของมนุษย์อาจเป็นไปตามสัญชาตญาณ เช่น เด็กเอามือไปจับที่ไฟ เขาก็จะร้อนและจะดึงมือออกโดยอัตโนมัติ ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ถือว่าเป็นไปตามสัญชาตญาณ ต่อมาในภายหลังมนุษย์จึงพัฒนาทางด้านพฤติกรรมจากเป็นไปตามสัญชาตญาณ มาเป็นพฤติกรรมที่มีเหตุมีผลมากยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยอาศัยประสบการณ์และถูกฝึกฝนอบรมแนะนำจากพ่อแม่ รวมไปถึงได้รับการกล่อมเกลาจากสภาพแวดล้อมทางสังคม ชุมชน ที่บุคคลแต่ละคนอาศัยอยู่จึงก่อให้เกิดพฤติกรรมไปในทิศทางที่ต่างกัน^{๕๓} ที่สัญชาตญาณได้ว่า มันเป็นทั้งต้นกำเนิด (Source) เนื้อหา (Object) และเป็นทั้ง จุดหมายปลายทาง (Aim) ของพฤติกรรมมนุษย์ ที่กล่าวว่า พฤติกรรมมีต้นกำเนิดเนื่องมาจาก สัญชาตญาณเป็นสภาวะแห่งความตื่นตัว (State of excitation) ภายในร่างกายของมนุษย์ จุดหมายปลายทางของสัญชาตญาณคือ ต้องการการขับเคลื่อนความตื่นตัวนั้นออกไป ในระหว่างการเดินทางจากต้นกำเนิดจนถึงจุดหมายปลายทางนั่นเอง ที่สัญชาตญาณได้

^{๕๒} พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕๐-๔๕๑.

^{๕๓} M.W.Padmasiri De Silva, **Buddhist and Freudian Psychology**, (Colombo, Sri Lanka: Lake House Investments Ltd, 1972), PP. 77-78.

กลายเป็นกระบวนการการกระทำทางจิตไป เราจะมองเห็นภาพของพลังงานที่มีปริมาณ แนนอนจำนวนหนึ่งได้ออกแรงผลักดันมันไป ในทิศทางที่แนนอนทางหนึ่ง^{๕๔}

ข. ประเด็นความแตกต่าง

หากพิจารณาการจัดประเภทพฤติกรรมตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและตามทฤษฎีของฮอบส์อย่างละเอียด จะเห็นว่ามีความแตกต่างกัน โดยเฉพาะความลึกซึ้งและการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ว่าแต่ละประเภทควรมีความโน้มเอียงเป็นไปอย่างไร สามารถพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ไปสู่พฤติกรรมที่พึงประสงค์อย่างไร ในประเด็นนี้ ดูเหมือนหลักคำสอนทางพุทธปรัชญาเถรวาทจะอธิบายได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้นกว่า หรือถ้าพูดอีกแนวหนึ่งก็คือ พุทธปรัชญาเถรวาทเน้นหนักในการจัดประเภทพฤติกรรมของมนุษย์ในภาพรวมทั้งหมด ส่วนแนวคิดฮอบส์ แม้จะมีการกล่าวถึงจิตใต้สำนึกอยู่บ้าง แต่ก็มีกรอบอธิบายในเชิงที่ว่ากระบวนการทำงานเหล่านี้ มีลักษณะเป็นกลไกและเป็นลักษณะตายตัว ทั้งนี้คงจะเป็นด้วยเหตุว่าการอธิบายพฤติกรรมตามแนวของฮอบส์นั้น เป็นการอธิบายโดยยึดหลักวิทยาศาสตร์ ที่ถือเอาว่าการจะอธิบายสิ่งใดจะต้องสามารถพิสูจน์ได้ความรู้เชิงประจักษ์เท่านั้น แต่ถ้าหากมองความใกล้ชิดกันทางด้านความคิดจะเห็นว่าในบรรดานักวิทยาศาสตร์เป็น การอธิบายเรื่อง จิตและพฤติกรรมของมนุษย์

ดังนั้นสิ่งกระตุ้นที่เป็นผลกระทบทางสังคมจึงมีความแตกต่างในปรัชญาของโทมัสฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท การพิจารณาตัดสินใจในทางศีลธรรมจึงจำเป็นถึงความพร้อมหรือสภาพของจิตใจของผู้กระทำในขณะนั้นด้วยซึ่งมีประเด็นที่นำมาพิจารณา ก็คือ

๑. เจตนา (Will) คือ การกระทำโดยเจตนา และเจตนาในที่นี้เกิดจากความต้องการ ความอยากและความปรารถนา

๒. แรงจูงใจ (Motive) ได้แก่ สิ่งจูงใจ ใ้บุคคลกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มิลล์ กล่าวว่าแรงจูงใจคือความรู้สึกที่ทำให้บุคคลลงใจทำ แมคแคนซี กล่าวว่า แรงจูงใจในการกระทำหน้าที่ที่แท้จริงก็คือความรู้เห็นในจุดมุ่งหมายหรือความคิด เกี่ยวกับจุดหมายที่ชัดเจนกรีน กล่าวว่าแรงจูงใจ คือ จุดมุ่งหมายซึ่งชักจูงไปสู่การกระทำที่แท้จริง

๓. นิสัย (Habit) ได้แก่ ผลของการกระทำซ้ำ ๆ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ด้วยความสมัครใจหรือตั้งใจ เมื่อการกระทำใดกลายเป็นนิสัยแล้ว ก็เป็นการกระทำโดยไม่ต้องพยายามหรือตั้งใจ

^{๕๔} Sigmund Freud, *New Introductory Lectures*, Translated by James Strachy, (London : Hogarth Press, 1933), P.125.

๔. อุปนิสัย (Character) ได้แก่ ความโน้มเอียงถาวรของจิตใจ เป็นผลสืบเนื่องมาจากนิสัย และแรงจูงใจอันมีมาอยู่ก่อน

๕. สถานการณ์ (Circumstances) ได้แก่ เหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกระทำของมนุษย์ ซึ่งอาจเป็นบุคคล สังคม และเหตุการณ์ทางธรรมชาติ เป็นต้น^{๕๕}

๔.๔ เปรียบเทียบวิธีการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว

รัฐถือกำเนิดขึ้นมาเพราะมีความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมให้ความสำคัญเน้นเรื่องกฎหมายสำหรับส่วนรวม ทฤษฎีสัญญาประชาคมเน้นในเรื่องของผู้มีสิทธิหรือผู้มีอำนาจในการออกกฎหมาย ด้านการจัดการ หมายถึง การที่มีคนมาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพื่อให้ได้บรรลุ เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ สังคมมีการจัดโครงสร้างที่เป็นระเบียบเป็นสถาบันทางสังคมคือ สังคมแห่ง ความพร้อมเพียงแห่งหมู่คณะ นำความสงบดำรงอยู่อย่างยุติธรรมและอย่างเท่าเทียม

๔.๔.๑ จัดการโดยอาศัยองค์กรสังคม

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

ฮอบส์ มองว่า การจัดการโดยสันติวิธีแม้ ปัจเจบุคคลมีจำนวนมากอยู่กระจัดกระจายกันไปความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นการขจัดความขัดแย้งโดยวิธีประนีประนอมถือเป็นวิธีการที่นำไปสู่ความสงบ การอยู่ร่วมกันทุกคนกระทำเพื่อตน ต่างจึงหันมาร่วมกันทำสัญญาแต่ว่าทุกคนเป็นปัจเจกบุคคลการที่จะใช้อำนาจปกครองนั้น เป็นการตกลงมอบอำนาจนี้โดยตรงอย่างฉลาดแก่ผู้มีอำนาจและให้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนเขาเริ่มด้วยการแต่งตั้งอำนาจเหนือทุกคน พอเพียงที่จะบังคับมนุษย์ให้รักษากฎกติกาและเมื่อนั้นเองด้วยที่ความถูกต้องเหมาะสมเริ่มต้นขึ้น^{๕๖} เป็นการทำสัญญา

^{๕๕} พระสมปอง มนุชชาติ (วงษ์สอาด), “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๕๖} Thomas Hobbes. *Leviathan*, P. 203.

ร่วมกันเพื่อความปลอดภัยและความมั่นคง “อำนาจที่ประชาชนยอมมอบให้นี้ อาจเรียกกลับคืนได้เสมอ”^{๕๗} การทำสัญญากันเป็นการสร้างความสงบโดยวิธีการหาข้อยุติในสัญญานั้นๆ

องค์กรทางสังคมการก่อตั้งจักรภพ ฮอบส์ กล่าวว่าคนที่คนเราจะคุ้มครองรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตนเองนั้น ย่อมไม่เพียงพอที่จะอาศัยการยึดถือเฉพาะกฎธรรมชาติแต่อย่างเดียว เนื่องจากไม่มีอำนาจของส่วนรวมและไม่มีกฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎ ดังกล่าวเพราะคนเราเห็นแก่ตัวต้องการรักษาชีวิตและทรัพย์สินของตนเอง อีกทั้งยังกลัวตายอีกด้วย การที่จะอาศัยการตกลงตามคำพูดโดยไม่ให้กลัวอำนาจบังคับบางอย่างย่อมควบคุมค้นหาต่าง ๆ ของคนเราไม่ได้^{๕๘} การปกป้องการรุกรานก็ได้แก่การมอบอำนาจและพลังทั้งปวงของพวกตนให้แก่คน ๆ หนึ่ง หรือคนกลุ่มหนึ่งเพื่อรวมเจตนารมณ์ หรือความเห็นอันหลากหลายของพวกเขาให้เป็นหนึ่งเดียวด้วยการแต่งตั้งคน ๆ หนึ่งหรือคนกลุ่มหนึ่งขึ้นมา”^{๕๙} ฮอบส์กล่าวถึงทฤษฎีสัญญาประชาคมว่า เป็นทฤษฎีที่มนุษย์ทำข้อตกลงสัญญาต่อกันว่า ต่อไปนี้จะเลิกอยู่แบบตัวใครตัวมัน แต่จะมาอยู่ร่วมกันภายใต้การปกครองขององค์อธิปัตย์ เช่นเดียวกับสังคม แต่ละส่วนจะทำงานไปตามหน้าที่ คนในสังคมเมื่อกระทำตามกฎระเบียบถูกต้องต่างจะได้รับความปลอดภัย ความสุข ความยุติธรรมก็เกิดขึ้นที่เป็นอำนาจธิปไตยประชาชนยอมมอบให้แก่คนจำนวนมาก แก่คนสองสามคน หรือแก่คนคนเดียวก็ได้ ถ้าหากว่ากฎหมายดีและมีการปกครองดี ประชาธิปไตย และราชาธิปไตย ก็อาจเป็นระบอบการปกครองที่ดีได้^{๖๐}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า องค์กรทางสังคมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ได้พัฒนาขึ้นมาสำหรับหมู่ชน และการบริหารบ้านเมือง เป็นหลักในการปกครอง ตามหลักพระพุทธศาสนา คือหลักของอปรีหานิยธรรม เป็นหลักธรรมสำหรับใช้ในการปกครอง เพื่อป้องกันมิให้การบริหารหมู่คณะเสื่อมถอย แต่กลับส่งเสริมให้เจริญรุ่งเรือง สามารถนำไปใช้ได้ทั้งหมู่ชน ผู้บริหารบ้านเมือง และ พระภิกษุสงฆ์หลักการร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันไม่ให้สังคมเสื่อม นำสังคมไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ^{๖๑} การปกครองระบอบสามัคคีธรรมนี้มีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับระบอบประชาธิปไตย คือมีการเลือกตั้งผู้ปกครอง และมีการประชุมสภาที่มีระเบียบปฏิบัติหลายประการคล้ายคลึงกับการประชุมรัฐสภาในปัจจุบัน คือหลักธรรมที่เรียกว่า อปรีหานิยธรรม ๗

^{๕๗} จานงก์ ทองประเสริฐ, *ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง*, หน้า ๒๕๗.

^{๕๘} Ibid, P. 132 .

^{๕๙} สมภาร พรหมทา, *ปรัชญาสังคมและการเมือง*, หน้า ๑๐๐.

^{๖๐} จานงก์ ทองประเสริฐ, *ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง*, หน้า ๒๕๐.

^{๖๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *ธรรมนุญชีวิต*, หน้า ๒๑.

ประการ^{๖๒} ๑) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ เป็นการประชุมพบปะปรึกษาหารือกิจการงานต่าง ๆ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันโดยสม่ำเสมอ ๒) ประชุม เลิกประชุม และทำกิจกรรมร่วมกัน โดยพร้อมเพรียง เป็นการประชุมและการทำกิจกรรมทั้งหลาย ที่พึงกระทำร่วมกัน หรือ พร้อมเพรียงกันลุกขึ้นป้องกันบ้านเมือง ๓) ไม่บัญญัติ หรือ ส้มเล็กข้อบัญญัติต่าง ๆ เป็นการไม่เพิกถอน ไม่เพิ่มเติม ไม่ละเมิด หรือ วางข้อกำหนด กฎเกณฑ์ต่าง ๆ อันมิได้ตกลงบัญญัติไว้ และ ไม่เหยียบย่ำล้มล้าง สิ่งที่ตกลงวางบัญญัติไว้แล้ว ถือปฏิบัติมั่นอยู่ในบทบัญญัติใหญ่ ที่วางไว้เป็นธรรมนูญ ๔) ให้ความเคารพ และ รับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ยาวนาน ดังนั้น เราต้องให้เกียรติ ให้ความเคารพนับถือ และ รับฟังความคิดเห็นของท่าน ในฐานะที่เป็นผู้รู้ และ มีประสบการณ์มามาก ๕) ไม่ข่มเหงสตรี เป็นการให้เกียรติ และ คุ่มครองสตรี ไม่ให้มีการกดขี่ข่มเหงรังแก ๖) เคารพบูชาสักการะเจดีย์ คือ การให้ความเคารพศาสนสถาน ปุชนิยสถาน อนุสาวรีย์ประจำชาติ และสถาบันต่าง ๆ อันเป็นเครื่องเตือนความจำ ปลุกเร้าให้เราทำความดี และเป็นศูนย์รวมใจของหมู่ชน ไม่ละเลยพิธีเคารพบูชา อันพึงทำต่ออนุสรณ์สถานที่สำคัญเหล่านั้น ตามประเพณีที่ดงาม ๗) ให้การอารักขาพระภิกษุสงฆ์ หรือ ผู้ทรงศีล เป็นการจัดการให้ความอารักขา บำรุง คุ่มครอง อันชอบธรรม แก่บรรพชิต ผู้ทรงศีล ทรงธรรมบริสุทธิ ซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นตัวอย่างทางศีลธรรมของประชาชน เต็มใจต้อนรับ และ หวังให้ท่านอยู่โดยผาสุก^{๖๓} อปรินิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหมู่มนุษย์ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะในทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ และเกิดความสามัคคีในสังคมสืบไป

ดังนั้นปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ ในสังคมเป็นองค์กรที่มองนั้นเป็นสังคมมนุษย์ที่อยู่เพื่อกฎ ตัวอักษรของกฎสำคัญกว่าเจตนารมณ์ ไม่ยึดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ใช้กฎแบบเด็ดขาดตายตัว ว่าเป็นสิ่งที่ให้ความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ สะท้อนความรู้สึกว่าสังคมยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ที่เป็นปัจเจกเสมอ ให้ความสำคัญต่อรูปแบบ พิธีกรรม จารีต ประเพณี กฎระเบียบยิ่งกว่าคุณค่าของเนื้อหา มีจิตสำนึกส่วนบุคคลเป็นความต้องการส่วนตัว หรือของกลุ่มของตนเป็นใหญ่ ใช้เหตุผลเพียงเพื่อบังหน้าความต้องการจากจิตใจ อาจเป็นผู้มีเหตุผล แต่ก็พร้อมจะโยนเหตุผลทิ้งในที่สุด ถ้าไม่ได้ตามต้องการ มองคนอื่นในแง่ร้าย หวาดระแวง แยกเผ่าพันธุ์พวกพ้อง เข้าร่วมกลุ่มเพื่อแสวงหาอำนาจ หลงกลุ่มของตัวเอง สร้างความเป็นอื่นให้กับคนทุกประเภท มองโลกแบบขาวดำ เห็นคนที่

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

^{๖๓} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๘/๘๖.

คิดแตกต่างเป็นศัตรู และมองมนุษย์โดยรวมในแง่ร้าย ไม่เชื่อว่ามนุษย์จะร่วมมือกันเองสร้างโลกนี้ ให้ดีขึ้นได้จริงด้วยเหตุผล และสันติวิธี เป็นต้น

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ฮอบส์เห็นว่า การมีผู้ทรงอำนาจสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว จะทำให้การบริหารบ้านเมืองมีประสิทธิภาพและความมั่นคงกว่าคณะบุคคล เพราะเป็นการปกครองที่อาศัยอธิปไตยองค์เดียว ไม่ต้องกังวลเรื่องความแตกแยกและแก่งแย่งชิงดีกัน การปกครองรูปแบบนี้จะทำให้จักรภพมีความเข้มแข็งในการธำรงรักษาสันติภาพ และเสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้คงอยู่ตลอดไป ฮอบส์เห็นว่า สาเหตุที่ทำให้จักรภพไม่มั่นคง และนำไปสู่การล่มสลายของรัฐ เกิดมาจากแนวคิดจึงได้ก่อตั้งสังคมการเมืองขึ้นมาและตกอยู่ใต้อำนาจขององค์อธิปัตย์ผู้หนึ่งโดยการทำสัญญา แต่เป็นสัญญาที่มนุษย์กระทำระหว่างกันและกัน มนุษย์พร้อมใจกันสละสิทธิและเสรีภาพที่จะเป็นอุปสรรคต่อสันติภาพให้กับผู้ปกครอง^{๖๔} “สิ่งเหล่านี้ทำให้ทุกคนรู้สึกปลอดภัยสบายใจ ใ่วางใจกันได้ สิ่งที่ทำให้คนเราต้องการความสงบสุขจึงได้แก่ การกลัวความตายและต้องการชีวิตที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งหลาย”^{๖๕} ฮอบส์ กล่าวว่าในการกระทำการใดๆ ได้ตามปรารถนามีขอบเขตจำกัดว่า การกระทำนั้นๆ จะต้องไม่ละเมิดกฎหมายหรือละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น ฮอบส์ ไม่เชื่อว่าการทำสัญญาจะเกิดจากคนกลุ่มน้อย แต่น่าจะเกิดจากคนกลุ่มมากกว่าการเอาเปรียบผลประโยชน์จะถูกใช้โดยผู้มีอำนาจ มนุษย์มีความชั่วร้ายโดยธรรมชาติ ที่ได้เพราะการยอมตนอยู่ใต้อำนาจของสังคม เท่ากับ ความดีเกิดจากการถูกบังคับควบคุมของอำนาจที่มาจากภายนอก

ฮอบส์เห็นว่าคนเราย่อมมีสิทธิต่อต้านและตอบโต้การกระทำที่เป็นภัยต่อตนเองมีสิทธิปฏิเสธการทำลายชีวิตทำร้ายร่างกายหรือกักขังตัวเองมีสิทธิที่จะไม่พูดเมื่อจะถูกทำร้าย รวมทั้งมีสิทธิที่จะใช้วิธีการใดๆก็ได้ในการคุ้มครองร่างกายและชีวิตของตัวเองข้อตกลงที่ว่าเราจะไม่ปกป้องตัวเองจึงเป็น โฆษะ และจะให้เรากล่าวหาตัวเองไม่ได้” การป้องกันอันตราย มนุษย์มีความกลัวตาย จึงต้องหาความปลอดภัยวิธีที่โตมัส ฮอบส์ กล่าวว่า “ที่มนุษย์จะปลอดภัยในชีวิตนั้นทุกคนจึงหัน

^{๖๔} พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษ, **ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, ๒๕๔๗), หน้า ๖๗.

^{๖๕} ทินพันธุ์ นาคะตะ, **ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**, หน้า ๖๐.

^{๖๖} Thomas Hobbes. **Leviathan**, ed, CB Mopherson, P. 105-110.

มาหาสันติภาพร่วมทำความตกลงกัน”^{๖๓} เชื่อในการปกครองโดยบุคคลจึงจำเป็นที่มีอำนาจส่วนรวมมาบังคับเพื่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อการละเมิดข้อตกลงนั้นและบังคับให้พวกเขากระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งนี้ก็ด้วยการก่อตั้งประชาคมการเมืองหรือจักรภพขึ้นมาเพื่อให้เกิดความปลอดภัยและหลุดพ้นจากการตกอยู่ในสภาวะของสงครามต่อกัน”^{๖๔} การที่ ฮอบส์ มีเป้าหมายในการตั้งประชาคมทางการเมืองนั้นเพื่อที่จะรักษาความปลอดภัยของคนในประชาคม

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ในสังคมาจะตั้งเป้าหมายความสุขทางธรรมทางใจเป็นเป้าหมายแรกและประสบความสำเร็จในทางโลกมากมาย เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะธรรมะเป็นปัจจัยที่สำคัญในความสำเร็จทั้งทางโลกและทางใจในทางพุทธศาสนาสนใจปัญหาความเป็นอยู่จริง เน้นในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจ เป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต และศาสนาให้เราเข้าใจ การดำเนินชีวิตให้ดีที่สุดในได้อย่างไรเป็นประโยชน์แก่คนเราได้อย่างไร มีลักษณะเป็นคำสอนให้ปฏิบัติ ส่งเสริมให้รู้เพื่อนำไปปฏิบัติ เพราะเป็นจุดหมายสูงสุดของการรู้แจ้งตน (Self-realization) ดังนั้นจึงกล่าวถึงหลักสำคัญในการพัฒนามนุษย์ในขั้นนี้ คือ

๑) ศิล เป็นการฝึกพฤติกรรม โดยมีวินัยเป็นเครื่องมือในการฝึก เป็นอริยทรัพย์ ศิลเป็นภูมิของชนทั้งหลาย เป็นการอาบน้ำที่ไม่ต้องมีน้ำการอาบน้ำหอมโดยไม่ต้องอาศัยของหอม เป็นเงาที่ติดตามตน เป็นเครื่องประดับศรัทธาที่คนต้องสวม เป็นวรรณะที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการฝึกอันยอดเยี่ยม เป็นวิถีแห่งพรหมจรรย์ ถ้าบุคคลรักวิชาศีล เพราะเหตุแห่งตนมีศีลนั้น เขาจะมีความองอาจนำเกียรติมาสู่มิตรสหาย และเป็นที่รักของคนดีทั้งหลาย ศิลเป็นอารมณ์อันประเสริฐ เป็นกฏคุมประพฤติทั้งปวง เป็นที่ตั้งแห่งบุญเป็นเนืองนิตย์ของทานบริจาค เป็นพื้นที่เพาะปลูกความเป็นสหายของพระอริยะ^{๖๕}

๒). สมာธิ เป็นการฝึกด้านจิต ฝึกด้านคุณธรรม ความมีจิตเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สมาธิ ๒ ประเภท คือ (๑). โลกียสมาธิ จัดอยู่ในสมาธิระดับต่ำ ใช้ประกอบกิจการหน้าที่ประจำวัน คือยังมีกิเลสเป็นเครื่องร้อยรัดทำให้ติดอยู่ในโลกมีพันธะคือเครื่องผูกพัน มีนิวรรณ์คือเครื่องปิดกั้นความดี เป็นธรรมอันต่ำทราม เป็นความเห็นที่ชั่ว (ทุติภูฏิ) เป็นอุปาทานคือความยึดติด (๒). โลกุตตรสมาธิ จัดอยู่ในสมาธิระดับสูง เพราะสามารถกำจัดกิเลสเครื่องร้อยรัดทั้งปวงได้ และสามารถบรรลุอริยผล^{๖๖}

^{๖๓} Ibid, P. 189.

^{๖๔} Ibid, P. 129.

^{๖๕} บุญมี แทนแก้ว, พุทธปรัชญาเถรวาท, หน้า ๖๔.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

๓). ปัญหา เป็นการฝึกในด้านการรู้การพิจารณา การไตร่ตรองหาเหตุผลมีลักษณะเฉพาะของมนุษย์ที่จะทำให้มนุษย์เห็นสังขารได้ “ปัญหา” ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท “ปัญหา” หมายถึงความรู้ทั่ว, ปรึกษาหยังรู้เหตุผล, ความรู้เข้าใจชัดเจน, ความรู้เข้าใจหยังแยกได้ในเหตุผล, ดีชั่วคุณโทษ, สิ่งที่เป็นประโยชน์มิใช่ประโยชน์

ความแตกต่างในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะว่าความเสื่อมถอยที่เกิดขึ้น ของบุคคลว่ามีเสรีภาพการตัดสินใจด้วยตนเอง “แต่คนส่วนมากในโลกจะใช้เสรีภาพของตนไม่ถูกนัก”^{๑๑} แม้ว่าทุกคนต้องการเสรีภาพมากที่สุดในความเป็นธรรมชาติ ฮอบส์กล่าวว่า กฎธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่มีวันเปลี่ยนแปลงและจะมีอยู่ตลอดไปศาสตร์ของกฎเหล่านี้ถือเป็นเรื่องหรือหลักศีลธรรมที่แท้จริง สังคมการเมืองไม่ใช่สิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล หากแต่คือหน้าที่พลเมือง “ความสงบสุข ความยุติธรรม ความกตัญญู และความสุขภาพ ซึ่งจะทำให้คนเราอยู่ร่วมกันได้ ทั้งนี้ก็เพื่อ ค้ำครองรักษาตัวเองในที่สุดเป็นหลักที่เกิดมาจากการบงการของเหตุผล กล่าวคือ เหตุผลสอนให้คนเรารู้จักกฎธรรมชาติเหล่านั้น”^{๑๒} ไม่ควรถามว่าตนเองจะสามารถเรียกร้องสิทธิอะไรได้บ้างจากการเป็นพลเมือง หากแต่ควรถามว่าตนเองจะทำหน้าที่เพื่อส่วนรวมได้ดีที่สุดอย่างไร พลเมืองมีหน้าที่ที่เหมาะสมกับตนเอง หน้าที่ทั้งหมดนี้หากทุกคนปฏิบัติตามโดยไม่บกพร่องจะเป็นสิ่งเกื้อหนุนกัน“สังคมจะสุขสงบไม่ได้หากสมาชิกของสังคมไม่รู้จักหน้าที่ของตนเองการจัดสรรหน้าที่ให้แก่พลเมืองจึงเป็นปัจจัยแรกสุดสำหรับความสงบในสังคมการเมือง”^{๑๓}

แต่มนุษย์มีความแตกต่างกันในเรื่องความอดุสาหะบากัน บางคนพอใจที่จะเป็นอยู่อย่างสมถะ กินน้อย ใช้น้อย เมื่อกินน้อยใช้น้อย ก็ไม่ต้องทำงานมาก ทำแต่เพียงพอยู่พอกินเท่านั้นก็พอ แต่บางคนไม่พอใจที่จะเป็นอยู่เช่นนั้น คนประเภทนี้จะทำงานหนักกว่าคนประเภทแรก เมื่อทำงานหนัก ผลแห่งแรงงานย่อมมีปริมาณมากกว่า^{๑๔} คนประเภทนี้คิดว่าคุณค่าของชีวิตคือการทำงานให้สุดกำลัง และความสามารถ เพราะมีความคิดเช่นนี้ เขาจึงทำงานหนัก ผลของการทำงานหนักทำให้เขาครอบครองผลผลิตอันเป็นผลแห่งแรงงานของตนนั้นมากกว่าประเภทแรก นี่คือนิสาเหตุที่ทำให้คนเรามีฐานะนอกจากนี้ มีการคุกคาม ที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย ทรัพย์สิน ผลประโยชน์ ความขัดแย้ง ที่มนุษย์สามารถเข้าทำลายล้างกันกฎธรรมชาตินี้เองที่เป็นจุดกำเนิดของความยุติธรรม

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

^{๑๒} Thomas Hobbes. *Leviathan*, PP. 105-110

^{๑๓} สมภาร พรหมทา, *ปรัชญาสังคมและการเมือง*, หน้า ๕๔.

^{๑๔} J.W. GOUGH, *The Second Treatise of Civil Government and A Letter Concerning*

เพราะกฎธรรมชาติทำให้มนุษย์มีสิทธิในทุกสิ่งสมาชิกปฏิบัติตามก็จะไม่มีความอยุติธรรม “ความอยุติธรรมก็ไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากการไม่กระทำตามกติกา”^{๗๕}

๔.๔.๒ จัดการโดยอาศัยสมาชิกสังคม

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ องค์ประกอบโครงสร้างของสังคมที่ช่วยให้สังคมมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองอย่างน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคุณสมบัติของ โครงสร้างทั้ง ๓ ของสังคม กล่าวคือ ถ้าสังคมใดมีการรวมกลุ่มและร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ช่วยสร้างสังคมให้เจริญขึ้น และถ้าสังคมใดมีการกำหนดว่าใคร มีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองมีกฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืน สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้เร็วขึ้นการจะอาศัยตามคำพูดโดยไม่ให้กลัวอำนาจบังคับบางอย่างย่อมจะควบคุมค้นหาต่าง ๆ ของตนเราไม่ได้”^{๗๖} กระทำอันเสรีที่มีอยู่มีเหตุปัจจัยก่อให้เกิดการกระทำหนึ่งที่น่าร้ายแรง คือ เหตุทางจิตนั้นคือเจตจำนงที่กำหนดการกระทำและอีกทางคือ เหตุทางกายที่เป็นพลังกำลังที่จะกระทำไปสู่จุดมุ่งหมายโดยมีแรงพาไปในกรณีทั้งจิตและกายนี้เหมือนกับ กายการเมือง ที่มีแรงขับเคลื่อนแบบเดียวกันซึ่งจำแนกเป็นกำลังและเจตจำนงที่เรียกว่าอำนาจบริหาร เจตจำนงนี้มีชื่อเรียกว่า อำนาจนิติบัญญัติ ถ้าหากปราศจากอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ กายการเมืองย่อมทำอะไรไม่ได้ “เราได้เห็นกันแล้วว่า อำนาจนิติบัญญัติเป็นของประชาชนและจะเป็นของประชาชนได้เท่านั้น”^{๗๗} อำนาจอธิปไตย ประชาคมการเมือง หรือจักรภพ เป็นสถาบันที่คนเป็นจำนวนมากมาทำความตกลงกันเองให้มีคน ๆ หนึ่งมีสิทธิเป็นผู้แทนที่มีอำนาจกระทำการหรือตัดสินใจแทนตน เพื่อคุ้มครองความปลอดภัย และก่อให้เกิดความสงบแก่พวกเรา จึงเกิดรัฐาธิปัตย์ อำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุด ในการปกครองประเทศ ที่เกิดจากการยินยอมของประชาชนขึ้นมา โดยที่รัฐาธิปัตย์จะมีสิทธิและอำนาจได้^{๗๘}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีการเรียนรู้เพื่อการสร้างระเบียบแบบแผนชีวิตปฏิบัติร่วมกัน แสดงถึงความเป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ หรือเรียกว่า

^{๗๕} Thomas Hobbes. *Leviathan*, P. 183.

^{๗๖} Ibid ,PP. 130-133.

^{๗๗} วิภาดา กิตติโกวิท แปล, *สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง*, หน้าที่ ๑๕๗.

^{๗๘} Thomas Hobbes. *Leviathan*, PP. 134- 139 .

“คน” พระพุทธเจ้าทรงแสดงหน้าที่ของคนที่จะต้องปฏิบัติต่อกันในสังคม เริ่มจากบุคคลในครอบครัวไปจนถึงประเทศชาติและโลกจากผลการศึกษาแนวความคิดหลักการจักู้ตนเองในพุทธปรัชญาเถรวาทพบว่า วิธีปฏิบัติหน้าที่ต่อกันมีอยู่ ๑๑ ประการ ได้แก่ ๑) หน้าที่ของพ่อแม่ คือ พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรธิดาเพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมประเทศชาติ จะต้องให้การอบรมสั่งสอนพร้อมทั้งให้การศึกษาตามหน้าที่ของพ่อแม่เท่าที่จะพึงทำได้ ๒) หน้าที่ของลูก เมื่อพ่อแม่เลี้ยงดูบุตรธิดามาจนโต มีอาชีพการงานแล้ว ก็จะต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูท่านตอบแทนพร้อมทั้งให้การพยาบาลดูแลในยามท่านเจ็บป่วยไข้ ถือเป็น การปฏิบัติหน้าที่ของลูกที่ดีในทางพระพุทธศาสนา แสดงถึงความกตัญญูทดแทนที่ท่าน ๓) หน้าที่ของครูอาจารย์ คือ ครูอาจารย์เป็นบุคคลที่มีหน้าที่ให้การอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีคุณธรรม พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือสิ่งอื่นใด ด้วยความเมตตาปราณีเท่าที่จะทำได้ ๔) หน้าที่ของศิษย์ คือ ศิษย์เป็นบุคคลที่เข้าไปรับการศึกษาเล่าเรียนจากครูอาจารย์ด้วยความเคารพ เพื่อหวังรับเอาความรู้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข เมื่อได้รับความรู้จากท่านแล้ว จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตอบแทนครูอาจารย์ด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดี หรือท่านมีกิจธุระจำเป็นก็ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ถือเป็น การปฏิบัติหน้าที่ของศิษย์ที่ดี ๕) หน้าที่ของสามี คือ บุคคลที่เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือภาษาโบราณท่านเรียกว่า “ช้างเท้าหน้า” จะต้องทำหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องการงานอาชีพทุกอย่าง เพื่อเลี้ยงดูครอบครัวให้ได้รับความสุข ความอบอุ่น ๖) หน้าที่ของภรรยา คือ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นผู้ที่มีหน้าที่รับภาระอันหนักภายในบ้านทุกอย่าง ซึ่งครอบครัวจะมั่นคงอยู่ได้ก็อาศัยแม่บ้านที่ดีคอยดูแลรักษาทรัพย์สมบัติที่สามีหามาได้ พร้อมทั้งการเลี้ยงดูบุตรธิดาและปฏิบัติหน้าที่ภรรยาที่พึงปฏิบัติต่อสามี ๗) หน้าที่ของเพื่อน คือ บุคคลผู้ที่เราคบหาไปมาติดต่อกัน มีความรักสมัครสมาน บุคคลจะอยู่ลำพังเพียงคนเดียวไม่ได้ เมื่อเพื่อนได้รับความทุกข์ยากลำบาก เราเป็นเพื่อนก็จะต้องให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถือเป็น การปฏิบัติหน้าที่ของเพื่อนที่ดี ๘) หน้าที่ของเจ้านาย คือ บุคคลที่มีหน้าที่จัดการงานให้แก่ลูกจ้างได้ทำตามกำลังความสามารถ และได้อาศัยอยู่อย่างมีความสุขก็ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากเจ้านาย นี่เป็นการกระทำหน้าที่ของเจ้านายที่ดี ๙) หน้าที่ของลูกจ้าง คือ บุคคลที่ทำหน้าที่รับใช้เจ้านาย เมื่ออาศัยอยู่ในบ้านเรือนท่านจะไม่นิ่งเฉยปฏิบัติหน้าที่ของตนตามกำลังความสามารถให้เป็นทีพอใจของเจ้านาย ด้วยความพยายามไม่รอให้เจ้านายต้องคอยกวาดขัน ๑๐) หน้าที่ของผู้ใหญ่ คือ บุคคลที่เป็นผู้นำในองค์กร หรือในหน่วยงานต่างๆ ต้องมีความเมตตาปราณีต่อผู้น้อย ให้ความเป็นธรรมและให้ความช่วยเหลือในด้านหน้าที่การงาน หรือความเดือดร้อนอื่นเท่าที่ผู้ใหญ่พึงจะให้ ๑๑) หน้าที่ของผู้น้อย คือ บุคคลที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของผู้ใหญ่ จะปฏิบัติตนด้วยความยำเกรงต่อผู้ใหญ่ มีความอดทนเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน ย่อมมีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตการงานเมื่อผู้ใหญ่และผู้น้อยได้ปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน ผู้ที่ร่วมงานอื่นต่างก็มี

ความสุข กิจกรรมในองค์การนั้นต่างก็พัฒนาก้าวไปตามลำดับ เพราะทุกคนรู้จักหน้าที่ของตนเอง (๑๒) หน้าที่ของผู้ปกครองบ้านเมือง คือ บุคคลที่เป็นผู้นำทั้งระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับท้องถิ่น เป็นผู้ที่มีหน้าที่บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (๑๓) หน้าที่ของพลเมือง คือ ลักษณะของประชาชนที่ดีของประเทศชาตินั้น จะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความเป็นผู้รู้จักฐานะหน้าที่ของตนเอง แล้วทำตามฐานะหน้าที่ให้เหมาะสม มีการเสียภาษีให้แก่รัฐเป็นที่สุด^{๗๕}

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เห็นว่า สังคมหรือรัฐจะสถาปนาตัวนั้นเกิดขึ้นได้ คือ เจ้านายไม่ยอมปกครองรัฐตามกฎหมายเจตจำนงที่ครอบงำเจ้านายอยู่ “เป็นเจตจำนงร่วมหรือกฎหมายเท่านั้น” ฮอบส์ เห็นว่าสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันได้นั้นสมาชิกในสังคมจะปฏิบัติตามกฎหมายของสังคมทันทีที่รัฐบาลแย่งอำนาจอธิปไตยไป สัญญาทางสังคมก็ขาดสับ^{๗๖} ผู้ปกครองรัฐควรมีอำนาจจำกัดเฉพาะ เพื่อการรักษาสันติภาพและการปกป้องจักรภพเท่านั้น ฮอบส์เห็นว่าแนวคิดเช่นนี้จะนำไปสู่การผูกเรือนและการล่มสลายของรัฐในที่สุด เพราะการที่องค์อธิปัตย์ถูกจำกัดอำนาจอาจทำให้เกิดความกระด้างกระเดื่องอันกระทบต่ออำนาจในการรักษาสันติภาพของจักรภพในที่สุดการละเมิดกฎหมายก่อให้เกิดความวุ่นวายไร้ระเบียบความคิดนี้ฮอบส์เห็นว่าอาจเป็นจริงในกรณีที่มีแต่กฏธรรมชาติโดยปราศจากกฎหมายแห่งรัฐ ทั้งนี้เพราะการอนุญาตให้ปัจเจกบุคคลตัดสินใจด้วยตนเองว่า การกระทำนั้นดีหรือเลว จะก่อให้เกิดการโต้เถียงและละเมิดอำนาจแห่งรัฐ ซึ่งจะนำไปสู่ความอ่อนแอและล่มสลายแห่งรัฐเหตุใดเราจึงนับถือกฎหมายโบราณนักก็เพราะมันโบราณเราต้องเชื่อว่ามีคุณค่าลึกลับของเจตจำนงเก่าแก่เท่านั้นที่สามารถรักษามันมายาวนานเพียงนี้ถ้ารัฐอธิปัตย์ไม่ได้เห็นคุณค่าประโยชน์มันก็คงถูกยกเลิกไปนับครั้งไม่ถ้วนแล้ว นี่คือเหตุผลที่แข็งแกร่งนั้นกฎหมายไม่เพียงอยู่ห่างไกลจากการอ่อนแอแต่ยังได้พลังใหม่ ๆ อยู่ไม่ขาด ความเชื่อของคนโบราณทำให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้นทุกวัน ในทางตรงข้ามที่ใดกฎหมายอ่อนตัวลงเพราะความชราภาพมันก็คือข้อพิสูจน์ว่าอำนาจนิติบัญญัติไม่ดำรงอยู่แล้ว และนั่นคือ รัฐก็หาไม่มีชีวิตไม่แล้ว^{๗๗}

^{๗๕} พิศุฑู เจริญสุข, คู่มือการปฏิบัติงานของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๕๐ – ๕๔.

^{๗๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗.

ในสังคมของ พุทธปรัชญาเถรวาท มุ่งแสวงหาความสุขทางจิตใจ ตามหลักคำสอน ซึ่งให้เห็นโทษจิตไร้สำนึกของบุคคลเต็มไปด้วยความคับข้องใจซึ่งมีผลมาจากประสบการณ์ ความเห็นแก่ตัวที่เป็นสภาวะทางธรรมชาติ การขาดความชอบธรรม การขาดคุณธรรมนั้นเป็น สภาวะทางธรรมชาติ ต้องได้รับการฝึกและต้องกำกับด้วยมโนธรรมสอนใจซึ่งจะทำให้เราเป็นคนดี มีความสุข และมนุษย์ไม่รู้ว่สิ่งทีตนเองกระทำมีสาเหตุมาจากอะไร แม้ในสภาวะธรรมชาตินมนุษย์มีความกลัว เป็นปัญหาถ้ามนุษย์ได้รับการพัฒนาจะสามารถปรับสภาพจิตใจการพัฒนาในพุทธ ศาสนามุ่งทีการพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนามนุษย์ (Human development) ถือว่าการทำกรใด ๆ ให้มนุษย์มีความดีเกิดขึ้น มีคุณภาพเพิ่มขึ้น ทั้งคุณภาพทางกายทั้งคุณภาพทางปัญญา คำว่า ปัญญา (Wisdom) ในพละ ๕ ปัญญา แปลว่า กำลังปัญญา คือปรีชาหยั่งรู้ หยั่งรู้เหตุผล ผิดชอบ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์^{๘๒} สามารถวินิจฉัยเหตุการณ์ทั้งภายในภายนอก และคำกริต่าง ๆ ให้ได้เป็นผลดี ปัญญา (Wisdom understanding) ใน เวสารัชชกรณธรรม ๕ แปลว่า ความรู้ เข้าใจซึ่งในเหตุผล รู้ดี รู้ ชั่ว รู้ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้คิดวินิจฉัย และรู้ทีจะจัดการคำว่ ปัญญา (Wisdom) เกิดจาก แหล่งทีมา ๓ แห่งด้วยกัน^{๘๓} ทีสามารถทำให้มนุษย์พัฒนาก้าวไปสู่อุณหภูมิทุกข์ คือ

๑. จินตามยปัญญา หมายถึง ปัญญาซึ่งเกิดจากการคิดพิจารณาอย่างมีเหตุมีผล ปัญญา เป็น ความรอบรู้ การรู้จักคิด รู้จักการพิจารณา เข้าใจเหตุผล รู้จักการดำรงชีวิตอยู่ใน โลกอย่างมี ความสุข รู้และเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง ละชั่ว ทำดี ทำจิตใจให้ผ่องแผ้วด้วยปัญญา

๒. สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาซึ่งเกิดจากการศึกษาเล่าเรียน และการได้รับข้อมูล ข่าวสารจากแหล่งต่างๆ

๓. ภวานามยปัญญา หมายถึง ปัญญาทีเกิดจากการปฏิบัติ เป็นการเจริญ ภavana พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลก และชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดปล่อยจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาทีเกิดขึ้นได้ด้วยปัญญาคำว่ “ปัญญา” ในอริยทรัพย์ ๗ ปัญญา แปลว่ารอบรู้ สิ่งทีเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ อริยทรัพย์ เป็นทรัพย์ภายในอันประเสริฐ ดีกว่าทรัพย์ ภายนอก

เพราะฉะนั้นเมื่อได้รับการพัฒนาจากความเห็นผิดจะกลายเป็นความถูกต้องดึงาม เข้าแทนที จิตจะคิดอ่านไตร่ตรอง และพิจารณาคว่ ว่า เมื่อเห็นไม่สมควรแล้ว แม้อยากคิด อยากพูด

^{๘๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๔.

^{๘๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๔/๒๓๑.

อยากทำ ก็ระงับได้ ไม่เหน็ดเหนื่อย ปัญญาธรรม เพราะจิตเป็นผู้บงการที่มีกรรมประจำตัว ทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพราะแสดงออกไป ตั้งแต่สิ่งที่ถูกต้องดีงาม จากจิตใจที่บงการด้วยธรรม ที่เรียกว่า การพัฒนาจิตใจความต้องการของมนุษย์

ในสังคมโทมัส ฮอบส์จึงมีความแตกต่างกันกับสังคม พุทธปรัชญาเถรวาทเพราะสังคมในชาติตะวันตกนั้นจะมีความเป็นอยู่แบบเดี่ยว ตัวใครตัวมันเป็นการอยู่โดยการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก การอยู่ร่วมกันในสังคมจะใช้หลักของกฎระเบียบทางสังคม “ทุกอย่างรับใช้ผลประโยชน์ส่วนรวมพลังประชาชนกับอิทธิพลบุคคลจะมีผลต่อกันและกันถ้าฝ่ายหนึ่งแข็งขึ้นอีกฝ่ายจะอ่อนลง”^{๘๔} ผู้เผด็จอำนาจจะทำให้คนในบังคับของตนยากไว้เพื่อจะได้ปกครอง การที่จะปกครองดูแลเพื่อให้ทวยราษฎร์มีความสุข และเราคงไม่พบคำตอบชัดเจนเพราะแต่ละคนต้องการคำตอบในแบบของตน ผู้อยู่ในบังคับยินดีกับความสงบสุขในสังคมพลเมือง^{๘๕}

๔.๕ เปรียบเทียบผลจากการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว

๔.๕.๑ การจัดการส่งผลต่อสังคม

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เห็นว่า การสร้างความยุติธรรมในรูปแบบของการต่อรองจนได้ประโยชน์ร่วมกันหรือเรียกว่าการใช้เหตุผล ให้มีความเข้าใจว่ามนุษย์เสมอภาคกันในด้านกำลังความสามารถ ทำให้เราต้องหันมาพิจารณาความเสมอภาคที่มีเนื้อหาเชิงศีลธรรมหรือเชิงประเมินค่าอยู่ในตัวเอง โดยไม่ลดค่าของความเสมอภาคให้กลายเป็นเพียงเรื่องกำลังความสามารถ ฮอบส์พยายามจะทำความเข้าใจเรื่องความเสมอภาคหมายความว่า บุคคลทุกคนสมควรที่จะถูกเข้าใจว่ามีค่าในทางศีลธรรมเสมอกัน ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้รับการเคารพ (Respect) และคำนึงถึงอย่างเท่าเทียมกันในการปฏิบัติต่อเขา เช่น การแบ่งปันผลประโยชน์ทางสังคม เป็นการทำลายเสรีภาพของประชาชนตามธรรม ตามขอบเขตอำนาจแห่งรัฐ ได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์โดยต้องปฏิบัติต่อบุคคลอย่างยุติธรรมสมาชิกของสังคมจะมอบอำนาจในการตัดสินใจ“อำนาจผู้ปกครอง

^{๘๔} วิภาดา กิตติโกวิท แปล, สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง, หน้า ๑๓๕.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

เป็นผลของความมั่นใจหรือความไว้วางใจ”^{๘๖} ตามกฎหมาย เพื่อความถูกต้อง ชอบธรรม ในความยุติธรรม ในสิทธิเสรีภาพนั่นก็คือสิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในร่างกาย สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการเลือกที่อยู่อาศัย ไม่มีใครต้องการให้ตนเองไร้เสรีภาพแต่เสรีภาพบางครั้งหากเราใช้กันเกินขอบเขตก็อาจสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น ส่วนความเสมอภาคนั้นได้แก่ความเสมอภาคทางการเมือง (Political equality) ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Human dignity) ซึ่งจะละเมิดมิได้ ฮอบส์ จึงเห็นว่า “คนเราย่อมมีสิทธิต่อต้านและตอบโต้การกระทำที่เป็นภัยต่อตนเอง”^{๘๗}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าความเห็นแก่ตัวเมื่อเกิดขึ้นในสังคมการพึ่งพากันย่อมลดลงต่างมุ่งที่ผลประโยชน์ตน ไม่มีเสมอภาคทางสังคม (Social Equality) เกิดเป็นความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคมวิถีจัดการตามหลักพระพุทธศาสนาที่ได้อุบัติขึ้นท่ามกลางความสับสนทั้งในด้านทางสังคมและการเมืองที่ยึดติดอยู่กับระบบวรรณะอย่างเหนียวแน่นในหลักการดังกล่าว พระพุทธเจ้าทรงปฏิวัติความเชื่อเหล่านั้น โดยให้ความเสมอภาคแก่ทุกคน อย่างเท่าเทียมกัน โดยผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะมาจากวรรณะใด จะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หรือแม้กระทั่งจัณฑาล เมื่อบวชแล้วย่อมเสมอภาคกันตามพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบพระภิกษุในพระธรรมวินัยเหมือนน้ำในมหาสมุทร ซึ่งมาจากแม่น้ำลำธารต่างๆ พอมาถึงมหาสมุทรแล้ว ไม่สามารถจะแยกได้ว่าน้ำส่วนไหนมาจากแม่น้ำใด ย่อมมีฐานะเป็นน้ำในมหาสมุทรเท่าๆ กันทั้งหมด จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงใช้คำวิธีทุกอย่าง เพื่อส่งเสริมความเสมอภาค และภราดรภาพในสังคมสงฆ์ ดังมีพุทธวจนะยืนยันดังต่อไปนี้

ดังนั้นสังคม ฮอบส์ กับ พุทธปรัชญาเถรวาท เห็นว่า ในเรื่องความเสมอภาค เช่น ในระหว่างหญิงกับชาย ผู้วิจัยเห็นว่าศาสนาให้ความสำคัญเท่า ๆ กัน ดังที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ผู้หญิงบวชได้เช่นเดียวกับผู้ชาย ทรงยกย่องพระผู้ชาย (ภิกษุ) ว่าเป็นเลิศทางปัญญา ก็ทรงยกย่องผู้หญิง (ภิกษุณี) ว่าเป็นเลิศทางปัญญาได้เหมือนกัน กล่าวโดยย่อก็คือ พระผู้ชายได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในทางใด ก็มีพระผู้หญิงได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในทางนั้นเช่นกัน

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์เห็นว่า ความเห็นแก่ตัวนั้นสามารถใช้กฎระเบียบสร้างเป็นความเท่าเทียมกันในสังคม แต่ความเท่าเทียมกันดังกล่าวนี้ นำพามาซึ่งความยุ่งยากมีการ

^{๘๖} John Plamenatz, *Man and society*, London: longmans, 1963, vol L.P. 167.

^{๘๗} ทินพันธุ์ นาคะตะ, *ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง*, หน้า ๖๓.

เรียกร้องก่อให้เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน สถานะดังกล่าวก่อให้เกิดข้อพิพาทกันขึ้นความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตของทุกคนต่างตกอยู่ในสถานะอันตราย เป็นสถานะตามธรรมชาติที่ไม่มีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ใดๆมาควบคุม^{๘๔} แนวความคิดของฮอบส์ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองว่ามนุษย์นั้นโดยธรรมชาติแล้วต่างมีความเห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง ต่างทำตามคตินหาของตนเองเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต การที่ทุกคนสามารถกระทำการดังกล่าวได้ก็ เพราะว่าทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน ดังที่ ฮอบส์ได้กล่าวว่า ธรรมชาติได้สร้างให้ คนเรามีความเท่าเทียมกันทั้งในทางกายและในทางใจ โดยรวมคนเราจะไม่แตกต่างกันนัก จนไม่อาจถือเอาประโยชน์ใส่ตนโดยที่ผู้อื่นจะไม่ทำสิ่งนั้นบ้าง จะเห็นได้ว่าคนอ่อนแอก็อาจสังหารคนที่ แข็งแรงที่สุดได้ด้วยการใช้เล่ห์กลหรือสมคบกับผู้อื่น ส่วนความฉลาดย่อมเกิดจากประสบการณ์ซึ่ง ถ้าใช้เวลาพอๆกัน คนทั้งหลายย่อมจะมีสิ่งนั้นได้เท่าๆกัน เราอาจยอมรับว่ามีหลายคนที่มีไหวพริบ หรือรู้มากกว่า แต่ก็คิดว่ามีอยู่ไม่แก่คนที่ฉลาดเท่ากับตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ทุกคนพอใจ ในส่วนแบ่งที่มีอยู่ก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันดังกล่าวของมนุษย์นั่นเอง^{๘๕} ในความเท่าเทียมนี้เองฮอบส์จึงนำหลักการแก้ปัญหาโดยเลือกบุคคลมาเพื่อแก้ปัญหาคความขัดแย้งทางสังคม

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท ด้านความเสมอภาคในพระพุทธศาสนานั้นจะเห็นได้ชัดเจน เช่น การคัดค้านเรื่อง “วรรณะ” ตามความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ซึ่งแบ่งมนุษย์ในสังคม ออกเป็น ๔ ชั้นขึ้นตามกำเนิด โดยแยกจากกันอย่างเด็ดขาด ได้แก่ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และ ศูทร แต่ละวรรณะต้องแต่งงานกันเองภายในวรรณะของตนเท่านั้น การแต่งงานข้ามวรรณะจะไม่ได้ รับการยอมรับ ลูกที่ออกมาจะเป็นพวกนอกวรรณะที่เรียกว่า “จัณฑาล หรือ หริชน” ซึ่งในสังคม ของชมพูทวีปจะรังเกียจพวกจัณฑาลมาก ถือว่าเป็นตัวกาลกิณี หากพวกจัณฑาลเดินผ่านหน้าบ้าน จะต้องน่านมโคมาล้างพื้นเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร แต่พระพุทธศาสนามีได้แบ่งแยกชนชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะมาจากวรรณะใดก็สามารถปฏิญาณตนเป็นพุทธมามะกะ และสามารถบวชในพระบวร พระพุทธศาสนาได้ทั้งสิ้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ในวรรณะศูทรและจัณฑาล ที่ต้องการหลีกเลี่ยงจากระบบวรรณะซึ่งยังฝังรากลึกอยู่ในค่านิยมของชาวฮินดู นับเป็นจุดเปลี่ยนอันทำให้พระพุทธศาสนา ที่สูญสิ้นจากอินเดียไปกว่าพันปี ได้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง ด้วยพระธรรมที่ยึดหลักความเสมอภาค ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

ดังนั้นความแตกต่างในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท มองความเสมอภาคแบบแนวคิดหลักทางสังคมการเมืองแบบเสรีนิยม (Liberalism) หลักการเรื่องความเสมอ

^{๘๔} ปรีชา ช่างขวัญยืน, ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง, หน้า ๑๒๕.

^{๘๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

ภาคซึ่งสำนักทางปรัชญาที่ได้กล่าวไปยอมรับอยู่อย่างหลากหลายนั้นสามารถทำให้เราได้รูปแบบการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเป็นรูปธรรมได้หรือไม่ ถ้าได้ จะเป็นรูปแบบใด? เราจะต้องทำความเข้าใจความคิดเรื่อง “การทำให้เกิดความเสมอภาคมากขึ้น” ให้ชัดเจนในระดับหนึ่งเสียก่อน คำถามสำคัญก็คือ สังคมที่เสมอภาคมากขึ้นคือสังคมแบบใดกัน? และ สิ่งใดหรือเรื่องใดกันที่ต้องการให้เกิดความเสมอภาคกัน? ทรัพยากร หรือสวัสดิการ หรือว่าด้านอื่นใดของชีวิตมนุษย์? อีกคำถามหนึ่งก็คือเราจะใช้เกณฑ์ลักษณะใดมาตรวจวัดว่า “ความเสมอภาค” ในสังคมแง่ต่างๆ นั้นยังพร่องอยู่

๔.๕.๒ การจัดการส่งผลกระทบต่อบุคคล

ก. ประเด็นความเหมือนกัน

มนุษย์ไม่อาจจะควบคุมความเป็นไปในสถานะตามธรรมชาติต่างรักษาสิทธิของตนทุกคนต่างก็เป็นปัจเจกชนไม่สามารถควบคุมการละเมิดสิทธิดังกล่าวได้ ดังนั้นการรักษาสิทธิส่วนนี้ของทุกคนจึงต้องรวมกันเข้าเป็นพลังอันมหาศาลที่จะใช้รักษาสิทธิของทุกคน โดยผ่านรัฐ ผู้ที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นจึงถูกลงโทษด้วยพลังดังกล่าวอันเป็นอำนาจของรัฐนั่นเอง

ฮอบส์ เห็นว่า การสร้างอำนาจของมนุษย์เพื่อมุ่งหวังเกียรติยศและชื่อเสียงค่านิยมต่างๆ ในสังคมของมนุษย์ การใช้ตัวหนังสือจะทำให้มนุษย์สามารถกำหนดระเบียบพฤติกรรมระหว่างคนในสังคม เมื่อมนุษย์ต้องการมีชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย โดยใช้กำลังบังคับ ผลก็คือทำให้เกิดสงครามต่อต้านซึ่งกันและกัน ลักษณะที่มนุษย์ได้มาจากสังคมนั้น เนื่องจากรัฐเป็นนามธรรม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีบุคคลหนึ่งเป็นตัวแทนของรัฐในการใช้อำนาจดังกล่าวซึ่งเรียกว่ารัฐาธิปไตยมาทำหน้าที่ดังกล่าว ทุกคนในประชามันต้องยอมรับและเชื่อฟังรัฐาธิปไตย แนวความคิดดังกล่าวนี้ที่สะท้อนให้เห็นถึงสัญญาสมาคมักดี (Pactum Subjectiones)^{๕๐} อันเป็นการส่งเสริมระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (la Monarchie absolue) และภาระหน้าที่ของรัฐาธิปไตยตามความเห็นของฮอบส์ คือให้ความปลอดภัยแก่ปวงชน^{๕๑} เพื่อก่อให้เกิดเสถียรภาพแก่ทุกคนในประชามันนั้นการปกครองเพื่อให้เกิดสิทธิที่เท่าเทียมอำนาจอธิปไตยจึงมีอยู่สามแบบ กล่าวคือ ใน

^{๕๐} ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ (กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘๕.

^{๕๑} ส. ศิวรักษ์, นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง, หน้า ๘๒.

ระบอบกษัตริย์คน ๆ เดียวมีอำนาจ สำหรับระบอบอภิชนาธิปไตย อำนาจอธิปไตยอยู่ในคณะบุคคลบางคน แต่ในระบอบประชาธิปไตยที่ประชุมของราษฎรเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย^{๕๒} นั่นก็คือความเท่าเทียมกับผู้อื่นเมื่อพิจารณาทุกๆ ทั้งทางสรีรวิทยา และความสามารถทางปัญญา “ความเท่าเทียม” เป็นความเท่าเทียมทางความสามารถในการได้มาซึ่งอำนาจ^{๕๓}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวส่งผลต่อบุคคล หมายถึง กระทบต่อบุคคลรอบข้างก่อความเดือดร้อนข้อห้ามหรือควรข้อเว้นที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติห้ามมิให้บุคคลกระทำหรือแสดงออกต่อกันและกัน หากฝ่าฝืนและแสดงออกไปแล้ว จะมีผลกระทบต่ตนเอง ต่อบุคคลอื่นในสังคม และต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และข้อปฏิบัติหรือข้อเสนอแนะให้บุคคลประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจะส่งผลดีต่ตัวบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมดังนั้น จริยธรรมสังคมของพระพุทธศาสนารวมเอาหลักคำสอนที่เป็นศีลธรรมขั้นต้นจนกระทั่งถึงหลักการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อให้บังเกิดผลดีสูงสุดแก่สังคมและธรรมชาติ ได้แก่

๑. ศีล คือ หลักการที่จะช่วยให้สังคมเป็นปกติ ปราศจากประทุษร้ายหรือเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ศีลจัดเป็นข้อห้ามหรือข้อละเว้นซึ่งบุคคลไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ตัวอย่างเช่นเบญจศีลจัดเป็นข้อห้ามทางสังคมอย่างหนึ่ง เป็นข้อบัญญัติที่บุคคลในสังคมจะต้องงดเว้นไม่ล่วงละเมิดหรือฝ่าฝืน เบญจศีล จัดเป็นจริยธรรมทางสังคมในเชิงลบก็ว่าได้ เพราะเป็นข้อห้ามมิให้เบียดเบียนประทุษร้ายชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่น ไม่ให้ล่วงละเมิดสิทธิของบุรุษหรือสตรีที่ตนเองไม่มีสิทธิ์จะเกี่ยวข้องกับด้วย รวมทั้งข้อห้ามมิให้ทำตนเหลวสดี ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำอันเป็นโทษร้ายต่อบุคคลและต่อชีวิตสัตว์โลกอื่นๆ ขึ้นมาโดยไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ข้อเสนอแนะให้บุคคลปฏิบัติในทิศทางตรงกันข้ามกับเบญจศีล ก็คือ เบญจธรรมส่วนเบญจธรรมจัดเป็นจริยธรรมในเชิงบวก กล่าวคือ เป็นแนวทางให้บุคคลปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องอันเป็นแนวทางตรงกันข้ามกับข้อห้าม (ศีล) ครุรายละเอียดในตารางข้างล่างดังต่อไปนี้ คือ^{๕๔}

^{๕๒} Thomas Hobbes. *Leviathan*, P. 146 .

^{๕๓} เนื่องน้อย บุญยเนตร, *จริยศาสตร์ตะวันตก; ค้าน มิลล์ ฮอบส์ รัสส์ ชาร์ทท์*, หน้า ๑๔๖.

^{๕๔} ที. ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๕๖ / ๒๕๗., อจ. ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๓๒ / ๒๒๗., ๒๖๔ / ๓๐๗., อภิ. วิ. (ไทย) ๓๕ / ๗๖๗ / ๓๘๘.

ข้อห้ามมิให้ปฏิบัติ (เบญจศีล)	ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ (เบญจธรรม)
๑. ห้ามฆ่าสัตว์	๑. ให้มีเมตตาต่อสัตว์
๒. ห้ามลักทรัพย์	๒. ให้ประกอบสัมมาอาชีวะ
๓. ห้ามล่วงละเมิดสิทธิในบุรุษหรือสตรีที่ตนไม่มีสิทธิ	๓. ให้ประพฤติความดีงามในกามคุณ
๔. ห้ามพูดเท็จ	๔. ให้พูดแต่คำจริงที่เป็นประโยชน์
๕. ห้ามดื่มน้ำเมาเป็นเหตุให้ประมาท	๕. ให้มีสติกำกับตนเองตลอดเวลา

๒. ทาน คือ การให้โดยไม่เสียดายในภายหลัง เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน การให้ด้วยจิตใจอันประกอบด้วยเมตตากรุณา หวังจะให้ผู้รับมีความสุขการให้นี้ถือว่าเป็นการแสดงออกในเชิงไมตรีต่อบุคคลอื่นซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้และรับทราบได้โดยบุคคลทั่วไป

การให้ที่เรียกว่าทาน ๓ อย่าง คือ ๑) การให้สิ่งของหรือวัตถุ (อามิสทาน) (๒) การให้ อภัยไม่ถือโทษ ไม่โกรธต่อบุคคลอื่นที่ดูค่า หรือเบียดเบียนเรา (อภัยทาน) (๓) การให้ คำแนะนำสั่งสอนเพื่อให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และเพื่อเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม (ธรรมทาน) หากพิจารณาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ จะพบว่า ทาน เป็นหลักการข้อแรกในการชนะใจคนอื่น ข้อที่สองก็คือการให้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานแก่คนที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วยกับเรา(ปิยวาจา) ในข้อที่ สาม คือ การให้บริการ ช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก และการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

๓. กตัญญูกตเวทีกตัญญู หมายถึง การระลึกนึกถึงคุณความดีและการอุปการคุณที่บุคคลอื่นได้ทำแก่เรา กตเวทีกตเวทีก หมายถึง การตอบแทนพระคุณแก่บุคคลอื่นที่ได้ให้อุปการคุณแก่เรา เพราะว่ากตัญญูกตเวทีก เป็นคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับคนดี ในสังคมไทย ความกตัญญูกตเวทีก ได้กลายเป็นกฎทางศีลธรรมหรือเป็นจารีตทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้รู้จักอุปการคุณ หรือ “บุญคุณ” ที่บุคคลอื่นได้กระทำให้แก่ตน

หลักการปกครองที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ๑) หลักการปกครองแบบอัตตาธิปไตย ซึ่งเป็นหลักเน้นในการถือตนเป็นใหญ่ในการปฏิบัติธรรมโดยการฝึกตนเพื่อกำจัดทุกข์ เพื่อความหลุดพ้น อัตตาธิปไตย (Supremacy of self) มุ่งเน้นการปกครองที่ใช้อำนาจเป็นเครื่องตัดสินอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียว เรียกว่าเผด็จการ (Dictatorship) ในประเด็นของอัตตาธิปไตยผู้วิจัยมีทรรศนะว่า อัตตาธิปไตยเป็นการพัฒนาตนเองให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นผู้ปกครองที่ดี ๒) หลักการปกครองแบบโลกาธิปไตยคือการที่คนหมู่มากเป็นใหญ่ในแง่ทางปฏิบัติธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในการที่จะบรรลुरुธรรมเมื่อนั้นคนอื่นมีความขยันหมั่นเพียร ก็รีบชวนช่วยในการประพฤติธรรมก็

อยากจะบรรลุธรรมเหมือนคนอื่น ผู้วิจัยมีทรรศนะว่า โลกาธิปไตยมองในด้านปกครองก็คือ ประชาธิปไตย โดยใจความคือการทำให้คนส่วนใหญ่มีการประพฤติที่เป็นธรรม เพื่อการปกครอง โดยคนส่วนใหญ่จะเป็นการปกครองที่ดั่งาม ๓) หลักการปกครองระบบธรรมาธิปไตย การปกครองที่ใช้หลักการที่เป็นธรรมในการปกครองและผู้ปกครองเองจะต้องการปฏิบัติธรรม คือ หลักการเอาความถูกต้องเป็นประมาท คือ ความดั่งามการพิจารณาตัดสินด้วยสติปัญญา

ข. ประเด็นความแตกต่าง

ฮอบส์ นักปรัชญาประชาธิปไตยท่านนี้ มีความเห็นว่า เสรีภาพนั้นเป็นธาตุแท้ของความเป็นคน ดังที่เขียนไว้ใน สัญญาประชาคม (Social Contract) ว่า “การสละละทิ้งเสรีภาพเท่ากับการสละละทิ้งความเป็นคนเท่ากับการยอมเสียสิทธิมนุษยชน (Human Rights) และแม้แต่หน้าที่ของเรา การสละละทิ้งเช่นนี้เป็นการขัดต่อธรรมชาติของมนุษย์ การที่นำเอาเสรีภาพทั้งหลายออกไปจากเจตจำนงของคนก็เท่ากับการนำศีลธรรมไปจากการกระทำของคนนั่นเอง”^{๕๕}

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงให้เสรีภาพแก่บุคคลทุกคนเสมอภาคกัน กล่าวคือ ให้ทุกคนตระหนักว่า ตนมีเสรีภาพเท่าเทียมกับบุคคลอื่นในการที่จะกระทำตนให้ดีขึ้น หรือเลวลงด้วยการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งปัจจัยภายนอกที่ไม่จำเป็น^{๕๖} ซึ่งต่างกับประชาธิปไตยที่ให้เสรีภาพตามกฎหมาย เสรีภาพได้มาจากที่พึ่งภายนอก คือ จากการกฎหมายบัญญัติให้ ไม่ได้มาจากการกระทำของตนเอง เสรีภาพยังเป็นที่ต้องพึ่งกับบุคคลอื่น ซึ่งเท่ากับพึ่งปัจจัยภายนอก พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มีความรับผิดชอบต่อนตนเองในการที่จะไม่กระทำชั่ว และรับผิดชอบต่อนทุกคนด้วยการกระทำกรรมดีต่อผู้อื่น ไม่ว่าผู้นั้น จะเป็นมิตรหรือศัตรู ให้รู้จักปรับปรุงแก้ไขพื้นฐาน

^{๕๕} Jean Jacques Rousseau, “The Social Contract” in Modern Political Thought, ed. By William Ebenstein (New York : Rinehart and winston, 1954), p. 149.

^{๕๖} แต่หากพึ่งธรรมะ ๑๐ ข้อ คือ ๑. ศีล (ความประพฤติดี มีระเบียบวินัย) ๒. พาหุสัจจะ (ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก) ๓. กัลยาณมิตรตตา (การคบเพื่อนที่ดี) ๔. โสวัจสสตา (ความเป็นรับฟังเหตุผล มีใจกว้าง ยอมคำแนะนำจากผู้อื่น) ๕. ทักขตา (ความน้ำใจช่วยเหลือกิจการงานของหมู่คณะและขยันทำกิจของตนเอง) ๖. ชัมมกามาตา (ความเป็นผู้ใฝ่ในธรรม คือความดั่งาม) ๗. วิริยารัมภะ (เพียรระวัง-ละชั่ว และเพียรรักษาความดีที่ตนมีอยู่) ๘. สันตุกฺขี (ความพอใจยินดีในสิ่งที่ตนหามาได้ด้วยความพากเพียรและสุจริต) ๙. สติสัมปชัญญะ (ความมีสติรู้ตัวอยู่เสมอ ไม่ประมาท) ๑๐. ปัญญา (มีปัญญาหยั่งรู้ พิจารณา เข้าใจสรรพสิ่งตามที่เป็นจริง) ถ้ามีที่พึ่งดังกล่าวนี้ก็จะประสบแต่ความสุขความเจริญงอกงามในชีวิต (อง.ทสท. (ไทย) ๒๔/๑๗-๑๘/๓๑-๓๘.)

ของตนในปัจจุบันให้ดีขึ้น และรู้จักวางแผนในอนาคตให้เจริญก้าวหน้าในทางที่ถูกต้อง เป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย

ในทรรศนะพุทธปรัชญาเถรวาท พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงเรื่องความสูงส่งของวรรณะในประเด็นที่น่าสนใจคือพระพุทธองค์ทรงปฏิเสธข้ออ้างของพราหมณ์ที่ว่า พวกตนนั้นสูงส่งด้วยเหตุผลเป็นอนุกรรมประการ เป็นต้นว่าพวกพราหมณ์เชื่อในกฎของกรรม ดังนั้นพวกเขาต้องเสวยผลจากการกระทำของตนเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ เพราะถ้ามีความสูงส่งจริงก็จะเป็นเช่นนั้น ด้วยเหตุนี้ความเสมอภาคในเรื่องการให้ผลตามหลักศีลธรรมดังกล่าว (The Principle of Morality) จึงสามารถหักล้างข้ออ้างของพวกพราหมณ์ได้หมดสิ้น ในการสนทนากับพระเจ้ามคธราชอวันตีบุตร พระมหากัจจนะได้อ้างหลักฐานในลักษณะเดียวกัน นอกจากนี้แล้ว พระมหากัจจนะอีกเหมือนกันที่ได้ชี้ให้เห็นว่า ในวรรณะ ๔ เหล่านี้ วรรณะใดหรือบุคคลใดเป็นผู้มั่งมี สามารถที่จะจ้างคนในวรรณะอื่นมาทำงานรับใช้ได้^{๕๗}

ดังนั้นกฎของสังคมกับคุณธรรมจึงมีความแตกต่างในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง กฎของสังคมกับคุณธรรม กล่าวคือ พราหมณ์ยากจนหรืออนาถาอาจทำงานให้สุทร ผู้มีอันจะกินได้เช่นเดียวกัน ข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้ ย่อมพิสูจน์ถึงความเหลวไหลของพวกพราหมณ์ ผู้อ้างความสูงส่งแห่งชาติกำเนิดของตนทางกฎหมายอาญาของประเทศก็ไม่ได้ระบุถึงความแตกต่างกันในเรื่องวรรณะ คือเมื่อกระทำความผิดชนิดเดียวกัน ไม่ว่าวรรณะไหนก็ต้องได้รับโทษ เหมือนกันหมดไม่มียกเว้นใดๆ ทั้งสิ้น นี่ก็ปรากฏจากหลักฐานการสนทนา ระหว่างพระมหากัจจนะกับพระเจ้าอวันตีบุตร เช่นกัน^{๕๘}

พระพุทธศาสนาให้เสรีภาพแต่ศาสนิกชนทั้งในด้านความเชื่อ ความคิด การแสดงเหตุผล การเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ พุทธศาสนาสอนให้บุคคลมิให้เชื่อใครง่ายๆ หากต้องการให้ใช้เหตุผลขบคิดด้วยตนเอง การจะปฏิบัติตามจะกระทำหลังจากที่ได้ใช้วิจารณ์ญาณของตนเอง มิได้สนับสนุนให้ต้องยอมรับในสิ่งที่ตนมิได้เห็นด้วย พุทธศาสนาสันับสนุนให้มีเสรีภาพทางการคิด (โยนิโสมนสิการ) และเลือกแบบแผนที่ดี (ธรรมวิชัย) ด้วยตนเอง ดังปรากฏตามคำสอนของพระพุทธเจ้าใน “กาลามสูตร”^{๕๙} ซึ่งในทรรศนะของผู้วิจัยเห็นว่าในพระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงให้สิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับความเชื่อโดยให้เขาเหล่านั้นเชื่อตนเอง ใช้เสรีภาพของตนเองอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องเชื่อใครหรือใดๆ

^{๕๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๑๘/๓๘๓-๓๘๕.

^{๕๘} จินดา จันทร์แก้ว, (แปล), **ปรัชญาสังคมแนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓, หน้า ๑๑.

^{๕๙} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๖.

สังคมของ โทมัส ฮอบส์เป็นสังคมที่มีการปกครอง เป็นกลุ่มเกี่ยวกับการใช้อำนาจ เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และกำหนดสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิตของ ผู้คนในสังคม ทุกสังคมจะต้องมีสถาบันการเมืองการปกครอง จัดระบบโครงสร้างเพื่อควบคุมดูแล ให้ผู้คนในสังคมปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ถ้าไม่มีข้อกำหนดกฎเกณฑ์ ก็ยากที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการ ละเมิดต่อกัน ให้ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขแล้ว ยังมีผลมาจากความต้องการที่จะชำระ อธิปไตยของสังคมโดยส่วนรวมไว้ให้ปลอดภัยจากการรุกรานของสังคมอื่นด้วยองค์ประกอบ โครงสร้างของสังคมที่ช่วยให้สังคมมั่นคง กลุ่มสังคมใดมีหน้าที่ต่างก็แสดงบทบาทได้อย่าง เหมาะสม สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้าไปได้เร็วขึ้นการกระทำอันเสรีที่มีอยู่มีเหตุปัจจัยก่อให้เกิด การกระทำหนึ่ง คือ เหตุทางจิตนั้นคือเจตจำนงที่กำหนดการกระทำและอีกทางคือ เหตุทางกายที่ เป็นพลังกำลังที่จะกระทำไปสู่จุดมุ่งหมาย โดยมีแรงพาไปในกรณีทั้งจิตและกายนี้เหมือนกับ กาย การเมือง ที่มีแรงขับเคลื่อนแบบเดียวกันซึ่งจำแนกเป็นกำลังและเจตจำนงที่เรียกว่าอำนาจบริหาร เจตจำนงนี้มีชื่อเรียกว่า อำนาจนิติบัญญัติ ถ้าหากปราศจากอำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ กาย การเมืองย่อมทำอะไรไม่ได้ “เราได้เห็นกันแล้วว่า อำนาจนิติบัญญัติเป็นของประชาชนและจะเป็น ของประชาชนได้เท่านั้น”^{๑๑๑}

อำนาจดังกล่าวเป็นการกระทำเฉพาะนอกขอบเขต ความสามารถของกฎหมายทุกการ กระทำเป็นได้แต่กฎหมายเท่านั้น ฉะนั้นพลังมหาชนจึงต้องมีตัวแทนที่เหมาะสมซึ่งจะประสาน ปัจจัยที่เหมาะสมเข้าด้วยกันและทำให้มันเคลื่อนไหวไปในทิศทางของเจตจำนงร่วม ผู้ที่จะสื่อสาร ระหว่างรัฐกับรัฐาธิปไตย รัฐบาลหรือผู้แทนบุคคลมหาชนนั้น ซึ่งคล้ายกับการผสมกันของวิญญาณ กับร่างกายในตัวคนและนี่ก็คือเหตุผลที่ในรัฐต้องมีรัฐบาลในการดูแลรัฐและความปลอดภัยในรัฐ ปัจเจกบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับเลือกให้เป็นอธิปไตยนี้หลังจากที่ได้รับเลือกตั้งแล้วจะพูดใน นามของสมาชิกทั้งหมดตัดสินใจว่าอะไรดีต่อกลุ่มทั้งหมดและมีอำนาจในการออกคำสั่งต่อทุกคน^{๑๑๒} สภาพสังคมเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรมจริยธรรมในสังคมได้เข้าสู่ภาวะวิกฤต ปัญหาความรุนแรงที่ เพิ่มขึ้นสังคม ปัญหาการขาดความซื่อสัตย์สุจริตและคุณธรรมจริยธรรม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาขาดการประมาณตน ขาดความยับยั้งชั่งใจ ความฟุ้งเพื่อส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาคน และ สังคม

^{๑๑๑} วิชาดา กิตติโกวิท แปล, **สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง**, หน้าที่ ๑๕๗.

^{๑๑๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. **ปรัชญาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.(กรุงเทพฯ : อรุณการ พิมพ์), หน้า ๒๖๗.

๔.๖ สรุป

ในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เป็นการต่อสู้ทางการเมืองของคน ๒ กลุ่มที่แข่งขันกัน และการกระทำเช่นนั้นเป็นอันตรายกับความมั่นคงของสังคม เพราะว่าแนวความคิดฮอบส์เป็นแบบอัตนิยม ฮอบส์ มองว่ามนุษย์กระทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง มนุษย์ไม่เคยทำอะไรเพื่อคนอื่นเพราะมนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี่เองที่เป็นเหตุให้มนุษย์กระทำทุกอย่างเพื่อตนเอง เพราะความกลัวกระตุ้นให้มนุษย์เกิดสำนึกทางจริยธรรม เกิดการรวมตัวกันเป็นสังคมเป็นรัฐที่มีผู้ที่มีอำนาจในรัฐคอยให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยธรรมชาติของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวต้องการเกียรติยศชื่อเสียง แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว จึงมีการแข่งขันกันไม่ไ้วางใจกัน มนุษย์มีความสามารถเท่าเทียมกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ มนุษย์มีความรักตัวกลัวตายอันนี้เป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์ร่วมมือกันจนกระทั่งสามารถรวมกันจนเกิดเป็นรัฐขึ้น เพราะมนุษย์เห็นว่าสภาวะก่อนที่จะเกิดรัฐหรือสังคมขึ้น สภาวะนี้เป็นสภาวะที่ไม่สามารถยืนยันได้ว่ามีอยู่จริง

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมีการพัฒนาเพื่อดำเนินไปสู่วิถีชีวิตที่เหมาะสมและมีความสุข ความเกียจคร้านมีอิทธิพลในระดับแนวคิดคำสอนคือหลักการเรื่องสันโดษ โดยการกระทำเพียงคนเดียวไม่อาจทำให้สังคมเดือดร้อนอย่างมากก็จริง แต่ถ้าเกิดขึ้นและขยายออกไปสู่ผู้อื่นด้วย อิทธิพลความเกียจคร้านย่อมก่อให้เกิดโทษต่อสังคมเช่นกัน การกระทำของบุคคลจึงมีผลต่อทิศทางสังคมที่เฉื่อยชาและชอบเลียนแบบ สังคมไทยจึงมักถูกกล่าวหาว่าเป็นสังคมที่เฉื่อยชา คนเกียจคร้าน เพราะค่านิยมที่ชอบความสบายมาเป็นเวลานาน ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ และชอบทำอะไรที่ตามใจที่สบายและมักง่าย คนเกียจคร้านจึงเป็นคนที่ถ่วงความเจริญ สังคมจึงพัฒนาช้าหรือถ้าหลังจะนั้น แนวทางอย่างหนึ่งที่ควรปลูกฝังคือความเพียรพยายามอย่างสม่ำเสมอจนกลายเป็นนิสัย นิสัยของคนเกียจคร้านก็จะเปลี่ยนเป็นคนเพียรพยายาม การสร้างคุณธรรมอื่นๆ ให้มีขึ้นในใจตนเอง และการส่งเสริมให้มีสภาพแวดล้อมที่ดีที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นตารางการเปรียบเทียบ ดังต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบความแตกต่างความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ กับ พุทธปรัชญา
เถรวาท ดังนี้ คือ

ประเด็น	โทมัส ฮอบส์	พุทธปรัชญาเถรวาท
๑. ความหมายทั่วไปความเห็นแก่ตัว	<p>๑. การต่อสู้เพื่อความอยู่รอด ดิ้นรน สร้างความมั่นคง ปลอดภัยในชีวิตตนเอง</p> <p>๒. ธรรมชาติที่มนุษย์มีความ กลัวทำให้เกิดการรุกราน ซึ่งกันและกัน การป้องกัน ชีวิตเมื่ออยู่ร่วมกัน โดยใช้ กฎกติกาของสังคม</p>	<p>๑. การกระทำเพื่อให้ตนเอง ไม่คำนึงถึงสังคม ภายนอก</p> <p>๒. การอยู่ร่วมกันในสังคมมี กฎของศีลและวินัยทาง พระพุทธศาสนาเป็น หลักในการอยู่ร่วมกัน</p>
๒. ลักษณะความเห็นแก่ตัว	<p>๑. มีความหวาดกลัว และเพื่อ ประโยชน์ในของตนเอง</p> <p>๒. ไม่มีความยุติธรรม และเท่า เทียมกันและกัน จากหน้าที่ ของการเป็นพลเมืองใน สังคม</p>	<p>๑. เบียดเบียนตนเองและ ผู้อื่น</p> <p>๒. ไม่มีความยุติธรรมจาก หน้าที่ของการเป็น พลเมืองในสังคม</p>
๓. ผลกระทบจากการเห็นแก่ตัว	<p>๑. เกิดการแย่งชิงในการ แข่งขัน ละเมิดกันและกัน การทำร้ายกัน</p> <p>๒. มีความเจริญทางด้านวัตถุ ยึดตนเองเป็นหลัก เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ และศักดิ์ศรีของมนุษย์ และมีความขัดแย้งกัน</p>	<p>๑. เกิดเป็นความทุกข์ทาง กาย และทางใจ</p> <p>๒. แข่งขันไม่พัฒนา ทางด้านจิตใจไม่ส่งเสริม กันในสังคมอยู่อย่าง สันติ</p>

ตารางต่อ

<p>๔. วิธีจัดการความเห็นแก่ตัว</p>	<p>๑. อยู่ร่วมกันเป็นสังคมหรือรัฐ ไม่ละเมิดกฎระเบียบทาง สังคมทำสัญญาร่วมกัน มอบอำนาจให้ผู้ปกครอง เพื่อรักษาระเบียบสังคม ทุกคนต้องปฏิบัติตาม</p> <p>๒. มีความหวาดระแวงระแวง ปกป้องคุ้มครองตนเอง จากศัตรูภายนอกและ ภายใน จากการ เบียดเบียนกันและกัน</p>	<p>๑. ใช้หลักธรรม ปฏิบัติตาม คำสอนทาง พระพุทธศาสนา โดยมี ศีลเป็นพื้นฐาน ปฏิบัติ ตามหลักธรรมวินัย ให้ อยู่ร่วมกันในสังคมได้ ตามหน้าที่ของตนเอง</p> <p>๒. มีความหวาดระแวง ระแวง ปกป้องคุ้มครอง ตนเอง จากศัตรูภายนอก และภายใน และการ เบียดเบียนกันเอง</p>
<p>๕. ผลของการจัดการจาก ความเห็นแก่ตัว</p>	<p>๑. ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพซึ่ง กันและกัน และปฏิบัติ ตามกฎหมายของ สังคมหรือต่อรัฐ</p> <p>๒. มีความปรารถนาความสุข และความปลอดภัยในชีวิต สร้างความสำเร็จทางด้าน วัตถุที่กระตุ้นความคิด การศึกษา ปัญญา เป็นการ พัฒนาสังคมให้เกิดขึ้น ใหม่ในอนาคตและ ปัจจุบัน</p>	<p>๑. มีเสรีภาพต่อกัน มีความ สงบรวมเย็นในสังคมและ ตนเอง</p> <p>๒. ปรารถนาความสุขทาง กายทางใจสร้าง คุณธรรม จริยธรรม มี การพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสามารถอยู่ ร่วมกัน พึ่งพาตนเองใน การพัฒนาตนตาม หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา</p>

จากตารางเปรียบเทียบความแตกต่างกันทำให้เห็นว่า การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท จึงแยกออกเป็น ๓ ประเด็น ดังต่อไปนี้ ได้แก่

๑. จุดประสงค์สังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ เป็นการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดแสวงหาอำนาจสร้างความมั่นคงต่อชีวิตในการพัฒนามุ่งสู่ความเจริญทางด้านวัตถุ ในสังคมและมุ่งหาความสุขทางกายและทางใจเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นต้น

๒. จุดประสงค์ สังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ กฎเกณฑ์และหลักการอยู่ร่วมกันในการประพฤติปฏิบัติตามสัญญาที่ทุกคนได้กระทำร่วมกัน

๓. จุดประสงค์ สังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ หลักเกณฑ์การตัดสินทางสังคมหม่อมมาก เช่น มีกฎหมาย มีผลประโยชน์ มีเสรีภาพ ที่เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนของสังคมจากชนชั้น ซึ่งกำลังก้าวขึ้นมาใช้อำนาจทางการเมือง และที่แปลกไปกว่านั้น คือไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มขุนนางผู้สนับสนุนสถาบันกษัตริย์ นอกจากนั้น ยังมีแรงกระตุ้นที่ทำให้มนุษย์กระทำกิจกรรมต่างๆ มีอยู่สองอย่างคืออารมณ์และเหตุผล ถ้ามนุษย์กระทำตามอารมณ์จะทำให้มนุษย์ตกอยู่ใต้สภาวะสงคราม แต่อารมณ์ก็สามารถทำให้มนุษย์เกิดความกลัวตาย เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องการหลีกเลี่ยงมนุษย์จึงต้องการความสงบ เพราะทำให้เกิดความปลอดภัย เหตุผลทำให้มนุษย์รู้จักกฎเกณฑ์ที่นำไปสู่สันติภาพ ฮอบส์ เรียกว่า กฎธรรมชาติ เป็นกฎทางศีลธรรมที่มนุษย์สำนึกรู้ได้ด้วยเหตุผล

เพื่อหนีสภาวะสงคราม เพื่อสันติภาพ เพื่อความปลอดภัยของตัวเอง มนุษย์จึงร่วมมือกันทำสัญญาต่อกันขึ้นเรียกว่า สัญญาประชาคม ที่เป็นสัญญาที่มนุษย์ร่วมกันกระทำขึ้นเพื่อมอบอำนาจและสิทธิของตนให้แก่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง เป็นผู้ใช้อำนาจเพื่อยังประโยชน์ให้เกิดสันติภาพและความปลอดภัยร่วมกัน เป็นสัญญาที่จัดทำขึ้นด้วยกติกาสัญญาของทุกคนกับทุกคน ในลักษณะคู้ว่าทุกคนควรจะกล่าวกับทุกคนว่า ข้าพเจ้ามอบและสละสิทธิของข้าพเจ้าในการปกครองตัวเองให้แก่คนๆ นี้ หรือกลุ่มนี้ โดยมีเงื่อนไขว่า ท่านต้องสละสิทธิของท่านให้แก่เขาและมอบอำนาจกระทำการทั้งปวงให้แก่เขาเช่นเดียวกัน เรียกว่า จักรภพ ดังนั้นรัฐเกิดขึ้นด้วยความจำเป็นจากธรรมชาติของมนุษย์ คนหรือกลุ่มคนที่ได้รับมอบอำนาจ เรียกว่า องค์กรปิตัย เป็นผู้ทรงอำนาจสิทธิขาด ใช้อำนาจแทนคนทั้งหมด รัฐเป็นเสมือนคนๆ เดียวเป็นเอกภพ หน้าที่ขององค์กรปิตัย คือ ออกกฎหมาย บังคับใช้กฎหมาย รักษาความสงบภายใน องค์กรปิตัยมีสิทธิที่จะห้ามการแสดงความคิดเห็นหรือการกระทำต่างๆ ของประชาชน ประชาชนไม่มีสิทธิที่จะร้องเรียนว่า ถูก

องค์อธิปัตย์กัจฉีทั้งนี้เพราะถือว่าการกระทำขององค์อธิปัตย์เป็นไปเพื่อลดความเห็นแก่ตัวของประชาชน พยายามทำให้สังคมสงบสุข ประชาชนต้องยินดียึดมั่นในสัญญาที่ให้ไว้ นั่นเอง

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทมีทรรศนะทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย โดยแยกออกเป็น ๒ ประเด็นที่กล่าวถึง คือ เรื่องความเห็นแก่ตัวกับความสุข เพราะว่ามีมนุษย์มีธรรมชาติ ๒ อย่างคือความสุขและความทุกข์คอยควบคู่กันอยู่และมีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน จึงทำให้ความเห็นแก่ตัวเข้าไปครอบงำบุคคล พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า การกระทำตามเป้าหมายของชีวิตได้ถือว่าประสบความสำเร็จแต่การพลาดเป้าหมายไปเพราะความเห็นแก่ตัวเป็นสาเหตุส่วนหนึ่ง นอกจากนี้พุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า “ตัณหา” ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวและฉันทะทำให้เกิดความเพียรพยายามอันจะนำไปสู่ความสุขและทุกข์ที่ต่างกันไป และเรื่องความเห็นแก่ตัวจึงมีอำนาจ ๒ อย่างที่คอยผลักดันให้มนุษย์ทำความดีหรือชั่วได้ ๒ ประเภท คือ ประเภทแรก คือ อำนาจฝ่ายชั่ว ได้แก่ ตัณหา อารมณ์ ประเภทที่สอง คือ อำนาจฝ่ายดี ได้แก่ เหตุผล หรือฉันทะ ที่จะทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวหรือเพียรพยายาม โดยอำนาจฝ่ายชั่วทำให้อารมณ์และความรู้สึกหรือตัณหาเกิดขึ้นกับมนุษย์นั่นเอง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ กับ พุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการเมืองของ ฮอบส์เป็นการนำเอาสภาพอันแท้จริงของสังคมมาสัมพันธ์กับ หลักการทางวิทยาศาสตร์และได้เป็นทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่โทมัส ฮอบส์ เห็นว่า มนุษย์มีความเห็นแก่ตัว เป็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดปลอดภัย ต่างเป็นศัตรูกันสามารถทำร้ายชีวิตอื่นได้เสมอ ลักษณะการเมืองเป็นการเคลื่อนไหวที่คล้ายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ตามธรรมชาติ มีแรงกระตุ้นที่เป็นแรงจูงใจ (Motivation) เป็นปฏิกิริยาที่มีผลกระทบสิ่ง เหล่านี้ปรากฏออกมาในรูปแบบของความชอบและความเกลียดการเคลื่อนไหวก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสังคมทฤษฎีของ ฮอบส์ เป็นทฤษฎีการเมืองที่เน้นความสัมพันธ์ ระหว่างธรรมชาติของมนุษย์กับอำนาจของรัฐ ฮอบส์เห็นว่า คนเรานั้นเคลื่อนไหวเพราะมีความมุ่งมั่น แสวงหาอำนาจเพื่อการคุ้มครองตนเองและหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นเหตุให้รุกรานทำร้ายกัน เป็นภาวะที่ไม่ปลอดภัยต่างเกิดความหวาดกลัวตลอดเวลา ดังนั้นมนุษย์จะต้องได้รับการคุ้มครองให้ความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต

การใช้หลักการของกฎธรรมชาติ และหลักทางศีลธรรมในการตกลงที่มีเหตุผลที่จำเป็น โดยการสถาปนาองคธิปไตยขึ้นมาเป็นตัวแทนของทุกคนมีอำนาจบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญา เรียกว่า “สัญญาประชาคม” สมาชิกในสังคมมีหน้าที่ต้องเชื่อฟังองคธิปไตยในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของมนุษย์ นั้น ฮอบส์ มองว่าจะมีแต่ขัดแย้งและการต่อสู้ตลอด เป็นการต่อสู้เพื่อประโยชน์ตน การกระทำในพฤติกรรมนี้ทุกคนไม่ได้คำนึงถึงสิ่งภายนอกเป็นสถานะทางธรรมชาติ รัฐจึง ก่อกำเนิดมาในรูปแบบของความต้องการที่จะแสวงหาอำนาจความมนุษย์ทุกคนต่างมีความกลัวตายต้องต่อสู้ตลอดเวลาของมนุษย์ด้วยกัน ฮอบส์ คิดว่า มหาชนกลายเป็นรัฐโดย เครื่องมือของอำนาจ เพราะคนส่วนใหญ่ถูกผลักดันที่ต้องต่อสู้ แข่งขัน มีความหวาดระแวง หวังสร้างเกียรติให้ตน เพื่อความปลอดภัย สมาชิกต่างยอมโอนสิทธิในการยอมมอบพันธะให้องคธิปไตย ทุกคนได้มอบสิทธินั้น มหาชนยอมทำสัญญาเพื่อให้เกิดความมั่นคง องคธิปไตยที่ถือกำเนิดมามีสิทธิเด็ดขาดและสมบูรณ์ ฮอบส์ กล่าวว่าคำสั่งขององคธิปไตยซึ่งถือเป็นการบุกเบิก

ในทางกฎหมายที่จะจำแนกในความแตกต่างของกฎหมายที่เป็นพระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติ (Statue law) กฎหมายนั้นมีความเป็นธรรม สอดคล้อง ถือว่า ศาสนามีระบบของกฎหมาย และได้พยายามแยกให้ชัดเจนว่าอะไรคือความรู้ (Knowledge) และอะไรคือความเชื่อ (Faith) สอดคล้องไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า เพราะว่ามันมนุษย์ไม่อาจจะรู้รูปลักษณะต่าง ๆ ของพระเจ้าได้เขาเชื่อว่าองค์อธิปัตย์ไม่ได้มา จากพระเจ้าแต่มาจากการที่มนุษย์เลือกขึ้นมา

การรวมกันในสังคม โดยความมุ่งหวังที่จะได้รับความคุ้มครองและได้ประโยชน์สุข เป็นการตอบแทน ในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน กฎกติกาที่โทมัส ฮอบส์ กล่าวเป็นกฎที่ใช้เพื่อให้เกิดความชอบธรรมในสังคมถ้าไม่ปฏิบัติตามกฎกติกาต่างๆ ก็จะต้องรับโทษนั้น ผู้ที่ลงโทษผู้กระทำความผิด ฮอบส์กล่าวว่า คือผู้ปกครองคือผู้มีอำนาจในรัฐ รัฐมีองค์อธิปัตย์เป็นผู้ตัดสินสัญญาอันได้มาจากการยอมสละอิสรภาพสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งถือเป็นการสละความเห็นแก่ตัวร่วมกัน ความยุติธรรมหรือศีลธรรมจะเกิด จากการที่ทุกคนได้ร่วมกันทำตามกฎตามพันธสัญญา ผู้ปกครองคือผู้ที่มีอำนาจ เจตจำนงขององค์อธิปัตย์เป็นกฎหมายอย่างไม่มีข้อโต้แย้ง หากว่าองค์อธิปัตย์จะทำหน้าที่ไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ คือไม่สามารถให้หลักประกันความปลอดภัยของชีวิตได้อีกแล้ว หรือเป็นผู้ทำร้ายประชาชนเอง ประชาชนก็ไม่ต้องเชื่อฟังองค์อธิปัตย์อีกต่อไป แต่นั่นก็หมายความว่า สังคมการเมืองที่ทุกคนร่วมกันกำหนดขึ้นก็ต้องล้มเลิกไป และมนุษย์ก็จะพบตัวเองว่ากลับไปอยู่ในสภาวะธรรมชาติอีกตามเดิม จนกว่าจะมาร่วมกันทำสัญญาและตั้งสังคมการเมืองขึ้นมาใหม่ และโอนอำนาจตามธรรมชาติของตนให้แก่องค์อธิปัตย์คนใหม่

ส่วนในสังคมพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่า ความเห็นแก่ตัวเป็นเหตุแห่งทุกข์มนุษย์ต่างแสวงหาสิ่งที่เป็นความสุขและหลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นทุกข์ มนุษย์ต่างก็ “รักสุข เกลียดทุกข์” เรียกว่าเป็น “ความรักตน” ความรักนี้เองที่ทำให้มนุษย์เฝ้าหาเพื่อสนองตอบความต้องการ แต่ว่าความต้องการที่ไม่เคยหยุดของมนุษย์เมื่อได้สิ่งหนึ่งแล้วก็ยังต้องหามาใหม่และต่อไปไม่หยุดและในเมื่ออยู่ร่วมกันทุกคนต่างมีความปรารถนาเช่นเดียวกันจึงทำให้เกิดการละเมิดกัน ความรักตนเป็นบ่อเกิดของความเห็นแก่ตัว และเป็นสาเหตุสำคัญของการกระทำที่ทั้งปวงในการอยู่ร่วมกันเป็นแรงจูงใจให้เกิดพฤติกรรม “หมายถึง ภาวะชักนำให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง” ในการที่คนๆหนึ่งจะมีพฤติกรรมให้ตนเป็นทุกข์หรือการกระทำนั้นทำให้ผู้อื่นเกิดความทุกข์ขึ้นมาทำให้ปกป้องทั้งทางกายและทางจิตใจ การช่วยเหลือ เกื้อหนุนจะเกิดขึ้นในสังคมเป็นความขัดแย้งว่าตนยิ่งใหญ่หรือพิเศษกว่าคนอื่น ก็เข้าลักษณะความเห็นแก่ตัว ลักษณะทะนงตนชอบเอาชนะถือตนเป็นใหญ่ เป็น

ศูนย์กลาง เกิดความไม่เสมอภาคทางสังคมการเอื้อ เกื้อหนุนเกิดการแบ่งชนชั้นว่านี่ เป็นของชนชั้น
 คน “มนุษย์ต่อสู้เพื่อให้ตนเองและชนชั้นของตนเองอยู่รอด”^๒ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมในเรื่อง
 สิทธิอำนาจความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะได้ ๓ ประการ คือ (๑) ความ
 เบียดเบียน และความไม่มีระเบียบ (๒) ความสำคัญตน (๓) ความทะนงตน ความถือตัว

การกระทำทุกการกระทำนั้นเพื่อสนองตัณหาตาม มโนสัญชาตญาณที่เกิดจากส่วนลึก
 ของจิตมนุษย์ที่มีต่อตนเอง จึงเท่ากับมนุษย์นั้นรักตน พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ไม่มีใครอื่นที่
 มนุษย์จะรักมากกว่าตนดังข้อความที่ได้รับการยืนยันจากพระพุทธองค์ว่า “...เราตรวจตราด้วยจิต
 ทั่วทุกทิศแล้ว ยังไม่พบผู้ที่เป็นที่รักกว่าตนในที่ไหนเลย” ในความรักตนนี้เป็นรากเง้าของ
 ความเห็นแก่ตัวที่เป็นผลต่อตนและผู้อื่น เราจะเห็นว่ามีลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับตนกับบุคคล
 อื่นเป็นสำคัญ ในบทสรุปนี้ได้นำตัวอย่างของความเห็นแก่ตัวที่เกิดจากความรัก เด็กชายสองคน
 ป่วยอย่างรุนแรงต้องการเลือดในการช่วยชีวิตครั้งนี้ เลือดนั้นเป็นกรุ๊ปเฉพาะที่มีในตัวแทนดำที่เด็กทั้ง
 สองรับได้เท่านั้น แต่เลือดมีจำกัด เด็กทั้งสองมีอยู่คนหนึ่งที่เป็นลูกของนายดำ จากเหตุการณ์ ใน
 การรอดชีวิตครั้งนี้ลูกของนายดำมีสิทธิรอดชีวิตได้แต่เด็กอีกคนต้องเสียชีวิตไป เด็กชายที่มีลูก
 นายดำไม่มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากนายดำในครั้งนี้ นี่เป็นความรักลูกตนจากตัวอย่างที่กล่าวไว้
 ถือเป็นการกระทำที่มุ่งสู่ตนเอง

ความเห็นแก่ตัวนั้นเกิดขึ้นได้เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม แต่ความเห็นแก่ตัว
 มิใช่เพียงว่าเป็นแค่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ยังเป็นความรู้สึกภายในความเห็นแก่ตัวไม่ว่าระดับ
 ไฉจะมีผลคือทุกข์ทั้งสิ้น ตัณหาเป็นลักษณะความอยาก สิ่งที่สนองความต้องการทางประสาททั้ง ๕
 โดยสัมพันธ์กับภาวะชีวิตที่จะอำนวยสิ่งที่ปรารถนานั้นๆ ให้คงอยู่กับตัวตนอย่างใดอย่างหนึ่ง
 ตลอดไป ตัณหานี้แสดงออกในรูปความรู้สึกอยากได้เช่นสิ่งของ ลาภ ยศ อำนาจ ทำให้บุคคลมี
 ลักษณะแสดงพฤติกรรมอยากได้ของเหล่านั้นมาเป็นของตน โดยการเก็บเอามาไว้เป็นส่วนตน ทำให้
 เกิดการใช้วาจาที่ส่อเสียดประทุษร้ายทำร้ายกันจนเสียชีวิต เพราะบุคคลถูกความโลภครอบงำความ
 โลภ นี้แสดงถึงความกระหายอยาก เป็นความอยากขั้นที่รุนแรง อยากในอำนาจจึงเกิดการละเมิด
 เป็นคเบียดกัน เมื่อความโลภเข้าครอบงำแล้ว ย่อมคิดที่จะเอาให้ได้โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง
 เรียกโลภว่า “อกุศลมูล” แปลว่ารากเง้าของความชั่วขาดสติสัมปชัญญะไม่ระงับยับยั้งก็จะแสดง
 พฤติกรรมรุกรานเพื่อให้ตนได้มาเรียกว่าเห็นแก่ตัว เป็นอกิฆมา เป็นความเพ่งเล็งอันเป็นความ
 ต้องการที่รุนแรง การอยู่ร่วมกันในสังคมมักจะมีปัญหาเกิดขึ้นเสมอ โดยเฉพาะการกระทบกระทั่ง

^๒ ปรีดี พนมยงค์, ปรัชญาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, ๒๕๒๕) หน้า ๑๔๐.

ทำให้เกิดการละเมิดซึ่งกันและกัน ด้วยวาจา ด้วยใจ การเบียดเบียนกัน สังคมที่มีการเบียดเบียนกัน สังคมนั้นย่อมหาความสุขไม่ได้

การปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสงบราบรื่นเรียบร้อย มีความสุข และ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การนำหลักธรรมมาใช้ในสังคมก่อให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมในสังคมมี การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้ปันสิ่งของ ๆ คนต่อผู้อื่น การผูกใจคนต้องอาศัยการให้เป็นหลัก พื้นฐาน การให้เป็นการแสดงออกถึงไมตรีจิตของผู้ให้ที่ผู้รับพอใจ ในสิ่งของ การให้ความ ช่วยเหลือด้วยกำลังกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งของตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเพื่อแผ่ ให้กับส่วนรวม “การให้ทาน บริจาคสิ่งของ ย่อมกำจัดความตระหนี่ออกไปได้ในขณะนั้น ถ้ายังมี ความหวงแหน เสียหายก็จะให้ไม่ได้ หรือเป็นการฝืนใจให้ความตระหนี่มันก็ไม่ลด”...การให้ถือ เป็นการสละออกอีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัว เป็นตนของตนเองลงได้ การให้กับ สังคมส่วนรวม ถือเป็นผู้ที่เอื้อเพื่อ เสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้ เกิดประโยชน์ให้มีความสุขในการอยู่ร่วมกันในหมู่คณะด้วยดีสังคมพึงปฏิบัติหลักการอยู่ร่วมกัน ที่ เรียกว่า สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) มี ๖ ประการคือ มิเมตตาคายกรรม ได้แก่ การ เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วย เมตตา นั่นคือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียน ทำร้ายกัน แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกร่วมกัน

คุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐของผู้ทรงคุณความดียิ่งใหญ่ ได้แก่ เมตตามีความ รักความปรารถนาให้ผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข กรุณา ให้ความสงสารปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นพ้น ทุกข์ มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีหรืออยู่ดีมีความสุข อุเบกขา ความรู้จักวางใจเป็นกลาง วางเฉย ไม่ยินดียินร้าย เมื่อผู้อื่นถึงซึ่งความวิบัติอันเราช่วยอะไรไม่ได้แล้ว ผู้เจริญและทรงพรหมวิหาร ธรรมประจำใจอยู่เสมอ ย่อมเป็นที่รักของเหล่ามนุษย์และอมมนุษย์ทั้งหลาย พรหมวิหารธรรมเป็น คุณธรรมเครื่องยังความรักใคร่ กลมเกลียว ความปรองดอง สมานฉันท์ รวมเรียกว่า “สามัคคีธรรม” ให้เกิดและเจริญขึ้นในหมู่มนุษย์และสัตว์โลกทั้งหลาย ไม่เบียดเบียนกัน

จากที่ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องความเห็นแก่ตัวในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ กับพุทธปรัชญาเถรวาท สังคมทั้งสองแม้ เป็นการอยู่ร่วมกันทางสังคมที่ใช้วิธีการต่างกันในการอยู่ ร่วมทางสังคมในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่มีแต่แข่งขันกัน การ กระทำเช่นนั้น เป็นอันตรายกับความมั่นคงของสังคม เพราะว่าแนวความคิดของ ฮอบส์เป็นแบบอัต นิยม มนุษย์กระทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง มนุษย์ไม่เคยทำอะไรเพื่อคนอื่นมนุษย์มี ธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี่เองที่เป็นเหตุให้มนุษย์ละเมิดกัน ความกลัว กระตุ้นให้มนุษย์เกิดสำนึกทางจริยธรรม เกิดการรวมตัวกันเป็นสังคมเป็นรัฐมีอำนาจในรัฐคอยให้

ความคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มนุษย์ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

ในความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นธรรมชาติที่มีลักษณะเลวร้ายเพราะเกิดจากการได้รับแรงกระตุ้นจากภายนอกที่สะสมและมีผลเมื่อแสดงพฤติกรรมออกสู่ภายนอก ความเลวร้ายทำให้มนุษย์ละเมิดกัน โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นอันตรายทำให้ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและไม่มีความมั่นคง สังคมต้องมีกฎกติกาโดยทุกคน สละความเห็นแก่ตัวร่วมกัน ทำสัญญา สิทธิและผลประโยชน์มีเท่ากับทุกคนสละความเห็นแก่ตัวและกระทำสัญญาร่วมกัน ต่างต้องไม่ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกันปฏิบัติตามสัญญาที่ได้กระทำร่วมกันเสรีภาพจะมีได้ก็ต่อเมื่อไม่มีข้อห้ามในกฎหมายอำนาจที่ทุกคนมอบให้ผู้ปกครองคือองค์อธิปัตย์ถือเป็นอำนาจที่ให้ความคุ้มครองให้ความปลอดภัยในชีวิตเรียกคืนไม่ได้การปกครองที่ใช้กฎหมายนำไปสู่ความสงบและนำไปสู่ภาวะสงครามได้เช่นกัน ระบบกฎหมายไม่ใช่ระบบของสังคม แต่ถือว่าศาสนาเป็นระบบของกฎหมายการเปรียบเทียบความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ กับ พุทธปรัชญาเถรวาท ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังต่อไปนี้

ในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าว ลักษณะของสังคมทั้งสอง ก็คือ มีการแข่งขันกันไม่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันเป็นสภาวะทางธรรมชาติไม่มีความดีความชั่ว ไม่มีคุณธรรมมีแต่ปัญหา ขาดความชอบธรรม มีการแข่งขัน มีความหวาดระแวง ในปัจเจกบุคคลตามกฎธรรมชาติในการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์จากการเปรียบเทียบ ได้ดังต่อไปนี้

๑. วัตถุประสงค์ของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ เป็นการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดแสวงหาอำนาจสร้างความมั่นคงต่อชีวิตในการพัฒนามุ่งสู่ความเจริญทางด้านวัตถุ ในสังคมพุทธปรัชญามุ่งหาความสุขทางกายและทางใจเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ

๒. วัตถุประสงค์ของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ กฎเกณฑ์และหลักการอยู่ร่วมกันในการประพฤติปฏิบัติตามสัญญาที่ทุกคนได้กระทำร่วมกัน

๓. วัตถุประสงค์ของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท ก็คือ หลักเกณฑ์การตัดสินทางสังคมหมู่่มาก เช่น มีกฎหมาย มีผลประโยชน์ มีเสรีภาพ ที่เป็นเกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางคุณธรรมจริยธรรม ศีลธรรม

๕.๒. ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปประยุกต์ใช้

ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การใช้คำว่า “ความเห็นแก่ตัว” ในปรัชญาสังคมของ โทมัส ฮอบส์ กับ พุทธปรัชญาเถรวาท ผู้วิจัยเห็นว่า ความเห็นแก่ตัวแม้ว่ามีอยู่โดยธรรมชาติหลักหนีไม่ได้ถ้ายังอยู่ในสังคมโลกมนุษย์ยังต้องต่อสู้ดิ้นรนเมื่อทุกคนยังใช้ความพยายามหาความสุขใส่ตน โดยไม่รู้ว่สิ่งเหล่านั้นคือความทุกข์ตราบใดที่มนุษย์ยังมองไม่เห็น โทษของทุกข์ที่ยังเวียนว่ายอยู่ในภพในชาติ ทุกคนจะไม่หมดความเห็นแก่ตัวไปได้ มนุษย์จะหมดความเห็นแก่ตัวได้ก็ต่อเมื่อสามารถเข้าถึงความจริงแท้แห่งสัจจะและได้ข้ามสู่ความหลุดพ้นเท่านั้น นอกจากนี้ ในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ กับ พุทธปรัชญาเถรวาท เป็นปรัชญาสังคมของมนุษย์ที่มีเหตุผล และต้องใช้ความเชื่อและความศรัทธาอย่างมีระบบ การอยู่ในสังคมจำเป็นที่จะต้องนำหลักของกฎหมาย อำนาจอธิปไตย หลักในอำนาจขององค์อธิปัตย์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความปกติสุขของสังคม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัย มีความคิดเห็น ประเด็นที่น่าสนใจในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งต่อไป เป็นหัวข้อ ดังนี้

๑. การศึกษาวิจัยพฤติกรรมความเห็นแก่ตัวในศาสนาอิสลาม หรือศาสนาคริสต์ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของทั้งสองศาสนานั้นมีการดำรงอยู่และสามารถอยู่ร่วมกันได้อันจะเป็นแนวทางให้เห็นถึงความเห็นแก่ตัวในศาสนาทั้งสอง

๒. การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาความเห็นแก่ตัวในสังคมไทยโดยใช้วิธีการลงพื้นที่ปฏิบัติจริง และข้อมูลที่น่ามาจากผู้นำสังคมโดยการใช้วิธีสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยนั้นจะได้เข้าสู่สังคมอย่างแท้จริงและกว้างขวางยิ่งขึ้นซึ่ง วิธีการนี้น่าจะนำมาแก้ปัญหาในสังคมปัจจุบันได้

บรรณานุกรม

(๑) ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก. ๒๕๐๐. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ มหา

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี**. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล**. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่

ที่ ๓. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **จริยศึกษา**. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, ๒๕๒๘.

กันยา สุวรรณแสง. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา, ๒๕๔๒.

ก่องแก้ว เจริญอักษร. **การพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๕.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์. **เปิดโลกความคิดสังคมพุทธชน: ยุทธศาสตร์ความล่มสลายของสังคม**.

กรุงเทพฯ : บริษัทซัคเซสมิเดีย จำกัด, ๒๕๓๕

คุณ โทจันทร์. **พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้ง เฮ้า, ๒๕๔๕.

จินดา จันทร์แก้ว. (แปล), **ปรัชญาสังคมแนวพุทธ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย, ๒๕๔๓.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยกลาง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณการ, ๒๕๓๔ .

_____. **แบบเรียนศาสนาสากล**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๐.

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์ . **ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. **โลกทัศน์ของฮอบส์.วารสารสังคมศาสตร์** พิมพ์ครั้งที่ ๓ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร. **และคณะแปล-เรียบเรียง.พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. (What the Buddha Taught) กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณการ , ๒๕๑๒.

เดือน คำดี .**พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๑๔.

ถวิล ธาราโกชนัน . **และคณะ จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๓ กรุงเทพฯ : ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๗.

ทินพันธ์ นาคะตะ.**ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**. กรุงเทพฯ : สหายบล็อกและการพิมพ์, ๒๕๔๖.

ธนิต อยู่โพธิ์. **อานิสงส์ตีล ๕**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวดพร, ๒๕๒๕.

ธรรมรักษา. **พระไตรปิฎกฉบับดับทุกข์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งแสงการพิมพ์, ๒๕๔๑.

เนื่องน้อย บุญเนตร. **จริยศาสตร์ตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์ (Ethics)**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๕๐.

ป. หลงสมบุญ. **พจนานุกรมมคธ ไทย**. กรุงเทพฯ : อาทรการพิมพ์, ๒๕๔๐.

ประยงค์ แสนบูรณ. **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้า, ๒๕๔๘.

ปรีชา ช่างขวัญยืน. **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **ทฤษฎีทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: บริษัทสามัคคีสาส์น, ๒๕๔๐.

ปรีดี เกษมทรัพย์, **นิติปรัชญา,โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน** คณะนิติศาสตร์ กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.

ปรีดี พนมยงค์. **สังคมปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๕.

พระครูถวิลญาณสถิตวิวัฒน์. **เอตทัคคะในพระพุทธศาสนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๖.

พระครูโสภณปริยัติ. **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระญาณสังวร (สุวณฺโณ). **ความเห็นแก่ตัว.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทอมรินทร์
พริ้นติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร มีฤกษ์). **โลกทัศน์ของชาวพุทธ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปรัชญากรีก ป่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก.** พิมพ์ครั้งที่ ๖.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

_____. **ธรรมนุญชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ ๓๘. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พุทธทาสภิกขุ. **ชีวิตเหนือทุกข์,** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๓๗.

_____. **การหมดความเห็นแก่ตัวคือหมดทุกข์.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พุทธศาสนาแห่งชาติ
๒๕๔๑.

_____. **คู่มือมนุษย์.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

_____. **ถอนความยึดมั่นตามหลักพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.

พระพิมลธรรม (ช้อย ฐานทฺธฺโต). **พระนิพนธ์ต่างเรื่อง.** พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๙๑.

พระมหาอุทัย ญาณธโร. **พุทธวิธีแห่งสังคม ปรัชญาสังคมและการเมือง.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรม
สาร, ๒๕๓๘.

พระราชภาวนาวิกรม. **ความเห็นที่ถูกต้อง.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เม็ดยทราย, ๒๕๕๐.

พื้น ดอกบัว. **ศาสนาเปรียบเทียบ.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, ๒๕๔๔.

ไพฑูริย์ พัฒนาไหญ่ยิ่ง. **และคณะ จริยศาสตร์.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. **ปรัชญาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์, ๒๕๓๗.

_____. **ปรัชญาการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพฯ : หจก. อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฉบับราชบัณฑิตยสถานอังกฤษ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๔๒.

_____. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

ลักขณา สิริวัฒน์. **สุขวิทยาจิตและการปรับตัว**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

วิทย์ วิศทเวทย์. **จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๒.

วิชาน สุชีวกุปต์ และสนธิ์ บางยี่ขัน **ปรัชญาไทย** พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : รามคำแหง, ๒๕๓๑.

วิภาดา กิตติโกวิท. **แปล.สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง**. โดย ฉอง ฉากส์ รุสโซ พลเมืองแห่งเจนีวา. กรุงเทพฯ : ออฟเซ็ท เพรส บริษัท จำกัด, ๒๕๕๐.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สนิท ศรีสำแดง. **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ : นิรนารการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สมิต อาชวณิชกุล. **การชนะใจตนเอง**. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง, ๒๕๔๕.

สุกุม นวลสกุล . และคณะ **ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม ๒**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๕.

สุชา จันทร์เอม. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๑.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุเชาวน์ พลอยชุม. **จริยศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๗.

สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๕.

สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง**. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๐.

เสถียร หอมขจร. **โรมัส ฮอบส์ ใน ทฤษฎีการเมืองและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๕ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

สมบัติ จันทรวงษ์. **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔.

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์. **การเมือง : แนวคิดและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๕.

สมภาร พรมทา. **ปรัชญาสังคมและการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **ชีวิตกับความขัดแย้ง ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. รายงานผลการวิจัย **ทุกข์ในพุทธปรัชญา** มุมมองจากลัทธิคาร์วิน กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

_____. **พุทธปรัชญามนุษย์สังคม และปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๘.

อัญชลี สุสายัณห์. **ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทย**. ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์จำกัด, ๒๕๕๒.

อโนทัย อาตมา. **ธรรมเนียม ขุมทรัพย์ทางปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์

พระมหาธีรพล สุขแสง. “การศึกษาคำสอนเรื่อง กิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พระมหาวิเศษ สุทธิโก (ด้วงใต้). “การศึกษาเปรียบเทียบมิตรในพุทธปรัชญาเถรวาท” **อริสโตเติล**. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พระมหาเวชยันต์ กิตติโสภโณ. “การปกครองแบบธรรมรัฐแนวพุทธศาสนาเถรวาทกับการปกครองแบบอุดมรัฐของเพลโต การศึกษาเปรียบเทียบ”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พระสมปอง มนต์ชาโต (วงษ์สอาด), “การศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดี ในปรัชญาของเพลโตกับพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

มยุรา อูเรนทร์. “พระพุทธศาสนากับการเมือง : กรณีศึกษาการปฏิบัติตนของนักการเมืองในปัจจุบัน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

มรกต สิงห์แพทย์ “การวิเคราะห์ลักษณะประชากรปีไทยในพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

อริราช มณีภาค. “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

อนุมิตร จันทร์ประภาพ. “การศึกษาจริยปรัชญาของแรนด์เชิงวิชาการ”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต** ภาควิชาปรัชญา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

Ayn Rand. **The Virtue of Selfishness** . New York: Signet book, 1964.

Aristotle. **Man is by nature a Political Animal (Political)**. a translated by Benjamin Jowett, in Great Books of the western world Vol.9, 1953.

Charler Darwin. **the Origin of Species**. New York : Penguin Books, 1984.

Jean Jacques Rousseau. **The Social Contract** in Modern Political Thought, ed. By William, 1743.

John Plamenatz. **Man and Society**, London : Longmans, 1963,

Monor, D.H., ed., **A Guide to the British Moralists**. Collins Sons and Co., London, 1972.

Padmasiri De Silva. M.W. **Buddhist and Freudian Psychology**. Colombo, Sri Lanka : Lake House Investments Ltd, 1972.

Plato. **The Republic of Plato**. Translated with notes and an interpretive essay by Allan Bloom. New York: Basic Book. Inc; 1968.

Ruoted in Sahakian. WS, **Ethics Barnes and Noble Books**. New York, 1974.

Sigmund Freud. **New Introductory Lectures**. Translated by James Strachy, London : Hogarth Press, 1933.

Thomas Hobbes. **Leviathan or the Matter**. Forme and power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civil. edited by Michael Oakeshott with an introduction by Richard S. Peter New York: Collier Books, 1967.

_____. **Hobbesian Moral and Political Theory**. New Jersey : Princeton University Press, 1986.

John Locke. **Toleration** London : Basil Blackwell Oxford, 1948.

III. Web Site

(Selfishness is an noun denoting the precedence given in thought or deed to self interests and self concerns, the act of placing ones' own needs or desires above the needs or desires of others) <http://en.wikipedia.org/wiki/selfishness>, 06 September 2007.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางวรรณฯ พ่วงพร้อม
วัน เดือน ปีเกิด	๑ พฤษภาคม ๒๕๐๓
สถานที่เกิด	จังหวัดลพบุรี
ประวัติการศึกษา	ปีการศึกษา ๒๕๓๐ คุรุศาสตรบัณฑิต (คป.) วิทยาลัยครุราชภัฏ จังหวัดนครปฐม
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. ๒๕๒๒-๒๕๒๕ เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์เทคโนโลยีหมู่บ้านครู พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๑ อาจารย์ผู้สอนช่างสำรวจ จังหวัดนครปฐม พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๘ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่น
ปัจจุบัน	ครูพิเศษ โรงเรียนเทศบาลตำบลอ้อมใหญ่
ที่อยู่ปัจจุบัน	๔๖/๔๐๑-๔๐๒ หมู่ ๔ ตำบลอ้อมใหญ่ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๖๐